2

XXIII. kötet. Kolozsvár, 1910. Január. 1. szám.

Unitárius Közlöny

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

☆

SZERKESZTI
Dr. BOROS GYÖRGY.

☆

TARTALOM:

Uj évi szózat 1
A szerkesztő asztaláról 2
Téli estén. (Tarcsafalvi Albert) 4
Déva dicsősége (Dr. Boros György) 6
Hóban az utcán (Berde Mária) 8
Az unitárizmus és a jótékonyság (Bencédi Pál) 9
A Nyikó völgyében (Székely Jenő) 11
Raffai Irma (Percelné Kozma Fróra).. 13
Egyleti élet és munkásság 16
Egyházi és iskolai mozgalmak..... 17

UNITÁRIUS PÜSPÖKSÉG KÖNYVTÁRA KOLOZSVÁR

SIMON LÁSZLÓ orgona és harmonium készitő
KOLOZSVÁRT, Jókai-u. 5. sz.

Elvállalok bármily kivitelü uj orgona készitést, átalakitást, kibővitést és hangolást, valamint iskolai harmonium készitést.
Továbbá szószék fölé koronákat jótállás mellett szilárd anyagból és a kitűzött időre pontosan elkészitve.
Szives pártfogását kéri
mély tisztelettel **SIMON LÁSZLÓ,** orgonakészitő.

NYOMATOTT AZ »ELLENZÉK«-KÖNYVNYOMDÁBAN KOLOZSVÁRT.

Dávid Ferencz emlékére.

A Dávid Ferencz szellemének élő hirdetője, a békességnek és szeretetnek hüséges munkássa a Dávid Ferencz Egylet is készül a 400-ik évi ünnepre. Együtt fogja megülni a hazai és külföldi nemes gondolkodásu emberekkel. De a Dávid Ferencz Egylet a megkezdett munkát azután is állandóan akarja folytatni a nagyközönség segitségével és támogatásával. Ezt az évet erőgyüjtésre és előkészületre használjuk föl.

Mindenki, valaki e sorokat elolvassa, tegye magáévá a föladatot, s növelje az Egylet alapját tehetségéhez mért adománnyal. Az adakozás immár megkezdődött, jöjjön, csatlakozzék mindenki.

Adakoztak:

1. Báró Petrichevich Horváth Kálmán 50 kor.
2. Deréki Gyuláné báró Győrffy Róza 10 kor.
3. Dr. Boros György 10 kor.
4. Jakab István kir. tbiró Déva, alapitó tagságdijul 40 kor.
5. Pek Emil Ágost Budapest, 100 kor.

A főtiszt. püspök urnak ezt irja:

Célom, hogy az unitárius egyházi irodalom fejlődését csekély alapitványommal is előmozditsam s abból én is minél több olvasmányhoz juthassak.

6. Báró Bornemissza Károly Kolozsvár 10 kor.
7. Deréki Gyuláné báró Győrffy Róza 10 kor
8. Bedő Albert 40 kor.

Zongorák, Pianinok

és Cimbalmok. — **Csak elsőrendü gyártmányok. Legszolidabban vásárolhatók és bérelhetők:**

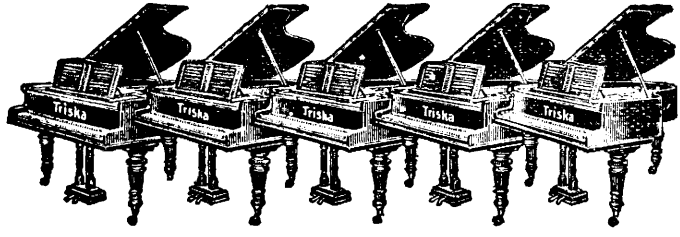

TRISKA J. hirneves zongoratermében Kolozsvárott. — Alapittatott 1870-ben.

Hangolásokat és javitásokat szakszerüen készit.

Szakképzett hangolót vidékre is azonnal küld.

Az orsz. iparegyesületi ezüst disz éremmel kitüntetve.

Braun Mihály

:: HANGSZERKÉSZITŐ MESTER, ::
a kolozsvári zeneconservatórium szállitója.

Kolozsvár,
Wesselényi Miklós-u. 18.

Finom hegedük, violák és csellók készitési müterme. Valódi olasz, német quint tiszta bél és csak saját készitményü fonott hurok.
A legnehezebb javitások müvészies kivitelben elkészittetnek.

! **Akinek böröndkell,** ne tévessze el az igazi bőrönd-készitőt - - - !

Wesselényi Miklós-utca 5. sz.

Ajánlja saját készitésü utazó és kézi böröndeit és kosarait olcsó árakban.

Kühlstock Máté
bőrönd-gyáros.

Mindenféle könyvnyomdai munkákat, modern kiállitásban, gyorsan és jutányos árakért készit az

„Ellenzék"-Nyomda

Kolozsvárt, Szentegyház-utca 22.

RADICS SÁNDOR KOLOZSVÁR

KÖNYVEKET MAGAS ÁRBAN VESZ
ÉS FÉLÁRÉRT AD.

Mestitz Mihály és Fiai

császári és királyi udvari szállitók.

Erdély legnagyobb butorgyára

(a legnagyobb butorbevásárlási forrás)

Teljes menyasszonyi kelengyék. Függőnyök, ágy- és asztalnemüek, futó- és szalonszőnyegek, vas- és rézbutorok, matrácok, stb. — Hazai gyártmányok! — Kivánatraköltségvetést és müvészi kivitelü rajzokat küldünk. — Meghivásra szakemberünk mintagyüjteményünket személyesen bemutatja.

Marosvásárhelyt Széchényi-tér 41, Korzó-káv. mell. **Kolozsvárt** Unió-utcza 7. szám Telefonszám: 661.

DEUTSCH MIKSA KOLOZSVÁRT, Mátyás-tér 7. sz. **MÜSZERÉSZ**

Francia különlegességeket tucatonként 2 K-tól feljebb szállit discretio mellett. Szemüveg és csiptetők 1 K-tól.

TELEFON 776. ELEFON 776.

MATTAY és HUTTER BORKERESKEDÉSE

Kolozsvárt. — Telefon 190.

Kitünő asztali borok 72 f.-től 90 f-ig.
Pecsenyeborok .... 96 f.-től 2 K-ig.
Piros bórok ..... 1 K-tól 2.40 f-ig.
.....

Szászvesszősi borok a mélt. gróf Degenfeld Lajos úr terméséből ....1,20 f-től 2 K-ig.
Hegyaljai tokaji borok 1.60 f-től 6 K-ig.

XXIII. KÖTET. KOLOZSVÁR, 1910. JANUÁRIUS. 1. SZÁM.

UNITÁRIUS KÖZLÖNY

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

Kiadja: A DÁVID FERENCZ-EGYLET.

Szerkeszti: Dr. BOROS GYÖRGY

Főmunkatárs: TARCSAFALVI ALBERT.

Előfizetési ára: 2 k. 40 fillér. Egy szám ára: 24 fillér. Egyleti tagok, 5 évi kötelezettséggel, egy évre 2 koronát fizetnek.

Minden pénz Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

Uj évi szózat.

Bár lennénk harsogó trombita, hogy törne át hangunk még a kemény kőfalakon is! Bár lennénk édes furulyaszó, hogy figyeljenek ránk az érzékeny szivüek is. Bár lennénk édes hegedü zenéje, hogy pezsdülne meg ereiben az ifjak vére!

Hallgatnának ránk sokan, mindenek, akiknek fülök van a hallásra és szívük az érezésre.

Nagy idő reggele köszöntött reánk. A dicsőség fényes esztendeje nyílik meg 1910. első napjával. Sok nagy dolog fog történni, amilyen még nem is történhetett. Örömünnepe lesz minden vallásos kebelnek. A Sion utai virággal lesznek behintve. Messzi országok fiai és leányai együtt fognak örvendezni velünk magyar unitáriusokkal.

Nemcsak az élő szívek fognak földobbanni, hanem megszólalnak az elnémult ajkak is. A régiek fölkelnek és elmesélnek csodás nagy dolgokat. Az unokák álmélkodni fognak falukon és városokon, midőn meghallják a vivott csaták regéit, a kiállott harcok jajkiáltásait.

Ébredjen fel minden alvó lélek, mozduljon meg minden elfásult szív. Készüljetek a nagy ünnepre, a ti első püspökötök Dávid Ferenc ünnepére. Készitsetek ünnepi ruhákat! Vegyétek elé régi emlékeiteket. Nagy és szép ünnep lészen az!

Dávid Ferenc születése 400 éves, a Dávid Ferenc-egylet negyedszázados ünnepét fogjuk ünnepelni.

Lapunk az Unitárius Közlöny méltó akar lenni a nagy ünnephez. Megkettőzött erővel látunk munkánkhoz. Ezt kérjük, várjuk minden eddigi s ezutáni olvasónktól. Ébredjünk öntudatra. Szálljon meg a lelkesedés. Álljunk sorompóba e lap mellett, amely immár 24-ik éve szolgálja a nemes célt szeretettel.

Dr. Boros György főszerkesztő. Tarcsafalvi Albert főmunkatárs.

A szerkesztő asztaláról.

Boldog uj esztendőt kivánunk mindeneknek. A barátok legyenek hívebbek, az ellenfelek béküljenek ki. Minden magyar szeresse a magyart testvéri szeretettel azért, hogy jobban szerethesse és védhesse a hazát. Mindenkinek legyen egy vallása: a szeretet, egy ohajtása: a béke, egy akarata: a munka, s akkor felvirágzik e haza, s boldog lesz a nemzet.

*

Minden egyházközség képviselőt készitsen elő és küldjön fel Kolozsvárra a Dávid Ferenc-emlékzsinatra. Ezt ugy értjük, hogy a hivatalból megjelenők mellett jöjjön fel legalább egy férfi, jó lesz, ha eljöhet egy nő is olyan öltözetben, a milyet a község lakóságának többsége visel. Hadd mutassuk be a megjelenő hazai és külföldi képviselőknek vidékeink viseletét és népét. Hadd lássuk együtt az ős nemzeti viseletnek még meglevő maradványait.

*

Az Unitárius Közlöny minden hónapban, de ha szükséges lesz, rövidebb idő alatt is megjelenik és közhirré teszi a Dávid Ferenc ünnepéről tudnivalókat. Ezuttal jelezhetjük, hogy Amerikából, Angliából, Holandiából, Francia-, Dánia-, Német-, Olasz-, Lengyelországokból jőni fognak képviselők az ünnepre. Egy amerikai és egy angol követ beszélni fog a zsinaton, de lehet, hogy még más is.

*

A lélek egységének van elnevezve az a könyv, amelyet karácsonyi ajándékul kaptunk a philadelphiai vallásos kongresszustól. Ez a kongresszus ugyanaz Amerikában, a mi a Nemzetközi Tanácsa az unitárius és más szabadelvü vallásos gondolkozóknak, az egész müvelt világra nézve. Ez az erők egyesitése az őszinte és tiszta vallásos élet érdekébea a szabadelvü gondolkozás támogatásával. Koronként összegyűjti a gondolatban és törekvésekben egyezőket, hadd beszéljék meg, hogyan segithetik előre lelki és erkölcsi érdekeiket. Ez ugyanaz nagyban, ami kicsinyben a Dávid Ferenc Egylet volt 25 év alatt. A könyv rendkivül sok értékes dolgozatot tartalmaz.

*

Ünnepi könyvet ad ki a Dávid Ferenc-Egylet, amelyben tájékozni fogja az olvasóközönséget a Dávid Ferenc koráról, az azutáni időkről is röviden és a jelenlegi helyzetről. Nemcsak a hazai, angol és amerikai, hanem az ázsiai és ausztráliai unitáriusságról is fog nyujtani tájékozást.

Olvasóink önmaguknak kedveskednek, ha minél több előfizetőt szereznek az *Unitárius Közlönynek*, mert amily arányban nő az olvasók száma, oly arányban nő a lap is.

*

Pártfogóink mindig voltak, de azt reméljük, hogy az 1910. évben megsokszorozódnak, mert a lelkesedés felbuzditja és áldozatra készteti mindazokat, akik megértik a nagy feladatokat.

*

A *hodosi plebánus* a „Közmüvelődés“ 1909. évi 47-ik számában szives volt válaszolni az „Unitárius Közlöny“-nek mult évi 11-ik szám 167. lapján megjelent „Nem kell protestáns“ cimü cikkecskére. Le nem irt beszédéből közöl számos tételt, amelyekben a szolgálatba menő ifjakkal foglalkozik és őket paphoz *illő* buzgósággal inti, védi. Nekünk az ellen, amit itt láttunk és olvastunk, nincsen észrevételünk, miután csak „a zsidó és rossz katholikus gazdákról mondja, hogy nem engedik templomba és gyónni“. Nem is akarunk tollharcot inditani, de mint jó lelkipásztortól, aki a népet ismeri és szereti, elvárjuk, hogy szavunknak hitelt adjon és feltegye, hogy sem az az unitárius hallgatója, sem a szerkesztő nem költötte, a mit leirt. Nekünk tanuk előtt mondotta és mutatta föl, a mit ott a hodosi temglomban felirt. Azt szivesen elhisszük, hogy a tiszt. plebánus ur nem kivánta, s nem is akarta bántani a protestáns gazdákat, de higyje el nekünk, hogy ez az ember hetek multával is érezte a bántást és annak feltünő módon adott kifejezést. Hát ugy van az, hogy a szomszédok között könnyen és hamar fordul elő ilyen összeszólalkozás, kivált ha nagyon féltve őrzik a maguk mesgyéjét.

Ha a tiszt. ur kivánja tovább űzni-fűzni ezt a kérdést, az az unitárius ember kész megnevezni tanuit. Arra a panaszára, hogy lapunk az ilyen hirek közreadásával a kath. papság ellen való gyűlöletet csepegteti, eszünkbe jut az Aesopus meséje a farkasról és a bárányról: longeque inferior stabet agnus,* t. i. nem a szószéken, hanem a padok között.

---

* A patak mellett »messze lenn állott a bárány« s a farkas előtt mégis ő zavarta fel a vizet.

Téli estén.

Könnyü fehér pelyhek hullnak-hulldogálnak
Jótékony lepléül a vetéshatárnak.
Bent vidáman pattog a rőzsének lángja,
Gyűl az apró népség esti imádságra.
Épen haton vannak, elfalálnak égbe,
Hiszen a lelkök még tiszta hófehérbe,
Onnan meg leszállnak anyjuknak karjába
Gondoskéz vetette puha fehér ágyba.

Csönd van.... Péter gazda esti pihenőre
Könyvet vesz elé és olvasgat belőle.
Évek előtt csengő-bongó mese járta,
Hanem már rátért a való krónikákra
S amint ezek rendre kezébe kerülnek,
Háza sok-sok magyar hőstől népesül meg.
Majd nagy lelki vággyal tér a bibliára
S vallásalapitók fényes nagy sorára.

Kezdi elején a rég elmult időknek,
Mikor megindultak a keleti bölcsek
Látni a megváltót, ki jött a világra
Az emberiségnek boldogitására.
Röviden előtte Jézusnak hű képe,
Nemes pályautja, sok nagy szenvedése
S a legigazabb gyöngy, mit ember kiváltott:
Szeresd az Istent és felebarátod !

Később homályosul az igaz hit fénye,
Borus napok jönnek a kereszténységre.
Hitet, bünbánatot pénzen adnak-vesznek,
Árat szabnak meg a lelkiismeretnek....
S jönnek uj férfiak, mind apostol számba,
Szivükben tisztább hit fellobogó lángja,
Hogyha bárdnak éle suhanna le rájok,
Végső szavuk lenne: több világosságot!

A sorban legelől Luthernek alakja.
A hitnek magvait amint tisztogatja
S a hallatlanság mérlegére rálép:
„*Itt állok! Életem — a hitszabadságért*!“....

Tovább Zwingli, Kálvin s többan még a sorba,
Mintha minden lélek megittasult volna
Üde mézborodtól Hitszabadság, drága,
S kész keresztjét vinni uj Kálváriára.

....De, ni! máglya lángok csapnak az égaljra,
Servét jajszavait zugó tömeg hallja
S maró fájdalom vág bele a szivébe:
Haragnak, bosszunak nem lesz immár vége?....
Hitszabadság, ekkor olyan vagy valóba,
Mint a téli fagyon hóra dobott rózsa,
Mi életre keltsen, nincs varázsos álom,
Csak ha ujabb bimbó pattan majd az ágon.

S pattan.... Bérces honban ép most tavaszkelte
Ide bujdosott el a Szabadság lelke
S Szamospart virágit rendre csókolgatja,
Szirmaikat bontja, kelyhök nyitogatja....
Mint a Hajnal, ki egy tündérbe szerelmes,
Hargita tájáig bejár minden helyet
S amig a nap az ég boltjára feljönne,
Szerelmese karján indul esküvőre.

Mindenütt éj élet.... Gondolatok, vágyak
A szivekben mintha átformálódnának.
Diadalmas utjok járják Luther, Kálvin
S im, uj forrás szökken Erdélynek határin....
Habja üde, mint a bércek levegője,
Megpezsdül a vére, ki ivott belőle.
Az van följegyezve a forrás tövében:
Egyetlen Isten van, ki atyánk az égben!

Egy Isten, ki Jézus áldott jó szivébe
A szeretet mustármagvát ülteté be,
Hogy csirázzék, keljen s nőjjön mint a pálma,
Azután boruljon reá a világra....
Egy Isten, ki örök, változhatlan lélek,
Ki előtt egyenlők gazdagok, szegények,
Kinek arcát csak a *hivők* fogják látni
S akik tudnak türni s százszor megbocsátni.

S ez *egységhit* mint a havasok fenyője
Mintha szemlátomást magasabbra törne,
Hogy a bércek, hegyek, soká el ne zárják
S egész világ lássa büszke koronáját.

A magyar talajba magyar kéz ültette,
Verejtékeivel dúsan öntözgetve,
Oltalmazta, védte jótett, nemes szándék
S igy lett ez a vallás: *isteni ajándék.*

Hitünk apostola, martirja, vezére
Születésének már épen *négyszáz* éve.
Emlékezeténél könnyet ejt a hála,
Megindul szelleme hóditó utjára
S századok multán is nem apad a fény nem,
— *Dávid Ferenc él az idők szellemében*!....

— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —

Vége. Az est benyult már az éjszakába,
Be édes lehetett a kicsikék álma!....
Lefekszik a gazda, de anyjuk — az áldott —
Mond az övéiért még egy imádságot.

Tarcsafalvi Albert.

Déva dicsősége.

Szokva vagyunk ahhoz, hogy még egy kis község is nagy és állandó névhez jut, ha ölében született egyént a hir szárnyára kap. Kolozsvár semmi kincsért nem mondana le arról, hogy Mátyás király szülővárosának neveztessék, Kiskőrös olyan büszke Petőfire, mintha az ő érdeme lett volna, hogy hazánk legnépszerübb költője lett.

Mi Déva város dicsőségét ezuttal nem abban találjuk, mit a születés nyujt, hanem abban a mi a halállal lett nevezetessége. Ott fenn, a felhőt karcoló csodás domb tetején, a romló vár börtönében 1579 november havában, mint fogoly, elhunyt Erdély legnagyobb szónoka, a XVI-ik száz legtermékenyebb irója, a vallás alapitó *Dávid Ferencz.*

Kolozsvárt született, itt hóditott szép magyar nyelvével, lánglelkével. Debrecentől Nagyszebenig mindenik város bámulta szónoklata bűvészetét. Dévának az a szomoru dicsőség jutott, hogy hite miatt elitélve ott halt meg.

Hát ha Názáreth és Bethlehem versenyez Jeruzsálemmel, Déva nem enged Kolozsvárnak, mert itt csak 69 év, ott az örökkévalóság született meg.

Nehéz, nagy gondolatok vegyülnek össze e kérdések körül. Lám sem az nem bizonyos egészen, hogy mikor született, sem az, hogy mikor halt meg Dávid Ferencz.

Életrajzirója a halál napját 1579 nov. 15-re teszi, de egy kortárs följegyzése egy héttel előbbre. Csak is az a szolga lehetne hiteles tanuja, a ki ott a várban őrizte, ápolta. De ő bevégezte szerepét, mikor az utolsó hantot a sirdombra tette.

A sirdombra! De hát hol van az a sir, hol a kő, a mely a fejfa helyett szolgált. Hol van az a tudósitás, amely hirül adta az unitárius egyháznak, az az intézkedés, a melyet a vár parancsnoka, vagy a város papja tettek a temetésre.

Csupa némaság, zsibbaszió hallgatás mindenütt.

Éppen mint a názáreti sirja körül.

Ott egy József nevü jó barát segédkezett, itt talán még gyermeki is csak hetek multával tudták meg a szomoru vigasztalást. De a bánat könnyüivel megkellett elégedniök, hiszen a nagy ember már amugy is halott junius hónap óta. Akkor mondották ki a börtönt, a mi a beteg emberre nézve egyenlő volt a halálos ítélettel.

Az a nehány bátorszivü pap és világi, a kik vele tanitottak hűséggel, elmenekült messzi idegenbe vagy elburkoló ott az ismelenség magányába.

A Dávid Ferencz sirjától minden nap távolabb vitte az embereket. Minden uj időszak ujabb fátyolt teritett az ismeretlen hely fölébe. Egyetlen dolgot tartottak kivánatosnak: a feledést.

A háládatlanság, igaztalanság, hűtlenség, kegyetlenség s még egy tömeg hasonló erkölcsi kifogás sürögve zörget a mai kor erkölcsbirója ajtaján. De a mai embernek először emlékezni kell s csak azután szabad itélni. Az emlékezet segitője a történelem megmagyaráz mindent.A halálos itéletet nagyon jól ismerte a XVI-ik száz vallásos tűrelmetlensége. A bün megállapitása és az itélet kimondása nagyon könnyü volt akkor. Dávidtól csak azt kivánták, hogy vallásos hitét vonja vissza, vagy tagadja meg s szabaddá teszik. De a nagy lelkek nem ismerik a félelem hatalmát. Előttük nem sötét a börtön, nem mély a sir, mert ők a lelkükkel látnak s a lelkek világában élnek. Ott a hol nincsen éjszaka.

A nagy sokaság csak a „feszitsd meg" vad morajat halja. Őket csak a boszu elégiti ki. De az ők munkája csak a fölszinen történik és mulékony, mint az éjféli vihar. Még ha sikerül is kitörnie a hatalmas törzset, nem fojthatja vissza az uj sarjat. Ellenkezőleg arról győződik meg, hogy egy anyatörzs helyén ezer uj sarj tör ki egykor, akkor a mikor a kedvező hajnal megérkezik.

Hogy a Dávid Ferencz sirja fölött csak most kezd derengeni a hajnal, a fölött nem csodálkozik az a ki a magyar nem-

zet és a magyar unitárius egyház 350 éves történelmét lapozgatta. Hová jutott a magyar nemzet annyi bal szerencse közt s oly sok viszály után. A csirájában elfojtott unitárius vallás csak most kezd oda jutni, hogy multjával foglalkozzék.

De most már nincsen egyedül, mert a nagyra emelkedett közmiveltség melléje áll és nemcsak a hazában, hanem messzi távolban is hangzik a szó, ébred a vágy, hogy igazat szolgáltassanak a mult tévedéseiért.

Déva városának most dereng az uj hajnala. A Dávid Ferencz börtöne és sirja fényt fog deritni rá.

Az unitárins és más szabadelvü vallásos hivők és az igazság barátai 1910 augusztusában oda fognak zarándokolni és ünnepi diszszel vonják be a komor falakat. Életet visznek be a sirnak nézett börtön falai közzé. Aranybetükkel vésik márvány lapra: nincsen itt föltámadott, menjetek és amott az élet utjain találkoztok vele a hitigazság martirjával Dávid Ferenccel.

Ekkor leszen teljes Déva város dicsősége.

Dr. Boros György.

Hóban az utcán.

Halihó!
Szitálva, sűrün perg a hó.
Hancurozó angyalcsapat
Puha párnája felszakadt.
Ez aztán a selyemeső!
Téli sipkát kap a tető
Hajrá, az utca most beh sik,
Beh vidám verseny, harc esik,
Utcu leányok, kis fiuk
Nagyobbat csúszni lám, ki tud?
Feszülj, sikamodj pici láb
Egymásután — tovább, tovább!
Dobog a szív, pirul az arc
Megkezdődött a labdaharc —
— Egy kőlépcsőn — kopott ruhás —
Ott gubbaszt egy kis iskolás.
Szőke haján pár hópihe
Duzzogva néz a többire
— "Elestél vagy kikaptál kis barát?
Ne gyáváskodj, játszál, kacagj, nohát!"
— Rámtáguló könnyes szeme beh kék....
Elhúzódik.... fölkel — jaj.... nyomorék.

Berde Mária.

Az unitárizmus és a jótékonyság.

Sokkal többen vannak olyanok a keresztény vallás hivei között, akik az unitárius vallásról téves fogalmakkal vannak eltelve, mint olyanok, akik alaposan ismerik azt. Csak igy történhetett meg, hogy sokan elfogultságból kivül helyeztek minket a kereszténység határán s tévedés lenne azt hinni, hogy ezt csak a debreczeniek tették meg. . . Még Angliában és Amerikában is igen sok téves nézet forog fenn az unitárius mozgalmakról. E téves nézetek körül legerősebbnek látszik az az igen széles rétegben hirdetett állitás, hogy az unitárizmus mint tisztán szellemi mozgalom, mint az emberi értelmet foglalkoztató tudományos irányzat kétségen kivül figyelmet érdemel, de a gyakorlati kereszténység az ember szeretet, a humánizmus magasztos elveinek megvalósitására nem csakhogy nem alkalmas, hanem nem is törekszik.

A ki ismeri közelebbről a mi vallásunk igazságait, az tisztában van, mennyire téves ez a nézet. Ezt bizonyitja be Fish, amerikai lelkész a madvillei theológiai intézet értesitőjében megjelent érdekes értekezésében. Fish kimutatja az amerikai unitáriusok történelméből, hogy egyetlen egyház sem törekszik inkább megvalósitani az emberszeretet magasztos elvét, mint az unitárius egyház. A jeles unitárius gondolkozók nem csupán a magába vonuló, elvont tudomány szürke, kopár mezején dolgoztak, hanem az élet mezején keresték az örök élet vizét, melyből aki iszik, soha meg nem szomjuhozik. Az amerikai unitáriusok legjelesebbje, Channing Vilmos nem csupán theológus volt, hanem igazi emberbarát. Amint feljegyezték róla: „A piétizmus misztikus homályát egyesitette rajongó emberszeretetével". Az amerikai unitárius társulat alapitójának egyikéhez igy ir Channing: „Megkülömböztető jelünk az, hogy Krisztus kizáróan erkölcsi befolyásával hat jótékonyan és váltja meg az embereket és az az igaz követője Krisztusnak, aki kész élni és meghalni az emberi lélek magasabbra emeléséért s különösen az elesettek megmentéséért. Eljött az idő, midőn a vallási testületeket az általuk végzett jó tettek szerint értékelik, midőn a hitcikkelyek mind kevésbbé és kevésbbé jellemzik a keteszténytt és midőn azokról ismerik el, hogy a feltalált igazságnak tanujelét adták,akik leghatásosabban munkálnak embertársaikért".

Channing magasztos tanitása nem is maradt hatás nélkül. Nemcsak hitfeleit ösztönözte humánus munkára keresztény célokért, hanem meghóditott más felekezetüeket is. Ilyen volt Dr. Worcester Noe, Channing kortársa és barátja. Worcester mint kálvinista növekedett fel, de bibliai tanulmányai közben unitárius álláspontra jutott. Ő sem a hitcikkelyek igaz, vagy nem igaz voltának megvitatásával töltötte életét, hanem komoly gyakorlati igazságok hirdeté-

sével. A háboru borzalmaival foglalkozott s e pusztitó szörny megszüntetésének eszméjét vetette fel. Erről szóló müve nagy föltünést is keltett nemcsak az Egyesült Államokban, hanem külföldön is. Azóta ugyan sok véres háboru folyt le s lehet, hogy még véresebbeket és veszedelmesebbeket rejt magában az idők méhe, de annak a törekvésnek, amit Worcester hirdetett, a jól felfogott keresztény vallásnak legszentebb céljai közzé kell tartoznia. Az igaz, hogy most mindenütt ennek elenkezőjét látjuk, mindenütt fegyvereket tökélesitenek, kardokat élesitenek, de ez nem a béke eszméje célszerütlen, avagy éppen kereszténységellenes volta mellett szól, hanem amellett bizonyit, hogy a mai kereszténység mily messzi áll attól az eszménytől, amit el kell érnie s amit e szó fejez ki: szeretet.

Egy másik nagy unitárius aki igen sokat dolgozott a gyakorlati kereszténység terén: Tuckerman József. Tuckermann Channingnek éppen osztálytársa s a papságban meg szomszédja volt. Más téren dolgozott ugyan mint az emlitett két emberbarát, de azért fontos, lényeges munkát vitt végre s igy megérdemli, hogy bővebben foglalkozzunk vele.

Tuckerman 1778-ban született Bostonban. Atyja egy jótékonysági egyesületnek elnöke volt, akit figyelmesség, kedvesség és előrelátás jellemzett. Ugy látszik, a fiu is örökölte atyja eme tulajdonait, mert fel van jegyezve bostoni theológiai hallgató éveiről, hogy elég volt neki az, hogy él és hálát rebeghet ebben a szép világban — oly kibeszélhetetlenül boldog volt. Nem elvont tudományokkal foglalkozott, mint inkább fölkereste a szegényeket és elhagyatottakat s az ők sorsán igyekezett könnyiteni.

Ő volt az, aki először a matrózok sorsára irányitotta a figyelmet és éppen ő alakitott ez osztály számára egyesületet vallásos és erkölcsös életük ápolására. 1826-ban Bostonban az „Amerikai unitárius társulat" segélyével körlelkészséget alapitott. Ezzel kezdődik valóban emberszerető munkája. Boston nem volt ugyan akkor még oly nagy város, mint ma, de azért meg voltak a piszkos, szegény külvárosai, hol a bűn, nyomor, mértékletlenség mindennapos volt. Tuckerman, — bár gyönge testü ember volt — fáradhatatlanul járta be az ily helyeket s javitott a helyzeten, ahol csak lehetett.

Az volt az erős hite — ami általában az unitárius vezérférfiakat jellemzi, — hogy az embernek lényege a jó. „Nem hiszem, igy szól egy helyen, hogy valaha volt vagy lehet oly emberi lény, akiben nem volt, vagy nincs jó elem, a javulásnak eleme, — az erkölcsi érzésnek oly kiolthatlan szikrája, mely Isten segitségével ujra felgyujtható ne volna."

Csakis ezzel az erős hittel végezhette nagy munkáját. Megtörtént, hogy egy részeges embert évekig nem tudott tisztességes életmódhoz szoktatni. De azért nem csüggedett. Később aztán nagy elégtétele volt, hogy fáradozása sikertelen nem maradt, mert embere végre mégis csak józan, becsületes tagjává vált a társadalomnak.

Különös gondját képezte dr. Tuckermannak az elhagyott és elhanyagolt gyermekek ügye is. Ezek számára Thompson szigetén egy földmives iskolát alapitott, amely az Egyesült Államokban első volt a maga nemében. Majd meg társaságot alakitott az elszegényedés meggátlására, amely még most is fennáll egy kissé megváltoztatott névvel.

Sokáig azonban nem birta gyönge szervezete a munkát. Hat évi folytonos munka után beteg lett és Európába való utazásával vélte visszanyerni munkaerejét. Angliának nagyobb városait sikerült is meglátogatnia és itt is folytatta jótékony munkásságát igen sok nemes munkatárs segitségével. Ez országban halt meg 1840 április 20-án.

Ezzel természetesen nincs kimeritve az a mező, melyen az amerikai unitárius nagyok dolgoznak. Azonban ebből is látszik, mily alaptalan az a vád, amely az unitárismusnak semmi szerepet sem akar juttatni a jótékonyság terén. Az unitrismusnak sohasem volt jellemvonása a csupán elvont dolgokkal, üres fogalmakkal való hasztalan foglalkozás, hanem az élet, a lét, a lélek, testvériség, emberszeretet s más ezekhez hasonló nagy eszméknek Krisztus szellemében való megoldása. S mi volna méltóbb Jézus példájához, mint munkálni a szegényekért, elesettekért és tudatlanokért?

Benczédi Pál.

A Nyikó völgyében.

Kedves szerkesztő ur.

Ott jártam a hova régóta vágytam a Fehér-nyikó völgyében: Régi ismerősöm minden zege-zuga, s éppen azért jól esett a levegője, boldoggá tettek azok a magas füzfák, sugár nyárfák s még azok a törpe tövisbokrok is, a melyek az utmartába kapaszkodnak.

Mikor az első megállóra felértünk, éreztem, hogy gyermek vagyok, gyermek lettem ujra. Onnan látszik legelőször a mi falunk sziklája, s szélső házikója. Hej szokszor sohajtott fel a kis fiu ha búcsuzott, ha köszöntött, hogy még egyszer láthatja s tudhatja, hogy egy igazi jó anyai szív ott aggódik miatta.

Nagyott változott a világ azóta. A szikla minden évben omladozik, de ő mégis az örökké valóság birodalmába tartozik. Hanem az emberek: azok egymásután tűnnek el az utak széléről s huzódnak ki oda a szikla alá. Bizony szerkesztő ur, az a szikla immár ezentul a sirkőre emlékeztet engemet. Egyszerü, de nagyon mélyen járó oka van. Immár alatta pihen az a sziv is a mely annyiszor várt, az is amely annyiszor vitt oda édes tejre, lágy kennyérre, fehér párizs, meg piros mosolygó almára.

Ugy-e gyerekes emlékek? Igaza van. Most az ilyesmi nem járja. Most ott is mindenütt más világ van. Mindjárt elhiszi mihelyt elmondom mit láttam. Ott az ut közelében láttam az első ekét. Két kis ökör huzta s egy tekintetes ur tartotta az ekeszarvát. Nemcsak azért nevezem urnak mert sötét ruhában volt, hanem azért is mert azt mondá utitársam, hogy a maga ökreit hajtja. Nekem erösen feltünt ez a látvány, mert még be sem érkeztem az első községbe s már látom, hogy nem ugy van most mint volt régen. Az az uri ruha!? Vajjon mit jelenthet ez? Azt, hogy a ki még ma is ökrös gazda tud lenni, immár „Tekintetes ur" ehez a cimhez pedig városi és pedig vagy bécsi vagy brüni posztó kell. Megköszönöm ha az én régi jó ismerősöm Fehér László még megelégszik a szürke gyapjuposztóból készült nadrággal. De azt bizonyára mondom, hogy Sándor Áron, meg a Nagy Tamás fiacskája többé fel nem huzza az ősi székely nadrágot s még a csizmát is csak akkor, ha az agyag a cipőt letépi lábáról. pedig az ő apjának immár nincsen ökre, még tehene is nagyon gyönge. De hát most ez a divat járja.

Hanem, hogy még az eke mellett maradjak, van ebben a dologban egyéb furcsaság is, az hogy a jobb gazda sem kap magának munkást mert most már cselédről beszélni nem nagyon tanácsos. A székelyföldnek az az egyik veszedelme, hogy a város meg Oláhország és Amerika elszivták tőle a munkaerőt s csak ugy tengődnek, vesződnek a gazdák, hogy igazán elszomoritó a sorsuk. Itt olyan gazdasági válság tátong, a melynek méreteit nagyon nehéz belátni. Mert egyik baj nyomában a másik. Ez a föld a legjobb helyen is az 5-ik, de átlag véve mindenütt 7-ik 8-ik osztályu. Mindig nagyon erős jó munkát kiván, s aránylag véve keveset jövedelmez.

Gonbolkozóba ejtettek ezek az elszomoritó tények és ha már ennyire jutottam, tovább megyek. Azt mondom, hogy a Nyikó völgyében a gabona tenyésztést föl kell hagyni. Legfennebb csak annyit kell termelni, a mennyit a házi szükség megkiván. E helyett a magasabb fekvésü helyet legelővé és gyümölcsössé kell átalakitani. A siménfalvi határ nyugoti oldalán, ugy látszik már megis kezdették a szántók befásitását. Ezzel együtt fog járni a

takarmány tenyésztés azért mert jó fajállataik a tejgazdaság nagyobb foku fejlesztésével sokkal többet jövedelmeznek, mint az eke mellett. A gyümölcstenyésztés s a tejgazdaság nyújt némi vigaszt a jövőre.

Egyházi érdekből sem látok veszedelmet ebben az átalakulásban, mert hiszen ha a keperendszer fönn maradna is, az uj gazdáskodás nemhogy gyengébb, de sokkal jobb szemes gabonát fog nyéjtani miután csak jó helyen s csak kitünő müveléssel fognak termelni. Az is bizonyos, hogy nem sok idő multával az egyházi adózás terén is nagy változás fog létrejönni.

No de immár ideje volna, hogy közelebb jussunk a faluhoz. Siménfalva két cserepes tornya azt mutatja, hogy ott az unitáriusok megosztozkodtak a reformátusokkal. Ezeknek egy pár erős családjuk volt, a kik fenntartották az egyház-községet, de nyilvánvaló, hogy ez a völgy az unitáriusok birodalma. Az egykori unitárius fejedelem Székely Mózes, elég nagy büszkesége volna Siménfalvának, ha később a lengyel eredetü Archicevszky Sámuel esperes, s a mi Siménünk édes apja nem tették volna emlékezetessé. Marosi Gergely igazgató a nagy nyelvész, a tüzes székely, a kollégium-épitő is bizony elég volna egy községnek, hogy ne mamaradjanak az ismeretlenség homályában. De a siménfalvi nép érdemét, hogy ezelőtt majdnem egyszáz évvel olvasó társaságot alakitott, vajjon szabad-e elfelednünk. Mostani szövetkezete már csak azért is figyelmet érdemel, mivel csinos házat emelt központi helyére.

De kedves szerkesztő ur, immár itt meg is állok, nehogy megunja hosszura nyult levelemet.

Székely Jenő.

Raffaj Irma.

A „Nők Világának“ gyásza van. Egyik lelkes és fáradhatatlan munkása, Raffaj Irma asszony egészen váratlanul elhunyt Székelykeresztur nov. 20. körül, a családi háznál. Lakást rendezett be magának, mert testvérével együtt ott szándékozott lakni. Nov. 19-én eltávozott szülőitől Ujszékelyről azzal az elhatározással, hogy Kereszturról Segesvárra s onnan Fehéregyházára megy. Keresztur rosszul lett s anélkül, hogy segitségért szólhatott volna, elhunyt. Szivszélhüdés oltotta ki életét a különben is gyenge szervezetü nőnek, aki az életben sok próbán ment keresztül. Korai ifjuságá-

ban gyöngélkedni kezdett, s a miatt a képezdei tanulást télbe hagyta. De az irodalomban nagy tájékozottságot szerzett. Maga is szeretett irni. Főleg a székely nép sorsa érdekelte. Ezért sürgette a Nők Világa önálló kiadását. Ezért fáradozott az alap növelésén. Mint egyik szerkesztője állandó figyelemmel kisérte a lap dolgait, s mélyen fájlalta, hogy a mult évben a nyomdai viszonyok miatt meg kellett szüntetnünk a lap önállóságát. A mult évet Kolozsvárt töltötte. Estélyeinken állandóan jelen volt, s azokon örömest segédkezett.

Rendkivüli nagy, jó igyekezettel, egyházias és vallásos buzgósággal volt megáldva. Mint papleány a templomot a falusi leányokkal együtt diszitette kivül is, belül is.

Nov. 26-án temették el Ujszékelyen. Geréb Sándor boldogfalvi lelkész mondott imát a koporsónál. Szülői és testvére könnyei közé a falu népének könnye vegyült, mert őt mindenki szerette.

Raffaj Irma.

Fájdalommal telve és csüggedt szívvel veszem a tollat kezembe, hogy egy nagyon szomoru kötelességet teljesitsek és a mi nagyra becsült, kedves és szeretett elköltözött munkatársunk: Raffaj Irma emlékezetére mondjak nehány szeretetteljes, őszinte szót. Kötelesség! ! De nem az üres forma vagy szokás chablonszerü *terhes* ösztönzése, nem emberek által kiszabott és kiosztott nehéz feladat — hanem csak a *saját lélek* által kényszeritett el nem mulasztható *fájdalmas* kötelesség.

Nem szükség az unitárius olvasók előtt sok szót szaporitani arra nézve, hogy ki volt tulajdonképpen Raffaj Irma; sőt talán nem is én vagyok hivatva az ő tulajdonságát méltatni; csak egy pontban engedjék a magam módja szetint összefoglalni erényeit. Egy pontot engedjenek meg, hogy mindenek fölött kiemeljek egyéniségében: a *szolgálni tudást.*

Nem régen Alexander Bernát az önképzésről tartott előadásában hangsulyozta, hogy az önképzésnek legfejlettebb és legmagasabb foka, nem a tudományokkal való megrakódás, nem az ebből kifolyó fenhéjázás, vagy a mások lenyügözésén alapuló uralkodni tudás, hanem a türelemmel és nemes önzetlenséggel való *szolgálat.* Ezen ősi törvénynek legclassikusabb szimbolumait magában a bibliában találjuk meg.

Nos, ezen klassikus, önfeláldozó, nem egyszer martir koszorut hordozó szolgálat egyik legnagyobb hőse a mi Raffaj Irmánk volt. Egész életében *szolgált!* Szolgált embernek és eszmének egyaránt! ! Szolgált rajongásig szeretett szülőinek, rokonainak,

felebarátjának, egyházának, szülőföldjének, hazájának és ezeken keresztül a legfőbb eszmének: a krisztusi szeretetnek!

Szolgált betegen, egy örökös, testet, lelket ölő kórral, a mindnyájunkat pusztító idegbajnak egy sulyosabb természetü tünetével küzdve folyton! És mi mindent tudott ő betegen elvégezni! Tudott nálánál betegebbet ápolni, becézni, tudott háztartást vezetni, sütni-főzni, konyhakertet ápolni, virágot ültetni, tudott otthoni egyszerü kézi munkát és tudott külső nagyszabásu szociális munkát végezni! Tudott fáradhatatlanul egyházának dolgozni, tudott lapot szerkeszteni, kitünő tollal irni, agitálni, jótékony munkákra a figyelmet felhivni és a mi fő, tudott e munkák *kötelező* voltában és céljuk nemességében *hinni.*

Ezeken kivül fő érdeme volt egyenes, öszinte, *saját nézetéért sikra szálló* szilárd jelleme! Nem egyszer tapasztalhattuk lapunkban, hogy bátran helyt állt minden egyes nézetéért; erősen polemizált hol egyikünkkel, hol másikunkkal; nézeteit, egyéni gondolatait soha cserben nem hagyta. A szó teljes értelmében *saját lelkét és meggyőződését is mindenkor hiven szolgálta* — — — Egyéniség volt.

És ezt az egyetemes nagy szolgálatot végezte el Raffaj Irma egy rövid éteten keresztül. De ne is mondja senki, hogy ő *keveset* élt, hogy ő *korán* elhalt, hogy neki még tovább kellett volna fárasztó betegségét, martir koszoruját viselni! Többet tett ő és végzett 37 évvel, mint a legtöbb ember késő vénségéig. Megérdemelte szenvedéseinek korai megszűnését! Ennyi munka, ennyi önzetlen dolgozás, ennyi lelki emelkedettség és ennyi *szenvedés* után van joga a pihenéshez- vagyis egy szebb hazában való, szerencsésebb körülmények között végzett örömteljesebb munkához. . .

És mi, a kik itt maradtunk — többé kevésbé hasonló kórral és akadályokkal küzdve, — tartsuk kötelességünknek megtanulni tőle a szolgálatnak eme bámulatos müvészetét! Mert a legnagyobb müvészet volt ilyen megpróbáltatás közepette, ilyen törékeny, beteges testtel ennyi energiát és ezen keresztül ennyi munkát produkálni.

A megszomorodott, mindnyájunk által nagyra becsült, szülőknek és rokonoknak pedig enyhitse fájdalmukat az a tudat, kogy velök érezünk, velök töprengünk és Isten segitségével velök együtt nyugoszunk meg a Mindenható bölcs akaratában.

Percelné Kozma Flóra.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

A budapesti Dávid Ferenc-Egylet december 11-én d. u. 6 órakor sikerült felolvasó ülést tartott a Koháry-utcai unitárius templomban. *Krausz* Erwin K. gyakorlott orgonajátéka, *Ch. Révy* Aurélia operaénekesnő mesteri éneke és *Józan* esperes imája mellett, *Perczelné* Kozma Flóra értekezése mindvégig lekötötte a hallgatóság figyelmét. Felolvasó *„a szabadelvü theologia előnyét korunk szociális áramlataira nézve“* meggyőző erővel mutatta ki, megvilágitva azt az éles ellentétet, mely az orthodox theologta iránya és a modern atheista szabad gondolat között van. E kettő között áll a theista bölcseleten alapuló szabadelvü kereszténység, mely a szociális munkával könnyen harmoniába hozható. Utal *Tisza* István grófnak a Protestans Irodalmi Társaság legutóbbi közgyülésén tartott beszédére, valamint *Zsilinszky* Mihályra, kik a szociális munkának az emberi lélekre való hatását hirdetik; s ez által a közfigyelmet a szabadelvü theologia igazsága felé terelve, hatalmas lökéssel viszik előbbre a haladás utján kitartó protestantizmust. Azonositja magát *Kenedi* Géza egyik nemrég elmondott beszédével, hogy a dogmát nem szabad a vallás fogalmával azonositani. Látnoki szemekkel mondja, hogy nemsokára el fog érkezni az az idő, mikor az ideálisan megfinomult theologia üli diadalát az egész világon, miáltal a szociális munka magasztos célja is mégvalósulhat. Az előadást a szép számmal megjelent közönség nagy tetszéssel fogadta. — A fehér asztalnál *Ürmössy* Miklós elnök atia köszöntötte fel elnöktársát mély megindultsággal, kivánva néki hasonló sikerekben gazdag, hosszu és áldásos életet.

j. m.

Alapitóink száma 193. Ezek közül a kezdő alapitói dijat kiegészitették 40 koronára vagy többre: Albert Dénes, Ádámossy Ferenc, Derzsi Károly, Ferencz József, Ferencz Józsefné, Végh Mihályné, Ferencz Zsuzsa, Fodor Károly (Pitesti), Gyulay László, Gyöngyössy Béla, Gyöngyössy Béláné, báró Petrichevich Horvát Gáborné, báró Petrichevich Horváth Kálmán (500 kor.), Iszlai Márton, Jakab István, báró Kemény Gézáné. Mikó Béla, K. Nagy Béla, Pál Ferenc (Kolozsvár), Reitter Aladárné (50 kor.), Székely Miklós, Ürmössy Miklós, Ürmössy Jenő (100 kor.), Hajós János (200 kor.), dr. Brassai Sámuel (200 kor.), Fekete Gábor (100 kor.), összesen 25 tag. Hihetetlenül kevés. Ha még azt is figyelembe vesszük, hogy csak az unitárius tanácsosok száma 300, meglepően látjuk, hogy sokan vannak a hivatalosak, de kevesen a választottak. Talán még ezen is sokat fog változtatni az ünnepi esztendő.

A Dávid Ferenc Egylet tea estélyei. A mult évihez hasonló estélyek rendezését határozta el a D. F. E. választmánya s az elsőt dec. 18-án meg is tartotta. A tágas tornacsarnok megtelt előkelő, válogatott közönségpel. Nők és férfiak jó arányban gyültek össze és oly kitünő hangulatban töltöttek el nehány órát, hogy mindenki teljes megelégedessel gondol

rá még napok multával is. Az estély bevezetéséül dr. *Cholnoky Jenő* egyetemi tanár, ez a kitünő előadó, akiért Kolozsvár közönsége rajong, a chinaiak templomairól, s ezzel kapcsolatban vallásaikról, szokásaikról, épitkezéséről oly tanulságos és lebilincselő előadást tartott, amilyet haszonnal élvezett mindenki. *Dr. Veress Endréné* urhölgy nehány éneket adott elő értékes és szép alt hangjával. Meglepően iskolázott énekes. Iszlai Géza kiérte zongorán. *Berde Mária* egyetemi hallgató, tanárjelölt három költeményét olvasta fel. Egyiket közöljük. Az egész közönséget elbájolta a kedves leány érzelmes, tartalmas szép költészete. Hatalmas tüntetést rendezett mellette a közönség. *Lovag Koller János* a *Farkas Ödön* igazgató kisérete mellett az ő párallanul nagyszerü mély bariton hangjával énekelt több éneket *Kozma Juliska* zenekisérettel népdalokat zongorázott magyaros érzéssel és sok tudással. Általában nagyon magas szinvonalon állott az egész előadás. Háziasszonyaink: Ferencz Józsefné, Pákey Lajosné Csifó Salamonné, Az estélyen felülfizettek: Dr. Ferencz József 4 kor., Ürmössy Tivadar 2 kor, Ferencz József püspök 3 kor., Vári Albert 1 kor., br. Bánffy Zoltánné 6 kor., dr. Tóth György 1 kor, Fogadják meleg kőszönetünket. — A következő két estélyre már is sokan jelentkeztek.

Február 6-án háziasszonyok lesznek: Dr. Boros Györgyné, Nyirő Gézáné, Ürmössy Jenőné. — Műsor: 1. Felolvasás, tartja Barabás Ábel. 2. Arditi: »Mámor« keringő éneki dr. Szöllősy Attiláné, zongorán kiséri Szöllősy Olga. 3. Költemények, irta és felolvassa dr. Apáthy István. 4. Zongorán játszik dr. Molnárné Gyulay Ilonka. 5 Szavalat: Boros Irén. 6. Ének előadja Pajor Ödön, zongorán siséri Iszlai Géza

A Dávid Ferenc Egylet alapitói. 1884 5-ben s a következő években, midőn egyletünk alakulóban volt, 20 kor. alapitói és 2 kor. rendes tagdijat kértünk, mert arra törekedtünk, hogy a legegyszerübb viszonyok között élő ember is tagjává lehessen 1887-ben meginditottuk az Unitárius Közlönyt s azért 2 kor. 40 fillért állapitottunk meg. Alapitóinktól is vártuk ezt az összeget, vagy az alapitvány megkétszerezését, rendes tagjaink is fizették, de a lapot nem vontuk meg azoktól sem, akik csak 20, vagy csak 2 koronát fizettek, mert reméltük, hogy más uton kipótlódik. Midőn a pénz kamatlába 4 és 4½%-ra szállittatott, az Unitárius Közlönynek önálló támogatását kértük. A mult évben szép és jó támogatasban részesültünk. Most a Dávid Ferenc ünnepi évével ujból fölébredt az érdeklődés. Alapitóink közül dr. Bedő Albert államtitkár ur eddigi 60 kor. alapitványát most *40 koronával* 100 koronára emelte. Fogadja köszönetünket.

Ajándékul megküldjük az uj tagoknak és uj előfizetőknek: Ürmössy Miklós felolvasását *Genfről*; dr. Boros György elnöki beszédét, melyet Sepsiszentgyörgyön a lelkészkörben tartott. A pénzutalványon tessék jelezni kivánságát.

Az Unitárius Közlöny 1909. évi 1-sö számát küldje vissza a szerkesztőségnek, a ki nélkülözheti. Megköszönjük.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

Egyház és iskola ölelkezése. Jól esik lelkünknek, ha látjuk, hogy a magyar haza boldogságát munkáló két legfőbb elem: egyház és iskola testvériesen ölelkezik, s nem tekinti és nem mérlegeli, hogy a pap-e, vagy a tanitó-e a nagyobb? Karácsonfalváról, e veszélyeztetett és felekezetközi helyzeténél fogva sok kisértést kiállott, egyházi szigetünkről sok fölemelőt irtunk nehány év óta, de most a papi-tanitói vezetők fényes jelét adták annak, hogy egyetértéssel siker koronázza a fáradtságot. Igy ünnepeltek nov. 14-én a Dávid Ferenc nagy emlékének és igy nov.

19-én Erzsébet királynéért. Ohajtandó, hogy e lélek vezesse mindenütt a vezetőket.

A **gazdasági bizottságból**, melv most a jószágfelügyelőseg helyét tölti be, Benkő Mihály kilépett, mivel egészségi állapota s szeme gyengesége miatt a tagokra eső nagy munkára nem vallalkozhat. Az E. K. tanács igyekezett maradásra birni, de sikertelenül, s helyébe megválasztotta Gyöngyössy Béla aát, aki több évig volt tagja a bizottságnak. Gyöngyössy nagyon nehezen vállalkozott, mert el van foglalva a hivatalával, de mégis engedett az erős rábeszélésnek. Számithat egyháza elismerésére mind ő, mind társai Ürmössy Jenő és Hadházy Sándor, ha sikerrel fogják megoldani a sok nehéz föladatot.

Első unitárius istentisztelet N.-Szebenben. 1909. évi karácsony második napján istentiszteletet tartott Nagyszebenben Árkosi Tamás fogarasi uj lelkész. A nagyszebeni unitáriusoknak régi vágyuk teljesült a születés szent ünnepén. Reméljük, hogy munkás és erőteljes élet lesz a folytatása. Lelkes, buzgó lelkészükben erős vezérre találtak.

Uj egyházak és uj lelkészek. A karácsoni ünnepen négy uj lelkész hirdette az örömhirt. *Homoródjánosfalván Péter* Ödön papjelölt, ki több éven át szolgált Kolozsvárt mint segédénekvezér és az E. K. Tanácsban mint irnok A homoródi dalkör erős tagot nyert benne. A főt. püspök ur kinevezte és állását december 19-ikén foglalta el. — *Datkon Benczédi* Pál foglalta el a lelkészi állást.. Benczédi Angliában tanult s az irodalomban ismert nevü ifju ember, akiről még sokszor lesz alkalmunk hallani.

Fogarason dec. 19-én köszöntött be Árkosi Tamás ifju lelkész, aki immár kipróbált szónok, mert a véletlen szerencse egy beteg református lelkész kisegitőjévé tette volt Czéczkén.

Szathmári Mózes szindi lelkész 42 évi hosszas szolgálata után nyugalombabocsátásért folyamodott. E. K. Tanács a kérést indokoltnak találta és 1910. január 1-től nyugalomba bocsátotta.

Hajós Gyula. Egyletünk elnökének, a kedves emlékü Hajós Jánosnak idősebb fia, Hajós Gyula elhunyt december hó 7-én 60 éves korában. A Máv-nál főmérnök volt. Jeles hivatalnók, jóságos ember, jellemes férfi. Betegeskedése miatt a közügyekben kevés szerepet vihetett, de barátai és hivatalnoktársai körében szeretetnek és becsülésnek örvendett Hajós Gyula Kolozsvárt született, a kiváló vargyasi Hajós család sarja volt. A derék férfi iránt őszinte részvét nyilvánult.

Iszlai Márton énekszerzőt kellemes kitüntetés érte. Az ámerikai unitáriusok részére készült énekeskönyvbe, melyet dr. Wendte Károly szerkesztett, föl van véve Iszlainak is három éneke. Örömmel jegyezzük föl ezt a hirt és üdvözöljük énekszerzőnket. aki legelső magyar szerző, kit — tudtunkkal — az egyházi énekirodalomban ez a kitüntetés ért.

Az iskolák köréből. Elismerés. Szász Ferenc siménfalvi tanitót a vallás- és közokt. miniszter érdemei elismeréséül igazgató-tanitóvá léptette elé. Üdvözöljük. — Krizáné Barabás Anna h.-almási tanitónő nyugalomba vonult dec. 1-évl. — Fazakas Péter kis- és nagykedei közs. tanitó állásában megerősittetett. — Udvarhelymegye tanfelügyelője vizsgálatot tartott és megelégedését nyilvánitotta az elért eredmény fölött: Felsőrákoson, Homoródszentmártonban, Nagysolymoson, Bordoson, Ravában.

A homoródjárási tanitótestület őszi közgyülését Karácsonfalva községében tartotta okt. végén. A közgyülést az unitárius templomban istentisztelet előzte meg, amikor Kelemen Lajos ig.-tanitó visszaemlékezve a 32 éves pályára, fölemelő imában adott hálát Istennek a segedelemért, mely vele volt a rögös utakon. Benczédi Mózes vezetése alatt a karzatról harmonikus éneket adtak elő a növendékek. Ugy az istenitiszteleten, mint a tanitói közgyülésen jelen volt Rhédey János kir. tanfelüg. elő és Gyerkes Mihály székelyudvarhelyi ig.-tanitó. A tanitók lelki örvendezéssel látták, hogy Karácsonfalván a papi

és tanitói munkásságot Demeter lelkész és a két tanitó krisztusi szeretettel megosztva, kivánnak haladni a valóban apostoli uton. A közgyülést Györfi István elnök nyitotta meg. A külső tanteremben, szép eredménynyel tanitott a számtanból I. oszt. növendéke nek Benczédi Mózes ottani tanitó. Vajda Antal városfalvi tanitó szép felolvasása után az elnök ismertette Szász Ferenc tanitó „Udvarhelyvármegye" földrajzát. Kir. tanfelügyelő több izben történt felszólalásával jelét adta, hogy valóban a tanitóknak nem felügyelője, hanem barátja. Sok üdvös dolog, tisztujitás elintézése után a belső tanteremben közebéd volt, hol emelkedett pohárköszöntőket mondottak: Györfi István, Szathmáry Miklós, Rhédey tanfelügyelő, Demeter Dénes, Ürmösi József lelkészek, András Péter plébános, Gyerkes igazgató stb. E napon a két iskolai épületen, unitárius tornyon, lelkészi lakáson nemzeti zászlók hirdették a vándorapostolok ünnepét.

Jelenvolt.

„A Karácsonfalvi Unitárius Nőegylet" nov. 27-én tartotta a téli saison II-ik felolvasó estélyét szépszámu közönség előtt a községháza nagytermében. Az 1848—49-iki szabadságharc idejéből tartott felolvasást: Demeter Dénes lelkész, szavaltak: Barabás Irma urleány Inczédy László „Nővér" c. költeményét, Szentpáli Ilona (Demeter D.: Fohász, Béla Károlina (Szabadság napja) verseket. Énekeltek az Ürmösi Sándorné (festőművész neje) zongorakisérete mellett szebbnél-szebb dalokat Barabás Irma, Benczédi Ilka és Deák Róza urleányok. Legyen áldás az egyházépitő munkán!

Halotainkról. Özvegy *Dimén Sándorné* földbirtokosnő Homoródszentpálon pár hónappal ezelőtt váratlanul elhunyt 52 éves korában. A jólelkü asszonyt a vidéken széles körben ismerték vallásos buzgóságáról, jótékonyságáról. Munkás életében testvére gyermekeinek nevelési gondjaiból is kivette részét. Nevelt leánya és széleskörü rokonság gyászolja elhunytát, köztük Márkó Lajos birtokos, Pál Ferenc lelkész, Tarcsafalvi Albert és Kis György nejeikkel és a vargyasi Imecs-család. — *Tarcsafalvi Izsák* kedei nyug. községi tanitó elhunyt Nagykedében december havában élete 55-ik évében hosszas betegség után. Szorgalmas, jónevü tanitó volt. Amellett hires méhész, ki ezen foglalkozását szépen jövedelmeztette. Faiskolája mintaszerü kezeléséért is több izben kapott jutalmat. Nyugodjanak csendesen!

Külföldi hirek. A francia jezsuiták, kiket onnan kiszoritottak, Angliában és Amerikában nagy számmal telepedtek meg, de Németországban is feltünést keltettek, mert ott 1908. elején volt 2043 zárda, 29.746 barát és apáca. Azóta felállitottak 70 zárdát. Németországban a róm. katholikusok száma 13.500.000 és az ujabb jelenségek nagy gondot adnak az országnak. — Genfben az állam és egyház különválása nagyban fokozta a vallásos buzgóságot. A Kantonban egy hónap alatt 130.000 francot irtak alá protestáns egyháziélokra.

Ádámosi egyházunk régi temploma nagy változáson ment át. A XVI-ik századból való padjait eladta a Magyar Nemzeti Muzeumnak, s templomát kijavittatta. Most a közelebbi napokban dec. 12-én szentelték fel ünnepélyességgel. A főt. püspök urat várták magukhoz, de a zord időnek nem tehette ki egészségét. Molnár János helybeli lelkész szép áldó imával nyitotta meg. Gvidó Béla esperes a tőle megszokott ékes beszéddel adta át a használatnak. Szolgáljon a hiveknek buzditására.

M. Á. V. ERDÉLYI FŐ- ÉS MELLÉKVONALAINAK MENETRENDJE.

Az összes vég- és csatlakozó állomások kimutatásával. Érvényes 1909. okt. 1-től.

I	Gy.	655	Sz.	820	Sz	540	Gy.	910	ind	Budapest k. p. u.	érk.	Sz.	720	Gy.	730	Sz.	640	Gy.	955
	Sz.	529	„	832	„	727	„	553	érk	Kolozsvár	ind.	„	604	„	1110	„	649	„	106
	„	540	„	854	„	832	„	611	ind		érk.	„	510	„	1050	„	610	Sz	1256
	„	658	„	1016	„	1017	„	726	érk	Ar.-Gyéres A)	ind.	„	344	„	930	„	443	„	1146
	„	723	„	1054	„	1115	„	747	érk	Kocsárd B)	ind.	„	307	„	900	„	415	„	1119
	„	811	„	1143	„	1232	„	821	ind	Tövis	ind.	„	157	„	812	„	325	„	1029
	„	831	„	1206	„	133	„	829	érk		érk.	„	132	„	755	„	224	„	1030
	„	904	„	1239	„	208	„	853	érk	Küküllőszög C)	ind.	„	1253	„	727	„	153	„	930
	„	953	„	127	„	508	„	930	érk	Kis-Kapus D)	ind.	„	1146	„	643	„	100	„	842
	„	1120	„	300	„	547	„	1034	érk	Segesvár E)	ind.	„	1004	„	525	„	1136	„	713
	„	—	„	326	„	532	„	1054	érk	Héjasfalva	ind.	„	937	„	459	„	1113		—
	„	—	„	708	„	856	„	144	érk	Brassó F)	ind.	„	620	„	214	„	740		—
II	Gy.	655	Sz.	800	Gy.	200	Sz	930	ind	Budapest k. p. u.	érk.	Sz.	605	Gy.	115	Sz.	725	Gy.	955
	„	1212	„	329	„	654	„	607	érk	Arad	ind.	„	930	„	818	„	1125	„	416
	„	1222	„	404	„	704	„	632	ind		érk.	„	850	„	808	„	1050	„	403
	„	307	„	902	„	1001	„	1052	érk	Piski α)	ind.	„	412	„	508	„	615	„	1255
	„	406	„	1030	„	1103	„	1217	érk	Alvincz β)	ind.	„	248	„	407	„	448	„	1142
	„	427	„	1049	„	1105	„	1237	érk	Gy.-Fehérvár γ)	ind.	„	225	„	354	„	423	„	1119
	„	—	„	1125	„	1137	„	110	érk	Tövis	ind.	„	200	„	333	„	355	„	1057
A.	Sz.	732	V.	1032	V.	715	Sz	1025	ind	Ar.-gyéres	érk.	Sz.	430	V.	955	V.	329	Sz.	912
	„	754	„	1054	„	737	„	1047	érk	Torda	ind.	„	410	„	935	„	309	„	852
B.	V.	201	Sz.	805	Sz	315	Sz.	910	ind	Kocsárd	érk.	Sz.	740	Sz.	240	Sz.	834	V.	1231
	„	249	„	846	„	356	„	951	érk	M.-Ludas B[1])	ind.	„	700	„	156	„	754	„	1143
	„	436	„	1025	„	531	„	1127	érk	M.-Vásárhely	ind.	„	526	„	1210	„	615	„	935
	„	452	V.	1037	V.	553		—	ind		érk.	—		V.	820	V.	552	„	920
	„	622	„	1201	„	725		—	érk	Szász-Régen	ind.	—		„	655	„	437	„	754
	„	803	„	124	„	905		—	érk	Déda	ind.	—		„	534	„	325	„	617
B[1]	V.	345		—		—			ind	M.-Ludas	érk.	Sz.	730		—		—		—
	„	919		—				—	érk	Sajó-Magyarós	ind.	Sz.	127	„	625		—		—
	„	1016		—		—		—	érk	Besztercze	ind.	„	1240		530		—		—
C.	V.	302	Sz	934	V.	225		—	ind	Küküllőszeg	érk.	V.	844	Sz.	1243	V.	654		—
	„	828	„	250	„	850		—	érk	Parajd	ind.	„	411	„	745	„	130		—
D.	Sz.	228	Sz	950	T.	522	V.	650	ind	Kis-Kapus	érk.	V.	948	T.	252	Sz	605	Sz.	1230
	„	358	„	1126	„	725	„	856	érk	Nagy-Szeben D[1])	ind.	„	726	„	100	„	434	„	1113
	V.	812	V.	548		—		—	érk	Fogaras	ind	„	333		—		—	„	442
D[1]	V.	521	V.	145	„	831		—	ind	Nagy-Szeben	érk.	V.	700	V.	322	Sz	1009		—
	„	527	„	221	„	913		—	érk	N.-Disznód	ind.	„	627	„	248	„	935		—
E.	V.	241	V.	1052		—		—	ind	Segesvár	érk.	V.	848	V.	602		—		—
	„	316	„	1122		—		—	érk	Héjasfalva	ind.	„	820	„	533		—		—
	„	544	„	142		—		—	érk	Sz.-Udvarhely	ind.	„	616	„	250		—		—
F.	Sz.	515	Sz.	858	V.	305	T.	700	ind	Brassó F[1])	érk.	Sz.	816	Sz.	159	Sz.	633	Sz	1008
	„	630	„	1025	„	430	„	823	érk	S-Szt-György F[2]	ind.	„	656	„	1241	„	505	„	848
	„	759	„	1209	„	606		—	érk	Kovászna	ind.	„	537	„	1111	„	333		—
	„	1015	„	228	„	850		—	érk	Bereczk	ind.	„	324	„	855	„	103		—
F[1]	V.	606	V.	826	V.	400	V.	933	ind	Brassó	érk.	V.	732	V.	157	V.	720		—
	„	737	„	952	„	525	„	1049	érk	Zernest	ind.	„	610	„	1240	„	612		—
F[2]	„	650	V.	1035	T.	1244	V.	500	ind	S.-Szt.-György	érk.	V.	620	V.	1205	V.	425	Sz.	838
	„	906	„	101	„	521	„	803	érk	Mádéfalva	ind.	„	342	„	833	„	206	„	610
	„	1116	„	316	„	918		—	érk	Gy.-Szt. Miklós	ind.	—		„	514	„	1200	„	418
α	Sz.	610	V.	1125	V.	402	V.	1112	ind	Piski α[1])	érk.	V.	425	V.	1035	V.	300	Sz.	820
	„	1006	„	358	„	755	„	420	érk	Petrosény	ind.	„	1201	„	715	„	1036	„	505
	T.	1157	„	601	„	924	„	623	érk	Lupény	ind.	„	1033	„	540	„	848	T.	301
α[1]	T.	620	V.	1135	T.	425	V.	1107	ind	Piski	érk.	V.	448	T.	1025	V.	250	T.	810
	„	732	„	1244	„	537	„	1216	érk	V.-Hunyad	ind.	„	339	„	913	„	141	„	658
β	V.	200	V.	740	Sz.	421		—	ind	Alvincz	érk.	V.	645	Sz	1122	V.	858		—
	„	655	„	1224	„	821		—	érk	N.-Szeben	ind.	„	152	„	743	„	350		—
γ	V.	437	V.	940	T.	436		—	ind	Gyulafehérvár	érk.	V.	723	T.	1103	V.	614		—
	„	733	„	1232	„	747		—	érk	Zalathna	ind.	„	455	„	820	„	343		—

XXIII. kötet. Kolozsvár, 1910. Február. 2. szám

Unitárius Közlöny

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

☆

SZERKESZTI
Dr. BOROS GYÖRGY.

☆

TARTALOM:

A szerkesztő asztaláról 21
Szózat az unitáriusokhoz 24
Dávid Ferencz emlékszobra (Simó János) 28
Kovács József (arcképpel, Barabás István) 29
Egy kételkedő imája (B) 32
A tordai hasadékban (Pap Domokos) 33
Nyilt levél egy unitárius atyámfiához (Mózes Mihály) 34
Nők világa (Kiss Sándor) 35
A vallás és közoktatási miniszterség 38
Dávid Ferencz zsinati emlékünnep.. 39
Virág Sándor szomoru historiája (Demeter Dénes) 40
Unitáriusok a külföldön (Kiss S.) .. 43
Imádság (kezdő) 44
Egyleti élet és munkásság 47
Egyházi és iskolai mozgalmak..... 49
Szerkesztői üzenetek 51

SIMON LASZLÓ orgona és harmonium készitő
KOLOZSVÁRT, Jókai-u. 5. sz

Elvállalok bármily kivitelü uj orgona készitést, átalakitást, kibővitést és hangolást, valamint iskolai harmonium készitést.
Továbbá szószék fölé koronákat jótállás mellett szilárd anyagból és a kitűzött időre pontosan elkészitve.
Szives pártfogását kéri
mély tisztelettel **SIMON LÁSZLÓ,** orgonakészitő.

NYOMATOTT AZ »ELLENZÉK«-KÖNYVNYOMDÁBAN KOLOZSVÁRT.

Dávid Ferencz emlékére.

A Dávid Ferncz szellemének élő hirdetője, a békességnek és szeretetnek hüséges munkássa a Dávid Ferencz Egylet is készül a 400. évi ünnepre. Együtt fogja megülni a hazai és külföldi nemes gondolkodásu emberekkel. De a Dávid Ferencz Egylet a megkezdett munkát azután is állandóan akarja folytatni a nagyközönség segitségével és támogatásával. Ezt az évet erőgyüjtésre és előkészületre használjuk föl.

Mindenki, valaki e sorokat elolvassa, tegye magáévá a föladatot, s növelje az Egylet alapját tehetségéhez mért ádománnyal. Az adakozás immár megkezdődött, jöjjön, csatlakozzék mindenki.

1. Báró Petrichevich Horváth Kálmán 50 kor.
2. Deréki Gyuláné báró Győrffy Róza 10 kor.
3. Dr. Boros György 10 kor.
4. Jakab István kir. tbiró Déva, alapitó tagságdijul 40 kor.
5. Pek Emil Ágost Budapest, 100 kor.
6. Báró Bornemissza Károly Kolozsvár 10 kor.
7. Deréki Gyuláné báró Győrffy Róza 10 kor.
8. Bedő Albert 40 kor.
9. Székely János hitelesitő kataszteri főmérnök Kolozsvárt, „A Dávid Ferencz Egylet anyagi javainak gyarapitására jó szivvel küld 8 kor.
10. Ifj. Bartha Mózes székely gazdálkodó Homoródszentpálon, önkéntesen ad a D. F. Egylet céljaira. 10 kor.
11. Szentkirállyi Ferencz ezredes ur Gagy. sajtóköltségre 6 K.
12. Deréky Gyuláné báró Györffy Roza az 1909. 1910. évekre előfizetési tagdija fejében (ujabb adomány) 10 kor.
13. Szénássy Istvánné Dés 10 kor.
14. Koncz József Szilágycseh 4 kor.
15. Csegezy László Esperes, az évi ünnepély fedezésére 4 K.
16. Barabás István lelkész 10 kor.
17. id. Kozma Pál kolozsi földmivelő 5 K.
18. Boros György Lászlótanya pártoló dijul 2 kor.
19. Percelné Kozma Flora Budapest 42 kor.
20. Balogh József alapitó 40 kor.
21. Nagy Elemér, Ghonc 2 kor.
22. Antonya János Kolozsvár 1 kor.
23. Csiky Károly Kolozsvár 1 kor.
24. ifj. Izsáky Antalné 2 kor.

XXIII. KÖTET. KOLOZSVÁR, 1910. FEBRUÁRIUS. 2. SZÁM.

UNITÁRIUS KÖZLÖNY

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

Kiadja: A DÁVID FERENCZ-EGYLET.

Szerkeszti: Dr. BOROS GYÖRGY

Főmunkatárs: TARCSAFALVI ALBERT.

Előfizetési ára: 2 k. 40 fillér. Egy szám ára: 24 fillér. Egyleti tagok, 5 évi kötelezettséggel, egy évre 2 koronát fizetnek.

Minden pénz Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

A szerkesztő asztaláról.

Uj évi üdvözletek. Január 1-ső napján az unitáriusok lozsvárt a szokásos üdvözlésre összegyültek ezuttal is mintegy 45-ön a főt. püspök ur házánál. Nagy Lajos főjegyző, a már 82 éves öreg ur üdvözölte őszbevegyült püspökünket, a ki 34 évi püspökségre tekint vissza. A főjegyző ur kiemelte azt a nagy előnyt, amit a mult évben kapott államsegély nyújtott egyházunk közügyei rendezésében. A főt. püspök ur erre vonatkozóan örömét nyilvánitotta a nem remélt eredmények fölött. Egyletek, egyházközségek és tisztviselők mindannyian jobb helyzetbe jutottak, de legnagyobb vivmánynak tartja, hogy Theologiánkat rendezhettük és haladását biztosithattuk. Szomoruságáról is tett említést a főt. püspök ur, mert a bizalmatlanság és gyanusitás hullámai immár a püspöki székhez is felértek. Szeretné megkérdezni, hová lett a régi unitárius egyetértés és összetartás, de nem esik kétségbe, mert meg van győződve, hogy az egyházszeretet nálunk mindenkiben meg van s ez az elléntéteket rendre elfogja enyésztetni. A jelenvoltak szivélyesen köszöntötték Fekete Gábor főgondnok urat, a főtisztelendő asszonyt és egymást is.

*

A meggyőződés korlátai nem csak akkor voltak meg a mikor az inquisitio működésben volt és a máglyák füstölögtek, hanem megvannak most is. Ezt mi unitáriusok unos-untalan halljuk és látjuk a hozzánk érkező nyilatkozatokból és levelekből. Egy protestáns lelkipásztor Magyarország egyik községéből unitárius könyveket kért s miután megkapta, ezt irja: Most látom csak, hány ember unitárius, a nélkül, hogy tudna ennek a vallásnak a létezéséről Az elfogulatlanul itélő nem ta-

gadhatja, hogy az a jövő vallása s ha ismertebb lenne és az emberek nem volnának gyávák, már a *jelen vallása* is lehetne *kimondottan,* mert a szivekben ugyis sok helyen él az. Különben félve kell az embernek ilyesmit kimondani, mert kiátkozza a a protestáns pápa, az egyház."

*

Az Angol és amerikai unitáriusok között ezelőtt 30—40 évvel erős kebli harcok folytak, mert voltak liberálisok, a kik a vallási és filosophiai kérdésekben igen lassunak tartották a conservativebb gondolkozásuak haladását. Egy pár évi mérközés után teljes egyetértésre jöttek és átvitték erejüket az épitő munka terére. Majd 30—40 év mulva a magyar unitárius egyház historikusa azt fogja látni, hogy nálunk most foly az ellentétek harca, de attól tartunk, hogy az elvi magaslatot nem fogja megtalálni s a vezető eszméket még kevésbbé.

*

A pergetett szinméz elsőrendü eledel. Kitűnő táplálék, mert nagy cukortartalma van. Rendesen mindenki szereti, de főképpen a gyermekek és ifjak. Ámde van egy nagy veszedelme, könnyen megéled és megsavanyodik, tehát gondosan kell bánni vele, mert elég ha egy kis kenyérmorzsa beleesik, megromlik. A családi és egyházi élet szinméze is éppen ilyen természetü. Ha gondatlanul és könnyen bánnak vele erjedésnek indul, megzavarodik s vagy csak nagy nehezen, vagy sehogy sem lehet többé megtisztitani.

*

Vannak pessimisták és vannak optimisták. Nem vizsgáljuk a világról alkotott fölfogásukat, azzal sem törődünk e helyen, hogy a vallások és a theologiájuk miben különbözik, de az mindenkit érdekel, hogy pessimista az olyan ember a ki mindent rossz színben lát és roszra magyaráz, optimista az, aki mindent jóra tud magyarázni. Ha a magán-ember a maga dolgát mindig csak rossz szinben látja, végül olyan szerencsétlenné lesz, hogy nem találja nyugtát sehol. Ha a közügyekben munkálkodó emberről csak rosszat teszünk föl, akkor elveszitjük az emberek iránti bízalmunkat és elvesszük a legjobb indulatu ember kedvét is. Ne feledjük, hogy a bízalom kötelező, vagyis még a különben gonosz szándáku ember is magába száll s „nem él vissza bízalmunkkal."

*

Vessünk számot magunkkal. Az a ki olvasni tud és olvasni szeret, időt is szakithat rá. Ha elhanyagolja a jó könyvek olvasását, éppen annyit árt magának, mintha balkezét a zsebébe varrná és sohasem mozditaná meg. Ugy is megélhet, de ferde

csonka ember lesz belőle. Azt kérdezik igen sokan, hát mit is olvassunk? Olvassuk a nagy költőket, a jó történelmeket, a a vallásos elmélkedéseket, a természettudományi könyveket.

*

Szeretem a társaságot, de únom az üres fecsegést. Inkább elhallgatom a szegény ember panaszát, mint egy önhitt asszony pletykáját. Részvéttel vagyok a szenvedő küzdelmei iránt, de a meggondolatlan léhaság és könnyelmöség elszomorít.

*

A gazdálkodásról. Egy okos, tapasztalt ember azt mondotta, hát nagy baj, hogy segitség nélkül nem lehet megélni, még nagyobb baj, hogy a munkásviszonyok rosszak, de az bizonyos, hogy *a ki azt mondja jere dolgozni az nyer, a ki azt mondja menj dolgozni az veszit.* Ez azt teszi, hogy a gazdának ott kell lenni a munka melllett, mert nála nélkül semmi sem megy jól. A munkások ugy dolgoznak a hogy nekik tetszik, nem ugy, a hogy kellene.

*

Az északi sarki utazóknak nem kell pálinka. A mult év arról volt nevezetes, hogy két amerikai megközelitette, sőt el is érte a föld északi sarkát a hol addig halandó ember még nem járt, mert a szörnyüségesen zord hideg és veszedelmes jégtorlaszok között legbizonyosabb volt a halál. Egy Peary nevü tudosról általában elhitte a világ, mert ő kellőképpen betudta bizonyitani, hogy elérte földünknek ezt a pontját, a hol fél esztendeig éjszaka és félesztendeig nappal van, de a hideg egyenlően nagy. A Cook sikere nem annyira bizonyos, de az tökéletesen bizonyos, hogy sem a kapitányok, sem a legénység, nem vitt magával egy csepp szeszt is, mert jól tudták, hogy a hidegben meg fognak dermedni, ha azzal akarják fölmelegiteni magukat. Jó lenne, ha ezt a Kárpátok között lakó emberek is szem előtt tartanák.

*

Kozma Ferencz azok közé az emberek közé tartozik, a kiket komoly higgadtsága, nyugodt kedélye, tiszta fölfogása, önzetlen itélete, mély tudása, vas szorgalma, az országban és egyházában a legkiválóbb megbizásokkal tüntetett ki. Az unitárius gymnasiumi tanárt először Udvarhely, azután Kolozsmegye tanfelügyeléjévé tette az ország közokt. kormánya, hazai legelső nemzeti intézetünk a Magyar Tudományi Akadémia tagsága mellett, az Unitárius Egyház kolozsvári főiskolája gondnokává és számos nagy jelentésü bizottság, legujabban a Dávid Ferencz ünnepélyt rendező bizottság elnökévé tette. Ez a minden ízében kitünően iskolázott elme és philosofus kedély közelebbről meg-

jelent az unitárius egyház kormányzó fóruma előtt és a hü pásztor féltő gondjával, a hivő lélek aggodásával oda kiáltott az ujkor veszélyes áramlatától elsodort hitsorsok közé, hogy térjenek magukhoz és vegyék és re, hogy jót akarván tenni rosszat tesznek, épitni akarván az erős falakat romboljak. Térjenek magukhoz. Ébredjenek föl, mert különben bajba sodornak az egyházban mindent és mindenkit. Alább egész terjedelemben látható ez a hatalmas szózat!

Szózat az unitáriusokhoz.

Tekintettel arra a támadó, gyanusitó hirlapi szerepre, melyet a kereszturköri unitárius lelkészkör lapja, az „Unitárius Egyház" közigazgatási hatóságainkkal és vezetőinkkel szemben maga elé tűzött és gyakorol; tekintettel arra, hogy nevezett egyházi lapban püspökünk, főtanácsunk, jogügyi bizottságunk és főtanácsot alkotó egyházi tanácsosaink s képviselőink oly hangon vannak aposztrófálva, hogy azt szó nélkül hagyni nem lehet, addig is, mig az Egyházi Főtanácsnak alkalma nyilhatnék azzal foglalkozni, az Egyházi Képviselő Tanács kötelességének ismeri a támadást és gyanusitást megfelelő visszautasitásban részesíteni. Minthogy pedig ezt tennie hirlapi uton, hatósági tekintélyével nem egyeztethető össze: ezen az uton teszi meg nyilatkozatát, felhíva egyházköri esperes fiait, intézkedjenek az iránt, hogy az felolvastassék mindenik egyházközség közgyülésében és terjesztessék a legközelebbi egyházköri közgyülés elé.

Kedves hitrokonaink, szeretett atyánkfiai!

Mióta szeretett egyházunkban a nélkülözést és létért való küzdelmet, úgy szellem mint anyagi téren, az alkotás, előrehaladás és térfoglalásra való átmenet váltotta fel s a szorongató külső nyomás alól az egymásra utalt, összetartó erők szabadabb mozgáshoz jutottak: a hagyományos unitárius szellem, mely az összetartásban, egymás megbecsülésében és támogatásában mint értékes talizmán szállott reánk őseinktől örökségül, mintha veszíteni kezdett volna varázserejéből.

Mintha az előhaladásban versenyre kapott vágyódások, az egyházi téren is szabadabb mozgást élvező érvényesülési törekvések, centripetális irányban távolitanának minket egymástól s az igy képződő űrt elhidegülés, bizalmatlanság töltené be, aminek egymásra terülő rétegein a szeretetlenség zúzmói, sőt mármár a gyülölködés tövisei eresztenének gyökeret, a növényvilág eme számkivetett elfajzásai ott a tenyészet végső határain, ahol

a melegség sugarai nem találnak visszaverődésre... Mintha á társadalmi és politikai életben már semmi kiméletet nem ismerő surlódások, villongások, a minden tekintélyt leromboló durva támadások és mohón élvezett s továbbitott gyanusitások légkörének fertőzése, áttörve az egyház határain eddig fennállott veszteggzárt, már itt is lerakni kezdené vészthozó bacillusait.

E komor gondolatok és elszomoritó megfigyelések elnyomhatatlanul törnek elő unitárius egyházi életünk utóbbi éveinek mind szenvedélyesebben nyilvánuló mozgalmainak hatása alatt.

A hamis jelszavaknak kezdetben talán játszi, de hovatovább mind komolyabb alakban nyilvánuló, meggondolatlan, veszedelmes becsempészése. itt is teremni kezdi fanyar gyümölcseit. *A központ és vidék* olyatén szembeállitása pl., mintha itt elnyomás- és elnyomatásról lehetne beszélni, mintha nem ugyanolyan egyházszeretet, gondos körültekintés, önzetlen munkásság és áldozatkészség lelkesitené benn és a periférián az egyház nagyobb, vagy kisebb hatáskörü munkásait, mintha az egyik részen a kijátszás, másikon az őrállás szerepe volna hivatása legjobb erőinknek, mintha kormányzásra hivatott vezetőink és testületeink belátása, bölcsesége, köteles gondoskodása, nem az egyház összességére, hanem csak érdekkörökre irányulna s ennélfogva az egyház bizalmának letéteményét érdemtelenül bitorolnák és anathémánál egyébre már nem számithatnak: mindezek a feltevések egyházi közéletünkben oly veszedelmes, munkakedvet bénitó és lelki odaadást leromboló hatást eredményezhetnek, aminek pótlására és kiegyenlitésére a mi kicsiny seregünk nem rendelkezik megfelelő erőfölösleggel.

Azért, anélkül, hogy a tárgyilagos birálat jogosultságát, az egyéni vélemény szabadságát és a sajtó elfajulástól ment nemes hivatását távolról is érinteni vagy korlátolni akarnók, nemcsak személyi, hanem főként legbecsesebb erkörlcsi érdekeink motivumából sajnálatunkat és megütközésünket kell nyilvánitanunk azon ismételt, de legközelebbről hatványozott mértékre emelt indokolatlan támadásokkal szemben, melyek a székelykereszturi unitárius lelkészkör égisze alatt megjelenő „Unitárius Egyház“ hasábjain és „Keresem az igazságot“ cimü mellékletében, egyházkormányzatunk ellen napvilágot láttak, tiszteletlen hangon és kiméletlen kézzel érintvén, országosközbecsülést élvező főpásztorunk személyét, azét a kimagasló főpapét, aki magán és egyházi életében, irodalmi és szónoki tevékenységében, kormányzási sikereiben annyi hasznos szolgálatot tett s egyéniségével, minden körben annyi rokonszenvet és bizalmat ébresztett egyháza iránt, hogy őt a püspöki széken minden következő nemzedék elé példányképül állithatjuk s fogja is állitani az elfogulatlan egyháztörténelem.

Sajnos, hogy ily tiszteletlen, bántó hangnak, épen egyházunk köréből kellett a nyilvánosság előtt elhangzani. S bár ez még a mi körünkön kivül is visszatetszéssel, elitéléssel találkozik, mi azt hallgatásunkkal, a ma élő unitárius nemzedék rovására irni, még sem engedhetjük, s azért, mint elszomoritó megtévelyedést öntudatos kötelességérzettel visszautasitjuk.

Vissza kell utasitnunk továbbá egyházi főhatóságaink hivatalos ténykedésének s szabályszerü és végérvényes határozatainak olyatén megbélyegzését, mintha ezekben nem a köz, hanem a személyes érdekek szolgálata, a jog és igazság elnyomására, az egyház megkárositására való törekvés, vagy annak elnézése nyilvánulna meg.

Ha ilyesmi Egyházi Képviselő és Főtanácsunk kormányzó működésében föltételezhető volna, ez az egyházi ügyek szolgálatában és vezetésében olyan erkölcsi dekádenciát jelentene, amilyenről egyháztörténetünkben példát nem ismerünk s a minek megállapitása el kellene söpörje minden vezető emberünket méltatlanul elfoglalt helyéről. De magunkról ilyen lesujtó bizonyitvány kiállitására a támadókat hivatottaknak és illetékeseknek el nem ismerhetjük s eljárásukat a legenyhébb itélettel, a legnagyobb foku meggondolatlanságnak kell minősitenünk.

Épen ilyen jogügyi bizottságunk meggyanusitása egy még ezután végzendő funkciójával szemben.

A mi szakbizottságaink díjtalanul, az egyház ügyei iránti szeretetből működnek s a rendelkezésünkre álló szakértőkből vannak összeállitva. S azon előnyös helyzetben érezhetjük magunkat, hogy épen jogügyi bizottságunkat sikerült úgy megalakitani, hogy az ország bármely más hasonló testületével megbirja az összehasonlitást s egyházunk nagyfontosságu érdekeiben elévülhetetlen érdemeket szerzett. Szakképzettséggel, jogi lelkiismerettel és egyházunk szeretetével mindenesetre oly mértékben felruházott egyének alkotják e bizottságot, hogy az ők gyermekes, könynyelmü lekicsinylése nekik semmit se árthat, reánk az egyházra nézve azonban azzal a veszélylyel jár, hogy a tiszteletérzést és bizalmat a kevésbbé önálló gondolkozásu emberek körében megingathatja. Ebből pedig idővel olyan erkölcsi veszteség származhatik, amit a támadók egyáltalában nem látszanak mérlegelni, különben óvakodniok kellene a rombolás gyönyörétől.

Tanácskozásaink és tárgyalásaink vezetésében tetsző és nem tetsző mozzanatokat tárgyal a birálat s mindezt oly gonosz célzattal, hogy eddigelé kifogástalanul bevált kettős elnökségünk közé éket ütvén, oda is a meghasonlás átkos szellemét beplántálja. S tovább menve egyenlő jogosultságu egyházi tanácsosainkat és képviselőinket két ellenséges táborra osztja s akik az ővé-

től eltérő véleményen voltak, befolyásolt uszályhordozóknak bélyegzi, akik az egyház minden részéből a gonoszság védelmére összegyüjtve 79-en hamis taktikai vezetéssel buktatták meg a 14 puritán harcoló igazát.

De hát mégis: ki ruházta fel akkora jogosultsággal és ily megdöbbentő bátorsággal az igazság állitólagos keresőjét, hogy az egyház tiszteletreméltó képviselőit, vele legalább is egyenrangu hitrokonainkat ilyen tömegesen és kegyetlenül nyaktilózza. Egy kis önmérséklet és szerénység talán többet használna a kisebbségnek is, az ügynek is, mert Ilyés próféta tüzes szekeréről épen nem illik sárral dobálozni.

S ha mindezek az érdes hangok legalább in camera caritatis hangzanának el, bár akkor is fájna az egymásra-törés szomoru látványa, melyet az unitárius szellem eddig nem ismert, legalább kifelé megóvhatnók az egyenetlenség árnyától egyházunkat; de hogy orbi et urbi sajtó utján harsonázzuk egymás gyalázását, vezetőink és főhatóságaink meggyanusitását és ellenségeink kárörömének prédájává tegyük hagyományos összetartásunk összeomlását: e tüzcsóvával való veszélyes játékot tovább hallgatagon nem nézhetjük s minthogy az az időpont és alkalom még távol van, amikor és ahol tiszteletre méltó főpásztorunk és egyházi főhatóságunk a bántalmakat megfelelő módon elháríthassa: Egyházi Képviselő Tanácsunk, felelőssége érzetében, és azok nevében kötelezve érzi magát, hogy az egyház zajongó gyermekei elé a *quo-usque* atyai komoly intelmével lépjen s véleményét a történtekről ezen az uton, amely előtte nyitva áll, körlevél alakjában közölje, az alaptalan támadásokat és méltatlan gyanusitásokat visszautasitsa, intézményeink és hatóságaink intact reputációját védelmezze és védelembe ajánlja s hitrokonainkat arra kérje, hogy az atyafiságos szeretet és bizalom melegét keblükből kialudni ne engedjék s a hagyományos összetartásban, egymás megbecsülésében és a felsőbbség köteles tiszteletében magukat felkapott jelszavak által megtántoríttatni ne engedjék, mert ha botránkozásnak lenni kellett is, mesterünk intelme szerint: jaj a botránkoztatónak!

Atyafiságos szeretettel:

A magyarországi Unitárius Egyház Képsiselő Tanácsának Kolozsvárt, 1910. évi január hó 15-ik napján tartott üléséből.

Br. Petrichevich Horváth Kálmán,
egyházi főgondnok, elnök.

Végh Mihály,
titkár.

Dávid Ferencz emlékszobra.*)

A hazai protestáns lapok egyike nem régiben azt a megjegyzést tette az unitáriusokra, hogy a Dávid Ferencz kultuszt a Krisztus kultusszal szemben igen nagyra emelik. Sietnünk kell annak kijelentésével, hogy nekünk soha sem jutott eszünkbe, hogy az egyházunkban kellő mértékben és kellő tisztaságban levő Krisztus-kultuszt, más földi ember kultuszával még csak össze is hasonlitsuk. Mi a Krisztust, mint tökéletes embert jol eső örömmel szemléljük azon a magaslaton, melyre őtet az evangéliumok hamisitatlan világitása mellett a keresztény világ felvilágosult része és az egyháztörténelem emelte.

Mi, más gyarló embert meg nem illető tisztelettel s vallásos érzésünk tiszta kegyeletével vesszük őt körül s evangeliuma képezi hitünknek alapját és zsinormértékét. Krisztus iránti mély hódolatunk azonban nem zárja ki, hogy szent vallásunk uttörőit s nagy férfiait is kellő és részünkről méltán megérdemelt tiszteletben s kegyeletünk külső kifejezéseiben is ne részesitsük. Ezért van, hogy Dávid Ferencz nevét szivünk kétszeres megdobbanása kiséretében emlitjük fel minden alkalommal. Ezért van, hogy fényes nevét, meggyőződésének bátor hirdetését, eszméinek tisztult kövét, vallásos gondolatának liberalismustól való ragyogását bámulattal szemléljük. Szóval: nem tagadjuk, tagadni bűn volna, hogy vallásközönségünk kebelében igenis csináltunk s ezután is fogunk csinálni Dávid Ferencz-kultuszt.

Annak a kerekkőnek amelyről amaz emlékezetes szónoklatát tartotta — hiv megőrizése, a nevéről nevezett alapitvány létesitése s a szintén nevéről nevezett egyesület megalakitása mind azt igazolják, hogy a vele kapcsolatos kultuszt ápoltuk. Jövőben is ápolni fogjuk. Hisz már megpendült az eszme, hogy egy méltó emlékoszlopot állitsunk, hogy legyenek emlékének szép mozzanatai márványba vésve, miként eszméi fel vannak irva szivünk tábláira. Es ez nekünk szemünkre lobbantható bűnünk lenne?! Nem. Mert csak a botor nem szól dicsőitéssel ezer esztendős nemzetünknek azon kegyeletes tényeiről, hogy Árpádnak, Mátyásnak, Deák Ferencnek, Petőfinek, Széchenyinek, Aranynak s hazánk más nagy halhatatlanjainak emlékoszlopot emelt. A hit szolgái is, ha hiven küzdöttek, megérdemlik a felmagasztalást, az ércbe öntést, a föld halhatatlanitást. Bizonynyal Dávid Ferencz is emlékoszlopot érdemel

*) Ezt a cikket 1897. óta őrizzük a szerkesztői asztalban. Nem biztathattuk az irót a siker reményeivel s nem adtuk ki akkor. Most a Dávid Ferencz ünnepe évében megszólaltatjuk ezt a korán elhunyt igazán lelkes jó lelkészt. Ő tudott lelkesedni és tudott dolgozni is. Szava hasson el a szivekbe és emlékét áldjuk. Szerk.

hogy a nevéhez füződő kultusznak e tekintetben is látható symboluma legyen.

Most csak az a kérdés áll ellőttünk, hogy hol állitsuk föl azt? A dévai vár, hol bevégezte küzdelmes, de ragyogó pályafutását, már jelölve is van némileg. De mert Déva helyrajzi fekvésénél fogva az unitárius egyházra nézve nem képez semközpontot, sem könnyen megközelithetőséget, ezért nem volna célszerü ott emelni fel egy monumentális szobrot.

Müködé-ének szinhelyén Kolozsváron van annak a legmélóbb, legmegközelithetőbb tere. S Kolozsváron bizonnyal a magyar utcza lenne a legalkalmasabb. De mert akkora tér ott nincs, hol elhelyezve imponálhasson, a tervbe vett főiskolai épitkezéseket ugy kellene keresztül vinni, hogy az utca felöli oldalon megfelelő parkirozandó tér hagyassék s ott helyeztessék el a szobor.

S mily szép és találó lenne, hogy ha Dávid Ferencz ércz, vagy kőalakja arra a kerek kőre állittattnék müvészi kivitellel, melyen prédikállott a tordai utca szegletén. Minden unitáriusnak bizonnyal fő ohajtása a szobor létesülése s áldozatának filléreit a szent alapra bizonnyal szivesen tenné le még a napszámból élő özvegy is. Bár minél előbb megindulnának a szobor költségének gyüjtés-munkálatai!!

Simó János,
s. köröspataki lelkész.

Kovács József.

Arcképpel.

Igazi *self made man.* Amolyan amerikai tipus a magyar faj minden kiváló erényeivel fölékesitve. Határozott gondolkozás, elpusztithatatlan életkedv, mély vallásos érzés, lángoló hazaszeretet, Istentől megáldott jó szív, egészséges magyar humor, ép test, ép lélek. Ezekkel a ragyogó talentumokkal szerezte tekintélyes vagyonát és a méltán megérdemelt tiszteletet és közbecsülést. Egyiket se kapta csak ugy örökségül. A szó szoros értelmében maga kovácsolta össze kitartó, eredményes munkával. Munkájának eredménye olyan is aztán! Erős, szilárd, megingathatatlan, szép Mint a kalapács- és vésőmüvészet remekei, a miket igazi müvész egy életben csak egyet alkot, mint a Kovács József élete....

Azok közé a ritka férfiak közé tartozik, akiknek ifjui szivén a 48-as nagy idők szentséges igazságai szántottak végig és a kik ezeket az igazságokat soha, egyetlen-egy percre is meg nem tagadták. Sőt éppen ezeknek az igazságoknak fényénél látták meg az elnyomatás keserü óráiban azt a másik nagy igaz-

ságot, hogy e vérrel megszentelt földre csak munkával és csak egyedül munkával lehet fölépiteni a megálmodott nemzeti nagyságot. Kovács József ettől az igazságtól soha el nem tért. Dolgozott kezével, eszével — a legtöbbet szivével! Tenyere sokszor megkérgesedett a munkában: a szive sohasem. Ezért változott aranynyá kezében még a homok is. Ma Hódmezővásárhely városnak legelső rangu vezető polgára, akit nemcsak barátai, de politikai ellenfelei is osztatlan szeretettel és tisztelettel vesznek körül.

Nagy tekintélye mellett mégis egyszerü „tekintetes ur." Hogy miért nem „nagyságos" vagy valami egyéb? Nagy sora van annak! Minthogy az alföldi magyar a titulus-osztogatás dolgában ma is még a Bach-korbeli csongorádi biró eszével gondolkodik. A „tekintetes ur" cimet csak annak adja, akit megböcsül; a kit nem csak hivatalból, de szive szerint is szeret és tisztel.

A vásárhelyi unitárius egyházközségnek a »tekintetes ur"-nál is több Kovács József! „Én a mi kis eklézsiánkat mindig ugy tekintettem, mint családomnak egyik tagját, mint egyik gyerekemet.« Saját szavainál csak alkotásai beszélnek szebben. 19 esztendő óta gondnoka egyházközségünknek a szó legnemesebb értelme szerint. Ez idő alatt gondját soha le nem tette, nemes szivének önként megszólaló hangját el nem csititotta. Uri házának — és jó szivének ajtaja mindig nyitva állott számunkra, akár fillérekről, akár ezerekről volt szó. Nem is olyan régen volt az, a mikor — egy pár jó emberünk mellett, akik velünk hive kitartottak az ő háza s szivjóságban vele egyenlő rangu kedves neje, volt a vásárhelyi unitárius egyházközség. A mellett, hogy — erdélyi méretek szerint — egy vagyont áldozott erre az egykázközségre: imponáló erkölcsi bátorsággal védelmezte az *unitárius vallás* jóhirét, becsületét. Ezen a téren Kovács József már nemcsak a vásárhelyi gyülekezeté, hanem az egész »Magyarországi Unitárius Egyház"-é is!

Mert minden aranynál drágább nekünk unitáriusoknak az a felbecsülhetetlen erkölcsi érték, amit Hódmezővásárhelyen nevével és házának fényével Kovács József adott az unitárius vallásnak. Mint az első keresztények szegény, kigúnyolt csoportját hajdan egy-egy gazdag patricius: ugy védelmezte itt Kovács József az unitárius egyházat.

Minden darab kő, amit az elfogultság felénk dobott: az ő nemes szivében számunkra kenyérré és biztató reménységgé változott át. Bárcsak, az ő nemes példaadásán okulva, mindenki szivvel magyarázná az evangeliumi csodákat s a csodák mindjárt nem lennének csodák....

Jó szivének kézzelfogható ajándékai idők multán elhalványodhatnak, alkotásai a föld szinéről eltünhetnek — de áldozó erényének ragyogó példaadása, erkölcsi bátorságának fényes tanujelei — soha el nem homályosuló kereteként a Kovács József névnek — az unitárius szivekben élni fognak!

Én — a ki ötödik éve szemlélem az *embert* egyházunkat érdeklő munkájában — erős hittel vallom a Kovács József névnek örökké fenmaradását. Tudom azt is, hogy ebben a hitemben minden unitárius ember egyet ért velem.

Ezzel a fölemelő hittel köszöntöm *születésének 80. évfordulója alkalmából*, a mi nagyrabecsült gondnokunkat. Ne vegye tőlem rossz néven, hogy tudtán kivül hirt adék erről a mi kis unitárius világunknak is; és hogy eldicsekedtem kiváló erényeivel. Hiszen olyan ritka manapság 80 évvel a testben, lélekben egész ember, mint éppen a Kovács Józsefek!.... S aztán a nagy szivü emberről szólván, akinek meleg szive olyan sokszor hajlott felénk, mikor arról nem is tudtunk, amikor azt nem is vártuk — én is csak szivemre hallgattam. És szivekre hallgatnak mind az unitáriusok, akik majd az évforduló napján (febr. 3.) — a mikor szerettei és becsülői körében örömünnepét üli — igaz érzéssel mondják: „áldja meg az Isten, amikor nem is tudja, mikor nem is várja!"....

Barabás István.

Egy kételkedő imája!

Istenem, én Istenem hol vagy, hová rejtőztél én előlem, miért üresitetted ki szivemet, miért tetted pusztává lelkemet? Rettenetes az én sorsom, mert elveszitettem az Istent, mert keresem és nem találom. Testem ellenem támadott, mert ha éhség gyötri, kenyeret kér, lelkem ellenem támadott, mert ha Istenem után, te utánad sóhajtok, azt mondja, hogy nincsen Isten, mert ő nem látható, nemis tappintható, mert Isten nincsen itt, nincsen ott, nincsen sehol.

Istenem, hol vagy, ha enyém vagy s én a tied, szólj uram és világositsd fel az embert, világosits föl engemet.

Mondd hogy a lelkek milliói élnek, mert te táplálod őket, mondd hogy a milliárd világok rendszerei uralkodnak, mert te állitottad be azokat. Mond hogy a kis gyermek mosolya a te örök jó kedvedből táplálkozik, mond hogy a szerelem sohajja tehozzád száll s tőled kéri a boldogságot. Mondd hogy az a mi jó a szemnek és szájnak, a mi igaz az értelemnek és tudásnak, a mi tökéletes a bölcseségnek, az nem a por a melyből testünk vétetett,

nemis a kenyér melyből táplálkozik, nemis az erő a mely tagjait egyben tartja és növeli, nemis a részek, a melyekre fölosztható, nemis az egész, a mely együtt mozogni látszik, hanem csak egy, csak az a ki mindenekben minden, mert ő erő is, akarat is, jóság és szeretet is, mert az csak te vagy, Isten.

Istenem, érzem, hogy csak nálad, csak veled és csak benned van megnyugvásom, életem, hitem. Hiszek uram, hiszek benned, hiszem, hogy lelkemnek te vagy kőszála, erős vára. Hiszek és élek, hiszek mert élek, hiszem, hogy tebenned legbizonyosabb az élet. Ámen.

B.

A tordai hasadékban.

Az őserő letépve láncát,
Itt járta el dübörgő táncát,
Egy menydörgős viharos éjjel:
Ez érchegyet az rugta széjjel.

*

Vagy e patak s kis csöppje ennek,
Himnuszt dalol a végtelennek,
Hogy időtlen időkön által,
Őt bizta meg e nagy munkával....

*

Van egy rege, oly szépen szőve:
— Egy hős király, hogy erre jőne,
S szivében volt a halál félelme,
Megmenté itt az úr kegyelme.

*

Parányi létem röpke mécse
A *végtelent* minek kisértse?
Fáradt lelkem od' ugy sem ér el,
Fölüditem e szép regével....

Pap Domokos.

Nyilt levél egy unitárius atyámfiához.

Abrudbánya, 1910. január 7.

Tisztelt Uram!

Mint az Unitárius Közlöny buzgó olvasója s mint az Alsófehér ás Hunyadmegyékben szét szórtan lakó és élő Unitáriusok sorsának figyelője ujból arra kér, tegyek valamit a dévaiak és az emlitett megyékben élő hitsorsosaink érdekében. — Ön arra kér, hogy leveleire a feleletet küldjem meg az Unitárius Közlöny keretében.

Dévára vonatkozólag nem vagyok hivatott véleményt mondani. — Kolozsvári kollegáim mit szóluának ha elejökbe vágok. — A tény különben is az Unitárius Közlöny utolsó számában már meg van mondva, hogy Déva büszke lehet — és az is, hogy mire.

Első kérdése az, hogy számithatnak-e a dévai és vidékén lakó Uunitáriusok arra, hogy közelebbről imaházuk legyen és ember aki az imaházhan a Dávid Ferenc szellemében Istent, hazát szeretni tanittson.

Az 1908. évi főtanács kifejezte azt a jámbor óhajtást, hogy egy Déván épitendő imaházra gyüjtés inditassék. Az óhajtás még él — s ha igy él talán a jövő században lesz valami belőle. — Ember van, hiszen ott vannak a kolozsvári lelkészek, mint a kiknek atyai gondozása ki terjed Dévára.

2-ik kérdése, mi az oka annak, hogy a Marosmentén szétszortan élő Unitáriusok nem kapnak egy kör lelkészt?

Feleletem, ennyi „szemesé a világ, vaké az alamizsna.“ — Lám Fogaras, Segesvár, Medgyes, már — mert szemesek voltak — boldogultak.

Talán, ha a nyár folyamán ujra ébred a Dávid szelleme — tesz valamit önökért.

Harmadik kérdése. Miért nem vettem én a kezembe a marosmenti hivek ügyét?

Feleletem erre is igen rövid. — Azért, mert Marosújvár egyik, Nagyenyed a másik, Déva pedig a harmadik kollégámhoz ven beosztva, igy a kik nekem jutnak azoknak egy kör-lelkészséget szervezni nem lehet. Annyi bizonyos, hogy sok bába között elvész a gyermek. — Es igy nincs előnyére szétszórtan élő hiveinknek is, hogy nincsenek egy folyton közöttük forgó élő lelkész gondozására bízva.

Ha a magyarországi Unitárius egyház a 400 éves ünnepségek alkalmával a Dávid Ferenc emlékéhez méltó emléket akar emelni szerény véleményem szerint ez az emlék nem lehet más, mint az,

hogy Déva székhelylyel szervez egy körlelkészi állást. — Ebből a központból ez a körlelkész gondozza a marosmenti Unitáriusokat. — S ha ez nem adna elég foglalkozást ez a lelkész felkereshetné a még távolabb lakó hiveket is, mint vándor-lelkész.

Ha Brassó, Fogaras, Segesvár, méltók voltak arra, hogy ott lelkészi állások szerveztessenek — gondolom, méltóbb az a hely, hol jeltelenül pihen az, ki a lelkiismeret szabadságáért élt és halt. Nem lesz többé idegen az a hely, melyhez e szomoru emlékek mellett a Dávid hitének feltámadása köti az Unitáriusokat.

Gondolom ez az inditványom kielégiti önt is, kinek nevét elhallgatom s kinek vagyok*

tisztelő híve
Mózes Mihály.

* Déván nem a jövő, hanem a jelen században lesz unitárius templom. Remélem, sőt hiszem, hogy a felszentelésen ott leszünk mindazok, a kik ma érdeklődünk az ügy iránt. Szerk.

NŐK VILÁGA

Huidekoper G. Erzsébet.

Huidekoper Gertrud Erzsébet a Meadvillei Theologiai Intézet legjobb barátja volt. M. évi januárius hóban nyolcvan éves korában elhunyván megszámlálhatatlan adományai mellett egy példás élet képét hagyta maga után.

Huidekoper G. E. a Theologiai Intézet alapitójának volt a leánya. Huszonhat éves leány volt, mikor 1844-ben atyja és Frigyes nevü testvére egy liberalis keresztény lelkészek képzésére egy intézet alapitásának előzetesen kidolgozott tervét megvalósitani készen állottak.*

Ő minden habozás nélkül lelkesen támogatta atyja és testvére terveit. Azóta az intézet ügyeit állandóan eszében tartotta, annak igazgató testületében fontos helyeket töltött be.

Huidekoper G. Erzsébet élete egyszersmint typusa azoknak

* Az intézetről és alapitásáról bővebb felvilágositás: „Keresztény Magvető" 1908 évi Márc. Április. havi számában.

az életeknek, amelyek megmutatják, hogy minden körülmények között lehet egyszerünek s nagynak lenni. Atyjától gazdag vagyont örökölt, igy módjában állott a különböző életelvek közül választani. Módjában állott életét fényüzésben tölteni, akár a pillanatnyi örömöknek áldozni s igy aristokratikus társaságokban való mulatságoknek szentelni. Ő az egyszerüségnek volt barátja s öröme és élvezete a jótevésben állott.

1819-ben született. Huidekoper Harm Jan és Colhoon Rebeka hét gyermeke közt a legkisebb volt. Nevelését az egyszerü Meadvilleben nyerte, amely akkor még falu volt. Jóllehet tantárgyainak száma nem volt olyan nagy, mint a mai leányoké, de azokat rendkivül tehetséges tanitók vezetése mellett tanulta, kiket atyja a Harvard egyetemről s más hasonló intézetekből hozott s akik később, mint lelkészek és tanárok kitünő emberek lettek. Egy tizenhárom éves korából maradt levél szerint naponta hat órát töltött az angol tárgyakkal. Egy Dervey nevü nő magániskoláját látogatta ezután rövid ideig. Jellemére s későbbi életére nagy befolyással volt atyja családjában az intelligens légkör a nagy müveltségü emberek társaságában komoly themak megbeszélése.

Huidekoper G. E mint kis leány jelét adta kiváló személyes tulajdonságának. Atyja egy levelében, a mikor ő még tizenhat éves sem volt, egy irnoka megérkezése alkalmával irja róla „Sohasem éreztem az én Lizim értékét annyira, mint most. Az ő esze tuljár az enyémen s gondolataimat és kivánalmaimat már előre tudja.“ Eszesség és munkásság s a bámulatos önfeláldozás s különösen a szegényekkel való sympathia jellemezték őt, már mint fiatal leányt. Erényei meglátszottak anyja halála alkalmával 1839-ben. Ezen megpróbáltatásaban atyja felfedezte a mindig vidám és boldog leányban a jövendő erős nőt, s határozottságáról azt mondja, hogy leányához hasonlót sohasem látott. Tizenhat éves korában már az iskolázását befejezte s a háztartás tevékeny munkájához fogott. Mikor később saját otthonát megalapitotta, az sok kedves vendéget látott, ahol az ő kellemes modora és barátságossága kifejezést nyert. Halála előtti pár hónapig minden dolgairól pontos és módszeres naplót vezetett. Vagyoni ügyei azonban nem képezték az első és fő gondját.

A Meadvillei Unitárius Egyházközség életében, amelyet atyja alapitott, jelentékeny részt vett. Évek során át tanitott a vasárnapi iskolában. Hosszu ideig volt orgonista a templomban. Mint az egyházközség pénzügyi bizottságának elnöke, nemcsak a ráeső évi dijakat fizette rendesen, hanem az egyházközség szükségleteire való adakozásban ki nem fáradt élete végéig.

Én mikor Meadvilebe értem, amint a szobámat átadták, abban gyönyörü hófehér ágynemüt találtam. Mikor barátomat,

aki a szobámba vezetett, megkérdeztem, hogy honnan állitják elő, e gyönyörü dolgokat, ő akkor emlitette nekem először Huidekoper G. E. nevét, mely azóta mindig többet jelentett nekem egy egyszerü névnél. 1875-óta a Theologia Intézet igazgatóságának tagja s 1891 óta annak elnöke.Ez állásokban páratlan éles esze és rendkivüli tapintatossága az igazgatóság tagjait arról győzte meg, hogy mint elnököt, benne találták meg azt a személyt, akit az intézetnek a Gondviselés rendelt. Az intézet két épületében nem volt egy talpalatnyi hely, amelyről ő ne tudott volna. Professor Gilman irja: Erzsebet angol királynőről modják, hogy keveset törődött az elvekkel, ugy az egyházban mint az államban. De annál többet a békével és renddel. Igy különösen szerencse volt az intézet életében, hogy annak haladása a régibbről a liberalizmus ujabb korszakába egy ily nővel az élén, ment át."

Az intézet felszerelését évi adományok által gyarapitotta. A hallgatók személyes jóléte iránt különösen érdeklődött. Sokan tudtak a studensek közül „Lizi nagynéni" negyedévenkinti adományairól és az ő segitő kezéről, amikor különös szükséget láttak. Az intézet ötvenéves fennállását két tanári lakásnak az adományozásával tette emlékezetessé. Halála alkalmával pedig vagyonának körülbelül egy harmadát az intézetnek hagyta.

Mindezen tevékenysége nem csupán a családi eszményekhez való ragaszkodásból származott. Ezek az ő egyszerü, kegyes életének voltak önkéntes megnyilatkozásai.

Vallása a Jézus tanitasának való engedelmesség volt s a Mester szelleme korán, ösztönszerüen jellemének lényegévé vált. Minden olyan intézményt, amely betegség vagy szegénység enyhitésére volt alapitva, támogatott. Nemcsak pénzadományokat tett. Nem egy szép kézimunkája hirdeti szivességét szegény családokban. Hosszu tapasztalata józan eszét élesitette, de vidámságát nem csökkentette. Csalódásait és szenvedéseit a jótékony tettek mögé rejtettve, — amelyekről azonban senkinek sem volt szabad tudnia.

Ilyen volt a jelleme annak, akinek minden öröme abban telt, hogy adjon, hogy jót tegyen.

Lapunk szerkesztője Meadvilleben időzésekor 1900 ban nemcsak háziasszonyi szivességét élvezte, hanem 500 dollár adományát a Chaning-alapra.

Kiss Sándor.

A vallás és közoktatási miniszterség.

Dr. Székely Ferenc koronaügyész, a budapesti unitárius egyház gondnoka, igazságügyminiszter lett és ideiglenesen megvan bizva a vallás- és közoktatásügyi tárca vezetésével. János Zsigmond kora óta Székely Mózes, Péchi Simon, Mikó Ferenc és Bethlen Ferenc voltak olyan magas méltóságban, a mely a miniszterséggel volt egyenlő. A Habsburgház alatt még a törvényben biztositott jogokat sem adták meg, habár mindig voltak vagyonos és tekintélyse főuraik. 1848—49-ben kormánybiztos volt Berde Mozsa. Az alkotmány helyreállta óta legmagasabb tisztséget, államtitkárságot nyert dr. Bedő Albert. A dr. Székely Ferenc kultusminisztersége nagyon sok észrevételre adott alkalmat, mivel gyakorlat szerint csak r. kath. vallásut szoktak alkalmazni. Törvény nem tiltja, hogy protestáns, tehát unitárius is neveztessék ki. A politikai lapok foglalkoznak dr. Székely vallásminiszterségével. A klerikális lapok nagy méltatlankodással tiltakoznak ellene. A Budapesti Napló szerint „precedentalis jelentőségü" mint Franciaországban volt 1848-ban a protestans Guizoté. A Budapesti Hirlap is mint precedenst érdekesnek tartja, „bár nem nagy jelentőségü. „A protestans theologusok ugyanis az unitárius vallást nem ismerik el protestáns vallásnak."

A *főrendiházban* is érdekes nyilatkozatok történtek a vall.- és közokt. miniszteri tárca ideiglenes betöltése miatt. A kormány bemutatkozásakor *Várossy Gyula* kalocsai érsek, kifogásolja hogy az uj kormány kultuszminisztere nem katholikus. Fokozza a sérelmet, hogy a miniszter katholikusnak született és később lett unitárius. A ki vallást változtat, az mindig ellensége előbbi hitfelekezetének, a szabadkőmives pedig a legelkeseredettebb ellensége a katolikus egyháznak. *Zichy Nándor* gróf ezt mondta: a kiegyezés óta folytonosan azon gyakorlat divott Magyarországon, hogy a kultuszminiszterség csakis katholikusra ruháztatott. Ha a miniszterelnök ezt figyelmére méltatja akkor azon rövid időre is másra bizhatta volna a kultuszminiszterium ügyeinek ideiglenes ellátását. A megbizásnak ideiglenessége nem mentheti ezt, hacsak nem nyilatkoztatja ki a miniszterelnök ur, hogy jövöre is ragaszkodni fog ezen elvi álláspont megtartásához. *Khuen-Héderváry Károly* gróf miniszterelnök válaszában ezeket mondotta: Miután sem a törvény, sem pedig a felségnek kinevezési joga semmiképpen megszoritva nincs, a magam részéről elvi kijelentéseket e tekintetben nem tehetek. Hanem azt az előzékenységet, a melyet szerin-

tem is helyesen követtek az előző kormányok a katholikus világgal szemben, a magam részéről a jövőben is akarom gyakorolni. Ennél többet nem jelenthetek ki.

Érdekes kis jelenetek ezek az unitárius vallás körül. Meg van a tanulsága is. Protestáns atyánkfiai, vagy helyettök mások azt hiszik, hogy javitna a helyzeten ha az unitáriusokat nem sorozzák a protestánsok közé, holott ez csupán szóvita, mert semmiféle országos törvény nem ismer protestáns egyházat, hanem csak evangelikust, reformátust és unitáriust. Ha a kultusz tárcáját evangelikusra bizták volna örvendezett volna a másik kettő. Jelen esetben is csak ismerjék el, hogy nekik is nyereségük, hogy a türvénynek tartott szokás megvan zavarva. A miniszterelnök nyilatkozata igen helyesen nevezi „előzékenységnek" az eddigi gyakorlatot, de bizony megeshetik az még máskor is, hogy protestáns ember fogja irányitni az ország közoktatását és vallásügyét. Hiszszük, hogy sem az országnak,sem a hitéletnek nem lészen kárára.

Dávid Ferencz zsinati Emlékünnep.

A Dávid Ferencz születésének 400-ik fordulójára zsinatot és ennek a körében ünnepélyt tart a magyarországi unitárius Egyház 1910. augusztus 20-ik és következő napjain. A zsinat országos jelentőségü ünnep lesz, melyen nemcsak az unitárius hanem más vallásuak részvételére is számitunk. Külföldről Amerikából, Angliából és más országokból is számosan fognak megjelenni. A készülődés már megkezdődött. A rendező bizottság terve szerint a Dávid Ferencz ünnep aug. 20-án délelőtt 9 órakor az egyház zsinatján kezdődik. Részt vesznek üdvözlő beszédekkel a hazai és külföldi képviselők s az egyház vezető férfiai. Délután ünnepel a Dávid Ferencz egylet, mely egyszersmind fennállásának 25 évi jubileuma lesz. Ezen az ünnepélyen nemcsak férfiak hanem nők is fognak részt venni. 21-én (vasárnap) lesz a papszentelő zsinat. Ez is a Dávid Ferencz ünneplésével lesz kapcsolatban. Délután lesz az egyházi értékek kiállitása és angol istentisztelet. Augusztus 21-én utazás Dévára, 22-én a dévai várban a Dávid Ferencz börtönében emléktábla leleplezés megfelelő ünnepséggel a külföldiek részvételével.

Virág Sándor szomoru históriája.

(Igaz történet.)

— Irta: **Demeter Dénes.** —

Virág Sándor boldog családi életet élt vallásos lelkü élettársával, Mária asszonnyal. A jó Isten hat leány gyermekkel áldotta meg és bár az elég terhet rótt, ebben a nehéz világban az ők munkás vállára, reggel és estve mégis arra kérték a gondviselést, hogy ajándékozza meg egy fiu gyermekkel. Hiszen a leánykák, ha fel cseperednek, szét oszolnak a szél rózsa minden irányában, férjhez mennek tán ide a faluba, tán a szomszéd faluba, avagy messzibb helyre is, mert ki tudja, hogy Isten honnan rendeli a szerencsét. A fiu gyermek azonban csak itthon marad, az szokta tatarozni a régi családi fészket s gondozni az öregeket. A jó Isten meghallgatta a Virágék kérését s mikor a kikeleti hóvirág elő dugta fehér fejét, egy kis fiu sirása verte fel a Virág Sándorák háza csöndjét. A kis fiu a keresztségben Sándor nevet kapott s e pillanattól kezdve a gyorsan szaladó kis patak melletti faluban idős és ifju Virág Sándort emlegették.

A kis Sándor növekedett, a szülői szeretet megóvta a széltől, megvédte a hidegtől és minden bajtól, betegségtől a mi annyi apróságot vitt el a temető kertbe. Sándor iskoláit kijárta. Tanitói jó reményekkel engedték ki az életbe, ebbe a nagy óriási forgatagba, a hol már sokan lettek nagygyá, emberré, de a hol sokan lettek semmivé.... As iskola utáni korszak az ifjuság tűzpróbája. Olyan ez, mint a kertészetben a májusi fagyos szentek ideje. Mosolygó napfény, langyos meleg eső ma s éjjel — a fiastyuk delelésekor — ragyogó csillagok serege mellett hideg dér, mely leforrázza a gyönge növényeket — hajnal hasadásra. A kis falu estéli csöndjét csak a korcsmából kihallszó duhaj ének hangjai zavarták. Ez igy tart hétről-hétre, évről-évre. Mint nagyobb ökör mellett szokik a kisebb, öregebbtől tanulja e hitvány módit az ifjabb. A lepke a gyertya lángja körül röpked bohó, vidám kedvvel s végre a lángban ég. Igy az ifju is.... igy a sok között ifju Virág Sándor is. Még nem járt a tiszturak elé s már apróbb részletekben hat hónapot töltött rend és csend zavarás, meg gyümölcs lopás miatt a járás börtönében. Végre katonának sorozták be, a mi nagy bánatba döntötte idős Virág Sándort s hogy kimentse a németek kezéből, összejárt szolgabirót, orvost, alispánt. Sikerült is; pedig jó öreg Kardos lelkész ur magyar nyelven tanácsolta idős Virág Sándornak: „hagyjon békét, jó atyafi! Jobb, ha nem teszi pénzzé a bányádi düllőt, menjen a fiu katonának.... oda is legény kell, de meg ott embert nevelnek belőle!“ A düllőért jó pénzt adott a szomszéd; a szántó elment.... Sándor itthon maradt.

Bár ő ment volna el; mert nem volt azután vasárnap olyan mulatság, a mely verekedéssel ne végződött volna s a melyben vagy Sándor ne vert volna véresre valakit, vagy őt nem kellett volna tisztára mosni.

A paripa elkapta: mit neki és ki neki?! Hiába való volt az édes apai kérő szó, az édes anyai könny! Sándor *hires legény* volt már; a csendőr urak előtt is megjegyzett. Pedig a ki a kakastollasoknál rováson van, attól kevés jót várhatni.

Csakugyan ugy is volt. Jött egy követválasztás; egy ifju ismeretlen zsidó korcsmáros ugy ellátta borral, pálinkával az ifjuságot, hogy apját, anyját akarta agyon verni mindenik, ha nem arra „szaval", kit ő diktál. Idős Virág Sándor ős székely kurucz volt, ki a régi követ mellől még fia kedvéért sem tudott elpártolni. — Sokan tántorodtak el; de az öreg Virág a tántorgást semmi tekintetben nem ismerte. Becsületes volt a szive, igaz és hű a lelke. Hiszen, mig többen elhagyták régi, tiszta vallásukat, hogy ne kelljen a megjavitandó templom, iskola és lelkész-lak kötségeihez hozzájárulni, sokan meg pénzért adták el lelköket a kisértőnek, az öreg Virág igy szólt: „aki eleven szenet akar fejére gyüjteni, menjen: de én nem akarom, hogy apám sirjában megforduljon az én gyalázatos tettem miatt; elég nekem segitségül az én eddigi egy Istenem.... a kinek nem elég, az keressen kettőt, hármat.... vagy többet. A becsületes székelynek az *egy* elég, hogy megáldja, a hitványnak *három* sem elég, hogy méltólag megbüntesse....!"

A követválasztás napján az egész vidék a haragos tengerhez hasonlitott. Itt is, ott is a veres kakas felült az épületekre, porrá égett sok fáradság és munka eredménye. Sok béna és nyomorult lett alkotmányos szent jogaiért. Egy nehány el is költözött a halottak országába, köztük idős Virág Sándor is. Egy rakás fiatal embert láncra füzött a csendőrség, beszállásolta a biróság tömlöcébe; közöttük volt ifju Virág Sándor is.

A halottakat aztán rendre elhantolták; a vidék lecsendesedett; sok szegény szülő szivében azonban nem lőn csend és béke, hanem beköltözött a gyötrő, maró kin, fájdalom és szégyen, mert a biróság tömlöce tele volt az ők édes gyermekeikkel. Egy reggelre kelve azonban eggyel kevesebben voltak a tégla cellák (szobácskák) lakói. Ifju Virág Sándornak csak hült helyét találta a fogházőr. Hogy hová lett, hová ment, senki sem tudta, hasztalan vallatták a szomszédos lakókat.

Özvegy Virág Sándorné, a jó Máris asszony erről mit sem tudott; ő fiának eltünését csak akkor hallotta, amikor megkeresték a pincében, a padláson, még az ágyban és a párnák között is.

Ha megtalálták volna, amit nem találtak meg, neki az egyre ment volna. A Sándor ha ott rejtőzött volna a szalmakazalban is, réá nézve elveszett, mert neki csak jó fiu kellett; Sándor pedig

már régen nem volt az. Az ő lelkében Sándor még akkor elkezdett veszni, mikor a templomba hivogatta s ez dacosan azt mondotta édes anyja szemébe: „hogy oda csak vén asszonyoknak kell járni!“

Hej! pedig ha megfogadta volna a jó szót! . . Máris asszony, a mig parancsolni tudott neki, el is vitte magával, nem is történt baja. De a mikor fickó legény sorba került, a mikor az volt a virtus: hogy ki az erősebb? ki a legény a csárdában? ki tud az utcán végig *kiáltóbban* énekelni? ki tud az iskolai kertben vagy a pap gyömölcsösében több kárt okozni? reá a szelid, vallásos édes anyjára nézve Sándor már azokhoz tartozott a kik csak *vannak*, de *nem élnek*. Mert gazdag paraszti módon az járja, hogy „a fiu legénykedjék“ s ezért sajttal, tyukkal kibékülni is lehet a szolgabirósággal; a virtus, virtus kell maradjon. Virágék nem tartották ezt a virtust. Ők őseik szerint ugy voltak szokva, hogy a fiu ne virtusoskodjék az utcán, a korcsmában, hanem járjon a templomba és ott énekelje az Istent magasztaló dicséreteket és zsoltárokat.

Ámde — sokszor messzi esik az alma, fájától. A buzából konkoly lesz, A társaság bolondá teszi az okost, rosszá, gonosszá a jót, megmételyezi a szelideket és jámborokat, akik végül is a legjobb esetben a börtön penészvirágaivá válnak.

Csoda-é hát, ha Máris asszony szive nagyott dobbant és lelke megborzadott, a mikor fia a templom helyett a falubeli csárdát és énekes könyv helyett az üvegeket kezdette használni; csoda-e ha a szép Máris néni kit a vidéken igy hivtak — hervadni, pusztulni kezdett?

Nem . . . mert a fájdalom férge erősebben rágott a szülői szeretet gyökerén, mint a szú az élőfában.

Máris asszonyt pedig kétszeres bú őlte: *férjét agyon ütötték, fia pedig a tömlöczből is megszökött*!

Aztán az évek jöttek, az esztendők multak. A hófehér fejű hegyből alásietö patak sok, sok ezer . . . milliónyi megszámithatatlan csöppecskét vitt már a ködfedte Oceánba. A császérkörtefa is már sokat öregedett és az ezüst szinü-moha elszaporodott vihar edzett derekán, mióta Sándor gyerek és társai nem másztak föl reá . . . Az emberek is sokat változtak. A gyerköczök abc-ét olvasnak, a kamaszkoruak katona sorban vannak: sok bölcs már a tulvilági élet gyönyöreit élvezi. Még az öreg kegyes Kardos pap is elköltözött az örökké valóság várába . .

De a harangok most is azok, a kik voltak: nekik nem ártott a tél és a nyár, a virág fakasztó tavasz és avart hozó ősz.

Ők most is a régiek! . . .

* * *

Egy lombhullató összel, a haragos szél szárnyain bérczeken, völgyeken át hordozta a harangok búsan szoló hangyjait.

Valami kimondhatatlan volt az ércz-pár beszédében. A magas dombon álló nagy templomból pedig csak özönlött ki a nép, mindenik sirt, mindeniknek megvolt a keserüsége. A mikor a dombról leért a sokaság és gyászos asszonyok is lehozták a koporsót és felhangzott az ének, melyet meg-mégszakitva tova, messzi röpitett a haragos szél, a koporsó után nagy jajszókat nyögve befurákozott a fehér harisnyás gyászolók közé egy nadrágba s kabátbaöltözött férfi. Ekkor nagy zavar támadt, az ének félbeszakadt s dulakodás lön.

Az öreg pap utodja, az ifju lelkész parancsolt csöndet: „engedjétek anyja koporsójához a megtértet!“

Az ének ujra fölhangzott, a régi volt. A harangok zugtak, miként ezelőtt. A menet a sirt körül vette s mikor az első göröngy a koporsóra esett, a sir visszhangjaként zokogta egy megtört hang: „édes anyám, engeszteld ki édes apámat . . . én voltam gyilkossa!“ . . .

A pap beszélni akart, nem jutott szóhoz, énekre ajak nem nyilott . . mindenki sirt, a harangok is sirtak.

* * *

Későn estefelé, mikor a nap búcsú csókkal hinté a bérczeket, ifju Virág Sándor eszét elvette volt a mámor, lelkét megbabonázta a kisértő. Ott a választáskor ütött a sötétben, apját ütötte le. A börtön falát kibontá, megszökött Amerikába, de vissza is jött. Üzte, hajtotta valami. Édes anyja temetésére érkezett.

Mi lesz immár, mondjátok emberek.

Akasztófa-virág !!

Unitáriusok a külföldön.

Unitárius missió Japánban. Az amerikai unitárius társulat kiküldötte egyik papját Japánba. Dr. Mac Cawley másodszor van ott. Most is nagy lelkesedéssel fogadták. Mr. Mac Cawley ezelőtt tiz évvel müködött Japánban. Az amerikai unitárius társulathoz a következőket irja; Mindinkább át hat ügyem fontosságának érzete. Japánban nemcsak a mi tokiói missiónknak van hatása, hanem az egész japáni keresztény mozgalom magánviseli a mi hatásunk nyomait.“ Egy Japán pedig ezt irja, Mac Cawleynek: „Én orthodox egyházhoz tartozom. De olyan unitáriusoknak, mint Channing,

Emerson, Martineau, bámulója vagyok. Én ezek társaságában érdeklődtem az unitárius mozgalom iránt Japánban. Gondolkoztam az únitárizmus jövőjéről. Örvendek, hogy ismét megkeresett."

*

A bostoni konferencián elmondott beszédekből egy kötet megjelent Weinel Henrich jénai egyetemi tanár fordításában. „Das Freie Christentum in der Welt" cimen. A kötetben 26 előadás van, köztük van Józan budapesti esperes előadása is.

*

A Christian Register amerikai lap 1909 Szeptembertől kezdve a berlini kongressus ügyével állandóan foglalkozik. Ujabban Dr. Boros Györgytől is jelent meg a Registerben egy közlemény Magyarországról.

*

A meadvillei theologiai akadémia egy lépéssel előrehaladott a fejlődés utján. Igazgatója Mr. Southworth a mult nyarat és azt megelőző félévet Németországban töltötte. Azzal az eszmével jött vissza, hogy egy német tanszéket kell szerveznie a meadvillei theologián. Az eszme ott áll, hogy már a közel jövőben elfoglalja kathedráját az uj tanár, aki a német nyelvet és a német theologia ujabb irányzatait fogja előadni. Ennek következtében a meadvillei diploma képesiteni fog a német szabad protestáns gyülekezetek papságára is.

Kiss S.

Imádság.*)

Hatalmas Valóság
Hozzád imádkozunk,
Végtelen igazság
Csakis Benned bizunk,
Örökké szent neved
Imádjuk óh Szentség,
Téged óhajt lelkünk,
Szivünk s a mindenség.
De lelkünket testünk
Levonja a földre,
Ezért gondolunk mi
Oly ritkán a Mennyre ;
Emeld fel szivünket,
Tisztitsd meg lelkünket
És gondolj mi ránk is,
A mint szent fiadra,
Az ember Jézusra,
Gondoltál örökké
Fiaddá avatva,
Ki a mi testvérünk,
S légy irgalmas vélünk,

Lelki buzgósággal
Hallgatjuk szent szódat,
Testi gyarlósággal
Fogadjuk tanodat.

*) Egy buzgó szivü olvasónk, a ki nem szokott a nyilvánosságnak irni, irta ezt az imádságot. Tiszta érzésből fakad. Szerk.

A te szent szózatod
Szivünkbe van vésve,
Üdvözitő tanod
Lelkünk esmérete.
Világosság után
Vágyik a mi lelkünk
És szeretet után
Dobog forró szivünk;
Hol lelnők mi azt fel,
Ha nem benned Isten.
Éljünk szeretettel
Bizzunk a mennyekben;
Éljünk a munkának
És sokat szenvedett
Dicső nagy hazánknak,
S drága családunknak,
Édes mindnyájunknak.

Te ajándékozál
Erző lelket nékünk,
Kezeddel plántálád
Szivünkbe mély hitünk.
Igazságaidat
Lelkünkbe Te vésed,
Gondotatainkat
Hozzád felemeled,
Szivünk hő imáját
Kegyesen hallgatod.
Testünknek munkáját
Jó szivvel megáldod,
A jó gondolat, szó
És jó cselekedet,
Te hozzád forduló
Hüséges szeretet.
Mind kedves előtted
Hatalmas Istenség.
Bizunk benned Atyánk
Mennyekből nézz le ránk
S légy irgalmas vélünk.

(*kezdő.*)

A dicsőszentmártoni unitárius egyházközség aranykönyvéből. Szabó Gábor dicsőszentmártoni buzgó hitrokonunk felesége sz. Mészáros Róza urasszony, ki róm. kath. vallásu, ajándékozott egy 4 méter hosszu és 2 m. széles bordó-bársony szövetből készült szószék-takarót, melynek közepén himzett fehér galamb három buzakalászt tart szájában s rajta e szavak vannak kihimezve: „Emlékül Szabó Gáborné sz. Mészáros Róza 1904.“ Továbbá ajándékozott egy hasonszövetü papiszék takarót, melyen egy szőlőtőke, gerezdekkel, karikákkal és levelekkel van szépen kihimezve s arany rojttal szegélyezve. E két templomi disztárgy értéke 300 K. E nemes tett önmagában hordja dicséretét. Mi e helyen is hálás köszönetünket nyilvánitjuk a kegyes adakozónak.

Dicsőszentmárton, 1910. jan. 26. — *Guidó* Béla lelkészespere-s, *Czikra* András gondnok, pénztárnok.

*

A polgárdii unitárius Egyházközség 1910. évi aranykönyve. Berki Ferenc és neje 3 koronát B. Szabó János és neje, Csuthy József, Kovács Lajos, Császár Ferencné sz. Csordás Juliánna 22 koronát. Id. Horváth József 4 koronát. Özv. Kertész Jánosné 9 ko-

ronát, Szücs Ferenc 7 koronát ajándékoztak az egyházközség céljaira. A temetőkert bekerítésének költségeihez hozzájárultak: S. Szabó János 1 koronát, Özv. Császár Jánosné 60 fillért, Császár Lajos 1 koránát, Sz. Berki János, Id. Bakos József és Gróf Imre 2—2 koronát, Özv. Csizmadia Imréné 1 koronát. Perselypénzből bejött 20 korona 81 filért. Takács János a hivatalos iratok tartására ajándékozott egy szekrényt 20 korona értékben. Urvacsorai kenyeret és bort ajándékoztak az ünnepeken: J. Berki István, Császár János, Takács János és D. Molnár János. Az áldozatkészség magában hordja dicséretét. Isten áldása legyen azokon, kik filéreikkel is emelik az ő dicsőségét.

Polgárdii, 1910. január 12.

*

Menyegzők, konfirmáció s más ünnepi alkalommal igen kedves és jótékonyhatásu állandó ajándék az imakönyv. ***Szivemet hozzád emelem*** c. női imakönyvet a sajtó meleg szavakkal üdvözölte, a közönség valláskülönbség nélkül megkedvelte. Ára csinos vászonkötésben, arany kehely és arany cimmel 2 K 40 fill. *Öt példány egyszerre rendelve 10 Kor. Bőrkötés* aranyszéllel (barna, sötétkék, fekete) 6 K. *Selyem és bársony* kötés többféle szinben, kiválóan jó papiron 10 K. *Bőrkötés* remek kivitelben 14 K. Megrendelhető lapunk szerkesztőjénél.

*

Modern unitárius imának, de különösen dr. Boros György női imakönyvének „Szivemet Hozzád emelem" az a megfizethetetlen előnye van, hogy valamint az unitárius tanok, eszmék, elvek valláskülönbség nélkül mindenkinek szólnak, mindenki által akceptálhatók, ugyanúgy e kis könyv egyformán emel minden női szivet Istenéhez. Mert Máriához, szentekhez, Jézus Krisztushoz nem mindenki imádkozik, hanem ez egyetemes szellemhez, kit mi egy Istenünknek nevezünk valláskülönbség nélkül minden hivő ember felemelkedik. Boros imakönyvét akár keresztény, akár zsidó vagy felekezetnélküli vegye a kezébe, — ha egyáltalában szokott ás tud imádkozni, — ezeket az imákat bármikor használhatja. Mert ezek nem felekezeti, egyoldalú gondolatokat tartalmaznak, hanem oly általános emberi óhajokkal és fohászokkal ismertetnek meg bennünket, melyek ha még esetleg nem is törtek ki szivünkből, bizonyára ott szunyodnak, azok a mi asszonyi lelkünk legmélyén!

Egyik lelkész felesége igy fogja föl a szülői kötelességét: „Kis leányom ez évben confirmál és ez alkalommal, mint legkedvesebb emléket, Imakönyvet óhajtok neki ajándékozni."

Bartók Géza,
lelkész.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Perczelné Kozma Flóra asszony a Dávid Ferencz Egylet február havi gyülésén jelen lesz és felolvasást fog tartani. Ezt az örömhírt szíves figyelembe ajánljuk.

Második estélyünk az iskolában jelentkezett betegség miatt február 6. helyett ápril 2-án fog megtartatni.

A Dávid Ferencz Egylet Kolozsvárt Jan. 23-án kitünően sikerült felolvasó gyülést tartott. Kozma Ferencz elnökölt. Árkosy Lajosné nőkről a nőknek rendkivül érdekes és szép előadást tartott. — Dr. Boros György ismertette a vasárnapi iskolai énekeskönyvét, Iszlai Márton énekeket és B. Gy. egy gyermek-istentiszteletet adott elő, mit a közönség nagy tetszéssel fogadott.

Dr. Sztehlo Kornél előadása a Dávid Ferenc Egyletben. E hó 15-én az unitárius templomban szép számu érdeklődő közönség előtt tartott előadást dr. Sztehlo Kornél. „A klerikális mozgalom Magyarországon." cimen értekezett s mindvégig lekötötte nagy tanulmányon alapuló előadásával a figyelmet. A magyarországi klerikálizmus egész történelmét, álláspontját és annak hazánkra való hatását konkrét adatokkal világitva meg, élénk szinekkel ecseteli, hogy a mai klerikálizmusnak „haladó" szellemü szereplése és szociális munkássága természet, szerüleg a reformációtól nyert fegyver, mely magával a változhatatlan katholicizmus tanával sehogy sem állhat harmóniában. De mindennek dacára, e bár logikátlan, de közhasznu, felvilágosodott szellemü szociális munkásság előtt a protestántizmus is kalapot emelhet s a legsikeresebb „ellenmunkát" azzal cselekedheti, ha a három protestáns felekezet kezet fogva, dogmatizmuson felül emelkedő szellemben, együttes szociális munkát gyakorolva méri össze fegyvereit a katholicizmussal. A hatalmas beszéden kivül még Józan esperes emelkedett szellemü imája, Lampérth Gézának, a Petőfi-Társaság kiváló tagjának mély érzésü szavalata és May-Münster Kornélia hangversenyénekesnő müvészi éneke járult a felolvasóest sikeréhez. Előadas utáu közvacsorára gyültek össze a tagok, hol Ürmössy Miklós ny. min. tan., egyleti elnök dr. Sztehlo Kornélt, mint kiváló szellemi harcost nagyszabásu beszédben éltette.

Az egylet pénztáraba 1909 november 26.-tól 1910 januárius 19-ig rendes tagsági dijat fizettek. Szilágyi József. Kolozsvár 1906—907-re, Buzogány József Lupény 907—909-re, Botár János (Szilágyi) Torockó 907—911-re, Péter János Székelyudvarhely 909—910-re, Török Árpád Erzsébetváros, Barabás Sándor Alvinc, Zsigmond Ferenc Sinfalva, Zsigmond Lőrinc Budapest. 909-re, Fekete Mihály Enying 909—910-re, Árkossy Béla Selmecbánya, Jaar Géza Aranyosrákos 909-re, Péter Jánosné Alsóboldogfalva 908 - 909-re, Nagy Elemér Gurohonc 910-re, Botár István Torockó 908—912-re, Gyöngyösi Lajos Zilah 909—911-re Antónya János Kolozsvár, 908—909-re, Ambrus József Kolozsvár, Röszner Valéria Nagybánya 910-re, Konc József Szilágycseh 909—910-re, Csegezi Márton Bethlen 910-re, Derzsy Kálmán Érmihályfalva 907-re, Szénásy Istvánné Dés 907—911-re, Dr. Kovácsi Sándor Oradna 910-re, Létay Gyála Déva 907—911-re, Székely János Kolozvár, Szigethy Károly Turnu Magurele 910-re, Szentkirályi Ferenc Gagy 909—910-re, Székely László Déva 910-re, Kiss Mózes Erzsébetfalva 906—907-re. Kiss Irén, Kiss Jólán 906-ra Farkas Viktor Dés 907—909-re, Gál Ilona Válaszut 909—910-re, Pál Mihály Kolozs 910-re, Gróf Lajos Sátoraljaujhely 900-ra, Hadházi Sándor, Somlyai Mihály, Varga István, László Gyula, Dr. György János, Farkas Vilmos, Végh Mihály, Sárdi Lőrinc, Raffaj Irma Kolozsvár 909-re, Nagy Gyuláné 908—909-re, Vári

Albert, Székely Sándor, Csiky Károly 910-re, Ütő Lajos Torda 909-re, Dr. Kozma Jenő Marosvásárhely 911-re, Adorján Jenő 910-re, Szilágyi Béla Kolozsvár 910-re, Csegezy László Bágyon 909-910-re Szentes Sándorné, Kolozs 909-re, Osváth Domokos Aranyosrákos 909—910-re, Dr. Pátkai Dániel Érd 909-re, Fekete Lajos Selymecbánya 908 – 909-re, Vaska Mózes Sepsikálnok 908– 909-re, Mátéfi Andrásné Szentábrahám 909-re, László Andrásné 907-re, László Sándorné 909-re, Tischler Mór Kolozsvár 910-re, Székely György Nagyszeben 907-re, Szinte Ferenc 910-re, Létay László, Gál Ambrus, Csipkés Manó Temesvár 910-re, Szabó Mihály Kolozsvár 910-re.

Előfizetési dijat fizettek: Komjátszegi Pál Aranyosrákos 909-re, Gábor Mihály Alsójára 909-re, Székely F. s Aladár Budapest 909—910-re, Ambrus Dezső Kolozsvár 910-re, Egyed József Marioscsapó, Weress Ferenc Torda, Lőrincy Dénes Szentábrahám, Szigethy Cs. Miklós Kolozsvár, Benedek Lajosné Nyárádszereda 910-re, Unitárius Egyházközség Tiszabő 909-re, Diószeghy István, Rozsos Lajos Füzesgyarmat 910-re, Bálint Ferencné Csikszereda 909-re, Mikó Lajos, Mihály Zsigmond Vác, Sándor Mózes Székelyudvarhely, 910-re, Kispál Miklósné Zsibó 907—908-ra, Sándor Jenő Bustyaháza, Gál Elekné Arad., Sincky Géza Nagyszeben, Özv. Gál Sándorné Válaszut 910-re, Dr. Kovács Gábor Szerencs 910-re Dr. Morvay Istvánné Kovászna 907-re, Özv. Székely Andrásné Baranyalőcs 909-re, Ifj. Izsáky Antalné Dés, Sikó Géza Megyes, Medán Endre Nagysomkut 910-re Boros Péter Bonyha 908-ra.

A felsőfehérköri fiókegylet pénztárába fizettek: Ütő Béla, Ütő Béláné Alsórákos 908—909-re, Ferenczy Lajos Felsőrákos 908-ra, Ferency Lajosné 906—907-re, Osváth Gábor, Osváth Gáborné Ürmös 909-re, Péterfi Gyula Héviz 906—909-re, Péterfi Gyuláné 907—909-re, Nagy Árpád Ürmös 906—909-re, Varga Dénes Felsőrákos 906 – 908-ra, Kovács László [illegible] Székely Mózes, Székely Mózesné [illegible], Pálfi Ákos, Gál Miklós Datk 909-re, Osváth Ferenc Ürmős 910—911-re, Kiss Jenő Kiss Jenőné Felsőrákos, Boros József Ürmös, Ifj. Kallós P. József Datk 909-re.

A kereszturköri fiókegylet pénztárába fizettek: Raffaj Domokos, Raffaj Domokosné Ujszékely, Kozma Miklós Fiatfalva. Gyarmati Lenke Bencéd 910-re, Osváth Áron Kobátfalva 909-re, Kálmán Mózes Fiatfalva Dr. Szolga Ferenc Székelykeresztur, Ekárt Andor Csehétfalva 909—910-re, Boros György Kobátfalva 907—908-ra-András Zsigmond Firtosváralja 906—908-ra, Bálint Simon 906—909-re,

Alapitói dijban fizetett K. Bedő Albert Budapest 40 K., Balogh József Kolozsvár 40 K.

Az Unitárius Közlöny költségeire ajándékoztak: Székely Ferencz Budapest 40 f, Ifj. Barta Mózes Homoródszentpál 10 K., Nagy Elemér Gurahonc 2 K., Antónya János Kolozsvár 1 K., Deréky Gyuláné Báró Győrffy Róza Mád 10 K., Székely János Kolozsvár 6 K. Pek Emil Ágost Budapest 10 K, Szentkirályi Ferenc Gagy 6 K, Báró P. Horváth Kálmán Felsőzsuk 50 K, Csiky Karoly Kolozsvár 1 K, Csegezy László Bágyon 4 K, Ifj. Izsáky Antalné Dés 2 K. — A. egylet perselyőbe ajánkékozott Árkossy Béla Selymecbánya 4 K-t. Fogadják az egylet köszönetét.

Kolozsvár, 1910. január 19.-én.

Gálfi Lőrincz,
pénztárnok.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

Az E. K. Tanácsból. Pethő Mózes nyomáti lelkész saját kérelmére, 43 évi szolgálata tekintetbe vételével f. évi március 1-étől nyugalomba bocsáttatott. — Az alamori gazdaságban alkalmazott Kiss László gazdatiszt és Boros György gyakornok ügyét a jószágfelügyelőség az E. Főtanács utasitása alapján felülvizsgálta s miután szabálytalanságot tapasztalt, de fegyelmi vétségnek minősithető hibát nem talált, E. K. Tanács az ellenök megindított fegyelmi eljárást beszüntette s valamint más alkalmazottaknak ugy nekik is a szolgálatot 1909. december 1-től félévre fölmondottnak tekinti. — Örvendetesen vette tudomásul E. K. Tanács, hogy a Konc Györgyné 15000 K hagyatékát a konviktusi alapnak dr. Kozma Endre kir. közjegyző afia befizette. Ez alapitvány szegénysorsu székelyfiuk segélyére fog fordittatni. — Dávid Ferenc életrajzára egy pályamü érkezett be, melyet a biráló bizottság a dijra érdemesnek itélt bizonyos módositások föltétele mellett. — Egyházunk az Erdélyi Muzeum-Egyletbe belépett alapitó tagnak 200 K-val az Egylet 50 éves jubileuma alkalmából.

Brassai sirját a jelen évben ellátja az Emlék-bizottság megfelelő díszes síremlékkel. Pákey Lajos főmérnök a tervet elkészítette s a munkához már a tavasszal hozzá fognak. Májusban vagy Juniusban lesz az ünnepélyes leleplezés. Ezzel kapcsolatban figyelembe ajánljuk a fiatal szobrászunk Soós Vilmos szobrát, melynek képét lapunkban bemutattuk volt. Soós Vilmosnak régebben láttuk egy pár szobormüvét, melyek közül meglepett egy kis gyermek szobra finomságával hűségével és müvészeti kivitelével. Ez a fiatal szobrászunk méltó a közönség támogatására. A Brassai szobrát tudtunk szerint 30 K-ért készíti. Ez ideig megrendelték: dr. Boros György, Percelné Kozma Flora, budapesti unitárius egyház, az E. K. Tanács, a székelykereszturi unitárius egyház, Benedek Elek, Máray Lajos, József Jenő iparmüvész, Kovács Mózes festő. Megrendelhető S. V. Rákosszentmihály, Árpád-u. 35.

Vegh István egyh.-tan. ny. kataszteri becslőbiztos leányát elveszitette — eltemette s akkor szivszélhüdésben elhunyt. Igen kedvelt, jó ember és hüséges unitárius volt, aki legközelebbről arra készült, hogy a dévai ünnepség alkalmával a főt. püspök urat vendégül fogja látni, vele együtt vesz részt a nagyszerü ünnepben. Családján kivül, akik ismertük, mindnyájan fájlaljuk.

Gyöngyössy Béláné Éppen az utolsó percben kapjuk a lesujtó hirt, hogy választmányunknak búzgó tagja, a jó kedélyü s kedves asszony, Gyöngyössy Béla főerdőtanácsos neje elhunyt jan. 29-én, hosszas betegség után. Mély részvéttel vagyunk a gyászoló család iránt.

Papi beköszöntő. Szép ünnepély folyt le január 9-én, syindi unitárius egyházközségünkben. Dr. Szathmáry Miklós tartotta beköszöntőjét. Január 2-án bucsuzott el Szathmári Mózes az ős pap szeretett hiveitől s a 34 év lelkiismeretes munkájával megszentelt kathedrájot átadta fiának, ki 8 nappal később el is foglalta azt. Az ünnepélyt — melyet diszesebbé s ünnepélyesebbé tett a fiatal lelkésznek Tordáról is megjelent barátai — Lőrinczy Dénes körünk aranyozója, csperese, gyönyörü magas szárnyalásu beszéde vezette be. Szabadság a vallásban, szabadság a lélekben volt az az eszme, mely köre gondolatait találóan szötte. A püspöki rendelvény felolvasása után Dr. Szathmáry Miklós tartotta mely beszédét Csel X 29 nyomán: „Annak okáért minden ellentartás nélkül eljöttem a hivatalra, azt kérdezem: miért hivtatok engem?“ A nyugodt megjelenésü fiatal pap e prédikációjával — melynek minden mondatából alapos készültség, mély tudás, komoly

irói talentum sugárzott ki — meghódította az egész közönséget. — Az igazság és emberszeretett, fenséges eszméit jutatta kifejezésre szép stylusban megirt s előadott beszédében. Legyen hát ez az igazság vezetője és utmutatója az ige hirdetésében; az emberszeretet a közbecsülés, a közszeretet megnyerésében. Melegen gratulálunk az uj lelkipásztornak. Istentől legyen áldás és siker munkáján!

Ü. L.

Fogarasban az uj unitárius lelkészt nemcsak hivei, hanem a többi egyházak tagjai is meleg szivélyességgel fogadták. Az állami gymnasium terme zsufolásig meg volt telve. A karácsonyi ünnepen is nagy számmal voltak idegenek. Oly lelkesen indult meg az egyház szervezkedése, hogy idegenek tekintélyes összeget, ingyen munkát és anyagot is meglepő módon ajánlottak föl Hiveink száma Fogaras ban és vidékén megközeliti a 300-t Ifju papunk Árkosi Tamás, lelkes gondnokunk Bedő Ferenc, Szentpáli Gyula v. főjegyző és még többen buzgalommal fogtak munkához s a siker nem is fog elmaradni.

Channing papi szónoklatait tette tanulmány tárgyává a Nagy Károly szerkesztésében megjelenő Proestáns Lap.

Brassai Sámuel és Kovácsi Antal emlékét elevenitette föl Pálfi Márton tanár a középiskolai tanáregyletben Kolozsvárt, ismertetvén az 1847-ben Kolozsvárt alakult Nevelői Kört. Gyönyörü eszméket termeltek, s olyan nevelés és oktatási elveket. amelyeket csak 50 év mulva valósitottak meg az utódok s ekkor is csak azért, mivel Németországból tanulták el.

36 év alatt először vett urvacsorát egy szebeni unitárius kovács mesterember. Megtudta, hogy Szebenben unitárius istentisztelet lesz karácsonkor. Ő is ott volt s könnyes szemmel panaszolta örömét és bánatát. Nemcsak ez az egy ember, hanem minden unitárius boldog volt, hogy immár nekik is van papjok.

Romániába sok unitárius van kiköltözve, a kik bizony soha sem látnak unitárius papot, nem hallanak reggeli imádságot anyanyelvükőn, sőt még az a veszedelem is fenyegeti, hogy elfelejtik az édes anyanyelvet. Egy kivándorolt ifjunak a nagy bátyja megrendelte az Unitárius Közlönyt (3 K.) hogy abból pótolja a hiányokat. Ha más nagybácsik és szülők is igy gondolkoznának, százat sőt többet is rendelnének meg.

A „Kőhalmi Unitárius Leány egyház" évi rendes közgyülését f. évi januárius hó 18-án tartotta meg a tagok élénk érdeklődése s teljesszámu megjelenése mellett. *László Gyula* áll. igazgató tan. gondnok lelkesitő elnöki mognyitója után a mult gyülés jkönyvét olvasta fel *Máté Gyula* jegyző; majd az elnök fájó szivvel, megindultan jelentette be a közgyülésnek, hogy Leányegyházunk első lelkésze, tiszt. *Gál Miklós* daki lelkész afia eltávozott Sepsikőrőspatakra s bucsuszavainak a Leányegyház közgyülésén leendő tolmácsolására gondnokot kérte fel. A leányegyház közgyülése első lelkészének eltávozasa felett igaz szivből jövő sajnálatát fejezte ki s azért a lankadatlan, odaadó buzgóságért, amelyből indittatva anyagi áidozatokat sem kimélve szegény leányegyházunknak hat éven át lelkes pásztora, példás vezetője, nagyratörő lelkének igaz szeretetével hűséges nevelője volt elnök inditványára a gyülés eltávozása felett őszinte sajnálkozását fejezi ki s érdemeit jegyzőkönyvben örökiti meg. Gondnoknak mult évi számadását és jelen évi költségvetését elfogadta a gyülés; majd örömmel jelentette a gondnok, hogy ez évben a leányegyház vagyonát Özv. Jacobi R.-né (szász) egy 56 K értékü urasztali ónkannával és egy 19 K értékű antiküvegpohárral — László Pál és neje pedig 9 kötet Keresztény Magvetővel 30 K értékben gazdagitották.

Kimondta e gyülés, hogy a Leányegyház a Dávid Ferenc Egylet tagjai közé belép, s egy harmoniumnak az év folyamán leendő beszerezhetésére gyüjtést indit. Erre a célra mindjárt a gyülésen a tagok összesen 49 K-t ajánlottak fel önkénytes adományképpen. — Az egyház jelen állapota igen kedvező. — A gyülésen mindvégig lelkes hangulat uralkodott s testvéri szeretettel vettek egymástól bucsut a megjelent tagok. *r. t.*

Az unitárius énekeskönyv utolsó kiadása elfogyott. Az uj készölőben van, s azt hisszük a tavaszon már kapható lesz. Amikor készen lesz közhirré tesszük.

Barabás Ilona kisasszonynak meleg köszönetünk kedves soraiért: Legnagyobb örömmel sorakozom énis a Dávid Ferenc Egylet tagjai közé.

Egyik öreg egyleti tagtárs azt irja: »Csak járatom már a mig élek a ketté szakadni akaró Izrael és Juda ország mozgalmi értesitéseit« Reméljük, hogy nemhogy a 80-on felül sétálók, de még a dédunokáik sem togják megérni a ketté szakadást. Mind J-ben miud I-ben vannak és lesznek még Ézsaiások a kik elfogják háritni a veszedelmet.

Egy távoli hitrokon ezeket irja »Olvastam a főtanácsi viharokat, s bizony alig ismerne meg Jézus minket arról, hvgy egymást szeretjük. Ugy láttam nem az elvek, hanem inkább személyek állottak szemben egymással De jó hogy itt csak én olvasok róla.« Nyugodjék meg azon, hogy minden vihar hamar elvonul. Hagy maga után romot, pusztulást, fájdalmat és jajt is, de azután az emberek vigyázóbbak, szelidebbek lesznek. Jobban megbecsülik egymást és megmaradott vagyonukat.

A Református Szemle folyó· évi 4-ik száma igen érdekes sorozatot kezd meg Csekme Ferencztől. Egy kötet egyházi beszédvázlatot szándékozik kiadni klasszikus irók beszédeinek felhasználásával. Először is Channing E. Vilmos az egykori amerikai unitárius lelkész beszédeit mutatja be. „Tanulmányozva, olvasgatva Channing amerikai prédikátor egyházi beszédeit, igaz és valódi protenstáns felfogása mély nyomokat hagyott lelkemben. Kivonatos vázlatokat készitettem egynehányából s ezeket most két szempontból adom közre Egyfelöl, hogy Channing vallásos világnézetével is megismerkedjenek, másfelől, hogy forrást kapjanak. Jelen beszéd vázlatok kész beszéd- anyagul szolgálnak s kérem is lelkész társaimat próbálják meg felhasználását. Kétségtelen, reális műbecse magának az eredeti klasszikus munkának van.“ Örvendünk, hogy a vállalkozó éppen a mi modern apostolunkkal kezdi, mert Channing amugy is régóta uralkodik már a protestáns szivekben azokat szelid evangeliumi szeretettel árasztván el.

Szerkesztől üzenetek.

F. Gy. Köszönjük az »erős akaratot, hogy a Közlöny erősödjék.« Azon leszünk,, hogy olyat adjunk »minek a lélekre nézve sulya van.« »Mikor jön el az idő, amikor nálunk a szép gondolatok csinálnak forradalmat?« — A mikor mindnyájan csak a szépre és jóra vágyunk s csakis azt munkáljuk. **Kss.** Köszönjük a szép uj névsort. Elinditottuk a lapot.

Lelkészeknek. Szerkesztőnk birtokában megvannak és szivesen szolgál az alábbi egyházakra vonatkozó adatokkal a monografiát iró lelkész afiainak: Enlaka, Ikland, Harangláb, Szováta, Nyslászló, Vadad, Ürmös, Tordátfalva, Tarcsafalva, Kilyén. Ssztkirály, Tur, Köröspatak, Jánosfalva, Várfalva, Szentábrahám Zsákod, Tsztgyőrgy Lokod, Kede, Hévíz, Szentegerice, Jszló, Széplak, Fiatfalva, Mészkő.

Ifj. Biás István Egyháztörténeti Adatainak megjelenése nyomdai akadályok miatt késett. A kötet husvét táján lesz készen.

M. Á. V. ERDÉLYI FŐ- ÉS MELLÉKVONALAINAK MENETRENDJE.

Az összes vég- és csatlakozó állomások kimutatásával. Érvényes 1909. okt. 1-től

I	Gy.	655	Sz.	820	Sz	540	Gy.	910	ind	Budapest k. p. u.	érk.	Sz.	720	Gy.	730	Sz.	640	Gy.	955
	Sz.	520	„	832	„	727	„	553	érk	Kolozsvár	ind.	„	604	„	1110	„	649	„	106
	„	540	„	854	„	832	„	611	ind		érk.	„	510	„	1050	„	610	Sz	1256
	„	658	„	1016	„	1017	„	726	érk	Ar.-Gyéres A)	ind.	„	344	„	930	„	443	„	1146
	„	723	„	1054	„	1115	„	747	érk	Kocsárd B)	ind.	„	307	„	900	„	415	„	1119
	„	811	„	1143	„	1232	„	824	é.k	Tövis	ind.	„	157	„	812	„	325	„	1029
	„	831	„	1206	„	133	„	829	ind		érk.	„	132	„	755	„	224	„	1000
	„	904	„	1239	„	208	„	853	érk	Küküllőszög C)	ind.	„	1253	„	727	„	153	„	930
	„	953	„	127	„	308	„	930	érk	Kis-Kapus D)	ind.	„	1146	„	643	„	100	„	842
	„	1120	„	300	„	447	„	1034	érk	Segesvár E)	ind.	„	1004	„	525	„	1136	„	713
	„	—	„	326	„	532	„	1054	érk	Héjasfalva	ind.	„	937	„	459	„	1113		—
	„	—	„	708	„	856	„	144	érk	Brassó F)	ind.	„	620	„	214	„	740		—
II	Gy.	655	Sz.	800	Gy.	200	Sz	930	ind	Budapest k. p u.	érk.	Sz.	605	Gy.	115	Sz.	725	Gy.	955
	„	1212	„	329	„	654	„	607	érk	Arad	ind.	„	930	„	818	„	1125	„	416
	„	1222	„	404	„	704	„	632	ind		érk.	„	850	„	808	„	1050	„	403
	„	307	„	902	„	1001	„	1052	érk	Piski α)	ind.	„	412	„	508	„	615	„	1255
	„	406	„	1030	„	1103	„	1217	érk	Alvincz β)	ind.	„	248	„	407	„	448	„	1142
	„	427	„	1049	„	1105	„	1237	érk	Gy.-Fehérvár γ)	ind.	„	225	„	354	„	423	„	1119
	„	—	„	1125	„	1137	„	110	érk	Tövis	ind.	„	200	„	333	„	355	„	1057
A.	Sz.	732	V.	1032	V.	715	Sz	1025	ind	Ar.-gyéres	érk.	Sz.	430	V.	955	V.	329	Sz.	912
	„	754	„	1054	„	737	„	1047	érk	Torda	ind.	„	410	„	935	„	309	„	852
B.	V.	201	Sz.	805	Sz	315	Sz.	910	ind	Kocsárd	érk.	Sz.	740	Sz.	240	Sz.	834	V.	1231
	„	249	„	846	„	356	„	951	érk	M.-Ludas B[1])	ind.	„	700	„	156	„	754	„	1148
	„	436	„	1025	„	531	„	1127	érk		ind.	„	526	„	1210	„	615	„	935
	„	450	V.	1037	V.	553		—	ind	M.-Vásárhely	érk.		—	V.	820	V.	552	„	920
	„	622	„	1201	„	725		—	érk	Szász-Régen	ind.		—	„	655	„	437	„	754
	„	803	„	124	„	905		—	érk	Déda	ind.		—	„	534	„	325	„	617
B[1]	V.	345		—		—			ind	M.-Ludas	érk.	Sz.	730		—		—		—
	„	919		—				—	érk	Sajó-Magyarós	ind.	Sz.	127	„	625		—		—
	„	1016		—		—		—	érk	Beszterce	ind.	„	1240		530				—
C.	V.	302	Sz	934	V.	225		—	ind	Küküllőszeg	érk.	V.	844	Sz.	1243	V.	654		—
	„	828	„	250	„	850		—	érk	Parajd	ind.	„	411	„	745	„	130		—
D.	Sz.	228	Sz	950	T.	522	V.	650	ind	Kis-Kapus	érk.	V.	948	T.	252	Sz	605	Sz.	1230
	„	358	„	1126	„	725	„	856	érk	Nagy-Szeben D[1])	ind.	„	726	„	100	„	434	„	1113
	V.	812	V.	548		—			érk	Fogaras	ind	„	333		—		—	„	442
D[1]	V.	521	V.	145	„	831		—	ind	Nagy-Szeben	érk.	V.	700	V.	322	Sz	1009		—
	„	527	„	221	„	913		—	érk	N.-Disznód	ind.	„	627	„	248	„	935		—
E.	V.	241	V.	1052		—		—	ind	Segesvár	érk.	V.	848	V.	602		—		—
	„	316	„	1122				—	érk	Héjasfalva	ind.	„	820	„	533		—		—
	„	544	„	142		—		—	érk	Sz.-Udvarhely	ind.	„	616	„	250		—		—
F.	Sz.	515	Sz.	858	V.	305	T.	700	ind	Brassó F[1])	érk.	Sz.	816	Sz.	159	Sz.	633	Sz	1008
	„	630	„	1025	„	430	„	823	érk	S-Szt-György F[2]	ind.	„	656	„	1241	„	505	„	848
	„	759	„	1209	„	616		—	érk	Kovászna	ind.	„	535	„	1111	„	333		—
	„	1015	„	228	„	856		—	érk	Bereczk	ind.	„	324	„	855	„	103		—
F[1]	V.	606	V.	826	V.	400	V.	933	ind	Brassó	érk.	V.	732	V.	157	V.	720		—
	„	737	„	952	„	525	„	1049	érk	Zernest	ind.	„	610	„	1240	„	612		—
F[2]	„	650	V.	1035	T.	1244	V.	500	ind	S-Szt.-György	érk.	V.	620	V.	1205	V.	425	Sz.	838
	„	906	„	101	„	523	„	803	érk	Mádéfalva	ind.	„	342	„	833	„	206	„	619
	„	1116	„	316	„	918		—	érk	Gy.-Szt. Miklós	ind.		—	„	514	„	200	„	418
α	Sz.	610	V.	1125	V.	402	V.	1112	ind	Piski α[1])	érk.	V.	425	V.	1035	V.	300	Sz.	820
	„	1006	„	358	„	755	„	420	érk	Petrosény	ind.	„	1201	„	715	„	1036	„	505
	T.	1157	„	601	„	924	„	623	érk	Lupény	ind.	„	1033	„	540	„	848	T.	301
α[1]	T.	620	V.	1135	T.	425	V.	1107	ind	Piski	érk.	V.	448	T.	1025	V.	250	T.	810
	„	732	„	1244	„	537	„	1216	érk	V.-Hunyad	ind.	„	339	„	913	„	141	„	658
β	V.	200	V.	740	Sz.	421		—	ind	Alvincz	érk.	V.	645	Sz	1122	V.	858		—
	„	655	„	1224	„	821		—	érk	N.-Szeben	ind.	„	152	„	743	„	350		—
γ	V.	437	V.	940	T.	436		—	ind	Gyulafehérvár	érk.	V.	723	T.	1103	V.	614		—
	„	733	„	1232	„	747		—	érk	Zalathna	ind.	„	455	„	820	„	343		—

XXIII. kötet. Kolozsvár, 1910. Március. 3. szám

Unitárius Közlöny

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

☆

SZERKESZTI:
Dr. BOROS GYÖRGY.

☆

TARTALOM:

A szerkesztő asztaláról 57
Két dal (Tarcsafalvi Albert) 59
Torda (Lőrinczy Dénes) 60
Látay Domokos (képpel G. J.) 63
A fogarasi egyházközség életéből (Árkosi Tamás) 64
Már késő (Deák Miklós) 66
Ifj. Hadházy József sirjánál 70
Egyleti élet és munkásság 71
Egyházi és iskolai mozgalmak..... 70

SIMON LASZLÓ orgona és harmonium készitő KOLOZSVÁRT, Jókai-u. 5. sz

Elvállalok bármily kivitelü uj orgona készitést, átalakitást, kibővitést és hangolást, valamint iskolai harmonium készitést.

Továbbá szószék fölé koronákat jótállás mellett szilárd anyagból és a kitűzött időre pontosan elkészitve.

Szives pártfogását kéri

mély tisztelettel **SIMON LÁSZLÓ,** orgonakészitő.

NYOMATOTT AZ »ELLENZÉK«-KÖNYVNYOMDÁBAN KOLOZSVÁRT..

Az egyleti pénztárba f. évi január 20-tól február 18-ig rendes tagsági díjat fizettek: Barabás Ilona Gyalár, Imreh Zsigmondné Kolozsvár, Nagy Elemér Szentkereszt, Dr. Vernes István Brassó ifj. Bardócz Ferencz Torda, Kelemen Lajos Kolozsvár, Kelemen Miklós Marosvásárhely 904., Perczel Fetenczné, Perczel Ferencz, Oerczel Ilona, özv. Kozma Ferenczné Budapest, Török Árpád Erzsébetváros 910., Zoltán Béla Szék 906—910., Tana Sámuel Nagybecskerek, Kiskovács Istvan Kolozsvár 910-re, Unitárius Egyházközség Toroczkó 909—910., Nagy Lajosné Fiátfalva 908—910., Bedő Károly Nagyenyed, Ifjúsági Egylet, Unitárius Egyházközség Rava 907., Patakfalvi Izsák 909., Kiss Móses Erzsébetfalva 908., Kiss Irén, Kiss Jolán 907—908., Zsakó Istvánné, özv. Comanescu Sándorné Kollegiumi Könyvtár Kolozsvár 910.

Előfizetési díjat fizettek: Ifj. Szénási Ferenczné Dés, Szinte Ferencz Sepsikőröspatak 910., Szatmári Miklós Czegléd, Berki Ferencz, Takács János Polgárdi 909., Szegedi Árpád Budapest, Lukácsi István Eperjes, 910., Szabó Lajosné Brassó 968., özv. Sándor Istvánné Nagyenyed, Cseh Kálmán Zilah, Márkos Ferencz Marosvásárhely. Nagy Gábor Keketyefalva, özv. Nagy Mózesné Székelykeresztur 910., Péch Alaeárné Budapest 900.

A marosköri fiókegylet pénztárába fizettek: Fazakas Péter, Fazakas Péterné Nyárádszentmárton 906—908-ra, Májai Gábor Szentgerice 904—908-ra, Balog János 902—906-ra, Nagy Sámuel 904—908-ra, Vas Lajos Nyomát 905 908-ra, Pap Sándor Szentháromság 908-ra, Unitárius Egyházközség 904—908-ra, Pálfi Ferenc Szabéd 906—907-re, Lázár Ferenc Ikland 908—909-re, Sófalvi Gergely 909-re, Bartalis József, Bartalis Józsefné Csikfalva 908-ra, Benedek János Csókfalva 902-906, Pethő Mózes Nyomát 904—908-ra, Deák Gergely Sóvárad 904—910-re, Kelemen Gábor Szeged 905—909-re, Gál Gábor Szentgerice 905—909-re, Özv. Kiss Gyuláné 909-re.

Az U. K. költségeire ajándékoztak: Id. Kozma Pál Kolozs 5 K., Boros György Lászlótanya 2 K, Barabás István Hódmezővásárhely 10 K, Percel Ferencné Budapest 32 K, Lukácsi István Eperjes 60 f. — A Perselyalapba ajándékozott a Koronabank Részvénytársaság Kolozsvár 15 K. Fogadják e helyen is az egylet köszönetét.

Kolozsvár, 1910. febr. 22.

Gálfi Lőrinc
pénztárnok.

Szerkesztői üzenetek.

K. lelkész urnak. Az Esperesi hivatalhoz küldött képek közül innen-onnan még hiányzik, mivel a fényképész nem vette föl mindeniket. Nagyon értékes gyűjtemény lesz, ha más feliratok is összekerülnek. Egyelőre csak három album van tervbe véve. Egyik az E. K. I.-nak egy Angliába és egy Amerikába. Az egyház történelmére vonalkozó fölhivást ezek nem érintik. Az E. K. Tanács várja azokat is. A szerkesztőségünkhez érkező levelekből itélve folyik az a munka is.

P. M. A D. F. E konfirmációi emlékének az ára darabonként 12 fillér. — Készletben van csak kellő időben kapjuk a megrendelést.

B. A. köszönjük. Jövőkor.

Türelmetlennek. Nagyon csalódik ha azt hiszi hogy a tűz jobban ég ha mindig szirkotálják. A fa hamarább elég, de a kemencének nem lesz ideje a fölmelegedésre. Ne essék abba a hibába a miben azok vannak, a kik azt hiszik, hogy ők találták föl a puskaport, holott csak puffogtatni tudják

XXIII. KÖTET. KOLOZSVÁR, 1910. MÁRCIUS. 3. SZÁM.

UNITÁRIUS KÖZLÖNY

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

Kiadja: A DÁVID FERENCZ-EGYLET.

Szerkeszti: Dr. BOROS GYÖRGY

Főmunkatárs: TARCSAFALVI ALBERT.

Előfizetési ára: 2 k. 40 fillér. Egy szám ára: 24 fillér. Egyleti tagok, 5 évi kötelezettséggel, egy évre 2 koronát fizetnek.

Minden pénz Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

A szerkesztő asztaláról.

Servet Mihályról 1909-ben rendkivül érdekes és becses felolvasást tartott az oxfordi egyetem regius professora, dr. Osler W. A felolvasás külön könyv-alakban megjelent. Az életrajzi adatok, s Servetnek főleg orvosi szempontból méltatása nagyon értékes. Közli festmény után Servetnek kitűnő arcképét, melynek hátterében a genfi máglyára kikötött meztelen martir alatt a tüzet éleszti a hóhér, háttérben áll a biró az itélettel és a katonák mindnyája, megrémülve a szörnyű látványon. Közli a Servet könyvei cimlap ját. Az MDLIII-ban kiadott „Christianismi Restitutio" nagyszerű munka címlapja minket, magyar unitáriusokat rendkivül erdekel, mert saját jeleseink kézirása disziti. Danielis Márkos Szent Ivani, Transylvano Hungari, Londini 1665. die 13. May. Nunc Michaelis Almási. Futuro episcopo Dandus. Ebből nyilvánvaló, hogy Szentiváni Márkos Dániel egykori püspökünk, aki tizenegy évig volt külföldön, Londonban is tanúlt. Öt év g volt püspök. Almási Mihály, akinek a könyv birtokába kerűlt, ráírta az alsó megjegyzést: Futuro episcopo Dandus: a következő püspöknek át kell adni. Ebből az látszik, hogy a könyv a püspöki könyvtár példánya volt, s püspökről püspökre kellett szállnia, ámde ebben megakadályozta az Almási Mihály püspököt és az unitáriusokat ért nagy csapás. 1718-ban a templomot, a kollégiumot, a püspöki- és papi-lakásokat a római katholikusok számára lefoglalták az osztrák katonák. A püspöki lakásban tanyát ütöttek a tisztek, a püspökkel fölszolgáltattak maguknak. Akkor talán valamelyik tiszt ezt a könyvet magához vette és tőle juthatott a bécsi császári könyvtárba, ahol ilyen úton szerzett unitárius tulajdon még több is lehet.

*

Az örökség miatt örökös perpatvar van a testvérek között, de igen gyakran a szülők és a gyermekek között. Némely szülő nem hajlandó megválni a vagyonától, míg csak használhatja, ellenben némely gyermek szeretne hozzájutni, mielőtt rá kerül a sor, holott minden felnőtt gyermeknek a maga emberségéből kellene megélnie. Immár több egy événél, hogy Haverda Mariska anyját megőlték. Nagyon erős gyanu terhelte, hogy része volt a gyilkolásban, mert anyja fösvény, rossz indulatú asszony volt, Mariska és a barátai pedig vágytak a vagyonra. A jobb érzesű emberek elítélték a gonosz leányt és cinkostár-ait, de a szegedi esküdtbiróság fölmentette őket a vád alól és szabadlábra helyezték. De ezzel még nem volt vége. A közönség olyan tűntetést rendezett a rossz asszony mellett, a milyet a legnagyobb hősök is ritkán látnak. Látni és hallani akarták az, érdekes asszonyt s talán még meg is koszorúzták. No hát, t. olvasó, ez nem rendes dolog. Itt valami erősen nagy baj van. Ez azt mutatja, hogy az erkölcs, a becsület, a szülői szeretet helyét elfoglalta a gonoszság, az anyagyilkolás és a szennyes élet. Beteg ott mindenki, ahol ilyesmi megtörténhetik. Nincs itt értéke a becsületnek, a tiszta életnek. Útálat és megvetés illeti az olyan gonosz lelkeket, a milyenek szövetkeztek egy öreg asszony elpusztitására. Az erkölcsös és tiszta sziv fölháborodik és jajongva kérdezi, mi lesz immár, ha itt az erkölcs annyira megveszett?

*

Az erkölcs az állami és társadalmi élet alapja. Ha szilárd az alap, szilárdan áll az épület. Jaj annak, aki homokra épit, mert eljönnek a szelek, fölforgatják az épületet és eltemetik a lakókat. A mai ember nagyon tág tért nyit az erkölcs magyarázatának. Nem engedi meg, hogy a piacon kirakott illatos süteményből csak egy darabot is ellopjon az éhező gyermek, ellenben eltűri, hogy a kereskedő egészen másfajú és más értékű portékát adjon a vevőnek, mint amit igér. Megbünteti az utcán rút szavakkal szitkozódó embert, ellenben magas árat fizet a szinházban, hogy sikamlós kifejezéseket halljon és szemérmetlen jeleneteket lásson. Nem lehet csodálkozni, ha ez a ferde helyzet ferde és helytelen gondolkozást s ugyan olyan életet teremt.

*

Egy székely unitárius asszonnyal találkoztunk. Keservesen panaszolta sorsát. Férje református. Egyetlen leánygyermekük van. A faluban csak katholikus és oláh iskola van. Leányát a magyar iskolába járatja, de „Óh, Istenem! Istenem! ki sem tudom mondani, milyen szűbéli bánatom az a sok minden, a mit szegény leánykának tanitanak, mert én jól érzem, hogy nem az az igazi vallás, nekem nem olyan kellene, hanem a milyen a mienk." A jó

asszony Kolozsvárra akarja behozni a gyermeket, hogy egy-két évet itt tanuljon. Hányan vannak, akik hasonló „szűbeli bánat" miatt szenvednek!

*

Az unitárius templomok képeit a Dunky fivérek már javarészben elkészitették a Dávid-ünnepre. Nagyon becses és szép gyüjtemény lesz. Néhol a hivek is a templom előtt állanak és föl vannak véve. Bár így lett volna mindenütt! Habár nincsenek nagy kathedráink értékes gyüjtemény lesz ez, egyik legbecsesebb emléke a Dávid-ünnepnek. A lelkészek, tanitók és ének-vezérek képei kiegészitik ezt a gyüjteményt. Még nem jártak nehány helyen, de a tavasz beálltával oda is elmennek.

Két dal.

Imádság.

Nagy Istenünk, imádkozunk Hozzád:
Védd meg, óvd meg a magyarnak honját,
Aki nem fél csaták viharától,
Oltalmazzad belső pártviszálytól.

Ne szakadjon verejték hiába,
Ne támadjon apa a fiára,
Mind, akinek csöppentett egy vére,
Boruljon hű testvér kebelére.

Kinek szivén égi jegyek vannak,
Mind egy legyen, ha szegény, ha gazdag,
Egyik a mást ölelje magához,
Méltó modon szabad hon fiához.

Legyen itt a boldogulás utja
Szeretettel, kedvvel végzett munka,
Gyűljön össze mindnek drága vére
Népek erén a haza testébe.

Tudják meg már fiatalok, vének:
Templom-tornyok mind ég felé néznek
S ki mindég a harangkötélt rázza,
Üszköt csóvál nádfödeles házra.

Egy ige is ne vesszen itt kárba,
Legyen e hon a jók társasága.
Harcban dicső, békében megáldott . . .
Uram, hald meg ezt az imádságot!

A népről.

Ne bántsa senki, ne a népet,
Megszenved érte, amit vétett.
Habár a lelkén borul, havaz,
Mégis az Isten szép kertje az.

Nincs ilyen-olyan cicomája,
Csak törpe bokra, füzfaága,
Hanem ezüstös a levele
S dalosa siró fülemile.

Ne bántsa senki, ne a népet,
Becsülje meg az ősi fészket . . .
Ha gőgöseknek ege borul,
Kunyhókban jár-kél akkor az Ur.

Tarcsafalvi Albert

Torda.

Az 1910-ik évben, a mi halhatatlan emlékű Dávid Ferencünk születése 400-ik évfordulójában melyet dr. Nagy György országgyülési képviselő s nekünk az Urban szeretett atyánkfia „A mi nagy esztendőnk„-nek nevez, lehetetlen. hogy lapunkban szó ne essék Tordáról. Mert hiszen Torda és Tordán az unitárius történet össze van forrva a Dávid Ferencz fényes nevével. Nem a születés dicsősége hinti Tordára a fényt, mint Kolozsvárra, nem a halálban történt megdicsőülés teszi halhatatlanná és örök emléküvé, mint Déva várát. Tordáé a munka, a siker, a győzelem dicsősége! Dávid Ferencz Torda városának ódon fejedelmi falai közt tartott országgyüléseken aratta legfényesebb sikereit; itt tüzte föl homlokára az elismerés, a győzelem legszebb koszoruját nagy alkotásaiból az, ami nemcsak nekünk unitáriusoknak, ha nem azóta az egész világnak és emberiségnek közkincse lett, épen Tordára esik.

Torda városának jutott fényes osztályrészül az a soha el nem múló dicsőség, hogy falai között, ennek piaci nagy templomában tartott 1557-iki országgyülésen, megelőzve az egész

világot, mondatott ki és iktatott törvénybe a *vallás* és *lelkiismereti szabadság* isteni, nagy törvénye.

1563-ban 1564-ben 1566-ban Tordán tatott országgyüléseken Dávid Ferencz a vezérszónok. Az ő hatalmas egyénisége, mindeneket magával ragadó ékes szólása ad irányt a bérces kis haza vallási és lelki meggyőződésének; az ő igazság-kereső nagy lelke vezeti a szíveket és lelkeket lépcsőről-lépcsőre, fokról-fokra: mígnem mindnyájan eljutnak az egy Isten eszméjének megszentelt magaslatára — élükön a nagy műveltségü, tőrhetlen erélyü felvilágosodott szellemü János Zsigmond fejedelemmel. S bár az unitárius vallás Kolozsvárról indult ki hóditó utjára, arról a szent ereklyéről, arról a kerek kőről, melyet kegyelettel őrizünk s melyen Dávid Ferenc az első unitárius prédikációt mondotta de a Tordai országgyülésen 1568. január 6-án hangzott el ihletett ajkairól az örökké emlékezetes prófétai szózat: „*a hit Isten ajándéka!*" E szavak és ezeket megindokoló hatalmas szónoklat hatása alatt hozta az országgyülés a törvényt, melynél fogva az unitárius vallás Erdélyben törvényesen bevett vallásnak nyilvánittatott. E fenséges jelenetet örökitette meg Torda városa a millenáriis emlék ünnep alkalmából, Kriesch Aladár kitünő festőművészünk remek festményében.

Ezért mondom, hogy Tordáé a munka, a siker és győzelem dicsősége. Ezért mondja a mi nagynevü, közszeretetben álló püspökünk 1903-ban a tordai templom felszentelése alkalmával tartott gyönyörü beszédjében a következőket: »*Hogy Dávid Ferencz Kolozsvárról szabadon hirdethette az unitárius vallást, erre a lelkiismeret szabadságának a tordai országgyülésen törvény által történt biztositása adta meg a lehetőséget. Nem tudom, hogy az unitárius vallásért melyiknek adhatnók oda több joggal a Páris almáját, Kolozsvárnak-e vagy Tordának?*«

A tordai unitárius egyházközség egyike a legrégibb unitárius egyházközségeknek. Akkor született, — mindjárt a magyar reformáció szent melegében, mikor az emberiség vallási felvilágosodásának, erkölcsi nemesedésének, lelkileg szabaddá levésének géniusza oly hatalmasan lengette meg szárnyait a vén Europa felett. Keletkezése csaknem egy időre esik — 1566-ban — a kolozsvári egyházközségével. Már 1566-ban az unitáriusok itt tartják legelső zsinatjukat, *melyen mihelyt megzendüle az unitárius vallas, legottan mindkét, Ó-és Uj-Torda elfogadá azon hittudományt*, mint aranyosrákosi Székely Sándor történet irónk mondja.

Valamint a dicsőségből, ugy a szenvedésből is kivette tordai egyházközségünk a részét mint a kolozsvári. A kolozsvári piaci templomot 1716-ban; a tordait 1721-ben vették el tölünk

erő-hatalommal s adták át a róm. katholikusoknak. Elvették és soha semmi kárpótlást érette senki nem adott. Pedig a tordai unitáriusok, hogy mily óriási sokat költöttek a piaci templomon az allatt a 155 év alatt, amig birtokukban volt, bizonyitják a megsárgult »Libellusok.«

Bizonyitják az 1783-bar tarott hivatalos „inquisitió"-ból fennmaradt egykoru iratok, hogy a templomot 1606-ban történt leégése után csaknem teljesen ujra épitették. E templom ujonépitéséhez, valamint ennek erőszakos és minden recompensatió nálkül való, jogtalan elvétele után a mai templom épitéséhez is — 1791-1792-ben — hozzájárult az egész unitárius egyház. Kolozsvár, Abrudbánya valamint a székelyföldi esperességek, valamennyien segitségül jőnnek, mert érzik, tudják, hogy Tordának küzdelmekben és szenvedésekben megszentelt földjén temploma kell hogy legyen a Dávid Ferencz *egy személyü, magaszthatatlan* Istenének.

Tordai egyházközségünk egyik legszebb és legértékesebb része volt a multban mindig a Magyar Unitárius Egyháznak. Az a jelenben, és az lesz a messze jövőben is!

Igaz, hogy ebben „a mi nagy esztendőkben" amikor viszszaidézzük Dávid Ferencz nagy szellemét; amikor számot adunk a mult küzdelmeinek és szenvedéseinek dicsőségéről, amikor számbavesszük a nyereség és veszteség számlát: fájó szivvel kel feljegyeznünk, hogy Tordán a 300 éves gimnáziumot elveszitettük. Vigasztalásunk csak az lehet, hogy ennek oka nem a mi kicsiny hitüségünkben, nem a mi egyházszeretetünk és vallásos buzgóságunk hiányában keresendő, hanem a nagyon megváltozott társadalmi és kulturális viszonyokban.

E veszteség nagyságát, annak szinte kiszámithatatlan hátrányait felfogom s fájó lélekkel érezem. De azért minden tulságosan aggodó léleknek, a jövőbe vetett erős bizalommal, és hittel mondom, hogy Tordán a gimnázium megszünésével nem veszett el az unitárius. Nekünk itt erős és folyton erősödő egyházközségünk van! Itt nemcsak *„a városház" nagytermében megfestett kép hirdeti az unitárizmust"* amint azt az »Unitárius Egyház« cimű lap decemberi recriminatiói közt mondja, hanem hirdeti egy lelkes, egy búzgó, egy népes gyülekezet, mely közel 2000 lelket számlál s mely őseitől örökölt szent hitéért munkára, küzdelemre, áldozatra kész.

Tordai egyházközségünk tagjai jó nagy részének intelligentiája, társadalmi állása, mindnyájának egyházszeretete és vallásos búzgósága olyan szellemi és erkölcsi tőkék, melyek nekünk és a mi szent hitünknek a jövőben is tekintélyes helyet biztosianak. De van anyagi erőnk is! Templomunk, melyet ezelőtt 6

évvel kizárólag a magunk erején és hiveink áldozat-készségéből nagy költséggel renováltunk, ha a jó Isten is őrködik fölötte, századokra szól. Van a város területén 7 (hét) házunk, a határon van 300 hold tagositott birtokunk. Rendelkezünk összesen mintegy 300.000 koronát érő vagyonnal. Ezek a szellemi és anyagi javak feljogositanak arra a biztos reménységre, hogy Torda amint megállotta a helyét, kebelében egy algimnáziummal a negyedfél százados multban: megfogja állami iskola nélkül is a jövőben és mindig egyik legértékesebb része, egyik legszebb gyöngye lesz a Magyar Unitárius Egyháznak.

Torda, 1910. február hó 15-én.

Lőrinczy Dénes.

Létay Domokos.

(Képpel.)

Aranyosrákosi Létay Domokos sinfalvi lelkész ez év február 5-én meghalt. Benne az unitárius papok régi gárdája veszitette el egyik buzgó tagját. Életrajzi adatait a következőkben foglaljuk össze :

Született 1845. ápr. 11-én Kövenden. Atyja Létay Lajos volt, kinek haláláról egy évvel ezelőtt emlékeztünk meg s ki négy derék fiút nevelt epyházunknak. Tanúlmányait Torockón, Tordán és Kolozsvárt végezte. Első éves papnövendék korában, 1865-ben segédpapnak és leánytanitónak s a következő évben fiuiskolai igazgatónak választották meg torockói hiveink. 1870-ig ez állásban szolgált és 1868-ban házasodott meg, feleségül vevén Török Etelkát Kadicsfalvi Török Rudolf leányát. 1770-ben Torockoszentgyörgyi pappá lett, hol 20 évig paposkodott, egyháza vagyoni helyzetét rendbe hozta s templomának a szabadságharc idejében kapott romlásait helyreigazittatta. 1890-ben Sinfalvára vitték papnak, hol egyházát és községét is anyagilag felvirágoztatta, templomát és egyházi épületeit szépen rendbe hozta. Papi hivatalán kivül tevékeny részt vett községe és megyéje ügyeiben is. Községében virágzó hitelszövetkezetet alapitott s Torda-Aranyos vármegye törvényhatósági bizottságának tagja volt. Egyházunk is benne főtanácsunk egyik tagját vesztette el. Az elhunytat özvegyén kivül négy gyermeke gyászolja, kik közül egyik még hajadon leány, a másik Endes Sándor sinfalvi körjegyzőnek, a harmadik Topercer Elek nagybányai bányamérnöknek a neje, a negyedik pedig Létay Arpád magyar államvasuti mérnök.

Csöndes ember volt, kiről az utóbbi években keveset lehetett hallani, de csak a távolban, mert otthonában mindig jelen volt minden munkában. Tükörtiszta templomát ő is szerette, hivei is. A papi ház és környéke a takaros, okos és gondos gazdát dicsérte reggeltől napestig. Községében a posta, az áll. iskola, a hitelszö-

LÉTAY DOMOKOS

vetkezet s a mi ezekkel jár, a nép jóléte, a Létay Domokos kezét dícséri és áldja. Reméljük, hogy hálásan áldja, mert a jó és hasznos emberek megérdemlik, hogy megbecsüljük még a sírban is, hacsak azért is, hogy ebből a tiszteletből buzditást nyerjenek hasonló életre és tevékenységre mások is. *G. L.*

A fogarasi egyházközség életéből.

A mai fogarasi unitárius egyhazközségnek alig van multja, akárcsak a tengerből az imént kiemelkedett sziklának a viz felett. Egyháziasan fejezve ki magam: csak tegnapiak vagyunk.

Fogarason volt ugyan a XVI. században unitárius egyházközség körülbelül 1567—1573 tájáig, mig az unitárius Békés Gáspár kezén volt a vár, de mihelyt tőle Báthori István elfoglalta azt, az uj patronus után a város is más vallásra tért.

Itt a történet fonala megszakad s az unitárizmusról hallgat a krónika jó 300 esztendeig, egészen 1887. március 24-ig. Addig, ha elő is fordult a név, az csak a hévizi egyházközség szórványaként szerepelt. 1887. márc. 24-én a fogarasi unitáriusok leány egyházközséggé alakultak s egészen 1909. nov. 10-ig mint leány egyházközség szintén a hévizi egyházközséghez tartozott.

Huszonkétévi leányoskodás után az imént emlitett napon anyaegyházközség lett s már ugyanez év december 26-án született egy leánya, a nagyszebeni unitárius leányegyházközség.

Jelenleg lelkészi gondozásom alatt csaknem 400 unitárius él anya-, leány- és szórvány-egyházközségben.

Első rendes lelkésze jó magam vagyok, ki a mult év december 19-én köszöntöttem be hiveim őszinte örömére. Mintegy örömmámorban úsztak, mert legforróbb vágyukat látták beteljesülni, midőn saját lelkészük ajkáról hallhatták az igét.

A fogarasi unitáriusok rendes egyházközséggé való alakulása körül elévülhetetlen érdemeket szereztek: Bedő Ferenc kir. járásbíró felsőfehérköri felügyelő gondnok, Szentpáli Gyula városi főjegyző, egyházközségi gondnok, Kis Aladár hévizi és Osváth Gábor ürmösi lelkész-esperes. A vezető mindenütt Bedő volt, akiről meglátszik, hogy igazi, ős unitárius családból származik, annyira ragaszkodik egyházához. Már mint diák elzálogositotta egy alkalommal az ünneplő ruháját, hogy a kapott pénzzel sürgönyözhessen Simó János akkor polgárdi-i lelkésznek, hogy nem volna-e hajlandó falujában pap lenni. Bedő Ferenc ma is az, aki akkor volt. Ma is mindenre kész. Méltó társa a készségben és kitartásban Szentpáli Gyula kurator.

Az egyház iránti lelkesedésnek és a hozzá való ragaszkodásnak fényes tanubizonyságát tanusitották a Fogarason műasztalos Péterfi-testvérek is, midőn az egyházközség számára e hó folyamán egy diszes szószéket készitettek. Most készül a papi szék és az úrvacsorai asztal. Az összes értéke legolcsóbban számitva is, meghalad 200 koronát, miből az egyházközség csak 20 koronát kell visszatéritsen.

Az áldozatkészségnek és úgybuzgóságnak oly jelét látom a Péterfiek eme nemes cselekedetében, amilyent csak azok tanusithatnak, akik a munkában élvezetet, s a vallásban gyönyörűséget találnak. Munkaszeretet és vallásosság oly két eszköz, amely a kinek megadatott: boldog az s amely egyháznak ilyen fiai vannak, nem félhet az az enyészettől.

Én a magam részéről a Péterfi testvéreknek egyházközségem nevében e helyen is köszönetet mondok az egyháznak adott és ígért ajándékokért. Kívánom, hogy az Isten őket továbbra is segélje

minden nemes szándékukban jóravaló törekvéseikben. Legyenek ezután is lélekben buzgó hívek, igaz keresztények, hogy így ezután is jó unitáriusok lehessenek! . . .

Fogaras, 1910. február 17-én.

Árkosi Tamás
unit. lelkész.

Már késő . . .

Miért választott el a jó Jsten tőled édes párom? Miért fektetett a sötét sirba le téged édes jó emberem? Miért nem én nyugszom ott alatt, hogy fölöttem a te könnyeid folydogálnának te édes, te meghalt boldogságom!? Síratom ellankadt kezedet, néma ajkadat, megfagyott szívedet . . . Óh, ha az a kéz most is erős volna — megállítanád szeretettel, ha kellene: fenyítékkel, dorgálással lejtőre jutott fiunkat, ki a gyenge anya kezétől nem tart, szavára nem hallgat! . . . De igy tetszett a jó Istennek. Megnyugszom. Mit reám mért elviselem zúgolódás nélkül . . . Te pihenj édes párom, meghalt boldogságom! . . . Én tovább járom tövises utamat . . . kérem hulló könnyeimmel . . . zokogó ajkammal, hogy álljon meg, hogy ne menjen tovább a lejtőn lefelé.

Ki hullat könnyeket? Kizokog olyan keservesen? A dohóti temetőben, sötét gyászban, özv. Virág Jánosné siratja drága élettársát, síratja engedetlen fiát: Virág Józsefet, ki nem tud mást csak özv. édes anyját szomoritani.

Fiam! Ketten maradtunk. Jó apáddal eltemettem boldogságomat. Ha nyomdokába nem lépsz — eltemetem reménységemet s. Attól a halál fosztott meg. Ez a te kezedben van. Ne tépd le bus életem ez egyetlen lombját! . . Édesitsd meg inkább keserü életemet! Könnyen megteheted. . . . Azok a dorbézoló cimborák, kik szeretetet hazudnak neked, rabló méhek, kik kiszivják mézedet, azután elrepülnek, elfelednek. El mert a méh nem száll a száradt karóra . . . Lásd, két év óta egyedül fekszem le — egyedül kelek fel. Kétév óta Kerüli szememet az álom. Nem azért csupán, a ki meghalt, hanem főkép érted, ki élve is halott lész, ha azokkal tartasz. . . . Fiam! Könnyen megteheted, a mire én kérlek. Szeresd a mi kicsiny othonunkat, melynek kapuján két szép tehén két szép ökör jár ki ma is. Szántod az apád szerette földeket! Kelj, feküdj a dalos madárral. Hiszem ha akarod, sötét egünkre a boldogság napja még visszaköltözik! A mi kicsiny fészkünk olyan üres, olyan szomoru. Hozz valakit az üres fészekbe! Hadd költözzék be ide azzal az élet, a jó kedv. Hozz valakit. . . hozz szelid galambot, hogy öreg szemem helyett járjon elgyengült karom helyett dolgozzon.

— Anyám! megházasodjam? — Meg édes gyermekem!.. Hozz ide valakit... Valakit, a kiveled elfeledteti azt a test és lélekölő helyet, hol idő előtt elhervad ifju korod szép virága,.. a kinek kedvéért én is vissza nyerem elvesztett fiamat, a ki ama pokol helyett a mi édes otthonunkban csinál neked.. ó nekem édes menyországot...

— Elveszem hát Cifra Sárit. Olyan leány nincs több az egész faluban! Arany haja bokáig ér. Szeme, a csilag ragyogása. Mosolya a hajnal hasadása. Ha énekel, mintha csalogány zengene, Patyolat ujjain arany gyűrü ragyog. Őt veszem el, őt kedveli szivem.

— Ha szereted a hazug ölelést: vedd el Cifra Sárit. Ha nem fáj neked hogy mikor téged csókol, akkor is másra gondol, vedd el Cifra Sárit. Ha azt akarod, hogy hófehér kezével legényeknek süsse lepényedet: vedd el Cifra Sárit. Ha azt akarod, hogy necsak neked vesse puhára ágyadat: vedd el Cifra Sárit. Ha azt akarod, hogy kapudon örökre kisétáljon ökröd, tehened: vedd el Cifra Sárit. Ha azt akarod, hogy házad előtt megüssék a dobot: vedd el Cifra Sárit. Ha azt akarod, hogy szégyen, gyalázat szálljon házádra: vedd el Cifra Sárit.

— Te édes fiam! harmaton nézed a füvet, vasárnap a leányt. Ne nézz arra a fél kisaszonyra, ki össze járta Pestet-Budát, ki levetette szép székely öltözetét, ki olyan kényesen jár, mint a páva. Az ő gyűrüs keze nem kapára, nem sarlóra való. Semmi sem igaz benne. Még a szine sem az övé, azt is a patikába vette. — Látod, ott van Gonbos Eszter! Az ithon nőtt fel a mi szemünk előtt. Nem járta be a nagyvárosok utczáit. Arca piros. A munka szinezte. Keze durva. A kapa a sarló feltörte. De szive, de lelke hófehér. Szerény, mint neve. Nincs rajta fólt, szenny. Olyan, mint az égi angyalok. Fogd meg azt a durva kezét! Vedd el azt az szivet és áldani fogod anyádat, a ki neked kiválasztotta élettársadat.

Virág József nem hallgatott anyai tanácsra. Cifra Sárit vette feleségül.

* * *

Jó kedv, öröm lakik Virág Józsefnél, mióta asszonyt vittek hajlékába. A szegény özv. egy külön szobába rejti búját. Nem akarja tudatni senkivel, hogy a mennyi víg nótája, az ő meghalt reménységének halotti éneke. A fia házasságától várt mindent és az temetett el mindent. Nem adott neki vigaszt semmi. Az sem, hogy fiát reggel, az este ott érte a munka mezőben. A sarlóra dölt gazdag buza kalász, az illatos széna mind haza kerültek, de a tavaszi szél meg nem fujta, a nyár heve meg nem égette Cifra

Sárit a mezőn soha. Puha keze, rózsa arca eldurvulnának ott. Hát nem ment ki oda.

— Mim van nekem a te hajlékodban? — kérdi nem egyszer urától. Hát azt hiszed, hogy szépségemet elhervasztom nálad ezekért a szegre akasztott rongyokért? Hát azt hiszed, hogy karom ölelését, ajkam csókolását nem fizetnék nekem arannyal, ezüsttel? Nem vagyok én bolond, hogy itt raboskodjam, mikor szabad is lehetek! Tudd meg ha rólam nem gondoskodol, . . . itt hagylak, mint szent Pál az oláhokat!

— Sári! van-e lelked, hogy igy beszélsz velem? Itt hagynál engemet? Te! a Kiért dolgoztam éjjel, nappal. Kinek munkáim gyümölcsét mindig haza hoztam. Az enyém volt a gond. . . . a tied a könnyü élet. Nálam a szél kinem fujta, a napheve meg nem égetté orcádat. Én megizzadtam a forró naphevétől, megfáztam az éjszakai dértől, csakhogy neked minden kivánságod teljesüljön. Látod azok a szegre akasztotott rongyot az én eladott földeim! . . Azok a gyöngyök nyakadon, azok a gyürük ujjaidon az én teheneim! Mit kivánhatsz még? Hizsen tudod, hogy életemet is oda adnám érted.

— Nem kell nekem a te életed, édes uram — de beláthatod hogy itt nem hervadhatok el ingyen. . . szolgálód sem lehetnék csupán ruházatért. Ha szeretsz: add jelét! Van neked még házad, van neked még földed. Osztozzunk meg szépen. A ház a tied, a föld az enyém legyen. Akkor tudom, hogy én is leszek valami házadnál. Igy? . . .

— Fiam fiam! — hangzott ki egy gyenge erőtlen hang a szomszéd szobából — kigyó beszél veled. Ne hallgass szavára! . . . Rád tekerődzött már. . . . Torkod fojtogatja. . . . Tépd le magadról! . . Dobd ki a szemétre! . . Ha reá hallgatsz, az első ág a mit kezedbe vész — a te koldus botod lesz. . . .

Az anyai tanácsnak ismét nem volt foganatja. Cifra Sári célhoz jutott.

* * *

Szegény anya nem ad többé tanácsot elvakult fiának. Meghalt, a mikor megtudta, hogy Cifra Sári lett a földtulajdonos. Vajjon igaz velt-e az anya sejtése? Igaz. A kigyó titokban vevőt keresett és a temetés után megszökött a föld árával.

* * *

Az első ág, mit a kezedbe vessz, a te koldusbotod lessz. Az anya mondta és az anyának igaza volt. A kamat, a kontó, a felgyűlt sok adósság miatt megütötték a dobot Virág József háza előtt. Elment háza, csűre, gyönyörű két ökre. . . . mindene. Csak a koldusbot és a gyalázat maradt meg neki. Mikor utoljára lépett ki

udvaráról, majd meghasadt a szíve nehéz bánatában. Megölelte volt kapuja fáját, megcsókolta volt udvara porát és könnyet fakasztva zokogta búcsuját:

„Volt nekem két ökröm
Két szép villás szarvú.
Cimeres két ökröm
Fehér, mint a hattyú.
Cs'elő Csákó, Bimbó!
Az ekét tartottam
Dalolt a pacsirta,
A mikor szántottam.
Egyszer csak azt mondták:
Ki ad többet érte!
Ökrömet a törvény
Elkotyavetyélte.
Hiába dalolsz már
Mezei pacsirta:
Szegény ember sorsát,
Boldog Isten bírja!

Oda ért a temetőbe. Lelke úgy viharzott. Az ajka beszélte:

Nincsen már egyebem
Csak szülőim sírja:
Szegény ember sorsát,
Boldog Isten bírja!

— — — — — —

Édes anyám sok szép szava,
Kit fogadtam, kit nem soha.
Megfogadnám . . . de *már késő*,
Ami elmúlt vissza nem jő!

— — — — — —

Édes anyám mindig javamat akarta,
Édes anyám! mért nem hallgattam szavadra?!....

Ezután megteszem, mert átok ül azon a gyermeken, ki nem hallgat az anyai szóra.

Deák Miklós.

Ifj. Hadházy József sirjánál.

Az unitárius kollegium nevében mondotta Dr. Kiss Ernő tanár.

Hadházy József! — Hiába szólítalak, te már nem felelsz. Szózatos ajakad elnémult őrökre, mosolygó arcod fagyossá dermedett, okos két szemed nem tekint már reánk soha többé. Pedig milyen szépen tudtál beszélni, midőn felelned kellett, ártatlan mosolyod mennyi derüt árasztott, okos két szemedből mily tiszta lélek és mily nemes szív tükrödzött felénk. Most mindennek vége! Ej, ej hiszen te jó fiu voltál mindenkor, hogyan tudtál most mégis ekkora bánatot zúditani reánk? A sötét végzet akarta így, mely kegyetlen kezével derékba törte ifju életedet és eltaposott minden reményt, melyet hozzád füztünk? Vagy a jó Isten akarta így, a ki kiragadott e világ sok bajából, sok veszedelméből, még mielőtt megismerted volna az élet küzdelmeit? Úgy úgy, úgy. Ő akarta és mi megnyugszunk az ő végzésében, ha még úgy fáj a szivünk. Mert fáj utánad, kedves Jóska, tanáraid és tanulótársaid szíve, kiknek annyira kedves voltál és akikhez annyira vonzódtál. Nagy ami bánatunk, de mégsem mérhetjük ahhoz, mely a te édes apókád, a te drága anyókád, a te kedves testvéred szivét összetörte. Mi egy szeretett jó tanulónkat, egy kedves pajtásunkat vesztettünk el benned, de mit vesztettek ők! Hadházy József, még egyszer szólítlak! Hallja meg szavamat ártatlan lelked, mely megszabadult minden földi kintól, hald meg szavamat és majd ha csendes, tiszta éjeken feltünnek a dicső csillagzatok, jöjj áldást hozva kedveseidre, jöjj álmaikhoz éjfélenként, terjeszd ki rájuk is az ég nyugalmát, orcáikat csókoltassa szellemed,

S amely napok te tőled elmaradtak,
Add a szüléknek vissza. Ők együtt
Éljék le megszakasztott éltedet.
És mig porodra hintenek virágot,
Lebegj te őrző angyalként fölöttük.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

A Dávid Ferenc Egylet tea-estélye március 6-án megfog tartatni az unitárius kollégium tornacsarnokában. Házi asszonyok: Kozma Ferencné, Mikó Imréné, Zsakó Istvánné. Az estély műsora: Felolvasás: Orbok Attila; Dvorák zongorahármas előadják: dr. Ruzitska Béláné [zongora] Kováts Kálmán [hegedű] id. Taritzky Ferenc [cello]. Szavalat: Sámi Erzsi. Zongora: Kiss Helén. Ének Glüchsehl Irén, zongorán kiséri Farkas Ödönné. Tombola. Az estély 7 órakor megkezdődik. Előre is kéri a rendezőség a pontos megjelenést.

Az Unitárius Közlöny 1909. évi 1-ső számát köszönettel fogadjuk azoktól, a kik nélkülözhetik.

Miatyánk, cim alatt Kiss Károly petrozsényi lelkész hiveinek és másoknak is vallásos lapot inditott meg, hogy a hol ő jelen nem lehet oda lapját küldje apostolnak. Dicséretes buzgóság. Skert és megfelelő támogatást kivánunk ifju lelkészünknek, aki a vallásos életnek hásznos szolgálatot tesz csinos lapjaval.

Miért nem? Miért nem gondol többet a gyermeke vallásával, hitével és becsületével? Tudja, hogy messze idegenben van, ahol senki sem ápolja vallásos hitét. Miért nem gondoskodnak valamely jó olvasmányról? Mint a megelőző években, ugy most is kijelentjük, hogy tanuló iparos ifjaknak ingyen küldjük meg az Unitárius Közlönyt.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

Két ajándék az Unitárius Közlönynek, Mély hálával és köszönettel fogadunk mindent a mi e kis lap táplálására szolgál. De talán mégis legjobban meghatott két gazdálkodó atyánkfia adománya: az ifj Bartha Mózes 10 kor. Homorodszentpálról és szintén gazdálkodó atyánkfiáé Kolozsról. Ezek az igazán önkéntes szép adományok legszebb jutalmai az Unitárius Közlöny szerkesztőinek és dolgozó társainak. Ezekből látjuk, hogy eljutottunk falún munkálkodó embereink szivéhez.

Dr. Gálffy Endre honvéd főtörzsorvos, az unitarius Egyházi Fő-Tanács tagja, az unitárius kollégium első rendes iskolai orvosa, több ideig tartó szenvedés után elhunyt februárius 18-án. Az unitárius kollégium tanári kara és ifjusága, s a honvédség teljes diszben vonult ki az utolsó tisztesség megadására. A temetés rendkivül népes volt. Péterfi Dénes lelkész mondott imabeszédet a gyászháznál. Az érdemes férfiúról közelebbről bővebben meg fogunk emlékezni.

Br. Kemény Gézáné Szilvassy Gizella febr. 1-én elhúnyt hosszas szenvedés után 71 éves korában. Jóságos szivü és áldozni kész nőt veszitett egyházunk és a társadalom a néhaiban. A Dávid Ferenc egyletnek is jótékony tagja volt. Nyugodjék csendesen!

A Hadházy-család gyásza.

A szeretetben álló egyházi főpénztárnokot Hadházy Sándort és nagy kiterjedésü családját megrendítő csapás érte. Kisebbik fiok József a kitünő tanuló, a szelid lelkü jó gyermek, a mintaszerű testvér elhunyt 14 éves korában. Már régóta betegeskedik, de a szülői határtalan gond és szeretet, legyőzhetőnek hitte még a halált is. Fájdalom nem győzhettek, hanem legyőzettek és most és még sokáig sirva néznek utána annak a kire reménységük várát épitették. Vigasztalásul megmaradott másik fiok, a nagy család, a sok jó barát szeretete és részvéte. Temetése rendkivül megható volt. Csifó Salamon theol. tanár szép imában kereste a vigasztalást. Az osztálytársak serege a koporsó mellett virágbokrétát tartva kezében könnyet fakasztott minden szemben. Mi Isten vigasztalását kérjük a lesujtott szülőknek

A tornatanitás és testedzés hazánkban is hovatovább mindjobban foglalkoztatja a tanügy köröket. Közelebbről a középiskolai tanáregylet kolozsvári köre foglalkozott a kérdéssel. Főiskolánk torna-tanára László Gyula nagy szakértelemmel tartott előadásban világositotta meg az angoloktól átvett foot-ball hátrányait a magyar játékokkal szemben. Élénk megbeszélés után a tanári kór megfogja keresni Kolozsvár város tanácsát, hogy az iskoláknak és a közönségnek is jelöljön ki játékhelyeket. László Gyula tanártól az Orsz. Középiskolai tanáregylet Közlönye „A svéd tornarendszerről" közölt értékes cikket.

A kénosi ifjuság január hó 16-án Kendi István énekvezér-tanitó vezetésével szinielőadással egybekötött mulatságot rendezett az „Orgona"-alap javára. Előadták a „Falú rosszát", igen élvezetes estélyt szerezve a nagyszámú hallgatóságnak. Az erkölcsileg és anyagilag igen jól sikerült mulatság tiszta jövedelme 48 korona 12 fillér volt. Elismerés és köszönet illeti elsősorban énekvezér-tanitó atiát, ki nagy körültekintéssel és odaadással tanitotta be az ifjuságot, amaz örökké szép népszinműre. De elismerés illeti meg a törekvő ifjuságot is azon lelkesedésért, melylyel e nemes ügyet felkarolta. Sok ilyen nemes szórakozást és élvezetes estélyt az ifjúságnak és a népnek!

Alapitvány. Kisgyörgy Sándor vargyasi lelkész s udvarhelyköri unitárius Esperes úr; Kisgyörgy Katalin, özv. Nemes Ferencné úrnő és Kisgyőrgy Zsúzsa mint testvérek, együtt[illegible] felejthetetlen szülőik emlékére s szül[illegible]jük iránti ragaszkodásból egy *200 K. azaz kettőszáz korona alapitványt tettek* a dombói unitárius egyházközség javára *Kisgyörgy József és Sándor Anna* alapitvány cimen oly célzattal, hogy ennek évi kamataiból a konfirmálandó növendékek számára évről-évre emlékkönyvek vásároltassanak és osztassanak ki s amely évben a konfirmálás elmarad, abban az évben a kamat templomi énekes könyvek beszerzésére fordittassék, templomi használatra.

Az igy vásárolt s beszerzett könyvek mindenikére reá irandó: *Kisgyörgy József és Sándor Anna alapitványból.*

Az alaptőke elkölthetetlen s a fel nem használt kamat részletekkel növelendő s a fennebb megnevezett cimen külön kezelendő és semmiféle más célra nem használandó!

Fennt nevezett kedves testvérek ezen alapitványuknál kijelentik, hogy erre őket kedves szülőiknek emléke fenntartása mellett szintén a szülőföld iránti szeretet vezette.

Az alapító levél megemliti azt is, hogy gyakran felujúlnak gyermekkori édes emlékeik, s azokért cserébe küldik ezt a kis emlékjelt gyermekkori játszótársaik unokáinak, hogy emlékezzenek nagyatyáik tanitójára: Kisgyőrgy Józsefre, aki 48 évig működött Dombó község népének a tudományokban és jó erkölcsökbeni haladásán.

Az egyház, ezen szép alapitványt szives köszönete mellett vette tudomásul.

Annak kamatait évről-évre a kedves testvérek által meghatározott célra fogja mindenkor forditani, hogy emlékeztesse ez is Kisgyőrgy József tanitó úrra, aki 48 éven keresztül, lankadást nem ismerő buzgósággal munkálkodott a nevelésügy mezején s egyik nemzedék a másiknak adja által szép és nemes tetteit, amelyeket egyházközségünkben véghez vitt.

A tisztelendő esperes úr s kedves testvérei kegyes adományukért, — a melyet tettek — legyenek Istentől megáldva s fogadjak egyházam nevében szives köszönetem.

Dombó 1910. febr. 13.

Ütő Lajos.
unitárius lelkész.

Alapitvány. Kisgyörgy Sándor úr, vargyasi lelkész és udvarhelyköri esperes a kénosi unitáriús egyházközség részére, — kezdő lelkészi szolgálata (1872—1888.) emlékére (160) Egyszáz korona alapitványt tetrt oly célbol, hogy az „Kisgyörgy Sándor és Pal Berta alapitvány" néven kezeltessék és kamatainak egy része fordittassék a konfirmáló növendékek emlékkönyvvel való ellátására s templomi énekes könyvek beszerzésére, másik része évről-évre tőkésitessék. Midőn e helyen is köszönetet mondok az egyházközség nevében e nemes tettért: kivánom, hogy a jó Isten áldása legyen a nemes szivű alapitványozón, ki ily nemes cselekedettel kivánta itteni amúgy is áldásos működését örök emlékezetűvé tenni.

Kénos, 1910. febr. 10.

Balázs András,
unitárius lelkész.

Zongorák, Pianinok

és Cimbalmok. — Csak elsőrendü gyártmányok. Legszolidabban vásárolhatók és bérelhetők

TRISKA J. hirneves zongoratermében Kolozsvárott. — Alapittatott 1870-ben.

Hangolásokat és javitásokat szakszerüen készit.
Szakképzett hangolót vidékre is azonnal küld.

Mindenféle könyvnyomdai munkákat, modern kiállitásban, gyorsan és jutányos árakért készit az

„Ellenzék"- Nyomda

Kolozsvárt, Szentegyház-utca 22.

Az orsz. iparegyesületi ezüst disz éremmel kitüntetve.

Braun Mihály

:: HANGSZERKÉSZITŐ MESTER, ::
a kolozsvári zeneconservatórium szállitója.

Kolozsvár,
Wesselényi Miklós-u. 18.

Finom hegedük, violák és csellók készité i müterme. Valódi olasz, nén et quint tiszta bél és csak saját készit ér yü fonott hurok.
A legnehezebb jav itasok mü észies kivitelben elkészittetnek.

Mestitz Mihály és Fiai

császári és királyi udvari szállitók.

Erdély legnagyobb butorgyára

(a legnagyobb butorbevásárlási forrás).

Teljes menyasszonyi kelengyék. Függönyök, ágy- és asztalnemüek, futó- és szalonszőnyegek, vas- és rézbutorok, matrácok, stb. — Hazai gyártmányok ! — Kivánatraköltségvetést és müvészi kivitelü rajzokat küldünk. — Meghivásra szakemberünk mintagyüjteményünket személyesen bemutatja.

Marosvásárhelyt Széchényi-tér 41, Korzó-káv. mell. **Kolozsvárt** Unió-utcza 7. szám Telefonszám : 661.

DEUTSCH MIKSA KOLOZSVÁRT, Mátyás-tér 7. sz. MÜSZERÉSZ

Francia különlegességeket tucatonként 2 K-tól feljebb szállit discretio mellett. Szemüveg és csiptetők 1 K-tól.

TELEFON 776. ELEFON 776

MATTAY és HUTTER BORKERESKEDÉSE

Kolozsvárt. — Telefon 190

Kitünő asztali borok 72 f.-től 90 f-ig.
Pecsenyeborok .... 96 f.-től 2 K-ig.
Piros bórok ..... 1 K-tól 2.40 f-ig.
.....

Szászvesszősi borok a mélt. gróf Degenfeld Lajos úr terméséből ....1,20 f-től 2 K-ig.
Hegyaljai tokaji borok 1.60 f-től 6 K-ig.

XXIII. kötet. Kolozsvár, 1910. Április. 4. szám.

Unitárius Közlöny

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

☆

SZERKESZTI
Dr. BOROS GYÖRGY.

☆

TARTALOM:

A szerkesztő asztaláról 77
Feltámadott (Tarcsafalvi Albert) 80
Imádság (Berde Mária) 81
Ima (Csifó Salamon) 82
Aki hinni tud, az nem remeg (Árkosi Tamás) 84
A kolozsvári varga 85
Dicsőítés (József János) 87
Protestáns Unió a Tudás és Szeretet hirdetésére (Ujvári László) 87
Régi dolgok (Balázs András) 90
Brassótól Pozsonyig 92
Egyházi és iskolai mozgalmak 93

SIMON LASZLÓ orgona és harmonium készitő
KOLOZSVÁRT, Jókai-u. 5. sz.

Elvállalok bármily kivitelü uj orgona készitést, átalakitást, kibővitést és hangolást, valamint iskolai harmonium készitést.
Továbbá szószék fölé koronákat jótállás mellett szilárd anyagból és a kitűzött időre pontosan elkészitve.
Szives pártfogását kéri
mély tisztelettel **SIMON LÁSZLÓ,** orgonakészitő.

NYOMATOTT AZ »ELLENZÉK«-KÖNYVNYOMDÁBAN KOLOZSVÁRT.

Zongorák, Pianinok

és Cimbalmok. — Csak elsőrendü gyártmányok. Legszolidabban vásárolhatók és bérelhetők

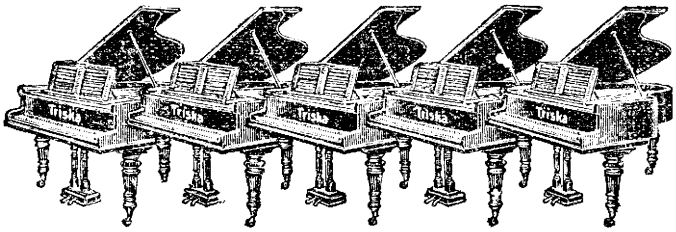

TRISKA J. hirneves zongoratermében Kolozsvárott. — Alapittatott 1870-ben.

Hangolásokat és javitásokat szakszerüen készit.
Szakképzett hangolót vidékre is azonnal küld.

MATTAY és HUTTER BORKERESKEDÉSE

Kolozsvárt. — Telefon 190.

Kitünő asztali borok 72 f.-től 90 f-ig.
Pecsenyeborok .... 96 f.-től 2 K-ig.
Piros bórok ..... 1 K-tól 2.40 f-ig.
.....

Szászvesszősi borok a mélt. gróf Degenfeld Lajos úr terméséből ....1,20 f-től 2 K-ig.
Hegyaljai tokaji borok 1.60 f-től 6 K-ig.

Mestitz Mihály és Fiai

császári és királyi udvari szállitók.

Erdély legnagyobb butorgyára

(a legnagyobb butorbevásárlási forrás).

Teljes menyasszonyi kelengyék. Függönyök, ágy- és asztalnemüek, futó- és szalonszőnyegek, vas- és rézbutorok, matrácok, stb. — Hazai gyártmányok! — Kivánatraköltségvetést és müvészi kivitelü rajzokat küldünk. — Meghivásra szakemberünk mintagyüjteményünket személyesen bemutatja.

Marosvásárhelyt Széchényi-tér 41, Korzó-káv. mell. **Kolozsvárt** Unió-utcza 7. szám Telefonszám : 661.

XXIII. KOTET. KOLOZSVÁR, 1910. ÁPRILIS. 4. SZÁM.

UNITÁRIUS KÖZLÖNY

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

Kiadja: A DÁVID FERENCZ-EGYLET.

Szerkeszti: Dr. BOROS GYÖRGY

Főmunkatárs: TARCSAFALVI ALBERT.

Előfizetési ára: 2 k. 40 fillér. Egy szám ára: 24 fillér. Egyleti tagok, 5 évi kötelezettséggel, egy évre 2 koronát fizetnek.

Minden pénz Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

A szerkesztő asztaláról.

A husvét ünnepe rohamosan közeleg. Március hónap fogja meghozni. Magyar ember szivesen fogadja, mert majdnem egy lélekzettel két föltámadást ünnepelhet. A Jézus föltámadása egy néhány asszonynak s egy-két tanitványnak valósult meg. Igaz, hogy először látniok kellett az ür[illegible]t s csak azután kezdették hirdetni hogy föltámadott. A magyar nemzet fiai sokszor látták már, hogy üres a sir, nincsen ott a megváltó. Nincsen ott, de hol van? Meszi helyet be kell járni s sehol sem fogják megtalálni azok, a kiknek nincsen felfogó készülék a szivükben. A redves fát mindhiába ütöd forgatod: nem ad hangot, mert hurjai el vannak sorvadva. A magyar kebel is ilyen. Nem ad visszhangot a megváltó hivására. Hej pedig borzasztó az a halál, a mely után nincsen föltámadás, s annak még reménye sincs.

*

Sok szép eszme hiusult meg a földön azért, mert az emberek kishitüek, bizalmatlanok és bátortalanok voltak. Soha sem az eszme volt hibás, hanem az emberek. Az eszme nem cammog a földön, de az ember oda van szokva. Jobban esik neki, ha jót heverhet a puha pázsiton, sőt az utszélen is szivesen elterül, csak pihenhessen egyet, mert a menetelés izzadsággal jár. Az eszme után futás még épen fölötte nehéz dolog s nemis mindig fizeti ki magát. Mondd azt a magyarnak, hogy ő még egyszer ura lehet hazájának, ha erősen akarja, ha összetart, ha senki sem nézi a maga hasznát, hanem a nemzetét, s igen soktól azt a választ kapod: hiába való dolog, mi gyengék vagyunk. Az már igaz, mert a ki nem bizik magában gyenge is, gyáva is, de az is igaz, hogy

a ki amugy igazában ráadja a fejét valamire, győzni fog! Te hallgass a költőre:

Gondolj merészet és nagyot
És tedd rá éltedet,
Nem vész el semmi szín alatt,
Ki el nem csüggedett!

*

A nagy zsinatra készülődés megindult minden irányban. Az E. K. Tanács bizottsága gyakran órákig tartó gyüléseken töprenkedik a teendők fölött. Kolozsvárt aug. 20. napján két gyülés lesz reggel a zsinati Dávid Ferencz diszgyűlés, délután a Dávid Ferencz Egylet 25. évi jubiláris közgyülése, mindkettőn részt fognak venni a hazai és külföldi vendégek beszédekkel. Aug. 21-én lesz a zsinati emlékünnep a kolozsvári unitárius templomban papszenteléssel és urvacsora osztással kapcsolatban. Délután angol istentisztelet a diszteremben vagy a templomban.

*

Azt irtuk volt egyszer, hogy a Dávid Ferencz zsinaton be fogjuk mutatni az unitárius egyházközségek urvacsorai s más templomi készleteit. Lelkesedtünk az eszméért, mert szegénységünkben gazdagságunk tündökölt volna. Jó hatást reméltünk tőle, mert tudjuk, hogy az embereket a példa lelkesiti hasonló nagy s szép tettekre. Nem lesz kiállitás, mert az E. K. tanács fél a költségektől és a vele járó munkától. Hát annyi bizonyos, hogy e kettő nélkül sem szépet, sem nagyot nem lehet létrehozni. Az is bizonyos, hogy eddig nem tudtuk, hogy mi kincsünk van. Ezután sem fogjuk tudni. No de az is ér valamit, hogy a latin közmondás igaznak bizonyul: ignoti nulla cupido.

*

Az ifjuság kezében van a haza sorsa. Nem egy nap alatt döl el az ilyen nagy dolog, de bizonyos, hogy mikor a mai 14 éves ifjuból 24 éves lesz, akkor a mai és akkori 24 évesek fogják eldönteni azt is, hogy a maga ura, azt is, hogy a szomszéd szolgája lesz-e tovább is a magyar. Ámde ahoz a nagy döntéshez erő és akarat kell. Mindakettőt sokáig és állandóan gyűjteni kell. Az erőt nemcsak a puska, nem ts a toll, hanem a pöröly, a tű, az eke, a fejsze és a gyalu forgatása, meg a könyvvitel, meg a kétszerkettő fogja eldönteni. Jut a magyar ifjakból katonának is, ügyvédnek is, iparosnak is, kereskedőnek is, tanitónak, tisztviselőnek is, csakhogy okosan és előrelátással osszák ki maguk között a pályákat és makacs elszántsággal tartsanak ki amellett, a mire vállalkoznak. De ne tágitson egyik is. De ne hagyja elesni, elmaradni a másikat egyik is. A többi magától fog következni.

*

Divatot kell csinálni a hazai termékek pártolásából. „A bagoly is a maga fiát dicséri.“ Ezt a közmondást tanuljuk meg s alalkalmazzuk mindenre. Dicsérjük azt a mi hazai, azért mert hazai. Lássuk szebbnek azt a mi mienk. Féljünk mindentől, a mi idegenből került, mert bizonyosan van valami hibája, azért kinálják olyan nagyon. Az okos gazda nem vásárol háziállatot idegen embertől, hacsak elkerülheti. Fél, hogy valami hibája van. Félni kell mindentől, a miről nem tudjuk hol készült. A hazai iparvállalatok részvényeit ne engedjük idegen kézre. Csak hazait! Ez legyen az uralkodó divat, s rövid idő alatt milliókkal lesz gazdagabb népünk és hazánk.

*

A székelyekről elszomorító dolgot mondott el egy ott lakóuri ember. Jól ismeri őket, szereti is, hisz vérökből való, de az igazat nem hallgalhatja el. Azt mondotta: Züllésnek indult a székely. A munkája nem jó, nem tiszta, nem pontos, a szava nem hihető, nem bátor, nem férfias. Dolgozni nem szeret, inni azonban nagyon szeret. Temploma a korcsma, üdvössége a pálinka. Eddig két esze volt most három is van, tehát minden kitelik tőle, de nemcsak a jó, hanem a rossz is. No ez igazán elszomorító, ha igaz. Azt hisszük mégis csak vannak kivételek. Azt hisszük a fele férfi még mindig helyt áll, az asszonyból száz közül csak 10—20 sem romlott el, hanem a régi. Bár upy lenne! Szivesen adunk helyet ennek a kérdésnek lapunkban, de még szivesebben adnánk hirt a székely antialkoholizmus apostolai sikereiről.

*

Igaz-e, hogy a kerésztények közül még mais többen hiszik, hogy van valóságos élő ördög, valóságos pokol és hogy az emberiség nagy része örök kárhozatra jut? Ezt a kérdést egy amerikai unitárius pap vetette föl. Egy nem unitárius lap azt felelte, hogy többen vannak azok, a kik nem hiszik. Az unitárius szerkesztő a hivőket tartja többségben levőknek és kijelenti, hogy ha a kérdést szavazásra bocsájtanák a papjelöltek és a papok között, a többség igennel szavazna s azok, a kik mernék nyilvánitani, hogy sem ördög, sem pokol nincsen, nagyon sokan elveszitenék állásukat. Természetes, hogy az unitárius papok kivételek.

*

A koldusoknak, kik az utcán kéregetnek a jószivü emberek bőséggel adnak alamizsnát, pedig nem mindig a nyomor hajtja oda, hanem a munkakerülés és az ingyen pénz után való sovárgás. A ki meggondolatlanul ad nekik a tétlen és tekergő embereket szaporitja. Angliában a koldulást oly szerencsésen szabályozták

hogy a koldusok száma föltünően megapadt. 1849-ben minden, 1000 emberből koldult 62. 1909-ben csak 26. A többi dolgozik, vagyis minden ezer emberből 46-tal több a munkás, mint ezelőt hatvan évvel. Ez is a haladást és mivelődést bizonyitja.

Feltámadott!

Utját virággal hintették be,
Fehér virággal s pálmaággal.
A sokaság palástja szárnyát
Fürészté csókja záporával . . . .
A nagy öröm tüzes borától
Megittasult a föld, a lég . . .
De már faragnak künn az ácsok,
Suhognak a fejszecsapások
S Pilátus mossa a kezét.

Nemes alakja a kereszten
S szeméből villám még sem árad,
Hanem vérző szivvel is osztja
Dús lelki kincsét a világnak.
Vér-rózsa karján, homlokán meg
Ég a judás-csók végtelen,
Szivét a guny sebezi, vágja
S mégis gyöngycsepp hull poharába:
Bocsáss meg nekik Istenem!

És hull a rög. Édes anyai karját
A föld kitárja. Jézus már halott . . .
És hull a rög. Egyre zokognak, sirnak
Jéruzsálemben a jó asszonyok . . .
Költögetik szivárgó könnyek,
Beillők dús keleti gyöngynek,
S megtört sóhajok, jajszavak
Suhannak széjjel minden röghöz,
De az édes anyai földhöz
Jézusnak teste hű marad.

Ám égzöngés lön harmadnapra,
Minőt a sziv magában álmod'

S Jézus: az *Eszmény* és *Igazság*
Bejárja ujra a világot.
Elmékbe' forr, szivekre száll,
Fedd szeliden s gyógyit, ha fáj
S a népek ismét boldogok...
S időknek teltén mindég jobban
Hirdetik szóban és dalokban:
Feltámadott, feltámadott! . . .

Tarcsafalvi Aibert.

Imádság.

Sohse volt semmi olyan szép nekem
Mint fehérszárnyú asszonybánat.
Sohsem szerettem senkit, senkit úgy,
Mintha szenvedni láttam az anyámat.

Sohse hordott nagyobb áldást a föld,
Sohse hordott igazibb szentet,
Mint asszonyt, aki töviskoronás,
Mint asszonyt, aki büntelenül szenved.

Egy assonynál, ki tisztább, mint a hó
Sohse volt még tisztább imádság,
Mert vannak azért élő asszonyok
Hogy mások vétkét könnyükkel megváltsák.

Mert vannak glóriás, szent asszonyok
Csodálatos mélységü tiszta lelkek,
Asszonyok, kiket a nehéz ütések
Nem vernek le, de mind fölebb emelnek.

Oh ilyen asszony lenni . . . én Uram:
Nekem ne fényt, ne kincset, dicssugárt hozz!
Csak árnya legyek, hasonlitsak bár
Anyámhoz . . .

Berde Mária.

IMA.

Ifj. Hadházy József III-ik osztályos tanuló koporsója mellett 1910. február 24-én mondotta Csifó Salamon.

Mindenható Isten! kit félve imád a mélység és magasság, bámul a bölcsnek lángesze s magához ölelni szeretne a mélységesen érző sziv és a megalázott vagy magasratőrő lélek egyaránt. . Mindenható Isten! ki derengő tavaszt vagy őszi hervadást tartasz kezedben, s parancsolsz menydörgő villámoknak és csendesen eltünő estipirnak; ki ragyogni engeded a nap- és a holdnak — millió csillagoknak képét mélységes vizeknek sima tükörén, majd felkorbácsolt tengeráradaton, vészes szelek zúgása között vezeted életünk hajóját . . .

Mindenható Isten! hatalmadat megismerve, bölcs akaratodnak — kezednek munkáját látva: megtört sziv- és lélekkel állunk meg előtted. Panaszolnánk, zugolódnánk, de nem merünk; hozzád szállnánk az imának szárnyain, de nincs erőnk; oh, mert a boldogság fészke megrabolva, a békesség otthona feldulva, a szeretet és vidámság hajléka gyásszal borítva van. Imádkoznánk, de nem tudunk . . . . . Pedig jól esnék lelkünknek, ha érzelmeinket, gondolatainkat feltárva előtted, hallhatnók a te édes atyai megnyugtató szavaidat; jól esnék lelkünknek, ha a sötétség rettentő tömkelegében világosság gyulna értelmünk- és lelkünkben s enyhület, vigasztalás származnék életünkre . . .

Hová, hová menjünk mélységes bánatunkkal, lesujtó fájdalmunkkal; hová térjünk könnyeinkkel, letört reményünkkel; ki előtt könyörögjünk kezeinknek kétségbeesést jelölő tördelésével.? . . A természet fényes napjának mosolyával felel bánatunkra; a virág illatobocsát szét, a mig mi könnyezünk, az emberek nem értenek meg a mig mi kesergünk. Hová . . . hová térjünk? . . . Az ég meg nem hallgat, a föld elzárja kebelét s az emberek részvéte is *csak tőled* származik, ki ura vagy életnek és halálnak, örömnek és fájdalomnak, szíveknek és lelkeknek.

És mégis nincs más nekünk rajtad kivül.

Hozzád, hozzád jövünk hát, mert ugy tanultuk, hogy te a bánatban, a csapásban is jó Istenünk, édes Atyánk vagy! Hozzád jövünk, hiszen a hajnalnak szárnyait is te teremtetted s birodalmadból mi ki nem röpülhetünk; a tenger végső határán jelen vagy, a mult és jövő parancsszódra hallgat s te vagy e földi és a földöntuli életben megtartónk, vezetőnk. Hozzád jövünk s imádkozunk, mert azt sugja nekünk valami, hogy te erőt adsz fájdalmunknak elrebegésére; te reményt nyujtasz szivünknek enyhülésére, megtanitasz túllátni e földi hazán az örökéletbe; eltéped a fátyolt szemünk elől és szebb hazát, dicsőbb boldogságot látunk egeidben.

Imádkozni, megnyugodni akarunk; reményt keresünk, mert nagyon fáj szivünk jó Istenünk! . . . Adtál boldog, békességes családi életet, melynek tiszta szeretet volt a ragyogó napja, munka a reménye, gyermekek az áldása, benned vetett hit és bizalom egy szebb jövőnek záloga. Adtál egy csendes fészket, hol megpihent az elfáradott, erőt nyert az elcsüggedett, vidámságot az elszomorodott. S most, mintha e családi boldogság szét volna dulva, mintha a fészek el volna pusztulva: ugy érezzük édes Atyánk! Mintha e megboldogult kedves ifju e hajlékból mindent elvinne, maga után csak sötétséget, pusztulást hagyna: ugy jő nekünk jó Istenünk. Oh, mert hajnalnak pirja, virágnak fakadása volt e családi életben az ő áldott jó lelke, háladatos, figyelmes szive, ártatlan tiszta kedélye; életreményre jogositott itthon s az iskolában az ő alázatos, szerény magaviselete, szorgalmas tanulása, a koldust is megbecsülő szive és a nagyobbakat őszintén tisztelő érzelme.

Letört reményünk jó Atyánk! Ő és mi megcsalatkoztunk. Vesztes a haza, a nemzet, az egyház és társadalom, mert ezeknek is a jó, nemes és lelkes ifjak a reményei. A tudománynak kincstára, az édes anyának önfeláldozása, féltő szeretete, gondozása és könnyei; az édes atyának titkon imádkozó fájó sóhaja, a jó testvérnek ragaszkodó figyelme, meg nem mentheték őt. Te cselekedted ezt Uram! Erősebb volt a te szereteted a mi szeretetünknél. Te a tiszta lelket, mielőtt azt a föld beszennyezné, magadnak kivántad. Akaratod beteljesült; ez ifju, kit az erényeknek hajléka, a szeretetnek forrása: szive öle meg, már boldog édes anyai, édes apai és testvéri ölelő karok és ósokoló ajkak nélkül; boldog ott fenn a te országodban. . . De mi boldogtalanok vagyunk nélküle, mi boldogtalanok vagyunk e földi hazában.

Megadva magunkat sorsunknak, megtörve akaratod és hatalmad előtt, imádkozunk. Adj vigasztalást mielőbb az édes szülőknek, hogy ne jöjjön ajkukra a szó: „sirva megyek az én fiam után a koporsóba;“ jutalmazd meg az ők önfeláldozásukat, szeretetüket abban a gyermekben, a kiért nekik még élniök, munkálniók, tovább is szeretniök, imádkozniok kell. Vigasztald meg a jó és szerető testvért s adj elég lelki erőt neki, hogy tudja pótólni kettőnek szeretetét, kettőnek hálaját és ragaszkodását a szülők iránt; száritsd fel mindnyájuknak könnyét. Vigasztald meg a jó és aggodalmasan ápoló nagy szülőket, kik életük árán is megváltották volna a megboldogultat. Vigasztald meg a jó rokonokat és unokatestvéreket, kikkel együtt játszotta gyermekjátékait; vigasztald meg a barátokat mind atyai lelkednek igaz szeretetével. És szóljon vigasztaló lelked az elköltözött ifjunak tanulótársaihoz és az ő tanáraihoz is. Kíméld meg oh Isten! intézetünket ily szomoru eseményektől, csapásoktól; az elvesztett reményt pedig pótold ki a hazának, a nemzetnek, az egyház- és társadalomnak.

És mert az volt a te kedves akaratod, hogy e szeretett ifju atyai karjaid közé düljön ezutánra, addj testének csendes pihenést, lelkének üdvösséget a te egeidben. Szent fiad nevében könyörgünk, hallgass meg minket. Miatyánk stb.

Bucsúszó.

Nem igy gondoltam, hogy szólni fogok egykor hozzád. Nem ezt reméltem felőled! . .

Megrabolva, megfosztva, kétségbeesve állunk meg koporsódnál és mondunk végső bucsút neked kedves ifjú, féltve szeretett, drága gyermek. Van virág a te koporsódon, lesz virág a természetben, de te, e családi kertnek egyik szép virága, letörtél, elhervadtál. Tavasz jő s lesz virág, de az nem a mi szivünk virága, nem te lész; a mi virágunk megsemmisült . . . Ha látjuk majd tanulótársaidat fejlődve, növekedve, vidáman, pajzánan: mi felsohajtunk s egy köny lesz szemünkben a te emlékjeled. Ha jön a tavasz, mi elmegyünk sirodhoz, virágtestvéreidet sirodra ültetjük, hogy mosolyogjatok kedvesen egymásra. S talán, talán te is eljösz a tiedihez csak ugy, mint lélek a lélekhez, csak ugy, mint szeretet a szeretethez; eljösz, hogy csókold, örökké csókold szellem ajkaiddal a te kedveseidet. Isten veled, Isten velünk. *Ámen.*

Aki hinni tud, az nem remeg.

A napokban egy igen érdekes kis angol elbeszélést olvastam, melynek tanulsága arra inditott, hogy azt forditásban közöljem e helyen. Lehet, vannak az olvasók között olyanok is, kik talán ismerik is ezt, de az a dolog lényegén, gondolám, keveset változtat mert ami szép és tanulságos az vagy egyáltalán nem, vagy legalább is nagyon későn válhatik esetleg unalmassá.

Ime az elbeszélés:

Egy hajó igen sok utast vitt magával a nyilt tengeren. Az idő szép és a tenger csendes volt. Az utasok, mert már nem voltak távol az óhajtott parttól vigan beszélgettek vagy készülődtek a kiszállásra. — De egyszer csak a derült égre sötét fellegek borultak, villámok cikáztak a levegőben s a néma, csendes tenger háborogni kezdett. Zúgott a vihar, csapkodtak a tornyosuló hullámok s a hajó az elemek játéklabdájává lett.

Erre a pusztulás és a halál kétségbeesésének remegő félelme szállotta meg a sziveket. Dúlt ábrázattal, halálsápadtan futkosott mindenki ide, oda egymást verve le. Volt azonban az utasok között egy ifju, ki még a legborzasztóbb pillanatokban is nyugodtan

ült a helyén, mintha mi sem történt volna. Félelmet vagy kétségbeesést arcának egyetlen mozdulata sem árult el.

Nemsokára a vihar elmult és a hajó szerencsésen megmenekült utasaival együtt. Mindenki csodálkozását fejezte ki az emlitett ifju nyugalmán. Kiváncsiságból megkérdezték okát nyugalmának, mire ő ezt felelte: „s miért estem volna kétségbe, mikor atyám ült a kormányon?!“

Eddig tart az elbeszélés, most következik a tanulság.

A tenger az életet, a hajó a sorsot, az utasok az emberiséget, az ifju a hitet, az atya az Istent jelképezi.

Az élet tengerén is gyakran zúgnak a viharok, melyek sorsunkat bizonytalan irányba terelik s mi megrémülünk, kétségbeesünk. *De aki hinni tud sorsunk kormányosában, az Istenben*, mint amaz ifjú az atyjában, *az nem remeg meg, ha pusztulással, enyészettel fenyegeti is az élet feltámadt vihara, mert tudja, hogy sorsának kormánya jó kezekben van.*

Töröld le hát hulló könnyeidet te, kit tépdes az élet vihara s fojtsd vissza kétségbeesésed vészkiáltását, mert a vihar el fog mulni s te ismét nyugodtan evezhetsz az élet tengerén. Ha pedig fejed felett össze csapnak a hullámok s elboritanak, ne félj akkor se, mert aki veled volt a viharban, veled lesz azután is.

Árkosi Tamás.

A kolozsvári varga.

Akkor a mikor Kolozsvárt sok kincs volt, a mikor saját fejedelmével dicsekedhetett, a mikor délre a Fekete tengerig, nyugatra Bécsig elvitték arany, ezüst, fa és vas iparcikkeit, akkor Kolozsvár igazán kincses város volt. És mégis ezekről a kincsekről csak a név, csak a régi dicsőség maradott fönn, szemmel látható bizonyság csak a muzeumban található.

Értékesebb kincsei voltak azok, a kik Szentgyörgy-szobrot tudtak verni, a kik a Corvin könyveket összeiratták, a kik az olom betükkel az első magyar bibliát kinyomatták, azok a kik a hitszabadságot törvénybe iktattatták, a nemzet összes fiainak közkincsül átadták: Az emberek!

Régen is, ma is a fejedelemhez való hűség, a vér és élet föláldozása a hazáért, a királyért, ezek voltak a legfőbb érdemek. A ki kitüntette magát nagy birtokoknak hatalmas urává, száz meg száz jobbágynak parancsolójává tétetett.

Helyes. A mig vannak hazaárulók, gyávák és tétlenek, addig jutalmazni kell az ilyen érdemet.

De bármilyen sok jeles példát mutat föl a mult, bármily sokáig lesz még szükség az ilyen erények dicsőítésére, ma és ezután is az lesz az általános és változhtalan igazság, hogy, a ki az emberiség lelki világát szolgálja nagyobb a katonánál, a ki az olombetüt jól tudja csoportositani ügyesebb a kardforgatónál, a ki a lelkeket szónoklatával megtudja inditani, erősebb a hadvezérnél, a ki a gondolatnak szárnyat tud adni, bölcsebb az ágyuöntőnél.

Volt Kolozsvárt a 16-dik száz elején egy mesterember, a kit a jó magyarok vargának gúnyoltak, mivel hogy ezt a magyar mesterséget folytatta, a mely nélkül a huszár félember, s a leggazdagabb ember is koldúsnak mondható lenne. Ám a kolozsvári vargamester megállotta helyét a városi polgárok között, de ő nem kivánt magának semmi érdemet s mégis nagyobb volt sokakénál, a kik a város birói székében ültek, mert édes atyja volt a 16-dik száz legnagyobb szónokának, Erdélyben és Magyarországon kortársai között legtermékenyebb irónak, Kolozsvár és Erdély, de nagyrészt Magyarország reformátorának: Dávid Ferencznek.

Ismertünk már sok bölcs és okos vargamestert. Tudjuk, hogy az ő csöndes munkája igen alkalmas arra, hogy sokat gondolkozzék. Mert tudvalevő dolog, hogy nem azok a bölcsek, a kik sokat olvasnak, hanem akik sokat gondolkoznak. A Dávid Ferencz atyjára teljes joggal ráilleszthetjük mind azt a jó tulajdonságot, a mi mesterségével járt. Hinnünk kell, hogy okos, eszes, megfontolt férfi volt, a kinek erős hangjára, de még inkább határozott szavaira gondosan ráfigyelt nemcsak házanépe, hanem a polgártársai is. A fiu dicsősége azért az apja dicsősége is, mert addig a mig ifju, az atyai tanácsok táplálják lelkét, irányítják lépéseit.

Soha sem szabad kicsinyre becsülni a szülői befolyást, mert még akkor is, ha a foglalkozás akadályozza is a folytonos felügyelet és irányítás gyakorlásában, az atya és fiu, az anya és leány közötti viszony mindig bensőségteljes, mindig irányító és jótékony. Nagyon messze van a fa tetejének utolsó hajtása a gyökerektől, de mégis onnan táplálkozik. A gyermeki lélek csak látszólag van elszakadva a szülői lélektől: egy lélek az.

Ha a Dávid Ferencz atyja gazdag polgár lett volna, valószinűleg jobban befolyásolhatta volna fia életét és jellemét, de nagyon bizonyosra vehető, hogy a fiui lélek nem nőtt volna önállóan, nem vert volna oly mély és erős gyökeret magának, hogy hosszu életén át soha semmiféle vihar ki nem dölthette. Az ilyen segitség látszóleg nem segitség, éppen mint a Robinsonok szabadsága a senki szigetén nem szabadság, de egyik is mint a másik utat enged, sőt okot ad a termő erő fölébredésére.

Bizony aranyat érne minden szava, melyel fiát oktatta, intetette, nagyon megbecsülnök azt, a ki fölvilágositna arról, hogy

fia Ferencz megtanulta-e az atyai mesterséget. Hisszük, hogy megtanulta. Hisszük, hogy ott atyja műhelyében lett bölcs a világ nagy kérdéseiben, éppen mint a názáreti ácsmester fia. Hisszük, önerejéből nőtt ki a szűk műhelyből és belépett az eszmék műhelyébe, a hol a portékák forgalmi értéke gyakorta rosszabb a semminél, mert vagy olyan nagy, hogy a világ nem tudja fölfogni, vagy olyan uj, hogy az emberek szemét káprázatba, fejöket szédülésbe ejti. Mindenik esetben veszit a tulajdonos. Szerencsés, ha csak idejét, erejét, munkáját, nyugalmát, boldogságát és nem életét is. A kolozsvári vargamester fia elveszítette életét a Jézus Krisztusért, de beteljesedett rajta is a Jézus jóslata: a ki elveszíti életét én miattam megnyeri azt.

Dicsőités.

Kora hajnalban,
Fenn a magasban,
A mező fölött,
A felhő között
Pacsirta repes,
Ajka énekes.
Alatta mélyen,
Barázda szélen
Ihletett szivből,
Igaz érzésből
Szól a dal, ének:
Istent dicsérnek.
Madár átveszi
És fennebb viszi,
Fel-fel az égbe,
Isten elébe.
Az Isten örül,
Szemére könny ül;
Jól esik neki
Könnyel fizeti:
A harmat gyöngye
Az Isten könnye

József János.

Protestáns Unió a Tudás és Szeretet hirdetésére.

A budapesti Dávid Ferencz egylet két felolvasásáról az eddiginél bővebb tudósitást adok.

Az első felolvasás alkalmával *Stehló* Kornél, az ágostai hitvallásu evangelikus egyház gondnoka „A klerikális mozgalom Magyarországon“ címen ismertette a római katholikus egyház védnöksége alatt alakult szervezeteket, melyek tátsadalmi, jótékonysági, nevelési, vagy politikai célra alakulva mind egy eszmét szolgálnak, t. i. azt, hogy a klerikalizmus ujra hatalomra jusson hazánkban. Felolvasásokat tartanak, internátusokba gyüjtik hazánk ifjuságát, könyveket, folyóiratokat, napi, heti és havi lapokat ad-

nak ki, szakszervezeteket, legényegyesületeket, tanonc-otthonokat, köröket, kisdedóvódákat, iskolákat állitanak fel, politikai szervezetük a néppárt, a szociális mozgalom szerve a keresztény szociálisták országos szövetsége, szóval minden téren arra törekszenek, hogy ők kezőkben tartsák a hatalmat, ennek segitségével az egész országot eszméik hatalmába keritsék. Állitólag, helyesebben az ő állitásuk szerint, a zsidóság és a szabadkömüvesség ellen lépnek fel, ezzel akarván népszerüvé tenni magokat azok előtt, kik az ország minden bajáért a zsidókat és szabadkömüveseket teszik felelőssé, elég balgán. De tényleg mi protestánsok is vörös posztó vagyunk a szemökbe és egy kalap alá vesznek — a mi nem is oly megszégyenitő — a zsidókkal és szabadkömüvesekkel. Felolvasta az illusztris felolvasó a klerikális mozgalom összes szerveit, azok rendkivüli nagy száma csodálatra méltó. Micsoda munka, mily bölcs vezetés és mennyi pénz kellett ahoz, hogy ezt megalkossa a hatalmas katholikus egyhaz. Kitünő szetvezés, hatalmas munkabirás, önzetlen kötelességteljesités jellemzi azokat, kik ebben a nagy munkában résztvesznek.

Ime a protestáns egyház hivei közül két illetékes és saját egyházokban szerepet vivő, magas állásu férfiu áll az eszme szolgálatában máris: *Stehló* Kornél az ágostai hitvallásu evangelikusok részéről és *Ürmössy* Miklós az unitáriusok részéről. Egyesitett munkában, egyesitett áldozatkészségben van oly erő, hogy szembeszállhat a legnagyobb hatalommal is. Ezért legyen jelszavunk: Protestáns Unió!

Ha eszmeileg megalkottuk az Uniot, ha érintkezésbe lépünk egymással, ha elmegyünk egymás hajlékába eszmecserére, ha felkeressük egymás templomát közös imádkozásra, ha templomaink, iskoláink egyenlően otthonainkká vállnak, legyünk Luther, Kálvin, avagy Dávid Ferencz hivei, akkor munkára gyülve lassan, de a cél érdekében mindig többet és többet téve, végre elérhetjük azt, a mit akarunk t. i., hogy szembe szállhassunk a klerikális mozgalommal. Itt érzékenykedés, féltékenység, üres jelszavak, nem használnak, sőt ártanak. Egyesült erő, önzetlén munka, a klerikális mozgalom összes szerveinek hüen és tökéletesen utánzásá képes megalkotni azt a hatalmas eszmét, a mely a protestáns Unió eszméje lenne.

A második felolvasás alkalmával „Tudás és Szeretet" cimen ismertette *Iózan* Miklós *Prowning* „Paracelsus"-át. A próféta lelkü költő egy lángész életében mutatja be az ember két utmutatóját: a tudást és szeretetet. Paracelsus, a reformatió korabeli tudós, rendkivül viszontagságos életen keresztül küzd majd a tudásért, majd a szeretetért, sokat szenved, sokat tűr, hirt, dicsőséget szerez, de ő mind ennek dacára nem boldog. Végre betegen kórházba

jut. Halálos ágyán belátja tévedését, akkor vallja be, hogy ő is boldog volt, de csak akkor, mikor az emberiség szent ügyéért küzdött el nem fordulva gőgjében embertársaitól. Végre lázálmában felfedezve az élet célját, végrendeleteként hagyja a jövő embereire: „Van Isten, akinek tulajdonai — erő, tudás és szeretet — el vannak szórva itt, amolt, még a lelketlen természetben is, a melyben Isten örömét találja s örök jósága megnyilatkozik. Ott van az emberben, a ki világot, fényt derit mindenre, a mi alatt van a lét, vegy nem lét nagy lépcsőfokán. Ö a fokmérője mindannak, a mi üralma alá vettetett. Amde az élet törvénye a folytonos fejlődés. . . . És az ember még korántsem nagykoru . . . *Ha majd az egész emberiség felemelkedik s nemcsak egyesek válnak ki belőle és mint egyenlők a sorompóban, mind tettre készen együtt küzdenek, gyermekkorunkat akkor érjük el. Ha majd az ember felvilágosul, minden erejét latba vetheti s a maga lábán járni megtanul, akkor indulhat diadal utjára, uira kezdve az időszámitást, uj millenium első napjaként . . . Elérve igy a büszke férfikort, az igaz ember ujra fölfelé tör, mig Istenéhez végre eljutand . . . Igy dicsőül meg Isten az ő földi gyermekeiben!*“ Ez Paracelsus végrendelete. Minek kapcsán a felolvasó a következő tanulságot vonja le vezérelv gyanánt: *Zárjuk szivünkbe a tudás kincseit, zárjuk elménkbe a szeretet hatalmát.*

Zárjuk szivünkbe a tudás kincseit, ismerjünk meg mindent, tanuljunk meg mindent, értsünk meg mindent, vizsgáljunk meg mindent, azzal a szent és igaz céllal, hogy ugy a természet, mint emberi elme remekeiben az Isten nagyságát csodáljuk és minden tudásunkat embertársaink javára forditsuk. *Zárjuk elménkbe a szeretet hatalmát,* minden gondolatainkat, szavainkat és cselekedeteinket a szeretet nemes érzése sugározza be; mert a szeretet maga az élő Isten. Kedves protestáns testvéreim! tegyük szivünkre kezünket és ismerjük be őszinte lélekkel: ez a tiszta, igaz — egyedül igaz — jézusi tan, ez az, a mit az istenember, a dicső próféta, az ember Jézus hirdetett. *Ebbe egyek kell hogy legyünk bármily confessió vallói vagyunk is, ha keresztények vagyunk. A tudás és szeretet a közös összekötő kapocs, a tudásért és szeretetért kell, hogy küzdjünk, ha nem akarjuk megtagadni a mester Jézust és Atyánkat az élő Istent.*

Nemrégen ünnepelték Genfben Kálvin 400 éves évfordulóját, az unitáriusok a folyó év nyarán készülnek megülni Dávid Ferenc 400 éves évfordulóját. Mily igazi nagy ünnep lenne az, ha ezen nevezetes év folyamán a Protestáns Uniót megalkotnánk. Vigyük az eszmét be emlékünkbe, családunkba, eggházainkba és alkossuk meg az Uniót, azt az Uniót, melynek zászlajára Jézus, Luther, Kálvin, Dávid Ferencz neve irva a lelkiismeretszabadságért és lelki

hitért való küzdelemre egyesülve és *egyesült erővel küzdjünk e két nagy eszméért,* mely tulajdonképen egy zászlónkra irva:

„Tudás és Szeretet az élő Istenért és a Jézusért!"

Ujvári László,
a budapesti Dávid Ferenc
egylet titkára.

Régi dolgok.

A kolozsvári templom épitése.

Binetz István kolozsvári polgár „Jedző könyvet" készitett magának a XVIII-ik száz végéről és a XIX-ik elejéről. Följegyez némely hasznos orvosságot. A protoculumból kiirta: Én Binetz István születtem az 1763. 28 decembris. Az feleségem Pataki Sára született Ao. 1772. janu. 13-ik napján virradólag. 1789-ben volt öszvekelésök. Hat gyermekük született.

Mint jó unitárius a következő dolgokat jegyezte föl:

Anno presenti 1792-dik esztendőbe a pünkösd után fogtak az magyar utzai Tíszteletes unitarium templomhoz épiteni az melyis négy esztendők alatt felépült tornyával egvütt és harangokkal együtt, melyben is belé méntünk legelébb 1796-dik esztendőben decembernek 15-dik napján. Az harangokkal is akkor harangoztak elegesőben első isteni szolgálatra templom felszentelőre, a melyet is kivánom hogy birhassunk sok számos esztendőkre fiuról fiura, hogy ditsérhessük a szent Istent benne.

1794-dik esztendőben Aprilisnak első hetíben kezdték rakní az utzákat vagy flaszterelni.

1795 dik esztendőben januáriusban lett unitárius tiszt Kolozsvárt. Legelső biró az unitárius részben volt Tekintetes Bartha Mojses ur. Az olta Istennek hálá, mikor az relígionkat illetti az sor mindenkor tiszt. Bartha úr succedalt Biróságra. Hasonlóképen senatoraink is voltanak az mi részünkről három első: Bartha Mojses ur, Pákai János ur, Gyergyai László ur, azonkivül szolgabirók, orator és egyéb hivatalokban is rendszerint.

Unitárius főemberek.

Az „Unitárius Közlöny" legutóbbi számában megjelent: „Vallás és közoktatási miniszterség" c. cikket még a következőkkel kiegészítem: Kénosi *Sándor* Pál 1679-ben Apafi portai követe volt. Kénosi *Gál* Ferencz kincstári ügyész 1643-ban. Ez utóbbinak igen sokat köszönhet kénosi egyházközségünk. Gál Ferencz felesége volt Péchy Simon leánya: Zsuzsa. *Pekri* Lőrincz (Gábor fia)

II. Rákóczi Ferencz hős generalisa szintén unitárius volt és mint ilyen irja alá Rákóczi nevében a keresztesmezői fegyverszünetet. Ő volt apja után az akkor virágzó kutyfalvi unitárius egyházközség patronusa. Később nótáztatott, Bécsbe záratott és csak katholizálás által kapta vissza szabadságát, de egyuttal — grófi rangot is. 1775-ben szünt meg a kutyfalvi eccla. Áldozó poharát Muzsna kapta (1715-iki dézsfalvi zsinat.)

Unitárius volt a magyarországi származásu, de kocsárdi előnevet használó *Gálfi* János főudvarmester (Kőváry. Erd. tört. IV. E. 40. l.) Előbb Csáky Míhály korlátnok apródja. A Báthori ház leghübb embere, Báthori Zsigmond nevelője. Több kitűntetésben részesült: Aranyoszék főkirály birája, fejedelmi tanácsos, 1582-ben udvari marsall. Báthori Zsigmond és Boldizsár között történt összezördülés következtében Huszton 1593-ban „nevelőjének és trónraemelőjének fejét nérói kegyetlenséggel üttette le a jellemtelen Báthori Zsigmond." (Orbán Balázs: Székelyföld leirása. V. K. 74. l.)

Ez a Gálfi János buzgó unitárius volt. Marosujvári unitárius virágzó egyházkösségünk patronusa. Marosujvárt, unitráius templomot épittetett és gazdag adománnyal látta el. Azonban a patronus halála után az egyház is „deficialt."

Lehet, hogy ezek a Közlönyben emlitettekkel nem ütik a mértéket, de mégis hálás emlékezetre méltók a menynyiben szent vallásunk érdekeit szolgálták. És lehetnek még számosan, a kik szintén magas méltóságban voltak. Ezekről majd csak akkor tudunk bizonyosat, amikor a Tősér—Uzoni—Kozma-féle História magyarra lesz forditva. Ennek a kincses bányának feltárása, közkincscsé tétele derit majd fényt az unitárizmus küzdelmes, de dicsőséges multjára. Vajha minél előbb olvashatnók édes anyai nyelvünkön!*

Kénos, 1910. febr. 21.

Balázs András.
kénosi pap.

Ha minden lelkész, minden gondnok naplót vezetne az egyház községe napi eseményeiről a jövő historikusának könnyü lenne megirni történelmünket.

---

* Addig is akinek adatok jutnak kezéhez közölje, mert csak ezekből készülhet el az egész történelmet összefoglaló mű.

Szerk.

Brassótól Pozsonyig.

Márczius hónap az unitárius egyház körében nagyon élénk, munkás és hatékony hónap volt. Eltekintve attól, hogy az E. K. Tanács négy gyülést tartott, künn a messzibb tereken is folyt a munka.

Márczius 6-án a Dávid Ferencz estély Kolozsvárt.

Márczius 18-án Budapesten a Dávid Ferencz Egylet tartotta rendes havi felolvasó gyűlését. A művészi darabok mellett Józan Miklós esperes imája és dr. Boros György dékánnak *az unitárius eszmék köréből* tartott felolvasása vonta magára a figyelmet.

Tudósítónk a következőket irja:

A budapesti Dávid Ferencz Egyesület péntek este sikerült felolvasó ülést rendezett a Koháry-utcai unitárius templomban. Dr. *Boros* György theologiai dékán az unitárius eszmék köréből oknyomozó és lélektani alapon mutatta ki az egyetemes vallási felvilágosódás szükségét, amelynek az unitárius egyház eleitől fogva lelkes munkása volt. A modern kor eszmeáramlatai igazat adnak Dávid Ferencnek, az unitárius egyház első püspökének, a ki hitbeli meggyőződéséért vértanuságot szenvedett. *Kordin* Mariska énekművésznő Erkel „Magyarok Istenét" énekelte mély érzéssel. Az est fénypontja volt Godard „Bercense"-e, amelyet *May-Münster* Cornélia (ének), *Stössel* Irma (hegedű) és *Krausz* Ervin K. (orgona) adták elő, ritka művészetet nyujtva és igazi vallásos hangulatba ringatva a szép számu közönséget.

Március 19-én Pozsonyban a *Protestáns esték* cim alatt a theol. tanárok által rendezett felolvasások körében dr. Boros György felolvasást tartott az *angol és amerikai vallásos* mozgalmakról, nagy érdeklődő közönség előtt, általános figyelem mellett.

Március 20-án Brassóban Veress György, a brassói unitárius egyházközség első rendes lelkésze beköszöntött be. Az ev. ref. egyház adta át templomát atyafiságos buzgósággal. Ferencz József püspök ur Végh Mihály titkár es dr. Nyiredi Géza tanár kiséretében megjelent Brassóban. A város kitüntető disszel es előzékenységgel fogadta a főpásztort. Az egyházi és polgári hatóságok mind részt vettek az ünnepélyben és a tisztelgésben is. A beköszöntő lelkészen kivül Kiss Sándor köri esperes és főt. püspök Ferencz József ur tartottak beszédet a közönség tüntető érdeklődése mellett.

Március 20-án Segesvárt Nagy Béla első rendes lelkész köszöntött be ottani nagyszámu hiveink örömére. Csiffó Salamon theol. tanár volt a beiktató lelkész, mindkét szónok nagy hatást ért el.

Március 30-án lesz Kolozsvárt az unitárius fő- és középiskolai tanárok értekezlete.

Tárgyai: Elnöki megnyitó. Dr. Gál Kelemen, A középiskolai vallástanitás: Dr. Boros György. Müvészeti nevelés: Szentmártoni Kálmán. Középiskoláinkban alkalmazaodó büntetések: Pap Mózes.

Március 31-én lesz Vári Albert első rendes gymn. vallástanár beiktatása. Az ünnepélyen lesz: Hymnus, előadja az ifj. énnekkar. Imádság, mondja Gálfi Lőrinc theol. tanár. Megnyitó beszéd, mondja Kozma Ferencz isk. felügy. gondnok. Gondolatok a vallás mezejéről, székfoglaló, Tartja Vári Albert. Üdvözlő beszéd a tanári kar nevében, mondja dr. Gál Kelemen igazgató. Üdvözlő bes éd az ifjuság és a főhatósági kiküldöttek nevében. Szózat, énekli az ifj. énekkar.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

Az unitárius egyház birtokai bérbeadása folyamatban van. Ez ideig kivette Muzsnay Ferencz a pusztaszentmiklósi birtokokat, Máthé Mózes a bányabükkit. A várfalvi hitelszövetkezet, mint az orsz. központi Hitelszöv. tagja (körülbelül 45—50 hold) a bágyomi birtokot, a búni még egy évig házi kezelésben marad, mivel a tagositás nincs befejezve. A ladanos-alamori birtok érdekében most folynak a tárgyalások.

A templomi énekeskönyv uj kiadása sajtó alatt van. Pünkösdre készen lesz, de — sajnos — azelőtt nem készülhet el az eddigi eredmények szerint. A megrendelések megtehetők, hogy a szétküldés azonnal megtörténhessék.

Konfirmálás. Március 20-án tartatott meg Felsőrákon a konfirmálás ünnepélye. 26 növendék tett vallást igaz meggyőződéssel, nyugodt lelkiismerettel unitárius hitéről, s kötelezte el magát az unitárius vallás követésére és hirdetésére az urvacsora fölvételé által; ugyanannyi apa és anya vette el egyuttal örömkönnyek között a vallásos nevelés jutalmát, Isten és emberek szeretete legyen velök!

Felsőrákos községe hálás kegyelettel ünnepelte meg ez évben is a szabadság nagy napját március 15-ét. Az iskolás gyermekeknek a nap jelentőségét Ferenczi Lajos isk. igazgató-tanitó méltatta. Az iskolai növendékek vallásos és hazafias énekeket és szavalatokat tartottak. Innen lobogó alatt vonult föl az Isten házába, hol a felnőttek nagy sokasága várta. Alkalmi imát és beszédet mondott Kelemen István helyettes lelkész. — Este 1897-ben alakult „ifjusági egylet" rendezett szép ünnepélyt az iskola termeiben. A himusz eléneklése után Kelemen István helyettes lelkész tartott hazafiui lelkesedéstől áthatott megnyitó beszédet. A nép szivét, lelkét magával ragadó alkalmi beszédet mondott Ferenczi Lajos isk. igazgató-tanitó. E közben volt több alkalmi szavalat és ének. A közreműködők mindannyian derekasan állották meg helyeiket. A szép és lélekemelő ünnepélyt reggelig tartó táncvigalom követte. A hazafias áldozatkészség szép jelével is találkozunk e napon. — Székely Mózes aiyánkfia 1000 koronát tett le „március 15-iki alap"-ra. A kezelésére és kamatjának mikénti felhasználáaára alapitó levelében fog intézkedni. Hála és köszönet a jó szivü adakozónak e helyen is. Vajha minden községnek lenne egy Székely

Mózese, aki bebizonyitsa, hogy a költő szavai: „nem fajult el még a székely vér“ most is igazak.

Kanyaró Ferencz tanár elhunyt Kolozsvárt március 21-én 51 éves korában. Már öt éve nincsen a munkás emberek sorában, mert a kór régóta sorvasztja erős szervezetét. Elhomályosult a szép tehetségü, elmult, kiesett kezéből a toll, melylyel sok dicsőséget szerzett nevének. A magyar irodalom volt főtárgya, de az unitárius egyház és vallásvédelme izzó szenvedélyben tartotta egész lényét, mert bőn ismerete meggyőzte arról, hogy e legegyszerübb és legtisztább keresztény vallás érdemes arra, hogy igazáért fölszentelje erejét, idejét és nyugalmát. K. F. sok évi munkássága olyan nyomokat hagyott az unitárius egyház irodalmában és a nemzeti irodalomban is, a melyeket el nem birhat semmi uj áradat. Csak az fáj mindnyájunknak, hogy egyházunknak ez az erős oszlopa legjobb férfi korában dőlt ki.

Distichon. Irta *Berde Mózsa* 1834-ben.

Kit Évekig Karaim vezetének Etheri Szózat!
Tégedet, idvez légy! Etheri tiszta szózat!
Te a Pimpladról veszed a Lang Szellemü [Musát
Rosákkal folyó Elyseumba, be jó!

—

Damoni drága Barát! Koszoruzza Socrati [Lelked
Igyeke e Könyvet Berde ohajtja Néked
Ao 1834 die 10a Junii.

Ezt a nehány sort egy kéziratban használt tankönyv (Retorica) első levelén találtam. A diákosan összefirkált könyv első leveléről megtudható, hogy irta le és adta Nagy Ferenc Gazdag Sándornak, tőle egy répesforinton megvette 1833-ban Berde Moses, aki aztán a névirását hol latinos, hol magyaros formában számos izben leirta. Ugyanott a distichont is próbálgatta.

Az egyháztörténelmi monografiákat az E. K. Tanács kérte, tehát oda is küldendők.

Miatyánk cim alatt Petrozsényben Kiss Károly lelkész egy minden pártolásra érdemes vallás-missiói havi lapot inditott meg. Ára egész évre 2 korona.

Szerk. üzenetek. Ő r. Jól sejtette, hogy ez igy nem adható, mert a mire céloz, azt amugy sem találja meg. Más helyen is csak homályt látnának benne. Tudjuk, hogy népünk a törpe templomokba jár, sirva nézzük pusztulásukat. Borzadva gondolunk arra a romlásra, a mit a korcsmák okoznak székely népünk között. Az Istenért, hát ha ön egyedül nem elég erős keresen társat és inditsanak hadjáratot a vallás. erkölcs és vagyon legnagyobb ellensége: a korcsma ellen. Cikkéből az utolsó fölkiálltást adjuk: Isten! A próféta ajkán a szónak adj hatalmat, zengjen a szeretet hangján életbölcsességet s rajta épüljön egy boldog jövendő, mutass megnyilatkozott eget te népednek s ha van ki igy se hiszen, fejére a törvény kőtáblája essen.

Az orsz. iparegyesületi ezüst disz éremmel kitüntetve.

Braun Mihály

:: HANGSZERKÉSZITŐ MESTER, ::
a kolozsvári zeneconservatórium szállitója.

Kolozsvár,
Wesselényi Miklós-u. 18.

Finom hegedük, violák és csellók készitési müterme. Valódi olasz, német quint tiszta bél és csak saját készitményü fonott hurok.
A legnehezebb javitások müvészies kivitelben elkészittetnek.

XXIII. kötet. Kolozsvár, 1910. Május. 5. szám.

Unitárius Közlöny

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

☆

SZERKESZTI
Dr. BORÓS GYÖRGY.

☆

TARTALOM:

A szerkesztő asztaláról 97
Dr. Gálffy Endre (képpel, Dr. G. J.) 99
Nők világa (Árkosy Lajosné)..... 102
A budapesti Dávid Ferencz Egyletből (Újvári László) 106
Protestáns est Pozsonyban (Hiradó) 109
Unitárius tanári gyülés (U. I.) 111
Egy levél (Árkosi Tamás) 112
Egyleti élet és munkásság . 114
Egyházi és iskolai mozgalmak 115

Mennyegzők, konfirmáció s más ünnepi alkalommal igen kedves és jótékonyhatásu állandó ajándék az imakönyv. „SZIVEMET HOZZÁD EMELEM“ c. női imakönyvet a sajtó meleg szavakkal üdvözölte, a közönség valláskülönbség nélkül megkedvelte. Ára csinos, vászonkötésben, arany kehely és arany cimmel 2 K 40 fill. **Öt példány egyszerre rendelve 10 K. Bőrkötés** aranyszéllel (barna, sötétkék, fekete) 6 K. **Selyem és bársonykötés** többféle szinben, kiválóan jó papiron 10 K. **Bőrkötés remek kivitelben 14 K. Megrendelhető lapunk szerkesztőjénél.**

NYOMATOTT AZ »ELLENZÉK«-KÖNYVNYOMDÁBAN KOLOZSVÁRT.

Dávid Ferencz emlékére.

A Dávid Ferncz szellemének élő hirdetője, a békességnek és szeretetnek hüséges munkássa a Dávid Ferencz Egylet is készül a 400. évi ünnepre. Együtt fogja megülni a hazai és külföldi nemes gondolkodásu emberekkel. De a Dávid Ferencz Egylet a megkezdett munkát azután is állandóan akarja folytatni a nagyközönség segitségével és támogatásával. Ezt az évet erőgyüjtésre és előkészületre használjuk föl.

Mindenki, valaki e sorokat elolvassa, tegye magáévá a föladatot, s növelje az Egylet alapját tehetségéhez mért ádománnyal. Az adakozás immár megkezdődött, jöjjön, csatlakozzék mindenki.

1. Báró Petrichevich Horváth Kálmán 50 kor.
2. Deréki Gyuláné báró Győrffy Róza 10 kor.
3. Dr. Boros György 10 kor.
4. Jakab István kir. tbiró Déva, alapitó tagságdijul 40 kor.
5. Pek Emil Ágost Budapest, 100 kor.
6. Báró Bornemissza Károly Kolozsvár 10 kor.
7. Deréki Gyuláné báró Győrffy Róza 10 kor.
8. Bedő Albert 40 kor.
9. Székely János hitelesitő kataszteri főmérnök Kolozsvárt, „A Dávid Ferencz Egylet anyagi javainak gyarapitására jó szivvel küld 8 kor.
10. Ifj. Bartha Mózes székely gazdálkodó Homoródszentpálon, önkéntesen ad a D. F. Egylet céljaira. 10 kor.
11. Szentkirályi Ferencz ezredes ur Gágy. sajtóköltségre 6 K.
12. Deréky Gyuláné báró Györffy Roza az 1909. 1910. évekre előfizetési tagdija fejében (ujabb adomány) 10 kor.
13. Szénássy Istvánné Dés 10 kor.
14. Koncz József Szilágycseh 4 kor.
15. Csegezy László Esperes, az évi ünnepély fedezésére 4 K.
16. Barabás István lelkész 10 kor.
17. id. Kozma Pál kolozsi földmivelő 5 K.
18. Boros György Lászlótanya pártoló dijul 2 kor.
19. Percelné Kozma Flora Budapest 42 kor.
20. Balogh József alapitó 40 kor.
21. Nagy Elemér, Ghonc 2 kor.
22. Antonya JánosKolozsvár 1 kor.
23. Csiky Károly Kolozsvár 1 kor.
24. ifj. Izsáky Antalné 2 kor.

Pályázat nyittatik a londoni unitárius leányiskolába 15—18, esetleg 18—20 éves unitárius leányoknak. Folyamodni lehet május 15-ig. Bővebb felvilágositással szolgál lapunk szerkesztője.

XXIII. KOTET. KOLOZSVÁR, 1910. MÁJUS 5. SZÁM

UNITÁRIUS KÖZLÖNY

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

Kiadja: A DÁVID FERENCZ-EGYLET.

Szerkeszti: Dr. BOROS GYÖRGY

Főmunkatárs: TARCSAFALVI ALBERT.

Előfizetési ára: 2 k. 40 fillér. Egy szám ára: 24 fillér. Egyleti tagok, 5 évi kötelezettséggel, egy évre 2 koronát fizetnek.

Minden pénz Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

A szerkesztő asztaláról.

Ökörító község nevét sokáig fogják emlegetni. Most borzadva gondolunk rá, mert husvét ünnepén, táncközben a község s még tiz szomszédközségből 400-nál többen táncközben összegtek. Csürben, száraz galyak közölt, silány lámpákkal világitottak. A lámpa kigyult, a csűr lángba borult, azután a nők, gyermekek ruhája, haja, élete. Ma már tudjuk, hogy 325 embertársunk meghalt. Köztük voltak három éves üde, kis gyermekek is, de nagyobb része 16—24 éves, tehát virág korában levő ifjú. Még csak elképzelve is oly iszonyu eset, hogy elborzadunk és remegnek még csontjaink is. Bár aztán lenne annyi jó belőle, hogy óvatosságot tanulnánk s jobban vigyáznánk a magunk s mieink életére.

*

Tűz és hidegvér. Egyenesen azért irjuk egymás mellé ezt a két szót, mert ellenkeznek egymással. s mégis segítői egymásnak. Az ökörítói tűz borzalmait az is okozta, hogy az emberek fejöket veszitették s egymást összetiporták, megölték. A 325 halottból legalább is fele, de talán 300 életben maradhatott volna, ha hidegvérrel néznek szembe a veszedelemmel, mert akkor megmenthették volna egymást, a helyett, hogy megölték. Minden községben és minden háznál szoktatni kellene a lakosságot a menekűléshez. A közoktatási minisztérium elrendelte, hogy az iskolákban rendezzenek tűzriadót s szoktassák a gyermekeket. Angliában, hol nagy emeletes házak vannak a riadót úgy rendezik, hogy a tanulóknak az ablakon kell menekülniök, mentőzsákokban ás mentőponyvákon.

*

Legkönnyebb munka a mások munkájának lebirálása. Az nem volna baj, ha birálatot mond valaki, a kire a dolog rátarto-

UNITÁRIUS FŐGIMN. KÖNYVTÁRA KOLOZSVÁR

zik, de az már erősen nagy baj, ha az a ki csak birálgat, mindenben a rosszat keresi s azt hiszi, hogy ő is csinál valamit. Álljon be ő is a másik mellé a fejsze nyelire, vagy az iskolai padok elébe, vagy az ekeszarvára, s azután bíráljon, amikor megpróbálta mi a munka. Az olyan utszéli, meg kávéházi kritikus, a ki maga azért nem dolgozik, hogy őt senki sem birálhassa, nagyon léha ember. Akinek sok jó tulajdonsága lehet, de joga arra hogy biráljon — nincsen.

*

Egyházi szerelvényeink kiállátásának elmaradásáról ezen a helyen megemlékeztünk lapunk mult számában. Értesültünk hogy az egyházi tanács tagjai bántónak találták a kis cikk utolsó sorait. Ezt mélyen sajnáljuk, mert minket bántó, vagy rossz szándék soha semmi dologban nem vezérel. A mit mondottunk csak annyit tartalmazott, hogy nagy hátrány volt s igy már ezután is még sokáig az lesz hogy nem rendelkezünk egyházi készleteink szakszerü ismertetésével, mert akkor jobban megbecsülnők.

*

A szabadságharc idejéből. Olvasóink emléznek még arra a kedves három női arcra, melyet a Nők Világában bemutattunk volt évekkel ezelőtt. A három között volt Fanghné, Percelné, Raffay Irma. Az utolsó immár elköltözött egy jobb hazába. A másik kettő folytatja értékes, magasztos munkáját. Fanghné csak most lepte meg a világot egy kedves könyvvel „A szabadságharc idejéből." 1848 – 50-ből mondja el gyermekkori emlékeit, igazi bájjal, egy szerüséggel és önzetlenül. E korszak oly nevezetes, hogy mindenk szivesen éli át itt, kitünő elbeszélő leirása után. Alkalmilag bemutatjuk egy fejezetét. Singer és Wolfner kiadása.

*

Amérikából. dr. Ilgen, Szt. Luisban evangelikus lelkésztő meleg üdvözletet kaptunk. Dr. Ilgen az egyesült államokban a német szabadelvü evangelikusok két liberelis ágának, összesen 85 gyülekezetnek lesz a képviselője Berlinben a nemzetközi vallási kongreszuson. Dr. Ilgen szívélyes, testvéri üdvözletét küldi előre abban a reményben, hogy Berlinben majd kézszóritással és meleg öleléssel egészithet ki. Megküldt lapját: „Für Geist und Gemüth", hogy abból is ismerjük meg őt és hiveí gondolkozását. Mi viszonozzuk lapunk nehány számával s majd Berlinben élőszóval. Hiszszük, hogy dr. Ilgen is meglátogatja Kolozsvárt.

*

Egy külföldön élő hitrokon ezt irja a Dávid Ferenc ünnepre vonatkozóan és általában: Innen egyenesen haza megyek. Attól kezdve pedig (ha haza érkezik) igen boldognak érezném magam,

ha valamelyes tevékenységgel az ünnep rendezéséhez hozza járulhatnék, legyen az az anyagi, vagy a szellemi téren.... Különben is mindenkor a legnagyobb örömem és megtiszteltetésem volna, ha valamiben az unitárius egyház szolgálatára lehetnék.... én megvagyok győződve, hogy ugy Erdélyben, mint Magyarországon általában közreműködésünknek lehetnek eredményei.

Két kérdést intézett hozzánk: Vegyes házasságot a mi egyházunk hajlandó volna-e megáldani? Miképpen mehetne végbe külföldön a magyar konzul előtt a polgári házassággal kapcsolatban.

Megirtuk, hogy az unitárius egyház polgárilag szabályszerüen megkötött házasságban is készséggel megadja az áldást bárhol és bármikor.

*

Jön az üstökös Immár hónapok óta szól a hir a Halley tudós nevéről nevezett üstökösről. A miveletlen és babonás emberek istenitélettől félnek, világvégén töprenkednek. Némely gyengébb sdegzetüek betegek lesznek a gondolatra, hogy földünkbe ütközik elseper minket földestől mindenestől. Kár oly nagyon izgatódni. Sokkal jobb volna várni, lesni a gyönyörü tüneményt, a melyet a hosszabb életü ember is csak egyszer láthat életében, mert 75 esztendő kell a mig hozzánk visszakerül. De vajjon milyen közel jő. Husz millió mérföldre lesz akkor (május 13-án) a mikor legközelebb lesz. Olyan szédületes messziség, a melyet el sem lehet képzelni. Csupa gáz s ahhoz hasonló nemü a fényszoró üstökös, tehát most sem ártalmas, mint nem volt régen. A csillagvizsgálók, már látták műszereikkel, mi is látni fogjuk szabad szemmel s majd üdvözöljük a gyorsvándort, kinek csak egy egész percre sincsen szüksége, hogy Kolozsvártól Budapestig rohanjon. Csak hadd jöjjön! Szivesen látjuk.

Dr. Gálffy Endre.

Dr. Gálffy Endre született 1832-ben Martonoson, Udvarhelyvm., unitárius szülőktől. Apja Gálffy András, (1795—1861.) anyja Pálffy Zsuzsánna. Gálffy András jó viszonyok közt élő birtokosnak 4 fia volt. János jogász, mint politikai fogoly meghalt 1850-ben Nagyszebenben, Ferencz birtokos, Endre főtörzsorvos, Sándor jószágigazgató és két leánya Zsuzsánna és Anna.

Fiait mind iskoláztatta. Endre, ki a többitől elütő szolid, engedelmes természetü, de amellett önérzetes, gyermek korában nagy hajlandóságot mutatott a technikai dolgok iránt. Mint kis gyermek fur, farag, s szabad idejét Girito nevü zsellérüknél tölté, kí esz-

érgályos s mint már gyermek az esztergályozást tőkélyre viszi, miért szülői rászánták, hogy valamely iparos mesterséget tanuljon meg. Székelykereszturon algimnáziumi tanulmányait elvegezve, apja felvitte Kolozsvárra 1848-ban s ott beadta a Rajka-féle gyárban tanoncnak, hol éppen az akkori elnevezés szerint ezermesterséget nehetett tanulni. A kis Endre hamar belátta, hogy a pálya nem telki való, tanulni nem tud, mert mint kis fiút csak szolgai munkára alkalmazzák. 2—3 hónapot tölthetett Rajkánál, mire apja utána

Dr. GÁLFFY ENDRE.

ment és haza vitte Martonosba, otthon biztonságban látta a kis Endrét, de szükség is volt reá, mert már a forradalom kitört volt s két nagyobb fia János és Ferencz Kossuth huszárnak állottak s odahaza nem volt már támasza.

A szabadságharc lezajlása után Jánost és Ferenczet be is sorozták katonának s az apa tűnődik, valjon nem lenne e jobb, ha Endre gazdának maradna, de a kis Endre minden áron tanulni akart tovább s igy apja Kolozsvárra viszi, hol az unitárius gimn.-ban

elvégzi tanulmányait. Ugyancsak Kolozsváron a Chirurgiát és medikára Budapestre megy, melynek elvégzésével a hires Balassa professor assistense lett.

Kolozsvári és budapesti tanulmányai alatt hazulról kevés segélyt kaphatott, annál is inkább, mert apjának jószágát két izben gyujtották fel, s rá volt szorulva önszorgalmára s magát óraadásból tartotta fenn s mint igazi Selfmademan jutott el pályája delelőjére. Budapesten özv. Török generálisné fiai mellett volt instruktor, majd Kállai Béninek lesz nevelője, kivel Magyarország nevezetesebb vidékeit béutazva, a család ajánlatára elfogadta, hogy egy hosszabb európai körutjában Kállai Béninek mentora lesz. Ez az ut egyelőre a Dán háboru kitörése miatt abban maradt, s az akkor már Dr. Gálffy Endre tanulmányait befejezvén szét kellett néznie, hol folytathat orvosi gyakorlatot. Vonzalma Erdélybe vissza csalogatta s a 60-as évek legelején Kolozsváron telepszik le.

Kolozsváron őszinteségével, szerénységével, nagy tudásával hamar ismertté tette nevét ugy a magasabb körökben, mint az alsóbb rétegekben s különösen az unitárius családok karolták fel szeretettel és támogatták: Ürmösiék, Ajtaiak, Feketéék. Modorában és egyéniségében volt valami megnyerő, valami megnyugtató, mi a betegeknél már fél sikert biztositott, mindjárt a javulásra.

Erdély főuri családjai közül a Bánffyak, a Józsikák, a Bethlehenek, Kemények, Telekiek családjának volt háziorvosa, sőt mikor a nagy államférfiu Gr. Andrássy Gyula külügyminiszter családja a hesdáti kastélyában nyaralt, szükség esetén az orvosi teendőket dr Gálffy Endre végezte.

A honvédség szervezésekor, midőn az erdélyi V. honvédkerületet is felállitották, dr. Gálffy, mint tiszteletbeli törzsorvos intézte éveken át a törzsorvosi teendőket. A 70-es évek közepén azonban, amint ez a foglalkozás veszélyeztette orvosi praxisát, amennyiben 1—2 hónapra a hadgyakorlatokra vezényelték, lemondott állásáról. 1879. a törzsorvosi állást, mint fizetéses állást szervezik, újból pályázik és kinevezteti magát s ilyen minőségben szolgál, mig 1894-ben főtörzsorvossá léptetik elő.

Dr. Gálffynak egyéni tulajdonságai közzé tartozott a munkásság, a szorgalom, a nyiltszivűség, végtelen szerénység, a mások érdemeinek teljes mértékben való megbecsülése.

A szép művészeteknek nagy barátja, szereti a zenét s maga is kultiválja azt, de mindenek felett nagy természet-buvár volt s különösen foglalkozott a kertészettel. Hójában gyűmölcsöst állitott be s azt maga gondozta, hova gyakran reggel 5 órakor kiment, 3—4 órát töltött fái és virágai között. Öreg napjaiban is a Hója volt legkedvesebb szórakozása. Az egész napot kerti munkával töltötte, mint Párisban az Hótel des Invalidds kertjében szokták a

rtedux grognons-ok. Orvosi teendői akadályozták abban, hogy nagyobb társadalmi vagy kulturális mozgalomban tevékenységet fejtsen ki. Ő a családjának élt aggodó gondoskodással.

Előkelő összeköttetéseit a maga részére soha sem igyekezett kihasználni, de másokért mindent megtett a mit lehetett.

Öreg anyját végtelenül szerette s gyermeki gyöngédséggel ápolta, kinek Excellentiás urak bókoltak, hogy minő derék fia van Gálffy Endrében.

Dr. G. J.

Ehez a hü életrajzhoz mi is fűzünk nehány sort. Dr. Gálffy Endre a kolozsvári unitárius kollegium tanulóinak számos éven át iskolaorvosa volt. Nem dijazásért, hanem szeretetből teljesitette ezt a munkát. Szerette a székely ifjakat, szerette egyházát, hálás volt az iskolához és legjobban találta magát az iskola tanárai és előljárói között, kikkel benső meleg barátságban élt. Bizonnyal nemcsak e sorok irója tartozik örökös hálával a kitünő orvosnak és jóságos embernek, hogy tanuló korában megmentette a városba pusztitó betegségből.

Oly puritán jellemü férfiu volt, a kire mindig teljes bizalommal támaszkodhatott bárki. Dr. Brassai Sámuel fölismerte jellemét s mint budepesti tanulónak és mint kolozsvári kezdő orvosnak sok segitséget nyujtott. Dr. Gálffy oly hálás volt Brassai iránt, amilyen csak kevés ember szokott lenni a jóltevők iránt.

E sorok dr. Gálffynak nagyszámu tisztelőjénél visszhangra fognak találni, s hisszük örömmel szemlélik jóságos arcát.

Szerk.

NŐK VILÁGA

Nőkről a nőknek.

A Dávid Ferenc Egyletben Kolozsvárt januáriusban tartott felolvasás. Kérjük nőolvasóinkat ne mulasszák el átolvasni. Ha lenne valami észrevételük szivesen fogadjuk. Szerk.

Az uj év első heteit éljük. Még emlékünkben a „Szylveszterest" hangulata. S e hangulat mindenkinél sajátságos, mélyebb gondolatokat vált ki. Az élet zajos forgatagában megállunk egy pillanatra, hogy elmélkedjünk. Elmélkedjünk a mult felett és remény-

kedjünk a jövőben, vajjon, mit hozand ránk ez uj esztendő? örömet-e vagy bánatot?

De mi lenne, ha ma e kérdést ugy változtatnok meg, hogy vajjon mit vár tőlünk ez ujesztendő; minő kötelességek teljesitését, minő uj irányt?!

Mert ha körültekintünk ugy a szükebb családi élet, mint a nagy társadalomban, csak bajokat küzdelmeket látunk és mindnyájunknak el kell ismernie, hogy sok minden nem ugy van jól, amint van.

Korunkat felületes, divathajhászó és mulatni vágyó áramlatok töltik el, semmitmondó dolgokkal öljük az időt, minden komolyabb tartalom és cél néikül. S ha pedig visszapillantunk az elmult év záró eseményeire, neves férfiakat látunk küzdeni, hirdetve társadalmi reformokat, boldogitóbb eszméket.

Nagy államférfi lép — bibliával kezében — a szószékre, hogy — többek közt — idézze Pál apostol szavait: „Árról a Szeretetről, amelyik mindeneket elfedez, mindeneket elhisz, mindeneket remél és mindeneket eltür és ez az a szeretet, mely soha el nem fogy. Ez szabályozza viszonyunkat Istenhez és ez kell szabályozza viszonyunkat embertársainkhoz; ez teszi Istent szeretett édes atyánkká és ez teszi az egész emberiséget egymás testvérivé".

Aztán halljuk a tudós jogászt, amint mondja: „Mindig éreznünk kell a gyöngébbek iránti kötelességeket, mert nagy erő kell ahhoz, hogy fölébresszük a társadalom alvó lelkiismeretét és megszüntessük a közönyösséget".

Fülünkben csengnek még az egyház fő intelmei, hogy: „A magyar társadalom megjavitására, a kereszténységben rejlő erőt kell kifejleszteni s a szeretet érdekében szolgálni kell. Szegénynek és gazdagnak találkoznia kell e szolgálatban. Ideálokat kell kitüzni s az alkotásban kell keresni az élvezetet"!

Tehát a felebaráti szeretetet, a társadalom fölébresztését a nemesebb eszmék iránt a keresztényi alapon álló mély vallásos hitet hirdetik s ezekkel szeretnék reformálni a világot.

S már most kérdem. Ha mi nők, mindezt csak meghallgatjuk, elolvassuk és tovább siklunk felette, eleget tettünk-e kötelességünknek? Egyéb nem vár mi ránk? Egyéb részt nem kell kérjünk e nagy munkából?

A társadalom magasabb rangu kötelességeink teljesitésére mindkét nemnek egyenlő jogcime van.

Az egyéni létjogosultságnak tudatára ébredt nő ma a társadalmi haladásnak szintén hatalmas faktora.

A ma asszonyának kötelessége egyéniségét kifejlesztve, annak szárnyakat adni, hogy emelkedhessék és magával emelje mind-

azokat, kiknek gyámolitása, nevelése épp az ő kezébe van letéve, mert a nőnek hivatása, sőt mondhatnám rendeltetése a boldogitás.

Pedig őt sorsa a családban, épp a legönzőbb környezettel állitja szembe, Hiszen a férfi, midőn családot alapit, miért teszi? Hogy életének ridegségét, egyedüliségét egy édes otthonnal cserélje fel és igy aztán nem csodálkozhatunk, hogy ott a nőtől, önfeláldozást, odaadó szeretetet és lehetőleg mindenben az ő egyéniségéhez való alakulást vár. Mert ő neki minden ambicióját, emberszeretetét, kötelességérzetét és minden tudását, a létért való küzdelem foglalja le és fogyasztja el. De a teremtés legönzőbb alkotása a család másik tagja a gyermek. A ki az adás fogalma nélkül születik, a mi adományainkból, szeretetünkből, gondozásunkból él és épül és legnagyobb erénye, ha kér és nem követel.

Kétségtelen tény pedig, hogy a nagy világban a nő a szegényebbik fél és dacára ennek, ha meg akar felelni hivatásának és boldogitani akarja ezt az önző környezetet, mindig, minden pillanatban, ajándékokat kell adnia. Honnan vegye hát, azt a tenger kincset, mit egész életen át osztogatnia kell és mi valóban ez a kincs?

Hogyan adjon ajándékot ő, a szegényebbik, a hatalmasabbnak és gazdagabbnak és hogyan adjon ugy, hogy maga nyerjen vele?

Ha ismer egy olyan forrást, melyből bármikor merithet és bármennyit merít, az mégis kiapadhatatlan. Ez a forrás a Hit!

A Hit abban a hatalmas, szent Ur Istenben, a ki Mindenható, mindenek felett jó és életünk minden percében velünk van.

Csak mi legyünk örökké ő vele, mi tartsuk szorosan, felénk nyujtott jobbját és fogadjuk alázatosan hálával a miket ad és tűrő megnyugvással a miket elvesz. És ismerjük el minden körülmények közt, hogy az egyedül Hatalmas csak ő.

Miénk embereké csak a vetés szorgalma, mely ha lelhiismeretes, nem fog késni — onnan a magasból — az eredmény jutalma.

Mert minden nemes cél felé törekő szilárd akaratot a jó Isten megsegit és támogat. Továbbá ha belátjuk, hogy nem elég, hogy a józan életbölcseletet csak hallgassuk, hanem szükséges, hogy azt kövessük is.

Magunkévá tegyük a tanokat, melyeknek helyes voltát elismerjük és ugy ha a küzdelmek árán is neveljük önmagunkat.

De az önnevelésnek, lét-föltételé az önismeret. — Mert önismeret nélkül nincs javulás!

Föl kell keltenünk tehát lelkünkben azt a hangot, a mely a tiszta nemes emberszereteten keresztül önmagunk megismereséhez vezet, amely megtanit szeretni mindenben a megbecsülni valót és megtanit arra, hogy lelkünk egyensulyát soha semmi körülmények közt el ne veszitsük. Ez az a hang, amely bennünket hiv, ez

az az ut, melyre a feltámadott Krisztus mutat s a hová a lelket az imádság — és az Isten kegyelmének ereje emeli.

Mert ha a nő megbecsüli saját lelkét és igyekszik azt megovni a salaktol, aláveti az erkölcsi érzés uralmának, nem türi, hogy az indulat elragadja, a gyarlóság hatalmaskodjék rajta, hanem mindig ő marad az erősebb.

Nem tér ki a javulás nehézségei elől, azon ismert megjegyzéssel: „hogy én már csak ilyen vagyok" — hanem beismeri, hogy mindnyájunk célja a tökéletesbülés és hogy ezt csak önmagunk szerezhetjük önmagunknak.

Akkor a tiszta erkölcs a sziv jóság s az önfeláldozó szeretet, olyan példáját mutatja, mely önmagából meriti erejét és jótékony melegséggel, ragyogó fénnyel árasztja el környezetét.

Végre ha vesz magának időt, keres módot másokat, hozzátortozóinak minden egyes tagját megismerni.

Nem csak felületesen, a mit a külső mutat, hanem alaposon az egyéniséget és abban megbecsülni a megbecsülendőt és értékelni az értékest. Mert hiszen uram Isten, hibáink minyájunknak vannak, azokért egymást lekicsinyelni, megvetni elitélni jogunk nincs. De igenis a szerető nőnek alkalmazkodnia kell és alkalmaszkodva gyógyitani azokat.

De az erényeket tisztelni, megbecsülni ez kötelsségünk ha — — — — boldogak akarunk lenni.

A boldogságnak alapköve a családi béke. Ez pedig legtöbb esetben kizárólag az asszony müve, hogy álandóan föntartsa és megszüntessen kiüzzön onan minden olyan hangot, olyan elemet a mely dissonánciát okoz és zavarja a harmoniát.

Mert hiszen hányszor tapasztaljuk, hogy a legértéktelenebb kicsiségek miatt áldozunk fel nagy dolgokat.

Egy hirtelen — talán egész meggodolattlanul — kimondott nézet megvédésére keletkeznek oly viták, melyek azután határt nem ismernek s a legnagyobb kiméletlenségeket mondatják velünk s felejthetetlenül keserü, szinte negbocsájthatatlan perceket okoznak.

S azt a kapcsot a mely összetartásra van hivatva, megnyitják a széthuzásra s azt a zsenge ifjuságot, mely csak szeretet és egyetértést kellene lásson arra tanitják, hogy már maga a családi élet egy áldáz küzdelem a hol az győz — a ki erösebb!

Pedig nem régen hivatott ajkakról hallottam, hogy mindazt a mit a szülők a gyermekeik előtt tesznek, gyöngédtelenséget, igaztalanságot durvaságot, akár egymás iránt, akár a ház bármely tagjával szemben, hatványozottan vissza kapják a gyerekeiktől, ha azok megnőnek és tul növik a fegyelmezés korlátait. Mert hát mit követhetnénk inkább, mint az otthon látott példát?!

Tehát ha egy egész életen keresztül szakadatlanul a mély vallásos hitnek megnyilatkozásait, az önérdekek, indulatok és szenvedélyek legyőzését, tehát a legnagyobb önfeláldozás példáit és viszont az ők nagy hibáik enyhe elbirálását, ugyszólván kimentését látják, ha ezek eleinte a megszégyenülés érzését keltik is bennük, önkéntelenül kifogják váltani a viszonzás gondolatát és szükségét fogják érezni ennak, hogy ne csak élvezzék a lelki tisztaság e kincses házának drága ajándékait, hanem igyekezzenek hasonlókkal viszonozni is azokat.

Mert a mely családban a szeretetnek csak nyoma is meg van, ott az ilyen példák hatása ki nem maradhat.

S igy a nő, midőn Hitének, szeretetének és önzetlenségének forrásaiból meritve pazarul osztogatja a türelem, figyelem, tapintat és elnézés kincseit, környezetében, az érzelmek legszebb virágait szorja széjjel; melyek ott megfoganva, gyökeret vernek s ha eleinte, mint gyönge hajtások kapnak is életre, de az önfeláldozó szeretet melegében fákká erösödve fogják hozni a hála legszebb rózsáit nekünk.

Tehát másokat boldogitva, önmagunkat tesszük kimondhatatlanul boldoggá!

De nevelve önmagunkat és családunkat, a társadalmat neveljük. Egyes egyéneket önfeláldozásunk árán javitva és nemesitve, a társadalmat javitjuk és neveljük, mert az egyének összessége társadalom.

Ez által lehetünk mi gyönge nők, nem csak egyenjogu társai de hatalmas segitő munkássai, ama lánglelkü férfiaknak, kiknek bölcsessége, hazafiassága, emberszeretete egyesitve a keresztény Hit szavával mutatja az irányt, de célhoz jutni a mi segitségünk nélkül aligha fog.

Áljunk be tehát mi is a küzdők táborába és ne nézzük gyöngeségünket, ne kicsinyeljük a kört, melyben mozoghatunk, hanem támaszkodjunk az önbizalom erejére és teremtsünk egy jobb közérzést a becsületnek tiszteletét az erénynek szeretetét s igy segitsük a magyar társadalmat egy boldogabb uj esztendőre.

Árkosy Lajosné

A budapesti Dávid Terencz Egyletből.

Béke és szeretet.

A budapesti Dávid Ferenc egylet március hó 18-án tartotta hangversennyel egybekötött havi felolvasó ülését, a harmadikat a *Protestáns Unió* szellemében. A mióta *Sztheló* Kornél

kiadta a jelszót: *Protestáns Uniót*, azóta felolvasóink többékevésbé ennek a jelszónak hatása alatt ülnek a felolvasó asztalhoz. Az unitárius egyház védnöksége alatt alakult és az unitárius egyház megalapitójának nevét viselő *Dávid* Ferenc egylet budapesti testvéregylete eddig is vallás és felekezeti különbség nélkül gyüjtötte maga köré a szabad elvü, de nemes eszmékért lelkesülőket, most meg épen ebben a szellemben müködik, teljes erejét a *Protestáns Unió* megalkotására forditja, annak a *Protestáns Uniónak*, mely nem alapszabályokkal, hanem lelkierővel tartja, össze mindazokat, *kik egy szent eszmének, a Jézusnak szolgálatába állottak. Most már nem ember, nem Isten a Jézus, hanem eszme, melyet megérteni, követni, melynek nyomdokaiba lépni keresztény kötelesség.*

Dr. *Boros* György volt a jelenlegi felolvasó; az ő felvilágosult hitnézete a vallásos szabadgondolkozás irányait hirdető szelleme, Jézus iránti rajongó szeretete képessé teszik őt arra hogy hirdetője legyen békének és szeretetnek. Hogy erre képes tanu voltunk mindnyájan kik felolvasását hallottuk. Az unitárius eszmék köréből vette felovasása tárgyát. Röviden ismertette az unitárius egyház sok százados küzdelmeit, igazsággal hirdette, hogy e küzdelmeket nehézzé részben a hatalmas ellenfelek, részben az engedékeny hitfelek tették és az az oka, hogy az unitáriusról ugy beszéltek, mint akinek más a vallása és más a hite. Lelkes szavakban emlékeink meg *Dávid* Ferencről, a küzdelemben vértanu halált szenvedt apostótról és többi vértanutársairól.

Áttért végül a nagy igehirdetőre, *Channingre*, a ki szent borzalommal mondta: *Megütni egy embert!* . . . Ime a béke apostól, a szeretet felkent hirdetője, ki még attól is visszariad, hogy embertársára kezét felemelje. *A mit akartok, hogy az emberek cselekedjenek veletek, ti is azt cselekedjétek ő velök.* Ezt mondja a Mester Jézus. És Channing megértve őt megborzad még a gondolattól is: *Megütni egy embert!* Nem hiába mondja az illusztris felolvasó, hogy nem jelentik-e ezek a szavak a világ békét, nem hirdetik-e a szeretetet?

Mily régen volt az, hogy Jézus élt és tanitott, majdnem kétezer éve annak és az ő tanitása mégsem tudott gyökeret verni. Különböző confessiók szerint hirdetjük az ő hitét és a helyett, hogy eltekintve az egyes felekezeteket elválasztó hitelvektől és szokás különbségtől, arra törekednénk, hogy a társadalomba bevigyük az ő eszméit, a békét és szeretetet: gyülölködünk vitatkozunk és félünk egymás küszöbét még át is lépni . . . . .

Alkossuk meg az Uniót, vezessen a tudás és szeretet a béke és szeretet és feltámad a Mester és köztünk lakozik mert Jézus maga a szeretet, a béke és a tudás.

Ujvári László,
a budapesti Dávid Ferenc Egylet titkára.

*

A budapesti Dárid Ferencz Egylet évzárója.

A budapesti Dávid Ferencz egylet 1910 április 9-én d. u. 6 órakor tartotta a Kohárv utcai unitárius templomban évzáró felolvasását. *Hornyánszky* Aladár dr. a pozsonyi ágostai hitvallásu evangelikus theologiai akadémia tanára „Jesajás próféta" cimen tartott szabad előadást. Az illusztris előadó bemutatta nekünk Jesajás prófétát a maga valóságában. Bevezetésül elmondta, hogy a próféta Istene és a nép Istene két egymással ellenkező Isten. A próféta Istene ellenez minden czeremóniát csak ezt a parancsot adja a próféta szájába: Féld az Istent, tégy jót, kerülld a rosszat; a nép Istene a ceremóniákban és külsőségben gyönyörködik! Jesajás Istene, próféta Istene és igy szembe kerül egymással Jesajás és a nép. Ezt a küzdelmet irja meg Jesajás próféta a szentirásban, azt a küzdelmet, a melyet ő folytat a néppel. A jeles vallásbölcsész nagy tanulmánnyal fejtegeti Jesajás próféta müködését, életét és tanitását mindvégig lekötve a hallgatóság figyelmét. Beszédet tartott *Ürmössy* Miklós egyletünk elnöke megemlékezett egyletünk 10 éves müködéséről az idei nagy évről a mely évben *Dávid* Ferenc születésének 400 éves évfordulóját üljük meg, köszönetet mondott a felolvasóknak és közremüködőknek különösen dr. *Hornyánszky* Aladárnak, köszönetet mondott *Ferencz* József püspöknek, hogy megjelent a záró ülésen és köszönetet mondott a nagyszámban megjelent közönségnek. Erre *Ferencz* József főpapunk állott fel szólásra és elmondta, hogy ő nem látja oly vallástalannak a világot, azt hiszi, hogy bekövetkezett a prófétai idő: Lélekben imádjuk Istent; mert ha ily nagy érdeklődés mutatkozik a vallásdolgok iránt, mint a melyet tapasztal a Budapesti Dávid Ferenc egyletnél, a kolozsvári Dávid Ferencz egyletnél s más egyházaknál Kolozsváron, akkor nem lehet vallástalan a világ. Az ő ajkairól hallva a modern világi eszméket azt hisszük, hogy örök ifjú áll előttünk. Boldogan tekinthet minden unitárius az ég felé; mert a főpapja ajkairól hangzott el: Hála a reformációnak és hála a modern reformáczió apostolainak tisztulnak az eszmék, közeledünk a prófétai hitvallás felé. *Ferencz* József az ősz főpap, az unitáriusok vezére a haladás hive, misem lehetünk maradiak. — Legyen jelszavunk: Egy az Isten, a hit

az ő ajándéka, a haladás a hit éltetője a szeretet a hit tápláléka Jézus a hit Mestere, előre, hogy elérjük a Mestert, vessük le a hagyományok, a szertartások, a maradiság, a töprengés nehéz köpennyét és haladjunk előre a Mester után. Hiszen célunk az hogy boldoggá tegyünk mindenkit, magunkat, háznépürket, ennek eszköze a vallás. — De csak addig míg együtt halad a tudománnyal, míg nem áll utjába a tudásnak; mihelyt választanunk kell a kettő között, mihelyt töprengővé tesz bennünket: elveszti boldogító hatását. Ezért esett mindannyiunknak oly jól, kik jelen voltak az unitárius egyház főpásztorának beszéde. Imát mondott *Józan* Miklós unitárius esperes a tőle megszokott ihlettséggel *Kontz* Irma operaénekesnő két szép éneke, melyet *Arturo De' Sanitis* zenetanár orgonán kisért és Léderer Imre hegedüjátéka képezték az ülés müvészi részét. A jól sikerült estét Krausz Ervin K. megnyitó és bezáró orgonajátéka tette teljessé. A persely az ököritói szerencsétlenek javára gyüjtetett. Két órai lelki élvezet után boldogan távoztunk otthonainkba, láttuk azt, hogy bármily vallástalannak tartják is a világot, ez a vélemény abból a ferde felfogásból keletkezik hogy a nép Istenét ismeri a nagy tömeg, a próféta Istene ismeretlen. Bárcsak minél többen ismernék meg a próféta Istenét kinek a parancsszava oly egyszerü és oly fenséges: *Féld az Istent tégy jót, kerüld a rosszat.*

Budapest.

Ujváry László.

Protestáns est Pozsonyban.

Ezuttal egy kis helyet kell juttatnunk a pozsonyi evangélikus testvéreknek, azért, mert ők a mi ügyeink iránt meleg érdeklődést tanusitanak s a mi embereinket szivesen látják a magok körében. A Magyar Prot. Irod. Társaság pozsonyi köre több izben megmutatta a Dávid Ferenc Egylet iránti rokonszenvét. Dr. Mészáros Endre theol. igazgató Budapesten az unitáriusok között márorégi jó ismerős, a ki többször tartott felolvasást. Lapunk más helyén van szó a dr. Hornyánszky felolvasásáról. Budapestről Percelné Kozma Flóra, Ürmössy Miklós, Józan Miklós viszonozták a pozsonyiak előzékenységét a korábbi években. A mult hónapban immár Erdélyig eljöttek s fölhivták lapunk szerkesztőjét. A mult havi számunkban közölt rövid tudósitást a következővel egészitették ki:

Protestáns est. A Magyar Prot. Irod. Társaság pozsonyi köre szombaton március 19-én tartotta utolsó estélyét. A theologusok karának szokásos bevezető éneke után Dobrovits Mátyás dr. elnök

szives szavakkal üdvözölte a kör közremüködőit, különösen kiemelve Boros György dr. unitárius theol. dékánt, ki szives volt felolvasásra vállalkozni. Egyuttal megkérte őt érdekes előadásának megtartására Boros György dr. az amerikai és angol vallásos mózgalmakat választotta értekezése tárgyául, mit magas szinvonalon álló, mély vallásosságtól áthatott és minden szavában nemes szabadelvüséget kisugárzó felolvasásban terjesztett elő. Egyuttal rámutatt az ez országokban gazdagon mutatkozó szeretetmunkákra, mely téren nálunk magyar protestánsoknál még sok a kivánnivaló. Ép azért nem azt, ami elválaszt, hanem ami összeforaszt, kell előtérbe helyeznünk. A sok tapssal fogadott felolvasást Trsztyénszky Ferencné Baroti Irma müvészi szavalata követte. A jól ismert müvésznő Zempléni Árpád: A kufsteini madarak cimü költeményével általános tetszést és tapsot aratott, ugy, hogy a közönség általános óhajának engedve, még egy költeményt szavalt el, és pedig Hugo Viktortól: Madárfészek a templomban. A programmot kiegészitette és müvészileg nagyban emelte két duett, melyet Herr Rezső cellon és Kubicsek Antal dr. zongorán adtak elő: Andante Reissigertől és Ave Mária Shubertől. A változatos és gazdag müsort Masznyik Endre dr. theol. akad. igazgató szavai zárták be, ki megköszönve a közönségnek állandó érdeklődését a protestáns esték 25-ik sorozatát bezártnak nyilvánitotta. A záró szavak után elhangzott a theológusok énnkkarának éneke is, mely után a közönség lelkes hangulatban szétoszlott.

Lapunkhoz a dr. Boros György felolvasásáról külön is érkezett jelentés, melyet a beküldő evengelikus atyánkfia kivánságára egészen közlünk.

Mielőtt előadásába fogna, egy érzelmi mozzanatról kell beszámolnia. — Pozsonyban mondták ki annak idején az unit. egyházat törvényesen bevett felekezetnek: nem meglepő előtte most sem, hogy a szabadelvü Pozsonyba hivták meg őt, mint a magyarhoni protestanizmus legkisebb ágának: az unitárius egyháznak képviselőjét s jóleső örömmel vállalta el az előadást.

Servet Mihály óta sok kisérlet történt az egyes felekezetek hit- és érzésbeli egyesitésére, de ugy látszik, mintha mindegyik csak nevelte volna az egyes felekezetek között levő tátongó ürt, mert az emberek nem azt nézték, ami öket összeköti, hanem azt, ami őket elválasztja: a dogmát, a holt betüt többre becsülték az élőhitnél és szeretetnél. E téren is bátrak munkája a kezdeményezés, akik nem riadnak vissza attól sem, hogy magasztos elveikért a vértanui halált is elszenvedjék. Büszke rá az előadó, hogy az unit. egyház nem szükölködik ilyenek nélkül. Anglia büszkén vallja magát a szabadelvüség parexcellence hazájának, s mégis, ép itt bocsáttottak el 1662-ben kétezer papot azért, mert nem

akarták aláirni a hivatalos egyház hitvallását. S az unitárizmust csak 1813 ban ismerték el törvényesen bevett felekezetnek. Pedig a szakadók áldásos munkát fejtettek ki. Megalapitották a u. n. vasárnapi iskolákat, amelyeknek az egész nemzetre kiható fontossága van.

Amerikában a 18. sz. végén egy pap lépett föl s szociális-vallásos mozgalmat inditott. E mozgalom alapitotta pl. a vakoknak amaz intézetét, amelyből Keller Ilona is kikerült. Alakult egy szövetkezés az isten- és emberszeretet ápolása czéljából.

Most is léteznek ily egyesületek s örülnünk kell korunk általános szabadelvüségén, csak az a baj, hogy az sokszor nem őszinte. Ennek bizonysága pl. az a hajsza amelyet (1909-ben) az unit. vallásu Taft köztárs. elnökjelölt ellen inditottak; nó meg a Székely Ferenc dr., volt ideiglenes vallás- és közoktatásügyi m. miniszter ellen ultramontán részről zúditott rágalmazás De csak tomboljon tehetetlen dühében a kiközösitéssel s más erőtelen fegyverekkel müködő reakcio, a munka foly s az egymást megértő szivek közelednek egymáshoz.

Ennek szép példája a Chicagóban (1896-ban) megtartott vallásos kongresszus, amelyen a világ minden hitfelekezetéből megjelentek a képviselők s tanácskoztak az emberiséget érdeklő fontos ügyekről: ugyancsak ilyen összejövetel volt Bostonban is. Hazánkban sajnos még nem igen mozognak e téren. De a felolvasó erősen hiszi hogy a szabadelvüség őszinte, felavatott harcosainak munkája itt sem lesz hiábavaló. Mindinkább be fogják látni azt, hogy minden vallásnak annyi értéke van csak, amennyit, az élet mérlegén nyom. Az egyház multja a jelen iskolája. Pál apostol gyönyörü szavaival végzi: „Most azért megmarad a hit, remény, szeretet, e három; ezek között legnagyobb a szeretet." (I. Kor. 1313.)

A közönség a mély tudást, müvészi finomságot eláruló és minden mondatában nemes szabadelvüséget és igazi keresztyén szeretetet lehető előadást nagy tetszéssel fogadta.

Hiradó.

Unitárius tanári gyülés.

A kolozsvári és székelykeresztúri gimn. tanárai f. é. március hó 30-án Kolozsvárt tartották meg évenként szokásos tanácskozásukat. Elnök Dr. Gál Kelemen „A középiskola helyzete" cimü tartalmas felolvasásával nyitotta meg az értekezletet.

Elsőül Dr. Boros György theol. tanár tartott előadást „Középiskolai vallás oktatás a multban és jövőben" czimmel. Ismertetve tárgyának történeti fejlődését a XVI. sz. tól jelenig, a napjainkbnn revizió alá került tantervben. Előadó a következő javaslatot ajánlja

figyelembe vételre: a vallás tanításnak legalsóbb fokon a vallásos érzés felébresztése és a hitnek öntudatossá növelése a czél; második fokon az erkölcsös érzés megszilárditása? harmadik fokon a historiai tudás alapján az egyházias cselekvő munkára előkészites. A nagy tetszéssel fogadott előadást hosszabb megbeszélés, majd szünet követte, melynek eltelte után Szentmártoni Kálmán szkturi tanár olvasta fel „Müvészeti nevelés" cimű tanulmányát. Nagyfoku előtanulmányok alapján azt állitotta minden tanár elé célul, hogy igyekezni kell az ifjuságot azzal a való természettel megismertetni, mert egyfelől éreztetni tudja a serdülő lélekkel, hogy ő is egyik alkotó tényezője a nagy mindenségnek, másfelöl egészséges ideálizmust fejleszt. Ennek a célnak elérésére mindegyik tantárgy egyformán alkalmas. Az idő előrehaladottsága miatt Papp Mózes székelykeresztúri igazgató d. u. olvasott fel „A köziskolában alkalmazható büntetések" cimen, nagy hozzá értéssel ismertetve a jelenleg alkalmazásban lavő fegyelmi szabályokat. E felolvasásokat a tanitásügy iránt érdeklődő nagyszámu közönség hallgatta végig, kik közül Ferencz József püspök urat Fekete Gábor egyh, főgondnok, Gál Jenő és Kozma Ferencz isk. felügyelő gondnok és Dr. Marki Sándor egyet. tanár urakat emlitjük. A hallgatóság mindegyik előadást nagy tetszés nyilvánitással honorálta.

Az egyes előadás után nagyszabásu vita fejlődött ki, melynek eredményét az elnök tömör szavakban összefoglalván a gyülést azzal az ohajtással zárta be, vajha az a nagy lelkesedés és ügybuzgóság, mely a jelen tanári értekezleten oly szépen megnyilvánult, oly értékes előadásokat produkált, frapáns hozzászólásokat váltott ki, a jövőben is megmaradna, hogy ezáltal az a barátságos viszony mely a két gimn. tanári karát közös hivatásukban támogatja még szorosabbá váljék.

U. I.

Egy levél.

Alsószombatfalva 1910. február hó 4.

Kedves Tiszteles úr!

Én Udvarhelymegyében, Székelyderzsi születésü és oda illetőségü, jelenleg a fenn nevezett helyen szolgáló Toró Zsigmond, tizedes.

Mély alázatos tisztelettel értesitem a kedves tiszteletes urat hogy a vallásos érzület buzgóságának parancsa folytán hozzám intézett levelét a mai napon kezemhez kaptam.

Elolvasása után az élet tüzéből egy szikra pattant a valásosságot elfeledő szivemben, a mely azonnal lángra lobbantotta bennem szent hitünknek épitését.

És mindjárt hozzá is fogtam hogy a kedves tiszteletes úr lelkesitő levelére, a mennyire gyenge tehetségem engedi kielégitő választ irjak a kedves tiszteletes urnak.

Először is hogy levelével felkeresett, mint hű alattvalóját, ezt hálás köszönettel fogadom, — és mire leveliben megbizott azt egyházi kötelességekből kilolyólag minél hamarább és teljes odaadással elfogom végezni, és a kedves tiszteletes ur kivánságát teljesitve, vasárnap, ha csak itteni előljáróimtól engedélyt kapok, személyesen fogom a kedves tiszteletes urral közölni.

Addig minden kevés szabad időmet, rászentelve a kevés számu névsort összeirom s ha csak lehetséges lessz magam vizsem be és ha nem, postán küldöm be.

Addig is a kedves tisztelendő atyámat, a Mindenható Isten gondviselése és oltalmába ajánlom mint hü alattvalója és alázatos szolgája

Toró Zsigmond,
tizedes.

Ezt a levelet azért küldöm be, mert abban egy egyszerü székely unitárius legény csillogtatja lelke tengerének igaz gyöngyeit s mint ilyent helyénvalónak tartom, hogy egyházunk e kedves kis lapjában világot lásson. Nem kell abban sem a szerkezetet, sem a kifejezéseket vizsgálni hanem csak, a lelket, mely neki e levelet diktálta.

Én egy egyszerü levélben kértem, hogy irná össze a telepen lévő unitár. vall. katonák névsorát. Ő ebben a felszólitásban miként leveléből kivehető bennelátta unitárismus létkérdését s ahoz mérten fogta fel küldetése fontosságát.

Azért is küldöm és kérem a közlését, hogy tanuljon belőle unitárius önérzetet minden unitárius és különösön azok, akikre egyházuk szellemi és anyagi életének vezetése bizva van.

Fogaras, 1910, április hó 2.

Árkosi Tamás,
unitárius lelkész.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Tanáraink irodalmi munkássága. Április hónapban foglalta el székét az Erdélyi Irodalmi Társaságban dr. Kiss Ernő Vörösmartiról tartott értékes felolvasást. Éppen most jelen meg Dr. Barabás Ábel könyve: A jövő tized regénye. Most vannak sajtó alatt a tanári értekezleten Kolozsvárt tartott felolvasások. Pap Domokos egy kedves elbeszélésivel elismerést aratott az Erdélyi Irodalmi Társaságban.

Az egylet pénztárába folyó évi február 18-tól április 16-ig rendes tagsági dijat fizettek: Hegedüs Mihály Prázsmár, Kriza Sándor Homorodalmás, Fekete József Fogaras, Pálhegyi Pálné Sebes, Sárdi Lőrinc Kolozsvár 910-re, Özv. Májay Istvánné 908 909-re, Unitárius Egyházközség Dévaványa 910—914-re, Borsi János 907—911-re, Csegezi Tamás Ádámos 909—910-re, Orbok Lajos Medgyes 910-914-re, Kun Pál Kolozsvár 910-re, Felföldi Béláné Marosludas 905—909-re, Gálffy Kálmán Székelykeresztur 908—917-re, Ádám Dénes Budapest, Vida Sándor Sepsiszentgyörgy, Kovács József Kolozsvár 910-re.

Előfizetői dijat fizettek: Hermann Béla Ujfazekasvarsánd, Dr. Sándor Balázs, Id. Dániel Gábor, Simó Ferenc Budapest 910-re, Dr. Barabási István Nagybánya 909—910-re, Végh József Székelykocsárd, László Pálné Abásfalva 910-re.

Az udvarhelyköri fiókegylet pénztárába fizettek 1910-re: Dombi János, Györfi István, Kiss József, Unitárius egyházközség Homoródszentmárton, Sándor Gergely, Bálint Mózes Lókod; Kovács Imre, Bedő Albert Homoródkeményfalva; Özv. Gergely Mózesné, Kiss Mózes, Kádár Lajos, Kádár Lajosné, Unitárius Egyházközség Abásfalva; Papp Zsigmond, Barabás Vilmos Gyepes; Balázs András, Sándor Mózes, Kendi István, Unitárius Egyházközség Kénos; Deák Lajos, Barabás András, Székelyudvarhely; Mátyás János, Mátyás Jánosné, Szatmári Lajos, Szatmári Lajosné Székelymuzsna; Szatmári Mislós, Sándor Gergely, Kiss Jakab, Kiss Jakabné, Konc János, Unitárius Egyházközség Székelyderzs; Ürmösi József, Ürmösi Józsefné, ifj. Barta Mózes, Egyed Ferencné, Özv. Salamon Adolfné, Kiss András, Bence Gábor, Bence Gáborné, Unitárius Egyházközség Homoródszentpál; Gál József, Balázs János, Unitárius Egyházközség Recsenyéd; Szén Mihály, Szén Mihályné, Nagy Gyula Homoródszentpéter; Barta Ferenc, Bedő József, Vajda Antal, Máté Lajos, Péter Sándor, Péter Sándorné, Unitárius Egyházközség Városfalva; Kiss György, Péter Ödön, Unitárius Egyházközség Homoródjánosfalva; Demeter Dénes, Demeter Dénesné, Unitárius Egyházközség Karácsonfalva; Ajtai János, Ajtai Jánosné, Barra Lajos, Péterffy Áron, Péterfi Áronné, Özv. Hermann Károlyné, Tari Sándorné, Unitárius Egyházközség Homoródalmás; Tibáld József, Tibáld Józsefné, Deák Mózes, Deák Mózesné, Bendek András Homorodujfalu; Máté János, Máté Jánosné, Kiss Károly, Kisgyörgy Sándor, Kisgyörgy Sándorné, Kisgyörgy Zsuzsa, Székely Zsigmondné, Unitárius Egyházközség Vargyas; Imre Zsigmondné Kibéd; Borbáth Zoltán, Pál Gyula, Benkő Mihály, Egyed Albert, Vas Albert, Dr. Szentkirályi Andor, Dr. Máté István, Pollák Ignác, Pál Ferenc, Pál Ferencné, Dr. Jakab Zoltán, Szabó Dénes, Özv. Benedek Imréné, Unitárius Egyházközség Okland; 1909-re Özv. Sándor Gergelyné, Id. Gergely Mózes, Abásfalva; Szabó Mózes, Bence Gábor, Bence Gáborné, Homoródszentpál, Márkos András Homoródjánosfalva, Tari Sándorné Homoródalmás,; Deák Mózesné Homorodujfalu; 1908-ra özv. Sándor Gergelyné Abásfalva - Bence Gáborné Homoródszentpál; 1905-re Sándor Gergelyné Székelyderzs

A küküllőköri fiókegylet pénztárába fizettek: Unitárius Egyházközség Dicsőszentmárton, Gvidó Béla 910-re, Cvidó Béláné 906—907-re, Gvidó Mózes Szőkefalva 905—907-re, Nagy Béla, Nagy Béláné Bethlenszentmiklós 909-re, Gálfalvi István Harangláb 908-ra, Gálfalvi Sándor 909-re, Bedő Gábor Magyarsáros 910-re, Durugy András Dicsőszentmárton 907-re és Biró Pál Marosszentbenedek 908-ra.

Az egylet perselyébe ajándékozott a Korona-bank Részvénytársaság Kolozsvár 15 K-t. Az U. K. költségeire ajándékozott Hermann Béla Ujfazekasvarsánd 2 K., Dr. Sándor Balázs Budapest 1 K. 60 f., Dr Tóth György Kolozsvár 5 K. Dr. Barabássy István Nagybánya 3 K. 20 f., Kovács József Kolozsvár 1 K. Fogadják az egylet köszönetét.

Kolozsvár, 1910. április 16.

Gálfi Lőrinc
pénztárnok.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

Személyi változások a lelkészi és énekvezéri állásokban. — *Nagyajtáért* nagy harc folyt Kovács Lajos és Kisgyörgy Imre között, — de mivel Kisgyörgy sokkal fiatalbb és Kissolymosba is megválasztatott a főt. püspök ur Kovács Lajost nevezte ki Nagyajtára. A nagyajtai hivek szelid lelkü munkás papot nyertek, a kitől minden jót remélünk. A kissolymosiaknak sem lesz panaszuk, mert Kisgyörgy a legifjabb gárda jelesei közé tartozik. Érdekes, hogy Nagyajtára habár leányágon vissza került a Kriza család, minthogy Kovács Lajosné Kriza Ilona, a Kriza püspök unokája. — *Ütő* Lajos dombói lelkész 44 év multán megérdemelt nyugalomba vonul május 1-vel. Nagy tiszteletnek és szeretetnek örvendett hosszu pályáján. Megérdemli a nyugalmat. Helyébe hivei papjelöltet választottak s a főt. püspök ur hasonló nevü iiát nevezte. ifj. *Ütő* Lajos kitünően végzett ifju, a ki előtt szép jövő áll a papi pályán. *Kovács* István pipei lelkészt megválasztották és a főt. püspök ur kinevezte Bethlenszentmiklósra lelkésznek.

Vári Albert főgymn. vallástanárt március 30-án ünnepélyesen beiktatta az egyház és az iskola. Nevezetes esemény, mert Vári a legelső rendes vallástanár a főgymnáziumban Székfoglaló értekezése artalmilag is formailag is teljesen kielégitette az előljáróságot és a hallgatóságot. Kozma Ferencz gondnok, dr. Gál Kelemen igazgató, Ferencz József püspök ur és Hadházy Sándor mint az E. K. Tanács képviselője mondottak beszédet. Gálfi Lőrinc theologiai tanár szép és megható imádsága s az ifjuság éneke nagyban emelték az ünnepély hatását.

Theologiai tanárok beiktatása. Május 28-án fogja beiktatni az egyház a főhatóság a mult évben rendes tanárokk fi megválasztott Csifó Salamon és Gál át Lőrincz tanárokat. Az ünnepélyen im tó mond Péterfi Dénes lelkész-tanár megnyi k- beszédet Ferencz József püspök ur, szé foglalót Csifó S. és Gálfi L. bezárja a dékán beszéde. Bevezetésül és befejezésül az ifjuság éneke.

Elhunytak. Ló[illegible] *Sándor Márton* nyug. énekvezér 87 é[illegible] korában április 18-án. 55 évig szólgálta az unitárius egyházat és a közoktatás ügyét Oklándon, 60 évig élt boldog házasságban nejével Barta Máriával. A régi nagy és nehéz időkben hű és önzetlen munkás volt kevés igénynyel, de annál több lelkesedéssel. Özvegyén kivül gyermekei és nagyszámu unoka meg dédunoka gyászolja. — Özv. *Gedeon* Jánosné Nagy Krisztina néhai dr. Nagy Károly testvére elhunyt ápr. 16-án Nagyszebenben 68 éves korában.

Dávid Ferencz életrajza immár sajtó alatt van. Dr. Kiss Ernő főgymn. tanár irta és elnyerte vele a kitüzött pályadijat. Az ünnepi kiadványoknak ez lesz az előhirnöke. Üdvözöljük dr. Kiss Ernőt.

Az unitárius egyházközségek történetét lelkészeink nagy része immár beküldötte az E. K. Tanácshoz. Sok becses adat kerül össze, de az is látszik, hogy levéltáraink nagyon hiányosok.

A templomok és egyházi előljárók képét Dunky fényképész immár csaknem mind levette és összeállította. A felirások nagyrésze is összekerült. Értékes gyüjtemény lesz belőle.

A D. F. E. alapszabályai módositását inditványozza a marosi f. egylet. A módositások azt célozzák, hogy a szabályok a változott viszonyoknak megfeleljenek. — A módositás lényeges eltérést abban mutat, hogy a választmány tagjait 1/3 részben vidéki tagokból óhajtja. Ha bármily kötelezettséget keresztül lehetne vinni, hogy a vidéki tagok legalább mindenik fiók egyletből egyszer megjelenjék a választmányi gyüléseken a legszivesebben üdvözölnők az inditványt, de aggódunk a kivihetősége iránt. Talán elég hogy mindenik f. egyleti elnök hivatalból tagja a választmánynak. A módositásokat közelebbi számunkban közreadjuk.

Harmadik estélyünk elmaradt az idényről. Februáriusban nem tarthattuk meg az iskolai betegség miatt, április második már nem volt alkalmas. Azok a kik szives közremüködést igértek fönntartották igéretüket jövőre.

Zoványi Jenő sárospataki református theologiai rendes tanárt a ref. Convent birósága öt szavazattal négy ellenében megfosztotta tanári állásától „hithüség" megszegése miatt. Az egész ország figyelmét és birálatát kihivta ez az itélet, mert Zoványi ugyis, mint számos évig gyakorló lelkész, ugyis mint egyházi iró kitünő szolgálatokat tett egyházának és a magyar közmüvelődésnek.

Pálffy János. A régi, erős unitárius férfiak közül dölt ki megint egy a gagyi és tarcsafalvi Pálffy János egyházi tanácsos halálával. Pálffy János, ki 60-ik évében március 29-én hunyt el Czegez községben, utolsó férfisarja volt családjának. Tanulmányait kolozsvári kollégiumunkban végezte, hol papi oklevelét megszerezvén Kriza János püspök a torockóie iskolához küldi ki rektortanitónak, hol az egyházközség énekvezére is lett Torockó városában élte le aztán szinte egész életét közhasznu tevékenységben. Szive egybeforrott Torockóval Lelkesedett a város és egyházközség minden ügyéért s ttudot lelkesiteni is. Sok intézmény köszönheti részint alapitását, részint fejlődését az ő fáradhatatlan buzgóságának. Nyugalomba vonulása óta Csegezbe ment, hol szintén nagy és áldásos befolyást gyakorolt a község fejlődésére. Mint birtokos, tagja volt a vármegyei bizottságnak s igen élénk részt vett a megye politikai küzdelmében is. Nehány éve betegeskedni kezdett. Felesége, Sárossy Klára, kivel 36 évig élt boldog házasságban, a legnagyobb gyöngédséggel önfeláldozó szeretettel ápolta, de hiába volt minden, hosszas szenvedések után március 29-én meghalt. Temetése márc. 31-én a környék lakósainak óriási részvéte mellett folyt le. Lőrinczi Dénes tordai esperes és Gálffy Mihály csegezi pap megható beszédekben bucsuztatták el. Az unitárius egyház egy derék fiát, a csegezi egyházközség jóltevő gondnokát vesztette el. Pihenése legyen csendes. Emlékét jótettei megőrzik.

„A Református Szemle" sablonos propagandának nevezi az „Unitárius Közlöny" 2-ik számában megjele t közleményünket egy protestáns lelkészről. Ugy érti, hogy mi is a kath. egyház „szent csudáit" csináljuk, holott az egész „a mesétcsináló agyában van." Csak annyit mondunk arra is a többi szóra is, hogy a levelet őrizzük és discrétio mellett megmutathatjuk a Szemle szerkesztőjének. — Nemhogy nem költünk mesét, de nagyon sok ilyen levelet tudnánk felmutatni protestáns lelkipásztoroktól. Ha a R. Sz. ismerné eljárásunkat, bizonynyal nem olyan hangot használna, a milyennel 195. lapján szólta magát!

Zongorák, Pianinok

és Cimbalmok. — Csak elsőrendü gyártmányok. Legszolidabban vásárolhatók és bérelhetők

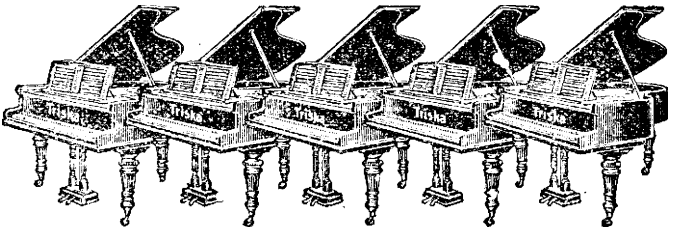

TRISKA J. hirneves zongoratermében Kolozsvárott. — Alapittatott 1870-ben.

Hangolásokat és javitásokat szakszerüen készit.
Szakképzett hangolót vidékre is azonnal küld.

Mindenféle könyvnyomdai munkákat, modern kiállitásban, gyorsan és jutányos árakért készit az

„Ellenzék"- Nyomda

Kolozsvárt, Szentegyház-utca 22.

MATTAY és HUTTER BORKERESKEDÉSE
Kolozsvárt. — Telefon 190.

Kitünő asztali borok 72 f.-től 90 f-ig.
Pecsenyeborok .... 96 f.-től 2 K-ig.
Piros borok ..... 1 K-tól 2.40 f-ig.
.....
Szászvesszősi borok a mélt. gróf Degenfeld Lajos úr terméséből ....1,20 f-től 2 K-ig.
Hegyaljai tokaji borok 1.60 f-től 6 K-ig.

DEUTSCH MIKSA KOLOZSVÁRT, Mátyás-tér 7. sz. **MÜSZERÉSZ**
Francia különlegességeket tucatonként 2 K-tól feljebb szállit discretio mellett. Szemüveg és csiptetők 1 K-tól.
TELEFON 776. ELEFON 776

Az orsz. iparegyesületi ezüst disz éremmel kitüntetve.

Braun Mihály

:: *HANGSZERKÉSZITŐ MESTER,* ::
a kolozsvári zeneconservatórium szállitója.
Kolozsvár,
Wesselényi Miklós-u. 18.
Finom hegedük, violák és csellók készitési müterme. Valódi olasz, német quint tiszta bél és csak saját készitményü forott hurok.
A legnehezebb javitások müvészies kivitelben elkészittetnek.

ERDÉLY EGYEDÜLI KERESKEDELMI és IPAROS ORGANUMA AZ

Erdélyrészi Iparos Lap

Szerkeszti: POLONYI ALBERT.

Előfizetési ára: Egész évre 8 korona. Félévre 4 korona.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Kolozsvár, „Ellenzék"-nyomda.

TELEFON 233.

XXIII. kötet. Kolozsvár, 1910. Junius. 6. szám.

Unitárius Közlöny

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

☆

SZERKESZTI
Dr. BOROS GYÖRGY.

☆

TARTALOM:

A szerkesztő asztaláról 117
Fekete Károly emlékezete 118
A Dávid Ferenc Egyletből (Ürmösi Miklós elnöki beszéd) 122
Dávid Ferenc emléke (Kádár Lajos) 124
Hír (Szász Dénes)..... 125
A füzesgyarmati unitariusok toronyépitési mozgalma (Kiss Sándor).. 126
Nagy Lajos (Dr. Gál Kelemen).... 127
A Dávid Ferenc emlékzsinat..... 129
Egyházi és iskola..... 130
Szerkesztől üzenetek 132

Mennyegzők, konfirmáció s más ünnepi alkalommal igen kedves és jótékonyhatásu állandó ajándék az imakönyv. „SZIVEMET HOZZÁD EMELEM“ c. női imakönyvet a sajtó meleg szavakkal üdvözölte, a közönség valláskülönbség nélkül megkedvelte. Ára csinos vászonkötésben, arany kehely és arany cimmel 2 K 40 fill. **Öt példány egyszerre rendelve 10 K. Bőrkötés** aranyszéllel (barna, sötétkék, fekete) 6 K. **Selyem és bársonykötés** többféle szinben, kiválóan jó papiron 10 K. **Bőrkötés remek kivitelben 14 K. Megrendelhető lapunk szerkesztőjénél.**

NYOMATOTT AZ »ELLENZÉK«-KÖNYVNYOMDÁBAN KOLOZSVÁRT.

Nyilvános elszámolás.

A mult 1909. év nyarán, Dombón 15 unitárius család szenvedett a roppant nagy tüzvész miatt több évre kiható, érzékeny veszteséget. A tüzkárosultak javára befolyt kegyes adományokat a „Kis-Küküllő“ cimü hivatalos lapban egytől egyig közzétettük, mivel azonban azt, az adakozók mindegyike nem olvashatta, azért a tisztelendő Gvidó Béla küküllőköri Esperes ur által az Egyházi Főtanács alkalmával gyüjtött szives adományokat az „Unitárius Közlöny“ hasábjain is szükségesnes tartjuk elszámolni a következőkben:

Dr. Ferenczy Géza 5 K. Benkő Mihály 5 K. ugy szintén 5 koronát adtak Ferencz József, Gróf Horváth K. ifj. Pataky László és Péterfi Dénes 20—20 koronát adott Kisgyörgy Sándor és a „dicsőszentmártoni községi hitelszövetkezet.“ 4 koronát adott Ürmösi János 3—3 koronát adtak: Fekete N. Gál Jenő, Gyulai Árpád és Dr. Gál Kelemen. 2—2 koronát adtak: Redő Ferencz, Iszlai Gábor, Szentiványi, Nagy György, Dr. Boros György, Molnár Sándor, Máthé, Czakó, Dr. Ferencz József, Kovács N. Józan M. Dr. Ferencz Ákos és Dr. Veres. 1—1 koronát adtak: Ürmösi Kálmán, Faluvégi Áron, Dr. Tóth György, Varga Dénes Albert Dénes, Tarcsafalvi Albert, Székely Miklós, Gál, Dr. Lőrinczy Ákos, Orbók Ferencz, Ádámosi Gábor, Sándor Gergely, ifj. Vaska Béla, Derzsy Zoltán, N. N. Lőrinczy, Dr. Benczedi Andor, Kovács Lajos, N. N. Szentmártoni Kálmán, Dr. Barabás, Dr. Kiss Ernő, Boór Jenő, Kelemen Lajos, Barra Lajos, Antónya, Szathmári Miklós, Kozma Ferencz, Ajtai János, Boér Gergely, Raffaj Domokos, László Domokos, Lőrinczy, Székely János, Gyöngyösy Béla, Ekkart, Lőrincy Dénes, N. N. Ozsváth, N. N. Páll, Varga Dénes, Sándor Gergely, Máthé Lajos, Dr. Balázs Ferencz; Imreh József, Dr. Demeter Lőrincz, Gál Lajos, Vári Albert, Pálffi, N. N. Végh Mihály, N. N. Geréb, Hidegh Mihály Gálfi Lőrincz, Kelemen Árpád, Kelemen Sándor, Kisgyörgy Imre, Patakfalvi Izsák, Máthé Mózes, Dr. Elekes, Kovács Imre, Szász András, Varga Béla, Veres Vilmos, József Lajos, Lakatos Ferencz, Papp Mózes, Kiss Károly, Székely Mózes, Zsakó István, Miklós György, Deák Miklós és Máthé Sándor. 50—50 fillért adott Dr. Pázsint és X. J. 40—40 fillért adott: N. N. Kelemen Albert, N. N. 20—20 fillért adott 4 egyén.

Fogadják a nemes szivü adakozók a 200 koronát és 02 fillért tevő szives adományt egyházközségünk nevében hálás köszönettel.

Dombó, 1910. február hó 28.

Ütő Lajos,
unitárius lelkész.

József Dénes,
egyházközség jegyzője.

Székely György,
gondnok.

XXIII. KÖTET. KOLOZSVÁR, 1910. JUNIUS. 6. SZÁM

UNITÁRIUS KÖZLÖNY

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

Kiadja: A DÁVID FERENCZ-EGYLET.

Szerkeszti: Dr. BOROS GYÖRGY

Főmunkatárs: TARCSAFALVI ALBERT.

Előfizetési ára: 2 k. 40 fillér. Egy szám ára: 24 fillér. Egyleti tagok, 5 évi kötelezettséggel, egy évre 2 koronát fizetnek.

Minden pénz Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

A szerkesztő asztaláról.

A Dávid Ferencz Emlékzsinat nagy arányunak igérkezik, mert csak Amerikából 50 jelentkező van. Valószinü hogy Európából minden mivelt országnak lesz képviselője. Nekünk, kik az ünnepet rendezzük, tehát az unitárius egyháznak, minden gondja arra irányul hogy szép, összhangzatos és föleinelő legyen az ünnep. Meg kell mutatnunk hogy az unitárius vallás a testvéri szeretet és jó érzés vallása.

*

Ha lapunk olvasóit nem szeretném és nem becsülném oly nagyra, hogy érettük mindenre kész volnék, most nagyon keserü labdacsokat kellene elejökbe tennem a szerkesztő asztaláról, mert az „Unitárius Egyház„ cimü lapban az én kedves ifju kartársam dr. György János, ezuttal teljes neve alatt, ugy fölteritett számomra, hogy ettől akármilyen nagy társaság torkig jól lakna. De biztositom kedves olvasóinkat, hogy ilyesmire nem vállalkozom. Könnyebb nekem egyedül elviselnem az ilyen sebeket, mintha látnám, hogy támadóm is vérzik. Különben is támadván engemet, a maga ügyét védi, s ahhoz joga van. Izlés dolgában pedig nem adhatok tanácsot.

*

Virág vasárnapot nem egyet hanem annyit lehetne rendezni a hány vasárnap van rügyfakadástól levél hullásig. Jó lelke van annak, ki a maga házában virágok között szeret lenni. Jó lelke és vallásos érzése van annak, a ki szereti hogy temploma asztalán, papja szószékén diszelegjen a virág és a lomb. A buzakoszorukat szivesen látjuk az urasztala fölött. Ami templonaink oly egyszerüek,

oly kevés dísz van bennök, hogy a természettől kölcsön kell kérnünk. Ne feledjük el azonban, hogy a templomnak legfőbb disze a gyülekezet. Ha csak a fehérhaju öregek, a napbarnitott férfiak és nők, az üde ifjuság népes csoportja diszitné is, gyönyörüség volna a templomban lenni. De ha ezek mellett ott lesz a virág is, talán egy hely sem marad üresen.

*

Egyik vasárnap délután két iparos sétikált s egy uj épületet nézegetve beszélgetett. — Egy pohár sörre? — kérdezte hozzájuk érkező ismerősük. Dehogy. Kinézünk a mezőre, hadd lássuk, hogy indul a tavasz. Mi kérem már régóta nem járunk sem vendéglőbe, sem korcsmába, de a gyermekeink, azok már éppen nem is fogják ösmerni a korcsmát, mert úgy vigyázunk rájok, hogy bár ránk is ugy vigyáztak volna. Nagyon megváltozott a világ s ezután még jobban lesz. — Igy végezte szavait. Ehhez hozzáadni valónk nekünk sincsen.

Fekete Károly emlékezete.

Halotti ima és beszéd

(dr. Fekete Károly, kir. alügyész fölött.)

Atyánk! Ki fenn vagy az égben; de jelen vagy mi közöttünk is a te vígasztaló lelked által szentelj meg most is jelenléteddel, lásd meg a mi igaz és mély fájdalmunkat s ne vond meg tőlünk vígasztaló erődet, hadd meritsünk az erő, hit és bölcsesség forrásából. Amen.

„Ne légyen terhetekre néktek mindnyájan, kik által mentek az úton, tekintsétek meg és lássátok, ha: vagyon-e olyan bánat, mint az én bánatom, mert keserűséggel illetett engem az Úr, egyik bánatomra mást adott.“

Ha van kifejezés hitünknek könyvében, a szt. irásban, a mely e mindnyájunkat mélyen megrendítő gyászesetre fájdalom — igazán talál s méltóképpen ecsetelheti a veszteség fölötti mély fájdalmat — úgy első helyen a siralmak prófétájának ezen feljajdulása az.

Künn a természetben ébredés a halálos álom után. Újjá-születés öröme. Új élet s áldás reménye. Édes illata mosolygó virágoknak, vidáman zengő dala hazájukba visszatért dalos madaraknak. És itt e hajlékban? . . . ah! itt annyi mosolygó reménynek, annyi édes illatot árasztó örömvirágnak szomorú hervadása!! Itt az ébredő életnek megdermedése! egy hirtelen jött fagyos lehelletre!! Itt a tavasznak halála!

Mély bánattal sújtott özvegy! oh Tied a szomorú elsőség, hogy a prófétának szavait ajkaidra vedd. Tied, a ki alig 2 évvel ezelőtt a hit, remény és szeretet felmagasztosúltságával fogtál vele kezet egy — reményetek szerint — hosszú életen keresztül tartó boldog szövetségre, s a ki most szívetrázó panasszal veheted ajkadra a fájdalom emberének Jóbnak szavait: „Az Úr az én dicsőségemtől foszta meg; — az én fejemnek koronáját elvevé; — az én reménységemet, mint a tövéből kidűlt fának elvevé."

Hát Ti szerető és szeretett szülők, a kik ebben a szép reményekben között épített családi hajlékban most már ismét egy üres helyet fogtok látni ezután?! mert az Úr egyik bánatotokra mást adott. Üres helyet a kedves, meghitt családi élet viruló kertjében, a honnan egy fiatal, minden szép reményre, gazdag gyümölcsözés reményére jogosító ifjú fát tépett ki váratlanúl, hirtelen, zord, vad viharnak pusztító ereje!

És Ti jó testvérek, szerető rokonok, kedves barátok, mindnyájan, a kik ő benne e földön a legtűndöklőbb erénynyel: a jósággal, szeretettel ékesített testvért, rokont, barátot siratjátok; hát Ti vajjon nem jogosan vehetitek-e ajkaitokra ama panasz hangokat: „Van-e oly bánat, mint a mi bánatunk?!"

És haza, közügy, társadalom!! Oh! ezeknek is méltó panasza a súlyos veszteség fölött, a sok szép remény rombadölte miatt!

Hiszen, bár rövid volt a pálya s nem lehetett sok még a gyümölcs a tettek mezején; — de mennyi volt a virág; a nemes törekvések pompázó virága!!

S vajjon nem gyönyörködünk-e a tavaszban, bárha ez csak virágot ad; nem gyönyörködünk-e a rózsaszinben derengő hajnalban is, bárha ez alig terjeszt világosságot s nem ad még érlelő meleget?! . . .

Hiszen mindkettő az érlelődés, a gazdag gyümölcsözés reményét sugározza felénk. S ime, a virágok mind elhervadtak! S ime, a szép tavasz kiesett az évből. Oda van, semmivé lett egy — kötelesség tudásban, nemes törekvésekben, fiatalon is oly gazdag — élet.

De hát engedjétek, hadd kérhessek én is részt a mély fájdalomból. Részt úgy is mint az Úrnak szolgája; a ki az apostolnak e szavaira gondolva: — „ha a törzs szent, az ágak is szentek"— őszintén fájlalom az egyház javára is gazdag gyümölcsözést ígérő ágnak letöretését; — s úgy is, mint ember, a ki szerencsés voltam vele a tanító és tanítvány barátságát élvezni s a ki most a tanító szép reményeit is siratom egy kedves tanítvány koporsójánál.

Van-e oly bánat, mint a mi bánatunk? . . . Van! Csakhogy

ne keressük ezt világi bölcsességben!! Ne száraz elméletekben! Ne tudományok foliánsaiban!

Hanem, mint jó keresztények, egyedűl az Isten atyai jóságában, szeretetében, bölcsességében. Egyedül a vallásos hitben:

Imádkozzunk!

Hozzád jövünk oh nagy Isten! idő és örökkévalóság, élet és halál hatalmas Ura! Édes Atyánk!

Hiszen téged keres a mi lelkünk szüntelen.

Téged, öröm és bánat, remény és csalódás között. Viharokban és nyugalom csendjében, derűs és borús napokban egyaránt. Hiszen a Te hatalmadat látjuk a fölkelő és lenyugvó napban; a bölcsőben és a koporsóban egyaránt. A Te hatalmadat nemcsak a tavasznak virágpompájában, hanem akkor is, a mikor zúgó vihar jön és fákat csavar ki tövestűl; — a mikor egy nem várt fagy hirtelen elhervasztja a megújult természet ékességeit. A Te hatalmadat nemcsak az égen tündöklő fényforrásokban, — melyek a világosság és meleg áldásait árasztják reánk, — hanem az igének fényében is, a mely a vigasztaló hit sugaraival örvendezteti lelkünket.

Te tudod Uram a gondolatot — ismered az érzést — te belátsz a szívek rejtekébe. Te látod a mi fájdalmunkat is. Oh! Hiszen a te megmásíthatlan akaratod mérte azt reánk, a mely intézi világok sorsát és egyesek életét.

Megbocsáss nekünk a gyarlóságért, ha szívünkben néha a hatalmad érzetéből támadt félelem felülmúlja a gyermeki bizalmat, a melynek pedig állandó erőt kellene nyernie a te atyai jóságod és szereteted naponként megújuló jeleiből.

Megbocsáss, ha mi a kicsiny porszemek, fellázadunk néha ellened az alkotó ellen s avatatlan ésszel bírálni merészeljük kezednek műveit s bölcs intézkedéseidet.

Megbocsáss, ha most is — pillanatokra tán — erősebb volt a fájdalom — vagy talán éppen a zúgolódás és panasz — hangja, mint a te előtted való megalázkodás és bizalom érzései.

Hiszen te adtad az életet. Te oltottad szívünkbe ennek szeretetét. Te alkottad az emberi szív meleg érzéseit — s tetted legerősebb kapocscsá köztünk a szeretet és vonzódás érzetét, — a melyeknek elszakadásán fáj, vérzik szívünk.

Oh fáj, vérzik a mi szívünk Atyánk e koporsónál is. — Hiszen egy jó hitestársat, egy hálás gyermeket, egy szerető testvért, rokont és barátot — és egy nemesen törekvő, igaz, hű fiadat látjuk abban pihenni; a kit férfikorának tavaszán hirtelen, váratlan ragadott el, a te kérlelhetetlen végzeted.

És mégis, mégis ne a zugolódás, ne a panasz legyen nagyobb! . . .

És mégis az éltető hitért esedezünk atyánk! hogy ez enyhítsen bút — fájdalmat; — legyőzzön kételkedést — kishitűséget.

Leborulunk változhatatlan hatalmad előtt — a mely mindeneket megcselekedhetik — és így szólunk szt. fiaddal: „Legyen meg atyám a te akaratod!"

Leborulunk jóságod és bölcsességed előtt, a mely „mindeneket javunkra igazgat."

Meghajlunk kijelentésed igazsága előtt: „Azoknak, a kik az Urat szeretik, mindenek egyaránt javukra vannak." Oh engedd, hogy ezekből vígasztalást, bíztatást merítsünk. Oh emeld föl szt. hitünk tanításai által szívűnket a kétség hullámaiból. Áraszd a vígasztalás mennyei balzsamát mindnyájunkra. De különösen azokra a mélyen sebzett szívekre, a kik fájdalommal zokogják e koporsó mellett: „Van-e oly bánat, mint a mi bánatunk?" Töröld le könnyeiket a szeretetnek viszontlátást igérő, fölemelő reményével. — A hittel, mely bíztat, hogy a szeretet mindörökké megmarad, mert „erős, mint a halál — kemény, mint a koporsó." Az elköltözöttnek adj csendes nyugalmat.

Minket pedig taníts az ő példája által is, rendíthetetlen kötelesség tudásra, nemes törekvésekre, — hogy bármikor jön el a számadás órája, meghallhassuk helybenhagyó szózatod: „Jól vagyon jámdor és hív szolgám!"

Itt állunk Atyánk, mint egykor az apostolok, egy ily napon — a midőn a legigazabb barát elvesztésén tünődve ég felé emelték szemeiket. Ég felé emeljük mi is most szemünket. Vajha meghallanók szívűnkben szt. fiad igéit s ebben a bíztatás szózatát: „Én élek, ti is élek." Mert „az én Atyámnak házában sok hajlékok vannak."

Az ő nevében könyörgünk! Amen!

*

Elbocsátunk most már kedves ifjú barátunk! El a hajlékból: a hol mindenki ezt zokogja utánad: „Emlékezetben leszel, mert üres leszen a te helyed!" Nem ezt reméltük. Nem így gondoltuk.

Elbocsátunk téged a végső útra.

De el is kísérünk soha el nem muló szeretettel, a melybe mint tündöklő keretbe foglaljuk képedet, emlékedet. És kitérünk a viszontlátás reményével.

Béke lengjen útadon. Béke sírod fölött.

És béke e hajlékban is.

A hit, remény és szeretet békéje!!

Isten veled! Amen!

* * *

A sírnál.

Itt a mulandóság honában, a derékban kettétört oszlopok jelzik a te szomorú sorsodat kedves ifjú barátunk. Lebocsátunk most már az örök nyugalom ölébe. S kérjük ama mennyei Atyát szívünk titkos, halk sóhajában — ha már nem adta meg azt, a mit reméltél, a mit reméltünk — adja meg hát neked a nyugalmat — s lelkednek — mint megérdemlett jutalmat az örökélet koronáját.

A szeretet fog sírod fölött őrködni. A szeretet virágot fog arra ültetni. És ápolni a soha el nem muló fájdalom könnyeivel. És a viszontlátás reményének derült ás meleget árasztó sugáraival.

Isten veled! Isten velünk!

Amen.

A Dávid Ferenc-Egyletből.

*Ürmössy Miklós elnöki beszéd.**)

T. gyülekezet!

Még fülünkben cseng a templomok harangjainak méla zúgása és imába merült népeinek szent zsolozsmája, mellyel a keresztényvilág alig nehány nappal előbb megülte husvét ünnepét. Még lelkünk telve van a feltámadás ünnepének magasztos áhitatával, — mert ez ünnep az Eszme halhatatlanságának örök szimbólumát jelenti nekünk. De jelent ez ünnep az emberiség számára egy szomorú erkölcsi törvényt is, azt, hogy minden világot megváltó gondolatnak és igazságnak meg kell futnia ama tövisekkel kirakott utat, amelyen végig haladt a mi nagy Mesterünk, Jézus Krisztus Urunk! A ki szeretetet, felszabadulást és igazságot hirdet, az legyen elkészülve nagy szenvédésekre, mert nem győzhet addig, mig saját életének martir-halálával meg nem termékenyíti a jövőt!

*

Ily gondolatokat hagyott hátra lelkünkben husvét szent ünnepe. S e gondolatokat mély kegyelettel kell átéreznünk, különösen nekünk, magyar unitáriusokuak, kik ez évben ünnepeljük meg a mi nagy martirunk születésének 400-ik évfordulóját, ki szintén a szeretetet, a lelki felszabadulást és az igazságot hirdette és a kinek eszméi nem győzhettek addig, mig ő is börtön halálával meg nem szenvedett értök.

A kegyeletes megemlékezés nagy ünnepéből bizonyára ki fogja venni a maga részét a mi kis egyletünk is, mely e lánglelkű refor-

*) Mult számunkba későn érkezett. Szerk.

mátor szellemében és eszméinek hitében igyekezett vallás-erkölcsi missziójá teljesíteni a társadalom terén.

És ismerve tagjaink hitbuzgó lelkesedését, erős ama lelki meggyőződésem, hogy ez egylet mindig hű fog maradni Dávid Ferenc hagyományaihoz, fenséges eszméihez! De hogy ez eszmék még diadalmasabb erővel nyomulhassanak előre, fiatalabb nemzedékek vállaira kell immár áthárítanunk misszionk munkájának nemes terhét és vezetését. S egyletünk jól felfogott érdekei is azt kívánják, hogy hitéletünk terén, mentől nagyobb munkakörhöz juttassuk ifjainkat.

E szempontok, melyekhez magánviszonyaim is hozzájárultak érlelték meg bennem az eszmét, hogy immár én is megváljak eme díszes állástól, melyre az Önök lekötelező, nagybecsű bizalma helyezett. S midőn ezt teszem, lelkem megnyugvásának tiszta öntudatával mondhatom el: hogy ama zászlót, melyet Önök tíz évvel ezelőtt — egyletünk megalakulásakor — a kezembe adtak s amelyen Dávid Ferene halhatatlan neve ragyog, szeplőtlen tisztaságában adhatom át amaz utódomnak, kit Önök helyembe fognak ültetni. — De ha mint elnök búcsút is veszek Önöktől, mint közharcos együtt fogunk küzdeni lankadatlan erővel továbbra is nagy eszményeinkért!

És most szabadjon megköszönnöm úgy a nagy közönségnek, mint egyletünk tagjainak, valamint mindazoknak, a közreműködőknek szives támogatását, kik úgy a multban, mint az idén is oly vonzóvá tették felolvasó üléseinket. S egyletünk nevében külön is hálás köszönetet kell mondanom dr. Hornyánszky Aladár úrnak, a pozsonyi evang. theologiai akadémia nagytudományú tanárának, mai szép és nagyérdekű felolvasásáért. Mi mindig szivünkből örvendünk, valahányszor körünkben tisztelhetjük amaz egyház kitünőségeit, melynek megalapítója, mint a reformáció egyik legnagyobb alakja, a lelkiismeret és gondolatszabadságát vívta ki az emberiség számára s a ki tanítómestere volt a mi Dávid Ferencünknek is. Legyen testvéri szeretettel üdvözölve kis hajlékunkban a mélyen tisztelt tanár úr.

S végül nem nyomhatjuk el amaz igaz, őszinte örömünket sem — melynek talán legelőször kellett volna hangot adnom — hogy körünkben tisztelhetjük szeretett főpásztorunkat, mélt. és főtisztelendő püspök Urúnkat. Mint az apostolok megjelenése, nagy erkölcsi erőt és lelki felbuzdulást adhatott az ő tanítványainak, úgy méltóságodnak köztünk való megjelenése is, mindig újabb erőt és kitartást ad nekünk hitéleti munkánkhoz. S hogy egy ily fenkölt lelkű, nagyszellemű főpap vezetése alatt ünnepelhetjük meg nem sokára Dávid Ferenc emlékét, abban nemcsak mi, de egész egyházunk az isteni Gondviselés kiváló kegyét láthatja. Ama századokra visszanyuló történelmi perspectiva, mely e nagy vallásos emlék-ünnepély alkalmával önkéntelenül is lelki szemeink elé fog

tárulni, Dávid Ferenc és Ferencz József alakjait úgy fogja, feltüntetni nekünk, mint oly két kimagasló szimbolisztikus határjelzőt, mely a multat a jelennel köti össze. E két név a magyar unitárius egyház 400 éves történelmét jelenti. És egyháztörténelmünk 22 püspökünk felett ki is mondta már ítéletét, objectiv szempontokból mérlegelve személyeket és viszonyokat. A 23-ik püspökünk felett — adja Isten — minél később hangozzék el Clió ítélete.

De ha mi, mint élő kortársak, nem is vagyunk hivatva végérvényes, történelmi súlyú kritikát mondani egy korunkban élő fölött, — de szivünkben és lelkünkben már is, mint történelmi igazság él ama meggyőződésünk: hogy Dávid Ferenc első püspökünk székét, a mi korunkban élő unitáriusok közül senki méltóbban és nagyobb hivatottsággal be nem tölthette volna és Dávid Ferencnek méltóbb utódja nem lehetett volna, — a mi szeretett püspökünknél, Ferencz Józsefnél!

Méltóságod nagybecsű megjelenését forrón köszönve, szabadjon főpásztori áldását kérnem úgy egyletünk további működésére, mint e gyülekezetre!

Dávid Ferencz emléke.

Irta: Kádár Lajos nyug. tanító.

Dévavárnak börtönében
— Sötétkorban, réges-régen —
Lezárva volt egy nagy jellem
Lezárta a sötét szellem.

Lezáratta a gonoszság,
Mert félt, hogy majd az igazság
Fényrederül s letörik a
Farizeusi rabiga.

Dévavára börtönében
Szegény rab ült nagy sötétben.
Nagy sötétben — de csak teste,
Isteni fényben a lelke!

Hajnal hasad, napfény dereng,
A börtönből e szózat zeng:
„Egy Isten van! Csak egy Isten!"
„Többet soha, soh'se hittem! . . .

Dávid, az új hít mestere,
Hítének martirja leve,
Börtönének rozsdás zárja:
Lett testének golgotája! . . .

Gyenge testét sírba tették,
Nem bánthatták ám a lelkét! . . .
A gonoszság bámulhatott,
– Holvan? „Nincs itt: Föltámadott!"

Dávid Ferencz! Pihenhetsz itt,
Csendben, nyugton, mert tetteid:
Hítigazságidban élnek . . ,
„Sírból kelnek, eget kérnek!"

Hadd mondjanak bármit mások,
Hogy hiteden van sok átok,
Több ezer lélekben itten:
Él a hited! „Egy az Isten!"

Meg'jedt ettől a gonoszság,
Vádat emelt: érdek, gazság,
Hogy ámitsák a vad népet:
Hirdettek több istenséget . . .

Dévavári börtön felett,
Uj idő lett, uj kikelet,
Bár fáj még az emlékezet,
A mult s jövő itt fog kezet! . .

E sötétkor romja felett
Tavaszifény, virág eredt,
Sírból kiszált az Igazság:
S lett a földön „hitszabadság"!

HÍR.

Az a hír támadt szülőfalumról, hogy művelődik,
Mióta régi kedves harangunk érce megrepedt.
Kemény ércből vettek helyébe újat, nem kicsinyt,
Erős hangjával, hogy megrázhassa alvó lelküket.

És amint mondják ez új erős hang tetszik a népnek.
Városi hangját, idegen voltát nagyon kedvelik.
Városról jövő rosz erkölcsöket, hitvány szellemet
A cifra ruhát s a léha nótát igen szeretik.

A régi harang bús méla hangja hallom megcsendűl,
Miként a zsoltár átrezeg szava halkan szivemen.
Emlékszem újra, mint szomju szarvas forrástól enyhűl,
Úgy enyhültek meg a vágyó lelkek a szent igében.

Emlékszem újra zsúfoit templomra, ha jött vasárnap,
Az áhitatra, mely bűv' erővel hatott s felemelt,
Nem kérkedett bár, de súgva-zsongva szárnyán imánknak
Szállt az Istenhez, ki adta közénk a szeretetet.

Óh! a szeretet az a régi hang immár a multé!
A falum népe, miként régente nem buzgólkodik.
Régi erkölcse és munkakedve megy már lefelé,
Otthoni ruhát, saját nótáját feledni kezdi.

Az a hír támadt szülőfalumról, hogy művelődik
Mióta régi kedves harangunk érce megrepedt.
Szomorú hír, hogy régi harangunk hangját feledik.
Szülőfalumat, hogy így művelik könnyem megered.

Szász Dénes.

A füzesgyarmati unitáriusok toronyépitési mozgalma.

Nyolc éve, hogy alakult a füzesgyarmati unitárius egyházközség. Azzal kezdette vagyoni gyarapobását, hogy templomot épittetett. A község középpontjában egy csinos temploma van. Kézvetlen mellette iskolahelyiségnek és tanitói lakásnak nagy épületet vásárolt. A mai kor igényeinek teljesen megfelelő iskolahelyiségben ma zavartalanul megy a nevelés munkája.

A község életében az uj egyház áldásos közmivelődési intézmény, olyan gondolatok, eszmék amelyekről a régi és elmaradott Füzesgyarmat polgára nem is álmodott, ma közbeszéd tárgyát képezik. Az emberek nem azért tartoznak egyházukhoz csupán, mert abban születtek, hanem meggyőződésből. A szabad és független érzelmü gazdák gondozásával a szabadelvü keresztény unitárius vallás egyezik. Szeretnek az emberek vallásos dolgokban is tisztán látni. Szeretnek saját eszükkel gondolkozni. Csak pár lépést kell mennen s az iskolaépület elől három intézményt látok. Ezeket mind önállóan, saját eszüket és akaratukat követve csinálták a gyarmati gazdák. Balra ott van egy szép kis templom az Egy Isten tiszteletére. Tovább egy fogyasztási szövetkezet. Ezt a gazdák önállóan kezelik. Szembe van egy olvasókör, amely egy szellemi társadalmi központ. Mindezek nekem a magyar gazda haladását beszélik. Nem bizzák dolgaikat idegen vezetőkre, Eszük nyitva áll a szép gondolatok előtt, de cselekedni maguk akarnak. Lelkiismeretlen vezetők tanitották meg erre az okosságra.

Hogy mennyire szeret önállóan gondolkozni s menyire találja gondolkozását az unitárius vallás azt egyik gazdának ez a nyilatkozata mutatja legjobban. „Én unitárius voltam még amikor születtem — mondotta ez a gazda, aki eredetileg református volt — csakhogy nem tudtam, hogy van már ilyen vallás a világon, mint az unitárius.“ A más felekezetüek között is a felvilágosultak rokonszenveznek az unitárius vallással. Egészen gyakori dolog, hogy másfelekezetüektől szép nyllatkozatokat hallok az unitárius vallás egyszerüségéről és észszerüségéről.

Nemsokára egy éve lesz, hogy a kis egyházat felzavarta éppen annak vezére. Amint a vezér az egyházból eltávozott a zavar is megszünt s a kellemetlenkedéseket azóta békés munka váltotta fel. Ma az egyházközség erős, talán erősebb, mint valaha, mert kiállotta a tüzprobát. Azóta is sok zaklatásnak vannak kitéve egyes hiveink, de ha bensőleg béke van, mindaz nem árthat nekünk. Nem régen történt az is, hogy protestáns lelkésztársam egy özvegyasszony családját kereste fel. Ott azzal kezdette beszélgetését, hogy az unitáriusok nem keresztények, hogy krisztustagadók. Az asszony nem vesztette el a fejét s bizony a lelkész ur igen

erős feleletet kapott. Ma már csak igazsággal s szeretettel lehet embereket hóditani a rágalom és rosszindulat olyan valami, amitől irtóznak az emberek.

A füzesgyarmati unitáriusok most tornyot akarnak épiteni s abba harangokat helyezni. Eddigi fejlődését az egyházközség önkéntes adakozásoknak köszönheti. Most a kebli tanács elhatározta, hogy ívet bocsát ki az egyházközségben a toronyépítés költségeinek az előállítása céljából. A szükséges összeg nyolcezer korona. Ha ez év folyamán sikerül összegyűjteni akkor még a legközelebbi jövőben, talán még ez évben fölépítené a tornyot. Egyelőre azt akarja tudni a kebli tanács, hogy mennyit ajánlanának fel az egyházközség tagjai. Még az ív kibocsátva sincsen s Homoki F. Péter gazda az első ezer koronát felajánlotta. Többen tettek még szóbeli ajánlatot.

Semmiből berendezni egy egyházközséget, tudjuk, hogy nagyon nehéz. Az eddigi gyarapodás is az áldozatkészségnek köszönhető. Jöjjenek segítségünkre adományukkal gazdagabb s régibb egyházközségeink. Valamint egyesektől is szívesen veszünk bármily csekély adományt a toronyépítésére. A szíves adományokat kérem az egyházi pénztárnoknak küldeni. (Cím: ifj. Sári József Füzesgyarmat, Békés m.)

Kiss Sándor
körlelkész.

NAGY LAJOS

Nagy Lajos egyh. főjegyző, nyug. tanár meghalt! A nagy idők tanui közül mind kevesebbet, meg kevesebbet sirathatunk el, mert soraik nagyon meggyérültek.

Nagy Lajos tanár az iskola munkakörétől régen megvált, de a társadnlomban szünetlenül mozgott, működött. Egy-két éve hallottuk panaszát, sohajtozott az erő lankadása miatt, de lelki élénkségét mindvégig megtartotta. Szép piros pünkösd napján elvitte jó kedélye a rokonok és barátok közé. Köszöntötte a szép ünnepet, régi szokása szerint mondott egy-egy kedves, szellemes szót. Költői lelke mindig hű maradt hozzá s bizonynyal annak köszönhette 82-re emelkedett hosszu éveit, hogy kedélyéről soha sem feledkezett meg.

Az az áttekintés, a melyet egykori tanitványa, dr. Gál Kelemen, a sirnál búcsuképen elmondott, eszünkbe juttat sok kedves emléket a tanteremből, a tanácsgyülésekről. Nagy Lajos szivesen

adta oda erejét minden olyan közügynek, a melyből embertársainak előhaladását remélte. Kiváló gyakorlati érzékkel volt megáldva. Egyházának gazdasági téren sokszor adott hasznos tanácsot. A város épitése és szépitése körül főérdeme a Mátyás-szobor, de számos, kicsinynek látszó s végül nagyhatásu dologban volt hol kezdeményező, hol végrehajtó. Jobb családapát alig lehet elképzelni. Költeményei mindig hirdetni fogják nagy szeretetét, melylyel nejét s gyermekeit elárasztotta.

Irodalmunkban is nyoma maradt munkásságának. A Keresztény Magvető megindítása eszméje tőle származott. Kriza mellett első szerkesztője volt. Az Unitárius Közlöny első évfolyamait is az ő neve ékesiti. Az első számban megjelent énekéből állandóan csengeni fog a jövő nemzedékek fülébe:

Folyna mindig vigan életünk
Imádkozni mégis kellene,
Hozzád oh szeretet Istene!

Bucsu

Nagy Lajos sirjánál.

Egy hosszu, hosszu félszázad borus és vidám emlékei ujulnak fel e percben emlékezetemben. Ott látok egy 20 éves ifjut, amint a márciusi eszmék első viharására társai élére áll, népgyüléseket rendez, agitál, lelkekesit. — Majd a Mátyás huszárok, később a 87-es zászlóalj honvédei között tünik föl délczeg alakja. A szabadságharc gyászos lezajlása után honfiu bánattal és magyar szive keserüségének elfojtásával könyvek közé menekül, tovább tanul. Azután külföldre megy, megnyeri a magyarnyelvnek halhatatlan Budenzet. Tanáriszéket foglal el olyan időben, mikor nem volt szabad a magyar szó s a gondolat is csak halkan, csak bizalmas körben, csak tanár és tanitvány között, hogy ne hallják meg avatatlan fülek. De annál szomjasabban epekedtek a magyarság igéi után a megkinzott apák gyerekei, akik az apáiktól csak elfojtott fájdalmat, csak önkinzó gyötrődést, csak tehetetlen vergődést láttak. Igy megkinzott és meggyötört lelkek között megyáltóként jelenik meg a fiatal tanára maga rendithetetlen magyarságával és függetlenségével. Mint szomjas föld az üditő esőt, úgy szivják be a forró hevületű tanitásokat. Homeros és Platon tanárnak és tanitványnak egyaránt csak arra jó, hogy a magyarság sorsát példázzák, hogy párhuzamul szolgáljanak a magyar nemzet sorsa, öröme és bánata között és hogy tanár és tanitvány együtt sirjanak, a legjobb esetben sirvavigadjanak.

De a tanári szék nem nyujt elég tért tevékenységének. A lanthoz nyul s dalban önti ki hazafiu bánatát. Majd a vallás igéiben keres

vigasztalást. Társadalmi és közéleti tevékenysége mind szélesebb körü lesz s Kolozsvár müveltségtörténetének irója az ő nevét a jobb hangzásuak között fogja emlegetni, már azért is, mert a felséges Mátyás szobor gondolata az ő fejéből pattant ki. Mennyit agitált, mennyit sürgetett és interpellált, mig megérhette a nagy gondolat megvalósitását!

De hát nem ez az alkalom az, hol egy hosszu, munkás élet küzdelmeit és sikereit, alkotásait és csalódásait felsorolni lehetne.

Most csak legyen köszönet és hála szellemednek a lelkünkben még most is rajzó sok kedves diákemlékért; köszönet és hála küzdelmes életedből vett tanulságokért; legyen köszönet a sorsnak, hogy izzó magyar lelked ideálizmusán s reményein melegedhettünk és lelkesülhettünk, legyen elismerés azokért a szolgálatokért, amelyeket sötét és borus időkben lelkes buzgalommal teljesitettél. És legyen végül hála a gondviselésnek, hogy életed példájával előttünk járhattál s minket egyéniséged varázsával oly gyakran biztattál.

Az unitárius kollégium tanári kara ési fjusága uevében a hálás elismerés érzelmeivel és bánatos emlékezéssel bucsuzunk Tőled!

És bucsuzom Tőled a kolozsvári tanári körben egyesült összes tanárok nevében, kiknek összejövetelein, tanácskozásain régebben gyakran résztvettél, kik szeretettel vették körül nemes alakodat, kik Nesztoruknak tekintettek. Emlékezeted élni fog közöttünk!

Isten veled! Pihenj csendesen!

Dr. Gál Kelemen.

A Dávid Ferencz emlékzsinat.

Gyors léptekkel közeledik a nagy ünnep, Dávid Ferencz ünnepe. 1879-ben a nemzeti kibontakozás idejében ünnepeltük gyászos halálát most ünnepelni fogjuk dicső születését. Lehet, hogy a halál emléke sokakat vissza tartott attól az ünneptől, hisszük, hogy erre nagyon sokan elfognak jőni nem egyházunkhoz tartozók is. Az alább közölt tárgysor fölemelő és nagyszabásu ünnepet igér. Az ünnep Kolozsvárt 1910 évi augusztus 20 és 21 napján lesz 22-én utazás Dévára és 23-án ünnep Déván.

1. nap (augusztus hó 20. szombat.) Emlékünnep a kollégium disztermében. Kezdete d. e. 9 órakór. 1. Karének. 2. Ima tartja Ferencz József püspök. 3. Az ünnepély megnyitása Br. P. Horváth Kálmán főgondnok ur által. 4. Üdvözlés a vendégek részéről. 5. Emlékbeszéd tartja Kozma Ferenc kollég. felügyelő gondnok 6. Az ünnepély bezárása Fekete Gábor egyházi főgondnok által. 7. Közének (Himnus). Délután két órakor közebéd. öt órakor a *Dávid Ferenc Egyesület ünnepe. II. nap (augusztus 21 vasárnap.)* Ünneplés a templomban lelkészszenteléssel és urvacsora osztással.

Kezdete d. e. 1/2 10 órakor. 1. közének. 2. Ima. Tartja Dr. Boros György Theol. intézeti dékán. 3. Egyházi beszéd. Tartja Péterfi Dénes kolozsvári lelkész. 4. Zsinatot üdvözlő és lelkészszentelő beszéd. Tartja Ferencz József püspök. 5. Közének. 6. Urvacsorai beszéd. Tartja Lőrinczy Dénes tordai lelkész. 7. Az urvacsora kiosztása. 8. közének. Délután 2 órakor közebéd. Délután angol istentisztelet. III. nap (augusztus 22 hétfő). Elutazás Dévára. IV. nap (augusztus 23 kedd.) A dévai ünnepségek a várban. 1. Délelőtt 8 órakor felvonulás a várba. 2. Zene. 3. Emlék tábla leleplezési beszéd. Tartja Ferencz József püspök. 4. Az egyház nevében babérkoszorut helyez az emléktáblára Gvidó Béla esperes. 5. Óda. Irta és szavalja Józan Miklós esperes. 6. Az emléktáblát át- vevők beszéde. 7. Zene. 8. Közebéd.

EGYHÁZ ÉS ISKOLA.

A Brassai Sámuel porai immár végleges nyugvó helyükön vannak. Április 29-én a siremlék bizottság tagjai az unitárius E. K. Tanács képviselői és a város küldöttjei jelenlétében az épségben levő koporsót kivettük a sirból. Lapunk szerkesztője imádságot és áldást mondott a koporsó fölött. Mély meghatottság fogott el minden keblet, nemcsak azért mivel ujra találkoztunk a nagyhalottal, hanem azért is, mert aggódva gondolunk arra hogy a jó Brassai bácsi soha sem szerette ha vele foglalkoztak. Most már készül az az igazi nagy emlék Pákei Lajos főmérnök tervei szerint a köztemető főutja legvégén a Berde siremlék előtt, a legjobb helyen.

Tanári beiktató ünnep a Theologián. A mult évi főtanácson megválasztott theologiai rendes tanároknak, Csifó Salamonnak és Gálfi Lőrincnek f. hó 28-án volt beiktató ünnepsége az unitárius kollégium disztermében. Az ifjuság éneklése után *Péterfi* Dénes esperes mondott gyönyörü imát. Az ünnepélyt *Ferencz* József püspök nyitotta meg, beszédében vázolván a papképzés históriáját s a jelen ünnepség előzményeit. Ezután *Csifó* Salamon olvasta fel „Az unitárius egyház megujhodása Lázár István püspöksége alatt" cimü nagyszabásu tanulmányát. Majd pedig *Gálfi* Lőrinc mutatta be „Korunk és a biblia" cimü dolgozatát. Mint értesülünk, a felolvasások legközelebb nyomtatásban is megfognak jelenni. Olvasóinknak igy alkalmuk lesz olvashatni azokat. A hallgatóság nagy ovációban részesitette őket. A theologiai bizottság nevében dr. *Boros* György dékán üdvözölte az uj kartársakat. Az E. K. T. nevében *Vári* Albert, a kolozsvári főgimnázium nevében dr. *Gál* Kelemen, a papnövendékek nevében pedig *Györfi* István beszéltek. Dr. Kiss E. felolvasta a székelykereszturi gimnázium igazgatóságának üdvözlését. A mindenképen jól sikerült ünnepséget az ifjuság éneke zárta be.

Délután 2 órakor az ünnepeltek tiszteletére bankett volt, melyen igen sokan megjelentek. A református theol. akadémiát Pokoly József és Ravasz László tanárok, a luth. egyházat pedig Dianiska Frigyes lelkész képviselték az ünnepségen is, meg a banketten is. Az első pohárköszöntőt dr. Boros György mondotta Ferencz József püspökre. A további toasztok közül Ravasz, Dianiska s Péterfi Dénes köszöntői emelkedtek ki. l. á.

A siker és dicsőség utja. Örömmel hivjuk fel k. olvasóink figyelmét az Aka-

démia értesitőjének májusi füzetére, melyből meggyőződünk, hogy dr. *Gelei* József kolozsvári egyetemi tanársegéd, főgimnáziumunknál óraadó — tehát még egészen ifju ember — „Dendrocoelum lacteum Östed szövettanára vonatkozó tanulmányával" megnyerte a Magyar Tudományos Akadémia egyik pályadiját. A birálat nagy dicsérettel emeli ki szerző dolgozatát, melyben tudományos buvárlatainak a világirodalomban eddig még ismeretlen eredményeit nyujtja. A „Dendrocoelum" egyike szabadon élő legalsóbbrendü gerinctelen állatainknak. A tudományban különös fontosságu helyet az által tölt be, hogy legősibb typusát képezi mindazoknak a magasabbrendü állatoknak, melyeknek a tápcsatorna üregében, mint elsődleges testürön kivül, még egy másodlagos testürük is van, melyet az emberben a tüdő, sziv, máj és egyéb mirigyek tesznek ki. Bennük csirájában találjuk még minden magasabbrendü tökéletességünket és egyszerü alakban minden kibogozhatlan bonyolultságunkat. És igy kulcsául szolgálnak az emberi bonc- és szövettan megértésének, különösen idegrendszerünk és mirigyszerveink alkotásának.

Már 1000-en felül megy a róluk szóló dolgozatok, munkák és monographiák száma. Jelenleg is több mint 20, javarészt német és angol buvár foglalkozik velök, amihez magyarázatul emliteit fontosságukon kivül azt hozzuk föl, hogy rendkivül nehezen vizsgálhatók, a legtöbb gyakorlati mikroskopiumos módszer sikertelennek bizonyult.

Ezek ismerete után mindnyájunkat igazi örömmel tölthet el egyik fiatal tanárnak tudományos irodalmi sikere. A birálat különösen kiemeli a kültakaró hámsejtjei finomabb alkotásának és az idegrendszer érző nyujtványaihoz, az izomrostok végágainoz, a különböző mirigyek kivezető csővéhez való viszonyának kideritését. *A kötőszövet alkotásának egészen uj megvilágitása, eddig ismeretlen elemeinek fölfedezése;* a kiválasztó rendszer *csatornáinak az eddigieknél sokkal pontosabb leirása*; az idegrendszer *főbb bonyolult kérdésének tisztázása,* a vezető pályák számos anasztomosisának, a kerületi idegelágazásoktól alkotott recézetnek, a hajválerek hálozatához hasonló vezető folytonosságnak kimutatása rendkivüli érdeme és a tudományos irodalomnak igen nagy nyeresége.

Steinthal Alfréd manchesteri unitárius lelkész meghalt máj. 6-án. Második angol unitárius volt, aki minket személyesen meglátogatott. 1859-ben, midőn a politikai világ nagy forrongásban volt, Steinthal, mint a Kossuth Lajos bizalmassa, beutazta hazánkat s Erdélyt is. Nagy Lajos tanár volt utitársa be a Székelyföldig. A két lelkes ifju sok jó gondolatot váltott, sok szép remény fakadt a magyar kebelben, hogy talán eljő a szabaditás. Az olasz háboru kitörése megváltoztatott mindent. Steinthal állandóan megőrizte a magyarok iránti rokonszenvét és barátságát. Az angol unitáriusok között kiváló helyet töltött be. Kitünő szónok, nagy szervező, lelkes emberbarát volt. 1826-ban született.

Az angol király halála hire az egész világra kihatott és mély részvétet keltett mert tudva levő volt hogy Edward a világbékének nemcsak apostola de őre is volt. A Brítt és Külföldi Unitárius Társulat részvétét fejezte ki, a templomokban gyászistentiszteletet tartottak. Nyilvánosságra jött ekkor, hogy VII. Edwardnak egyik legkedvesebb hymnusa volt: „Közelb hozzád uram mind közelebb" unitárius hymnus. Ádámné Flower Sára irta. Ez az unitárius ének föl van véve minden ango énekes könyvbe, felekezeti külömbség nélkül.

A Dávid Ferenc-Egylet a nagy ünnep alkalmából könyvet ad ki, mely magába foglalja a Dávid Ferenc és kora ismertetését s vallásunk későbbi fejlődését.

Özv. Farkas Józsefné elhunyt Kolozsvárt május 24-én 71-ik évében. A rendkivül munkás, szorgalmas, vallásos jó aszszonyt a rokonok és barátok nagy serge kisérte ki a köztemetőbe. Leánya, özv. Macskási Lajosné és unokája, testvérei és számos rokon gyászolja. Koporsója fölött Péterfi Dénes esperes mondott megható imát és beszédet.

A Dávid Ferencz Egylet 25 éves jubileumára megindult a készülődés. A Dávid Ferencz ünnepeknek egyik szép része lesz ez: Elnökünk Báró Petrichevich Horváth Kálmán nyitja meg Tarcsafalvi Albert titkár ódával méltatja a nagy reformatort, dr. Boros György Dávid Ferenczczel, Fangh Erzsébet titkár az Egylet 25 éves multjával foglalkozik. A Budapesti Dávid Ferencz Egylet nevében Ürmössy Miklós és Percel Ferenczné, továbbá a a hazai és külföldi képviselők és a fiókegyletek megbizottjai beszélnak.

„Missziói Lapok" czim alatt közelebbről egy evangelikus egyházi bel- és külmissziói havi folyóirat jutott a kezünkbe, mely Ágfalván, Sopronmegyében jelenik meg, szerkesztője Schulcz Ödön, evangelikus lelkész, amelynek áprilisi számában szóról szóra ezeket olvassuk: „Dávid Ferencz születésének négyszázadik évfordulóját készül megünnepelni augusztusban a magyarországi unitárius egyház. Az ünnepély, melyen az angol és amerikai unitáriusok mintegy ötventagu küldöttséggel szintén résztvesznek, Dávid Ferencz szülővárossában, Kolozsváron lesz, mig Déva várában, a hol Dávid Ferenczet, Krisztus nem imádása tanának hirdetése miatt fogságba vetették, emléktáblát fognak elhelyezni. — Minket keresztényeket (igy van irva s nem keresztyéneket) ezen ünnepély természetesen nem érint, csak csudálkozunk rajta, hogy még mindig lehetnek unitáriusok, holott a Krisztus istenfiuságát önkijelentésén s a Szentirás bizonyságtételén kivül most már a kétezer éves keresztény (ismét keresztény és nem keresztyén) egyház története is oly fényesen és megdönthetetlen erővel bizonyitja." Mi meg azon csodálkoznnk, hogy egy magát evangelikus lapnak nevező folyoiratban Magyarországon ilyen megjegyzést olvashatunk, a minőt ma még sötét Afrikában sem hisszük, hogy valaki tenne s önkéntelenül eszünkbe jut az az öreg asszony, a ki a Servét máglyájához egy nyaláb fát vitt a hátán, a melyet meglátva talán egy éppen a Servét elitélésében részt vett bíró, mosolyogva kiálta fel: „O saneta simplicitas."

A székelykeresztúri főgymnázium épületének tervét az E. K. Tanács elfogadta s a vall. és közokt. miniszterhez fölterjeszti. A gymnáziumi rész 220.000 koronába az internátus átalakitása 20.000 koronába van fölvéve. A fedezetből 100.000 kor. hiányzik.

Szerkesztői üzenetek.

P. n. V. s. B. n. és többeknek. Egyházi fönhatóságomtól vizsgálatot kértem dékáni minőségemben követett eljárásomra. Erre nem lett volna szükségem mert a Theol. Intézet igazgatósága utasitásai szerint jártam el, határozatát hajtottam végre, de minthogy az ügy nagyon is egyoldalu világitásban került a tájékozatlan közönség elébe, hivatali állomásom és egyéni tisztességem parancsolta a birálat kikérését.

MATTAY és HUTTER BORKERESKEDÉSE
Kolozsvárt. — Telefon 190.

Kitünő asztali borok 72 f.-től 90 f-ig.
Pecsenyeborok .... 96 f.-től 2 K-ig.
Piros bórok ..... 1 K-tól 2.40 f-ig.
.....
Szászvesszősi borok a mélt. gróf Degenfeld Lajos úr terméséből ....1,20 f-től 2 K-ig.
Hegyaljai tokaji borok 1 60 f-től 6 K-ig.

DEUTSCH MIKSA KOLOZSVÁRT, Mátyás-tér 7. sz. **MÜSZERÉSZ**
Francia különlegességeket tucatonként 2 K-tól feljebb szállit discretio mellett. Szemüveg és csiptetők 1 K-tól.
TELEFON 776. ELEFON 776

Az orsz. iparegyesületi ezüst disz éremmel kitüntetve
Braun Mihály
:: *HANGSZERKÉSZITŐ MESTER,* ::
a kolozsvári zeneconservatórium szállitója.
Kolozsvár,
Wesselényi Miklós-u. 18.
Finom hegedük, violák és csellók készitési müterme. Valódi olasz, német quint tiszta bél és csak saját készitményü fonott hurok.
A legnehezebb javitások művészies kivitelben elkészittetnek.

ERDÉLY EGYEDÜLI KERESKEDELMI és IPAROS ORGANUMA AZ
Erdélyrészi Iparos Lap
Szerkeszti: POLONYI ALBERT.
Előfizetési ára: Egész évre 8 korona. Félévre 4 korona.
• • •
Szerkesztőség és kiadóhivatal: Kolozsvár, „Ellenzék"-nyomda.
TELEFON 233.

Zongorák, Pianinok

és Cimbalmok. — Csak elsőrendü gyártmányok. Legszolidabban vásárolhatók és bérelhetők

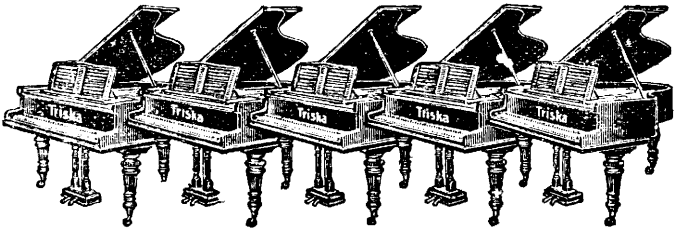

TRISKA J. hirneves zongoratermében Kolozsvárott. — Alapittatott 1870-ben.

Hangolásokat és javitásokat szakszerüen készit. Szakképzett hangolót vidékre is azonnal küld.

Mindenféle könyvnyomdai munkákat, modern kiállitásban, gyorsan és jutányos árakért készit az

„Ellenzék"- Nyomda

Kolozsvárt, Szentegyház-utca 22.

XXIII. kötet. Kolozsvár, 1910. Julius. 7. szám.

Unitárius Közlöny

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

☆

SZERKESZTI
Dr. BOROS GYÖRGY.

☆

TARTALOM:

A szerkesztő asztaláról 133
Ünnep előtt (Tarcsafalvi Albert) .. 134
A Dávid Ferencz emlékzsinat 185
Nők világa (Fanghné Gyujtó Izabella) 137
Válasz egy hirre (Vári Domokos).. 141
Külföldi unitáriusok munkája (Kiss S.) 142
A bpesti Dávid Ferencz Egylet (R. L.) 144
A Brassóban épitendő unitárius templomra felhivás kegyes adakozásra 145
Kriza János 100 éves születési évfordulója (Kovács Lajos)..... 147
Egyházi és iskolat mozgalmak 148
Szerkesztői üzenetek 151

Mennyegzők, konfirmáció s más ünnepi alkalommal igen kedves és jótékonyhatásu állandó ajándék az imakönyv. „SZIVEMET HOZZÁD EMELEM“ c. női imakönyvet a sajtó meleg szavakkal üdvözölte, a közönség valláskülönbség nélkül megkedvelte. Ára csinos vászonkötésben, arany kehely és arany cimmel 2 K 40 fill. **Öt példány egyszerre rendelve 10 K. Bőrkötés** aranyszéllel (barna, sötétkék, fekete) 6 K. **Selyem és bársonykötés** többféle szinben, kiválóan jó papiron 10 K. **Börkötés remek kivitelben 14 K. Megrendelhető lapunk szerkesztőjénél.**

NYOMATOTT AZ »ELLENZÉK«-KÖNYVNYOMDÁBAN KOLOZSVÁRT.

Az unitárius vallás Dávid Ferencz korában és azután.

A Dávid Ferencz Egylet ünnepi könyve immár sajtó alatt van és a nagy ünnepre készen lesz. Olyan könyv a milyenre a közönségnek nagy szüksége volt. Tájékozni fog Erdély politikai helyzetéről, az unitárius vallásra és egyházra vonatkozó törvényekről és rendelkezésekről, Dávid Ferencz vallásáról, a vallásért folytatott nyilványos szónoklatairól, az unitárius név eredetéről, az unitárius világi vezérekről, az elnyomatás idejéről az angol és amarikai unitáriusokról, közoktatásunkról, az 50-es évek küzdelmeiről. Irni fognak: Fekete Gábor főgondnok, Ferencz József püspök, Borbély György, Borbély Ferencz, Dr. Borbély István, Kelemen Lajos, Csiló Salamon, Gálfi Lőrincz, Pap Mózes, Perczel Ferenczné, Szentmártoni Kálmán, Varga Dénes, Vári Albert, Dr. Boros György stb.

A könyv ára 3 kor. Már most elő lehet fizetni. Reméljük, hogy olvasóink megfogják szerezni ezt nagybecsü és nélkülözhetetlen könyvet, a mely nemcsak azért lesz nevezetes, mert a Dávid Ferencz dicsőségét hirdeti, hanem azért is, mert az unitárius egyház és vallás multjáról olyan tájékozást nyujt, a mire mindenkinek szüksége van.

XXIII. Kötet. KOLOZSVÁR, 1910. JULIUS 7. SZÁM.

UNITÁRIUS KÖZLÖNY

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

Kiadja: A DÁVID FERENCZ-EGYLET.

Szerkeszti: Dr. BOROS GYÖRGY

Főmunkatárs: TARCSAFALVI ALBERT.

Előfizetési ára: 2 k. 40 fillér. Egy szám ára: 24 fillér. Egyleti tagok, 5 évi kötelezettséggel, egy évre 2 koronát fizetnek.

Minden pénz Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

A szerkesztő asztaláról.

Az ünnepi alkalomnak meg van az a kiváló haszna, hogy az emberek magukat is házukat is rendbe szedik. A mit máskor nem vettek figyelembe, mivel szorgosabb munkával voltak elfoglalva, most gondosan átvizsgálják, kijavitják. Helyre áll az összhang, megifjadik és megelénkül minden. Az unitárius egyház most van egy nagy ünnep előkészülőjén. Mindenki arra gondol, hogy a nagy napok alatt maga is háza is ünnepi diszben legyen.

—

Külföldi hitrokonaink és barátaink nagy lelkesedéssel készülnek a legidősebb testvér meglátogatására. Arról értesültünk, hogy nemcsak Kolozsvárra jönnek le, hanem némelyek másutt is tesznek látogatást. Arra is lehet számitani, hogy a zsinat előtt némelyek behatolnak egészen a keleti megyékbe és meglátogatják egyházközségeinket.

*

A vasárnapi iskola, az egyház veteményes kertje. Oda mindenki azért megy, hogy vallásával, egyházával, hitével és boldogságával foglalkozzék. A közelgő nyáron kitünő tárgynak kinálkozik: a reformacio, az unitárius reformacio, Dávid Ferencz élete és tanitása. Befejező tanitásokban a külföldiekhez való viszonyunk ismertetése kinálkozik alkalmasnak.

*

Dávid Ferencz neve ma nagyon széles körben forog a legjobb és legbőlcsebb emberek ajakán és irásában. Sokan a halálát tartják nagyon megható eseménynek, pedig a tanitása volt a fő, s az a lélek amely vezette és főnntartotta a mindennapi nagy küzdelmek között.

A szomszéd a magyarnak egy gyenge órájában mellére tette térdét, lekötözte karját, lábát, még a fejét is. Az erős magyar néhányszor kiszabaditotta karját, előrántotta kardját, hogy elvágdalja a köteleket, de mert nem segitett neki minden atyjafia, csak nem tudott egészen lábraállani. Most más fegyverrel folyt a harc. Most a munkás kezek döntik el a csatát, tehát a 12 éves gyermeken elkezdve föl az öreg emberig mindenki, a ki dolgozni tud. Dolgozunk magunknak s egy fillért sem adunk az osztráknak. Mondja ki minden magyar, hogy soha egy fillért sem ad osztrák portékáért s tiz esztendő alatt kész lesz a győzelem. De ez azt jelenti, hogy a gyermek is a felnőtt is igazán és becsületesen tartsa ehez magát. Lássuk igaz-e, hogy a magyar ember szavának áll.

*

A pápai szék köriratai (Encyclika) a r. kath. hivekhez szolnak, de másoknak is mindig tartalmaznak bizonyos izenetet, gyakorta igen kellemetlent. A legujabb Borromaeus Katholikus szent emlékét ujitja fel a szentté avatás 300 éves fordulója alkalmából. Dicsőiti Borromaeust, „a jók vigasztaloját," ellenben a reformációban működőkre vonatkozóan igy szól: Ekkor gőgös és lázadó emberek támadtak, ellenségei a Krisztus keresztjének, az érzékiség emberei, kiknek hasuk az istenük: „A legkorrumpáltabb népek és fejedelmek szenvedélyeinek hizelegve, valóságos zsarnokoskodással szétrombolták az Egyház tanitását, alkotmányát és fegyelmét.... és ezt a forradalmat, a hitnek és erkölcsöknek ezt a megrontását kikiáltották reformnak, magukat pedig reformátoroknak. Ám valójában megrontók voltak ők, mert előkészitették a modern idők hitelhagyottságát. A *csábitók e tömegével,* hogy ezt a *vad áradatot* föltartsák, szembe szállottak a szent férfiak: Ilyen volt Borromaeus Károly." Ez a pápai irat az ujabbkori protestáns ünnepek ellensulyozására készült. Része lehet benne a berlini kongerusnak is. Németországban már az országgyülés lép föl ellene és diplomáciai uton visszavonatták. A mi Németországban bántó, nálunk nem kevésbbé, de mi hiába várjuk a „visszavonását" a mit amott elértek. E helyett talán inkább a visszavonást és szétbomlást készitjük elé magunk között, hogy oda át legyen minek örüljenek.

Ünnep előtt.

Amikor valami nagy ünnepre várok,
A lelkemről fehér virágot dobálok
A Nyikómentére, Hargita tájára...
Mintha a nép tisztes szegénysége volna,

Egyszerü minden szál bimbóba, nyilóba,
— Hiába vinném a város piacára.

. . . Ünnep leszen ismét. Elcsitul a hangom,
A Kis-Szamosparton dajka dalát hallom
S rá egy erős lélek szárnyasuhanását.
. . . Mindenki kertjének legszebb ágát törje,
Járjunk nehány napon virágos erdőbe,
Hogy akik őt *értik*, ünnepét is lássák.

Magyar lesz ez ünnep. Magyar név a fénye.
E nagy magyar szellem hazánk büszkesége.
S bár sokan itt lesznek idegen országból,
Mégis csak azt nézem, mégis csak azt kérdem:
Jönnek, kiket várok?
S hoznak-e virágot
A Nyikómentéről, Hargita tájáról?

Tarcsafalvi Albert.

A Dávid Ferencz emlékzsinat.

A megelőző számban közöltük az emlékünnep tárgysorozatát egész terjedelmében. Ez uttal a további tájékozást kivánjuk megadni. Dávid Ferencz ünnepe nemcsak az Unitárius Egyház ünnepe lesz, hanem mindazoké akik a vallás haladása iránt érdeklődnek. Még nem tudhatjuk pontosan de nagyon valószinünek tartjuk, hogy az Unitárius egyház tagjai föltünő nagy számban fognak résztvenni a nevezetes ünnepen.

A meghivók rövid idő alatt szétküldetnek s igen melegen ajánljuk, hogy a megjelenni szándékozók értesitsék a rendező bizottságot Kolozsvárt, mert az elhelyezés nem könnyü feladat lesz.

A Dávid Ferencz ünnepre hazánk fiai közül más egyházakból is sokan fognak eljőni. A külföldi vendégek rendkivüli érdekességet fognak kölcsönözni ünnepünknek, mert nemcsak unitáriusok, hanem más egyházak tagjai is készülnek. Amerikából ez ideig 60 vendég van bejelentve, Angliából 20, de más országokból is lesznek képviselők.

Az amerikai unitáriusok társulata már kijelölte képviselőit Dr. Eliot Sámuel, a társulat elnökét, Dr. Wendte Károlyt a társulat külföldi titkárát St. John Károly lelkészt Szt. Lousból. Dr. Lyon lel-

kész, kihez a bölöni zsinaton volt szerencsénk, rendkivül lelkes szavakkal tette meg az inditványt, hogy ezen a nevezetes ünnepen képviselőik legyenek. Többek között azt mondotta, hogy őt Kolozsvárt az amerikaiak és angolok nevében fejedelmi módon fogadták. Szép szavakkal emlékezik meg népünk munkásságáról, és vallásosságáról, megemlitette, hogy mennyit kellett harcolnunk vallásunk mellett s hogy ebben a harcban milyen lelkes részt vettek egyszerü falusi hiveink. „Ők türelmesek, — igy szól — nem kedvelői a háboruságnak, de kitartók. Szeretik hitüket, ma is oly szilárdan állanak mellette, mint az elmult három-négyszáz esztendő alatt s midőn valamely kölföldi hitrokon jelenik meg közöttük, nagy örvendezéssel és vendégszeretettel fogadják. Mindamellett, hogy szegények és ma is sok ellenséges támadásnak vannak kitéve nem annyira anyagi segitséget várnak, hanem meleg, atyafiságosan szerető szivet. Ezt a mi követeinktől kapni is fognak s biztositathatom követeinket hogy háládatos szivekkel fognak találkozni."

Az indítvány szövegét Sovthworth a meadvillei teológiai intézet igazgatója terjesztette elé, melyben meleg szavakban fejezi ki a Társulat lelkes és szivből jövő üdvözletét.

Az angol unitáriusok szintén kijelölték képviselőiket *Harrison* János a társulat elnöke, Dr. Carpenter az oxfordi Manchester college igazgatója lesznek a képviselők. Tagart kisasszony a maga társaságával ujból meg fog jellenni közöttünk.

A Dávid Ferencz ünnepet meg fogja előzni *Berlinben* egy nagyszerü nemzetközi vallásos konferencia, amely augusztus 6-án kezdődik és 10.-ig tart. A németországi szabadelvü prot. társulatok a Protestanten Verein, a Keresztény világ barátai, a Rajnai evangeliumi szabadság barátai, a Hanoverai evangéliumi szabadság barátai és más társaságok fogják rendezni az ünnpélyekét. Legkiválóbb tudósok és legjelesebb papok fognak közre müködni felolvasásaikkal és szónoklatokkal. A szónokok között angolok, amerikiak, svédek, franciák, hollandok stb. fognak szerepelni. E. K. tanácsunk képviselője dr. Boros György. Gondoskodás történt arra nézve is hogy a Berlin és környéke nevezetesebb helyeit meglátogassák

Auguszus 13.-án indulnak el a hozzánk igyekezők, 18-án érkeznek Budapestre, 19.-én Kolozsvárra. A kolozsvári utat Révnél meg fogják szakitani s ott megnézik a barlangot, majd este 4 és 11 órakor meg érkeznek Kolozsvárra.

A mi ünnepségeinken többen fognak szónoklatot tartani. Érdekes lesz a 21-én tartandó angol istentisztelet, amelyet maguk a külföldi vendégek rendeznek.....

A helybeli rendezés különböző bizottságokra van ruházva. Az általános rendező bizottság elnöke Kozma Ferenc. A hazai

vendégek fogadását intéző bizottság elnöke Péterfi Dénes alelnöke Ürmösi Károly, a külföldiek elnöke dr. Boros György alelnöke Csifó Salamon, az ünnepély rendező biz. elnöke dr. Nyiredi Géza, alelnök Kovács Kálmán, a sajtóbizottság elnöke Kovács Kálmán tagja dr. Borbély István.

NŐK VILÁGA

Fanghné Gyujtó Izabella a szabadságharc idejéből könyvet irt s az megjelent az Ifjusági Regénytárban (Singer és Wolfner, ára 2 kor,) Nem regény ez, hanem valóság abból a nagy, szép és mégis olyan szomoru időből. Kitünő irónk oly hűen és elevenen rajzolja az eseményeket, hogy nemcsak magunk előtt látjuk, hanem magunkat egészen beleéljük. — Ily olvasmány kell a magyar ifjuságnak. Melegen üdvözöljük őnagyságát s ajánljuk könyvét mindenkinek. Nemcsak ifjak, öregek is szivesen elolvassák. Mutatóul közöljük egyik fejezetét:

Egy különös látogató.

Egy napon rongyos asszony állitott be hozzánk. Csak ugy csüngött róla a sok mindenféle szinü rongy, a feje szinehagyott hárászkendőbe volt bugyolálva, a lábán rongybocskor.

Anyám az első pillanatban ijedten hátrált meg előtte, de aztán mély részvét hangján kiáltott fel:

Némethyné! Istenem, hát ennyire jutott? — s kezét nyujtotta feléje.

Vagyonos zalatnai asszony volt, a férje hivatalnok. Javakorában levő, erőteljes alak, határozott kifejezésü, kemény vonású

— Vannak, akik még nálamnál is rosszabbul állnak — viszonozta sötéten. — Én legalább az életemet s a kislányomat megmentettem.

— És a férje?

— Azt a szemem láttára ölték meg, — szólt komorán.

— Szörnyüség! — kiáltott fel anyám. — Ami tőlünk telik, azzal segitünk: Rögtön hozok ruhát...

— Legelőbb is adhasson valamit enni, szörnyű éhes vagyok.

— Mindjárt. Róza, Anikó, menjetek, hozzatok, amit kaptok, sonkát, kenyeret bort...

A leányok elsiettek. Én ott maradtam rendes helyemen, az ablak előtti dobogon, nem vettek észre vagy számba.

Ekkor a látogató közelebb lépet anyámhoz és halkan, de ugy, hogy én is meghallottam, igy szólott hozzá :

— Nem vagyok én azért olyan szegény, mint amilyennek látszom.

Ezzel felhuzta felső rongyos szoknyáját és tömött, horgolt erszényt vett elő, melynek a likacsain arany csilogott keresztül.

— Hát mégis sikerült megmentenie? — kérdezte anyám.

— Egy batkát sem, Hanem elkeseredésemben felcsaptam kémnek. Jelentkeztem Bemnél s ő felfogadott. Most is ő küldött ide, hirt kell vinnem Szebenből. Hol az ura? A hivatalban? Hivassa haza beszélnem kell vele.

A leányok enni-innivalóval tértek vissza. Legelőször egy pohár bort töltött magának s azt magasra tartva:

Éljen a haza, éljen Bem apó! — kiáltotta, aztán fenékig kiitta.

— Csitt az Istenért, itt a falnak is füle van, — csititotta anyám. — Hanem azért én is rámondom: — Éljen a haza, éljen Bem apó!

Épen apámért akartak küldeni, mikor véletlenül belépett.

Az első magyarázatok után mindnyájankörülülték az asztalt, s a vendég falatozás közben Zalatna veszedelméről regélt.

Mint valami lavina, úgy omlott alá a hegyekről a mócok özöne, beláthatatlan sokaságban, vad orditozás kőzben, hegyes lándzsákkal, kaszákkal felfegyverkezve. Mielőtt a lakosság feleszmélt volna, rárontottak a házakra, öldösték aggot, asszonyt, gyermeket vadállati kegyetlenséggel. Aki menekülni probált, üldözték az utcákon végig, szúrták, vágták, mig a többiek a házakat fosztogatták, égették.

„Hogy mennyi ideig tartott, nem tudom, az iszonyu rémület megfoszlott itélőképességemtől, csak azt tudom, hogy körülöttem a tér tele volt halottakkal, összemarcangolt sebesültekkel, vér, vér mindenütt s a vad horda üvöltve folytatta borzalmas munkáját. Es tudják, ki volt a vezér, a „tribun", ahogy ők mondják? Dobra, az lőtt gyakornok a bányatörvényszéknél. Mondják, szerelmes volt L. gazdag bányatulajdonos leányába s az ettől kapott kosár keseritette el. Meglehet. Mert egyszerre a legnagyobb öldöklés közepette a hőslelkü leány ott termett a borzalom szinhelyén és fehér kendőtt lobogtatva, a mészárlást lóhátról hidegen néző Dobrához lépett. Pár szót szólt hozzá, mire ez harsány hangon »halt„-ot kiáltott, parancsot adott ki, hogy félbe kell hagyni a gyilkolást, aztán le-

szállt a lováról s annak a kantárját egy mócnak a kezébe adva, karonfogta a leányt s a közelben álló házukhoz vezette. A nemeslelkű leány neki ígérte a kezét, ha felhagy a vérengzéssel s a még élőket oltalmába veszi.

A tribun aztán kiállott a ház ereklyére és onnan hirdette ki, hogy aki abba a házba menekül, nem lesz bántódása.

Oda menekültem én is a gyermekemmel s az a kevés, aki még életben volt, mert a legtöbb már ott feküdt a vérengzés színhelyén, némelyek pedig elmenekültek.

De nekünk sem volt ott soká maradásunk; maga Dobra biztatott, hogy fussunk, mert mind újabb hordák jönnek, akiknek majd ő sem tud parancsolni.

És mentek, menekültek szegények, futottak neki a végtelen nagy nyomornak, bizonytalanságnak. Én nem tudtam menni, az erőm úgy elhagyott, hogy mozdulni se bírtam. Egyszerre a másik szobából, ahova a hőslelkű leány gyűlölt szerelmese elől menekült, velőtrázó sikoltás hangzott, az anya rohant ki segítséget kérve, mert a leány nagyon rosszul van, mindjárt meghal. Mikorra én is odavonszoltam magamat, a leány már halott volt.

Méreg! súgta a patikárus, kinek a gyógyszertára a ház földszintjén volt.

Épen akkor érkezett egy kis csapat császári katonaság, természetesen megkésve. Pár vaklövést kockáztatott a mócok seregébe, mire az hanyatt-homlok elszaladt. Haj! ha Bem egy pár ágyúval közébe lövethetett volna! De legalább boszút áll rajta. Mert csodával határos, hogy mit művel ez a tatárképű öreg lengyel. Nyomul előre napról-napra, a serege mindennap kétszer annyira szaporodik, mint amennyi elvész belőle, tódul mindenki, hogy vezérlete alatt küzdjön, haljon. Hadseregébe, kedvence, Petőfi, lelkesíti csata előtt és közben a legénységet verseivel s ez vak fanatizmussal rohan a veszedelembe, tűzbe vizbe utánuk.."

— Van-e nemzetiszín zászlója? — fordult hirtelen anyámhoz.

— Elvitték, a 11-ik zászlóalj harcol alatta.

— Derék zászlóalj, ennél jó helyen van. De mást kell szerezni, mert egyszerre csak itt terem Bem apó s ha nincs lobogó a házon, a legénység könnyen kirúg a hámból. Jó lesz értesíteni a még itt levő magyarokat.

— Most már ettem, ittam, kibeszéltem magamat, — végezte elbeszélését, — csak még egy kis zúgot kérek, ahol megmosakodjam s egy óracskát pihenjek, mert holt fáradt vagyok.

Anyám a bolthajtásos szobában mindent előkészíttetett számára; a mosdó mellé tiszta fehérneműt tett, ágyat vettetett.

Némethyné ezalatt félrehívta apámat és nagyon komolyan és oly halkan, hogy nem értettem, beszélt vele.

Egyszerre reám esett pillantása.

— Nini, hát ez a gyermek itt volt? nem szokott fecsegni? — kérdé.

— Nyugodt lehet, magyar lányka ez, — felelt büszkén apám.

Anyám bejött és elvezette a vendéget, aztán visszajött, betette az ajtót s hogy csend legyen, engem Rozával elküldött hazulról.

Épen ebéd idején kerültünk haza. A leves már az asztalon volt, anyám odament az ajtohóz s fülét a kulcslyukra téve hallgatódzott, felkelt e már a vendég. Semmi nesz sem hangzott.

— Hagyjuk pihenni — szolt apám. — Majd eszik később.

Alig keltünk fel az asztaltól, két szász gárdista állitott be. Azért jöttek, hogy elfogják anyámat, apámat, mert jelt adtak a magyaroknak.

A szüleim persze állitották, hogy nem értik a dolgot, de magukban nagyon megijedtek.

Hátha megtalálják Némethinét, mert biztosak voltak, hogy ő ludas a dologban.

Alól két strázsát állitva minden kijáráshoz, a szászok aztán felszóllitották apámat, anyámat, hogy kövessék őket a padlásra, vagy ahogy nálunk mondják, hiuba ; ott a corpus delicti.

Persze valamennyien utánuk mentünk mi is, még Märzné is néhány fiával. Kiváncsiak voltunk, meg féltünk is annak a tudtában,hogy az alant maradt szászok reábukannak a mi különös vendégünkre. Kivált Anikó ugy reszketett, mintha a hideg lelné.

A corpus delicti pedig nem volt más, mint egy darab lécre kötött fehér zsebkendő, mely az egyik ablakon kilobogott.

— Nos uram. mit szól ehez? — kérdezte az egyik gárdista

— Azt, hogy nem tudom, hogy került oda felelt apám.

— Tudom én — szól közbe Märcné. — Ez a sok szedtevette neveletlen kölyke! De ki győzi mind moresre tanitani, mikor kilencen vannak az akasztófavirágok! Ruhát teritettem ma reggel, ők is segitettek, aztán persze most minden kölyök háborusdit játszik, zászlót lobogtat... Na hiszen adok én nektek, sok gazkölyke! S ezzel a szaporabeszédü asszony csemetéi közé suhintott és olyan patáliát csapott, hogy azok orditva, bőgve rohantak le a grádicson és ugy elmenekültek, hogy lehetetlen volt őket bővebb vallatásra fogni.

A szászok, mit tehettek mást? belenyugodtak; a fiúk meg később bőséges fájdalomdíjban részesültek szüleim részéről.

Hátra volt még a házvizitáció. Amig mi fenjártunk, az ott maradt őrök bizonyosan ráakadtak Németynére és ez lesz majd az igazi hadd el hadd!

Hanem hát odalenn teljes csendesség uralkodott. A két strázsa nyugoddtan állt az ajtók előtt, tehát nem vettek észre semmit.

— Most, ha megengedi uraságod, kissé körülnézünk a lakásban — szólt a vezető.

— Na hiszen azzal hamar elkészülnek az urak, — mondta Anikó nagy hetykén. — Hisz ugy beszoritottak ebbe a két jukba, mint az egereket a fogóba.

S ezzel merészen kinyitotta a hosszu szoba ajtaját. Nem volt ott senki, a vendég ottlétének semmi nyoma.

Ezuttal tehát kimenekedtünk a csávából. A következtetése az volt, hogy most megkétszerezték a reánk való vigyázást.

Mikor a szászok elvonultak, Anikó elmondta, hogy a vendég mosdás, öltözés közben mindenféléről kérdezősködött. Hogy kik laknak a házban? Pince, padlás közös-e? Kik járnak a házhoz? Itthon főzünk? A fehérnemüt itthon mossák? Drága-e az élet és több efféle. Egyszerre az ajtófélfára akasztott kulcsokra esett a tekintete. Megkérdezte, melyik hova szolgál? Azok közt volt a padlás kulcsa is. Erre még kérdezett egyet s mást s aztán lefeküdt.

Anikó a rendes időben elment az ebédért. Mikor visszajött, már nem volt ott senki, a vendég eltünt, neki a mosdón egy aranyat hagyott. Mig mi ebédeltünk, rendbe hozta a szobát, igy a szászok semmi gyanusat nem találtak.

A szabadságharc folyamán Némethyné még sog jó szolgálatot tett Bemnek s a magyar seregnek. „A fekete asszony" — amint nevezték, mert többnyire gyászt viselt, — még sokszor feltünt itt is, ott is s a nép, különösen a székelység, misztikus tisztelettel viseltetett iránta. Rendkivüli ügyességének köszönhette hogy a harc lezajlásával észrevétlenül vonult vissza a magánéletbe s nem esett semmi bántódása.

Válasz egy hirre....

Vári Domokos.

Mint a temetésre hivó harangszónál,
,— Ha e bus harangszó szeretteinknek szól —
Ugy éreztem magam, mikor arról irtál,
Hogy rosz hirek mennek, jőnek kis falunkból.

Hogy az igaz, hires székely erényeknek,
Metépte a fáját csalfa városi szél,
Hogy a kis unokák nagyszülőt felednek....
S több hasonló dolog miről a hir beszél.

Ha uj szokás járja, czifra csavart beszéd,
S ezek most az urak az ősi kúrián,
Ha meg maszlagolták a nép józan eszét;
Ó nem csodálkozom könnyeid hullásán.

De mond emlékszel-e, nyári forró este,
A kifáradt ember, a kifáradt gyermek,
Ezt az időpontot könyörögve leste,
Beszédre, nótára összegyült a sereg?

Mély férfiu hangok, csengő gyermek-ének,
Rodostói égbolt csillagait érték,....
Mintha azt kérdeznék, ó hová levének?
A régi kurucok kik a dalt meg érték.

Közinkbe szállottak abb' akis faluba;....
Fehér fürtü ember beszélt róluk szépet,
Bámulatba estünk, és hittük, hogy ugy van?....
Soha sem felejtem azt az esti képet!

Emlékezzél vissza, ne feledd a multat,
Ott tanitottak meg szeretni a hazát,
Esthajnali csillag oda vissza mutat,
Meglep az áhitat, boldog érzés hat át.

Ott tanitottak meg imádni az Istent,
Mi az életbe visz, ott növelték szárnyunk.
Erős szárnyainkkal ez isteni hitben,
A mult határánál kétkedve mért állunk?

Nem hiszem én a hirt, de a kétkedés fáj.
Pletyka, hazug hirek rágalommal telve.
Hogy a Nyikó felett elsötétült a táj,
Csak rosz akaratnak, irigységnek nyelve.

A külföldi unitáriusok munkálkodása.

a.) Angol unitáriusok évi gyülései. Az angol unitáriusok rendes szokásuk szerint pünkösd hetében tartották évi gyüléseiket. A gyülésen nemcsak Angliából hanem a világ minden részéből voltak képviseltetve az unitáriusok. Ausztráliából, az Egyesült Államokból, Kanadából, Franczia országból, Hollandiából és Indiából

voltak delegátusaik. Az évi jelentésből olvassuk: „Habozás, zavar és nyugtalanság jellemzi a vallásos életet ma, olyan dogmák és rendszerek a melyek megelőző generátiokat kielégitettek ma nem felelnek meg, nem találnak visszhangra a társadalomban. Egyik félelmes eredménye ennek, a semlegesség terjedése a vallás iránt. Ez az indiferens állapot azonban kétségtelenül mulékony. A vallás mélyebb problemái maradandó valóságai az emberi gondolkozásnak és életnek. Komoly feladat vár azokra akik a rationalis hitet keli hogy terjesszék. Nehéz bevinni az életbe igaz és nemes gondolatokat. . . A rationalis vallás támogatása és terjesztése teszi a Britt és Külföldi Unitárius Társulat célját és munkáját. Jobbá tenni a világot, világosságot örömet és bátorságot vinni be, az embert Istenhez közelbe hozni — ez a társulat célja."

A jelentés elsősorban a hazai missioról számol be. A kezdő és kicsiny egyházokról s azok segitségéről. Azután a társulat irodalmi életéről. Többek között kiadták Parker Tivadar müveit születése százéves fordulója emlékére. A társulat jelentékeny összeget költ könyvek, füzetek kiadására. A kocsi- missió müködése szép eredménynyel járt. Kanada, Uj-Zeland. Ausztrália, Norvégia és India unitáriusai mind kaptak missioi támogatást.

b.) Az Amerikai Unitárius Társulat május hó 24 s következő napjain gyülésezett.

A titkári jelentés intenziv munkásságot árul el az amerikai unitáriusok között. Eszméik terjesztése, egyházaik és lelkészeik ügyének rendezése, amikért állandó munkában vannak. A Csendestengerparti unitáriusok szervezkedésük 25 éves évfordulóját ünnepelték. A rohamosan fejlődő és népesedő Kanadában az unitáriusok ügye jó kezekbe került.

Az év folyamán tizennégy új egyház csatoltatott a régiekhez. Öt uj templom épült. Tizenkettő tervezés és épitès alatt áll. Hét vasárnapi iskola s három lelkészi lakás épült. Az unitárizmus munkásai ott a leglelkesebbek ahol az unitárius vallás még kevésbbé ismeretes. A jelentés szerint — az egyházak sikere az anyagiak rendezettségétől és a lelkészek szellemi tevékenységétől függ. Azok a lelkészek müködnek legsikeresebben, akik érdeklődnek az emberi élet és emberi természet iránt.

A társulat pénztárának egész évi bevétele 1,400,000 korona volt. Ezektől az egyházaktól, vasárnapi iskoláktól, egyletekből és egyesektől befolyt, missiói célra 370,000 korona: beruházásokra, épitkezésekre 360,000 kor. adományokból 100,000 kor. Kiadványokból, könyvekből bevettek 50,000 koronát.

A könyvkiadó osztály eladott 150,000 kötet könyvet s szétosztott 550,000 füzetet.

c.) A Manchesteri Home Missionary Theologiának gyásza van.

Egyik jeles tanára Manning meghalt. Ez az intézet nem régen jött érintkezésbe a magyar unitáriusokkal. Mr. Mannig tanulótársa volt Kovács János elhunyt tanárunknak. E sorok iránt mindig különös vonzalommal viseltetett a tipykus angol professor iránt. Borotvált bajusza, kopasz feje, ős puritán öltözködése, fekete szalon kabát, cilinder-kalap érdekessé tették Mr. Manning megjelenését. Előadásai világosak, szavai közvetlenek voltak. Először tanár, később lelkész s 1894 óta az M. H. M. Collegeban az ószövetség tanára volt. A Keresztény Magvető folyó évi első füzetében Csifó Salamon fordításában jelent meg „Ulfilás a gothok arianus püspöke„ cimü dolgozata.

Családjával üdülés céljából Dél-Olaszországba utazott s ez utjaban találta betegsége. Életében először feküdt betegágyon — s ez lett utolsó betegsége is. Mister Manninget neje és három leánya gyászolja. Az angol unitáriusok pedig egyik vezető emberüket veszitették el benne.

d.) Az indiai brahmo somaj (bramo szmájdzs) heti lapja a „The world and New-Dispensation“ mozgalmaikról hűségesen számol be hétről-hétre.

A szabadeszmeiségnek, kereszténység és vallási haladás berlini világkongresszusán kmpviseltetni fogják magukat Sen Zoll Promotho lelkész és Vaswa E. T. tanár fognak Berlinbe jönni; Költségeiket közadakozásból fogják előállitani. A tudósitásból olvassuk: „Az evangeluim világos és hatásos hirdetése (mely az egyházra van bizva) nemcsak Indiában hanem nyugat nagy nemzetei között is szükséges. Sohasem volt anyira kész a Nyugat Kelet evangeliumának figyelésére, mint ma, És kelet sohasem volt anyira kész mint ma az összhang evangéliumnak hallgatására.„

Kiss S.

A budapesti Dávid Ferenc Egylet.

A Budapesti Dávid Ferenc Egylet május hó 28-án tartotta IX.-ik közgyülését. Kilenc éve, hogy fennáll Budapesten és hirdetője a szabad gondolkodásnak és tesrvéri szeretetnek. Először az anyagiakról számolok be: Az Ürmössy Miklós alap 1269 K 41 f. alapitó tagok alapja 865 K 12 f, készpénze 1203 K 54 f. Az idén adakoztak az egylet javára. Mészöly Dezső 20 K, Ra ickné 20 K, O. S. A. 5 K. Ki-faludy Zsigmond 10 K 15 f, Szőke Gy. 40 f, F. Kovách Sándor 1 K, Marosi József 2 K, Fenyvessi Samu 2 K, Grumm Ivánné 2 K, összesen 62 K 55 f. Most a szellemiekkel foglalkozunk. Felolvasást tartottak Lőrinci Dénes: Dávid Ferencről,

Percelné Kozma Flóra: Szabadelvü theológia előnye a szociális kérdésekben, Sztehló Kornél: Klerikalizmus Magyarországon, Józan Miklós: Tudás és Szeretet, Dr. Boros György: Az unitárius eszmék köréből, Dr. Hornyánszky Aladár: Jeszajah. A budapesti Dávid Ferenc egylet vándorgyülést tart juninus 26-án Polgárdin, a hol Percelné Kozma Flóra elnöknő olvas fel és októberben Hódmezővásárhelyt és még az idén megalakitja a budapesti ifjusági egyesületet. A tagok száma jelenleg 300.

De nincs öröm üröm nélkül. Lemondott Ürmössy Miklós elnök. Szomoru esemény, de vigasztal az a tudat, hogy azért nem veszitjük el. Az egylet hálából diszelnökké választotta meg és helyét betöltetlenül hagyta. Bár visszatérne kis egyletéhez a melynek Percelné és Józan mellett igaz éltető lelke volt. Dolgozott mindenki, de ez a három csillag mindenkin tultett.

R. L,

A Brassóban épitendő unitárius templomra felhivás kegyes adakozásra.

Isten jóvoltából ma már hazánk véghatárán, a kies Czenk tövében elterülő Brassó városban is önálló, rendes lelkésszel biró anyaegyházközségük van az unitáriusoknak is. A piciny mustármag szép, terebélyesedő élő fává nötte ki magát s árnyékában ma már mintegy 1000—1200 unitárius egyesül ama szent és nemes munkára, amely hivatva van itt e városban is kiépiteni teljességben a magyar állameszme hatalmas épületét, valamint a béke és szeretet jegyében munkálni a vallás és erkölcsi élet megerősödését, terjeszteni Istennek országát!

Bár a lefolyt 25 esztendő nem volt a semmitevés nemtörödömség ideje leányegyházközségünk életében, bár ott élt lelkünk mélyén minden időben lelkesedésünk szent tüze, ügyünk önzetlen szeretete; a munka nehézségeit is leküzdötte akarat-erőnk; az áldozatkészségtől sem riadtunk vissza soha: mégis messze vagyunk amaz igéret földjére nem juthatunk be, hogy a mi istenünk imádására oltárt emeljünk, hajlékot, templomot épitsünk. És ma, a mikor egyházközséggé alakulva folytathatjuk alkotó munkánkat: lebeghet e más és nemesebb czél előttünk mint az, hogy mindenek felett legelsőbben is templomot épithessünk magunknak, hogy ez által is több legyen egygyel az erkölcsiségnek védőbástyája, az Isten félelemnek, családi, társadalmi, polgári és hazafiui keresztény erények ápolója, több legyen egygyel a világosságnak tiszta hitnek és igaz tudománynak hirdetője!

Számunk nagysága, az életben való maradásunk, a helyiviszonyok, hiteszméink mind-mind ezt kivánják tölünk, a kik még erre egymagunkra erőtelenek, gyengék vagyunk.

Ezért emeljük hát fel kérő szavunkat. És a midőn egyházközségünk egész közönsége nevében a Brassóban épitendő unitárius templom költségeire való kegyes adakozásra kereszténvi és emberbaráti szeretettel fordulunk unitárius egyházközségeinkhez, ezeknek előljáróihoz, hitrokonainkhoz és egész magyar társadalmunkhoz felekezeti különbség nélkül: édes reménnyel hisszük, hogy az meghallgatásra is talál.

Oh mert szent a munka, a melyre itt elhivattatunk: Szent a czél melyet szolgálni akarunk: Ezeknek elérésében segitő, támogató kezeket keresünk mindenkitől, hirdetve, a hogy *„a jó kedvü adakozót szereti az Ur.“*

Kérjük azért a szives gyüjtőket, hogy a gyüjtő ivet a gyüjtött összegekkel legkésőbb ez év végéig a lelkészi hivatal címére — Brassó, Fekete-utca 24. szám alá beküldeni sziveskedjenek.

Brassó, 1910. évi junius havában.

Killyéni Endre,
főgondnok.

Veress György,
unitárius lelkész.

Benedek Lajos,
pénztárnok.

Ungvári Lajos,
gondnok.

Török Sándor,
jegyző.

Főpásztori ajánlás.

Sz. 312—1910. A magyarországi Unitárius Egyház Püspöki hivatala.

Brassói egyházközségünk e felhivását kedves kötelességemnek tartom a magam részéről is szives figyelmébe ajánlani hitsorsosainknak s általában a kegyes lelkeknek. Mert a valláserkölcsi élet ébrentartására és ápolására s ezáltal a közmüvelődés elomozditására a templomok voltak s lesznek ezután is a legbiztosabb őrhelyek és világitó tornyok. Vegyük hát szivünkre e felhivást mindnyáján, a kikhez az eljut: hallgassuk meg annak esdő szavait és segitsük meg adományainkkal istenes céljában a nemes törekvésü, leányegyházközségből csak közelebről közörömmel és a legszebb reményekkel anyásitott egyházközséget, hogy Brassó nemes városa szép templomai mellett mielőbb még egy szerény kis unitárius templom is emelkedjék ott Isten dicsőségére és az ő országának terjesztésére.

Isten áldása legyen e felhiváson. Találjon az minél több kebelben viszhangra s térjen vissza minél szebb eredményel a kibocsátó egyházközséghez.

Kolozsvár, 1910. junins hó 1-én.

Ferencz József,
unitárius püspök.

Kriza János 100 éves születési évfordulója.

A szelid lelkü és nagy tudományu főpapnak, a felejthetetlen emlékü költő-püspöknek ünnepet készül szentelni szülőfaluja. Oly ünnepet, mely lezajlásával ne mosódjék el a lelkekben, hanem az ünnep keretéből valami látható és maradandó emlék — egy találó szobor — emelkedjék ki, mely beszédes alakjával, kifejező tekintetével hirdetője legyen a székely nép előtt az igaz vallásosságnak és hiv munkásságnak, az ember- és hazaszeretet magasztos erényeinek.

Nagyajta közönsége s Erdővidék népe már egyszer tanuja volt annak az igaz szeretetből fakadó lelkesedésnek, melylyel a nemzeti tisztelet és érdeklődés körülvette a Kríza János emlékét, midőn az ifjuság által kezdeményezett nagyszabásu mozgalom mérványemléktáblával jelölte meg 1882-ben szülőházát Nagyajtán. Ma 28 év elteltével, Nagyajta közönsége mozdul meg felekezeti különbség nélkül, hogy nagy fiának, a székely költőnek, a székely népélet ismerőjének és ismertetőjének, a népköltészet nagy mesterének, a „Vadrózsák" halhatatlan emlékü fáradhatatlan munkásának szobrot emeljen.

Jövő évben 100 esztendeje lesz, hogy Kriza János született. 100 esztendeje lesz annak, hogy — a mint a szülőházára helyezett emléktábla kifejezi — „kipattant a szellemi szikra, mely a Kríza nevet fénnyel övezi körül". E nevezetes évforduló rohamos léptekkel közeledik s bár az unitáriusokra nézve egy másik, talán még sokkal nagyobbszabású ünnepnek: a Dávid Ferenc 400 éves ünnepének már a tövében vagyunk, mely minden időt és erőt lefoglal egyelőre, még sem hisszük, hogy minden hatás nélkül maradjon az unitárius világban is Nagyajta közönségének ama lelkes és egyöntetű megmozdulása, mely nem felekezeti, hanem nemzeti szempontból akar dicső és maradandó emléket emelni Kríza Jánosnak.

Az eszmét még 1909 év végén felvetette Veress György volt nagyajtai, jelenleg brassói lelkész a kebli tanácsban s bizonyára csak a lelkészváltozás miatt hallgatott el egy időre. E sorok irójának Nagyajtára való beköszöntése alkalmával dr. Ferency Géza volt orszgy. képviselő, egyh. tanácsos afia nyilvánosan intézett felhivást a jelenlevőkhöz egy Kríza szobor felállitása érdekében; egyszersmind a szobor alapra beindulásul 100 koronát ajánlott fel, melyhez dr. Elekes Dénes szkereszturi ügyvéd 50 koronával, többen kisebb-nagyob összeggel járultak, ugy hogy egy pillanat alatt mintegy 200 korona együtt volt. Jól tudjuk, hogy egy szobor felállitására vajmi kevés összeg ez, de ha tekintetbe vesszük, hogy a gyüjtésre még lépés nem történt, hogy Nagyajta jóravaló áldozatkész népe sem járult még filléreivel a tőke gyarapitásához, hogy

egyházi főtanácsosunk, a tudományos intézetek — Magyar Tudományos Akadémia és Kisfaludy Társaság stb. — melyeknek Kriza tagja volt, az egyházközségek, világiak és egyházi emberek mindmind érezni fogják a nemes kötelességet, hogy a Kriza szobrára, mint szent oltárra, áldozzananak, — akkor reményünk van, hogy az a 8-10,000 korona — mely hozzávető számitás szerint egy kisebbrendü, de nem jelentéktelen mellszobor felállitására szükséges — oly időre összegyül, hogy 1911-ben ünnepélyesen átadhatjuk a nyilványosságnak, serkentő és buzditó például a jelen és jövendő nemzedéknek.

E hitben és reményben f. évi junius hó 12-én értekezleti gyülést tartottunk Nagyajtán, melyen a község lakói közül számosan jelentek meg s megalakitottuk a helyi szobor bizottságot Dr. Ferenczy Géza elnöklete alatt, melynek feladata lesz minden ben ugy eljárni, hogy az 1911-ik esztendő szintén a mi „nagy esztendőink" közé legyen számitandó.

Midőn e mozgalmat megínditjuk s különösen az unitárius nagyközönség szíves tudomására hozzuk, hisszük, hogy sokak szerint helyesen járunk el s megérdemelt érdeklődés fogja kisérni mozgalmunkat és siker koronázza fáradozásunkat.

Kovács Lájos.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

Országgyülési képviselőink. A mult országgyülésben 8 unitárius képviselőnk volt. Közülök csak Hédervári Lehel és Malatinszky György kerültek be ujból, a kik sajnos, kevéssé ismerik egyházunk beléletét és szükségeit. Mindenki mélyen fogja sajnálni, hogy Dr. Ferenczi Géza, Pataky László dr. Nagy György kimaradtak, mert általánosan tudva van, hogy a mi közügyeinkben értékes felszólalásokat az országházban és kitünő fölvilágositásokat adtak a kormánynak. A székelység érdeke is bizonnyal sinyleni fogja kimaradásukat. Az uj házban ötön lesznek. Ujak dr. Székely Ferencz igazságügyi miniszter, budapesti gondnok, Csegeczy Mihály aranyostordaköri gondnok. Dr. Dániel Gábor köri gondnok.

Hány unitárius van az angol képviselőházban? A Christian Life kimutatása szerint 18 illetőleg 19. Ezek között van Chamberlain is. A 19-ik nem föltétlenül bizonyos. A hires Channing-család egyik sarja jutott be, de hozzá az anglikán egyház formál jogot, ő maga pedig nem nyilatkozott. Ez a szám határozottan túlszárnyalja az unitárius közönség számarányát. Ugyanilyen arányban vannak az unitáriusok más hivatalokban is.

Az unitárius lelkészi pálya nagyon szép már csak azért is mivel a lelkész Dávid Ferenc utóda lehet. De önmagában is ideális mert mindig korszerü, jótékony és minden vonatkozásában szép. Anyagi oldala is kecsegtető mert kényelmes viszonyok között szép fizetést s végül tekintélyes nyugdíjat biztosit. Szülők nagyon helyesen teszik ha arra alkalmas, és tehetséges fiokat e pályára küldik.

Dr. Fekete Károly, egyházunk főgondnokának nagyobbik fia a férfikor hajnalán 31 éves korában elhunyt. Fájó

részvétünknek lapunk mult számában kifejezést adtunk azzal a szép gyászbeszéddel és imával, a melyet Ürmösi Károly kolozsvári ifju lelkészünk és a néhai volt tanitója mondott a koporsó fölött. Dr. Fekete Károly azok közé tartozott a kiket Isten nemcsak szép családi körrel, hanem kitünő lelki tehetséggel is megáldott. A jogi pályán, mint ügyvéd kezdette meg, s éppen halála előtt neveztetett ki Kolozsvárra kir. alügyésznek. Már, mint ifju tanuló sok jelét mutatta kiválóságának. Lapunk is közölt tőle cikkeket. Az ifjusági Dávid Ferencz Egyletnek egy évig lelkes elnöke volt. Szülői és testvérei mellett ifju özvegye és sok rokon gyászolja.

A kereszturi gymnázium épülete nem kétszáz, hanem 350.000 koronába kerül, de csak maga az épület. A fölszerelés is jókora összeget fog kivánni. A terv a közokt. miniszterium előtt van, de hogy mikor lesz az épitőmester kezében azt még a legvérmesebb reményüek sem álmodták meg. Talán nagyon hamar, talán sok esztendő multával, mert hát a pénz parancsol.

Ladamos-alamori birtokunk bérbeadása a megvalósulás szélén van. Unitárius afiai tettek szép ajánlatot azért a kedves emléku szép birtokért. Az E. K. Tanács a pályázat eredménye alapján hajlandó megkötni a szerződést; ha bizonyos föltételek teljesülni fognak, Az alamori László tanyán a mult ősszel fölállitott iskola első vizsgáján dr. Boros György és Ürmösi Jenő tanácsosok jelentek meg. Kádár Balázs tanitót teljes elismeréssel halmozták el a kiváló sikerért. Tanitványainak fele része semmit sem tudott magyarul a mikor keze alá kerültek

Ifj. Hadházy Sándor emlékére édes atyja Hadházy Sándor és neje Nagy Teréz 500 kor. alapitványt tettek a kolozsvári kollegiumhoz, melynek kamatjából már a jelen évben kiadatik 16 kor. a legközelebbi rokonnak 7—7 kor. volt osztálytársai közül 1—1-nek amig végeznek. A volt osztálytársak titkos szavazattal döntik el kinek adandó. Ha az osztályok végeznek 20 kor. jutalom fog kiadatni s a többi kamat „Unitárius Otthon“ javára tőkésitendő.

Apró hirek. A tordai megszünt unitárius gymn. vagyonát az unitárius egyház a végrendeletek értelmében átvette és Kolozsvárt fogja kezeltetni. — A székelyudvarhelyi unitárius egyh. községben énekvezéri állás szerveztetett. — A belsőemberek választásáról és rendeléséről valamint az istentisztelet tartásáról a külsőemberi nyugdijról szóló törvények revizió alá vétetnek és megküldetnek az egyházköröknek véleményadásra. — Az E. K. Tanács a theologiai vizsgáló bizottságba kiküldöte tagokul Molnár Sándor, Vári Albert és Végh Mihály egyh. tanácsosokat.

A kolozsvári kollegiumban is megfogjuk érezni a drágaság hatását, mert a bérlő nem hajlandó az eddigi árban adni a tanulók élelmét (reggeli, ebéd, vacsora). Az E. K. Tanács kénytelen volt meghajolni a helyzet előtt s a jövő tanévtől kezdve a tanulók 200 kor. helyett 240 koronát fognak fizetni egy évre. Ezzel szemben az a vigasztaló hogy a segély források is állandóan szaporodnak.

Tizéves találkozó. Junius hó 19-én találkoztak az Unitárius főgymnáziumban 1900-ban végzett tanulók. Érettségit tettek 19-én. A találkozón megjelentek Dr. Ausch Jenő, ügyvéd (Kolozsvár) Balázs András unitárius lelkész (Kénos), Farkas Gyula kereskedő (Kolozsvár), Dr. Jakobi József orvos (Kolozsvár), Dr. Karpf Vilmos ügyvéd (Kolozsvár), Dr. Koncz János körjegyző (Székelyderzs), Kökössy Mihály unitárius lelkész (Tordátfalva) Kis András járási számellenőr (Marosujvár) Dr. Novák Béla törvényszéki jegyző Szabadka, Dr. Zsakó Itsván orvos (Dicsőszentmárton.) A találkozásról jegyzőkönyvet vettek fel melyben meleg részvéttel

emlékeznek meg az elhunyt tanáraikról és elhunyt osztálytársukról Geley Gyuláról. Kedélyes beszélgetés után elhatároztak, hogy tiz év mulva ismét összegyülnek addig azonban mindenik tehetsége szerint évenkint bizonyos összeget küld Farkas Gyulához mely egybegyült összeg hova-forditását a 20 éves találkozón állapitják meg. Örömmel konstatálják, hogy az egybegyültek mindenike jó anyagi helyzetben van. Ellenben sajnálattal veszik tudomásul kilenc társuk távolmaradását, kik közül csak Dr. Rédiger Aladár ügyvéd (Temeskubin) és Dr. Dézsi Olivér ügyvéd (Torda) irták meg távolmaradásuk okát. Puskás Endre bár Kolozsvárt tartózkodik, mégsem jelent meg a találkozón. Mint ritka esetet ide jegyezzük még azt, is hogy Dr. Ausch Jenő tanulmányai végeztével királyi kitüntetést nyert (sub auspiciis regis.) Adja Isten hogy tiz év mulva ismét találkozhassunk.

K. M.

Torna- és vivóvizsga. A kolozsv. unitár. főgymnázium e hó 19-én d. u. 3 órakor tartotta torna- és vivóvizsgáját. A szépszámu közönség érdeklődéssel várta az ifjuság megjelenését, mely László G ula tornatanár vezetése mellett szép rendben egyenruhás csapatokba állt fel. A felállás után elénekelték a Hymnuszt. Jól vezetett mutatós szabadgyakorlatok után következett az összetett verseny. *Nyujtó-magasugrásban* első lett Oláh Ernő VII. o. t. második Székely László VI. o, t. harmadik Erdődi Ernő o. t. *Korlát-távolugrásban* első Székely L. második Oláh E., harmadik Erdődi E. *Lósulydobásban* első Oláh E. ki 12·40 m. dobásával a középisk. súlydobásban rekordot állitott fel, második Erdődi E. harmadik Székely L. *Sulyemelés-helyből távolugrásban* első Agh István VII. o. t. második Erdődi E. harmadik Báró József VII. o. t. Ezek után első lett a főversenyben Székely L. második Erdődi E. kik az intézet tiszteletdijait nyerték. *A* vivásban első lett Horváth József V. o. t. második Hönc Arisztid VI. o. t. A verseny befejezése után az ifjuság a Szózatot énekelte el, majd dr. Gál Kelemen igazgató lelkesitő beszéd kiséretében osztotta ki az érmeket és pénzjutalmakat. A vizsga sikerében főrésze van László Gyula tornatanárnak, akinek a sikerhez sokan gratuláltak.

A lelkészek nyugdijalapja 1911-től kezdve a mai teljes fizetést vagyis 1600 kor. összeget fog adni a 40 évi szolgálattal nyugalomba lépő rendes tagoknak. Ezt a nem remélt szép összeget hozza ajánlatba az E. K. Tanács az őszi E. Főtanácsnak.

Elhunytak. Pálffy Juliska, a szabédi unitárius lelkész kedves kis leánya 3 éves korában május 21-én. — Istvánffy Sándorné Nagy Róza 25 éves korában, a jó férfi és három kis árva siratja a jó anyát.

„Unitárius búcsu." A homorodvidéki unitáriusok minden nyáron összegyülnek Homorod fürdőre s ott lelkészeink valamelyike istentiszteletet tart. Nemcsak hiveink, hanem a fürdöző nagy közönség is részt vesz. Lelkészeink az alkalmat jól fölhasználják. Szép beszéddel hatnak a közönségre. Ez a gyakorlat immár állandó szokássá vált, és nem is lehetne kifogásolni, de azt már még sem hagyhatjuk észrevétel nélkül, hogy a fürdő bérlője a ringlispiel, tánctanitás, népünnepélyek közé az „Unitárius búcsut" is fölhasználja reklámnak. Sokkal komolyabb dolognak tartunk egy istentiszteletet hogysem ilyen szerepre följogosithatnók az üzleti élelmességet!

Dr. Tóth György törv.-biró úr, mint községünk szülötte, s mint a ki a bölöni unitár. el. iskolában kezdé az ABC-t smerni a megemlékezés és hála adóját rótta le ama tényével, hogy a bölöni unitárius el. iskola szorgalmas és jó magaviseletü növendékei jutalmazására 11-drb. jutalomkönyvet ajándékozott.

Bárha a jócselekedet magában hordja jutalmát: nem mulaszthatom el iskolám részéről a nyilvánosság előtt is a szives köszönet és elismerés kifejezését.

Kisgyörgy Tamás,
ig. tanitó.

Pályadij székely gobéságokra. Budapesten a Péterfy-asztal vidám tagjai ötven korona pályadijat tűztek ki a legjobb három székely góbéság jutalmazására. Első dij 25 korona. Második dij 15 korona. Harmadik dij 10 korona. A pályázatban mindenki részt vehet, tekintet nélkül arra, hogy ssékely, vagy nem. A pályázat célja, hogy a hires székely adomákat, góbéságokat összegyüjtve, késkinesesé tegyék. Levélcim: Péterfy Tamás iró, Budapest, IX., Köztelek. A pályadijat a Péterfy-asztal tagjai letétbe helyezték és a három legjobb góbéságnak okvetlen kiadják.

Az egylet pénztárába f. é. április 24-től junius 22-ig rendes tagsági dijat fizettek: Tamás Lajosné Kolozsvár, Raffay Zsigmond Verespatak, Vernes József (a Jánosé) Torockó 909—910-re, Marosi Ferenc Zombor 910-re, Vernes Ferenc (a Simoné) Torockó 907—911-re, Pálfi Máté Bágyon 908—910-re, Fogarasi Gézáné Torda 910-re.

Előfizetési dijat fizettek: Hadházy György Mokesa, Boér Gergely Kolozsvár, Fekete Benjámin Székelyudvarhely 910-re, Felldmann Béla Brassó 908-ra, Balogh József Kolozsvár, Bakó Bálint Nagyvárad 910-re. Kolozsvár, 1910 junius hó 22-én.

Gálfi Lőrincz
pénztárnok.

Az Unitárius Közlöny közölni fogja a külföldi vendégek arcképeit és a nevezetesebb helyek (Déva vára) képét.

Minden unitárius embernek érdekében áll, hogy a Dávid Ferencz emlékzsinatról részletes értesitést kapjon. Mindenki büszkén fogja emlegetni — mindig az egész életében, hogy a 400 éves jubileumban része volt. Mindenki igyekszik valamelyes jelt adni arról, hogy ő a nagy vallásalapitó Dávid Ferencz hivei közzé tartozik és az ő szellemében müködik. Erre jobb alkalom nem található mintha *most csatlakozunk a Dávid Ferencz egylethez,* a mely a nagy reformator szellemében a kor kivánalmai szerint müködik. A Dávid Ferencz Egylet tagsági dij (2 kor.) fejében minden tagnak megküldi az Unitárius Közlöny havi lapot. Minden tagot tisztelettel kérünk *szives-Mdjék egy levelező lapon ismerősei envét és cimét közölni,* hogy a lapot *ke*küldhessük.

Szerkesztői üzenetek.

VsV. V. D. és többeknek, a kik érdeklődést mutattak értésére adjuk, hogy lapunk szerkesztőjének, mint dékánnak az U. E. ban megjelent vád alapján beadott kérésére az E. K. Tanács 528- 1910. sz. alatt a Theol. Bizottságnak következő választ adta: E. K. Tanács a fegyelmi vizsgálat elrendelésére semmi okot sem lát fennforogni, mert Zoltán Sándor lelkésznövendék elleni fegyelmi ügyében dr. Boros György dékán afia a theolog. int. bizottság utasitása szerint járt el mindenekben s a bizottság határozatát csupán végrehajtotta. Ez okon dr. Boros György dékán afiának kérését a fegyelmi eljárás elrendelése iránt, mivel az teljesen felesleges, nemcsak nem teljesiti, hanem örömmel fejezi ki a maga méltányló elismerését dr. Boros György afiának theologiai intézetünknél 31 év óta folytatott lelkiismeretes, odaadó buzgóságu tanári müködéséért." A főhatósági leiratnak többi részét, minthogy az a dékán támadójára vonatkozik nem hozzuk nyilvánosságra. A ki érdeklődik iránta, a dékánnak hivatalosan kiadott példányban megtekintheti.— *Minden olvosót* tisztelettel kérünk sziveskedjék beküldeni szerkesztőségünkhez a *Dávid Ferencz nevével kapcsolatos, bármely hirlapi közleményt.* Nyitott boritékban 2 fillérért elhozzák s mi gondosan összggyüjtjük. A hirlap cimét, számát rá kell irni a cikkre.

—dor. urnak. Igaza van. A theologiai intézeti tanárok beiktatásáról szóló tudósitás sovány és a mellett, szük keretében is, nem mér egyenlően. Csifó Salamon és Gálfi Lőrincz tanároknak ez a föllépése és bemutatkozása minden jelenlevőt meglepett. Csifó egyházunk multjából bemutatott adataival, Gálfi azzal a mélyreható bepillantással, a mellyel hallgatói előtt feltárta a keresztény és nem keresztény világ fölfogását a bibliákról, általános nagytetszést arattak. Gálfi Legnagyobb sikert s a mai kor és a mostani gondolkozás tárgyalásával ért el. Különben az összes beszédek megjelennek külön füzetekben is, hogy kiki élvezhesse és lássa meg a mit ott nagyon sokan kifejeztek, hogy tanárainkban olyan erőt nyert a theol. Intézet, a kiktől sok szépet és jót várhatunk.

MATTAY és HUTTER BORKERESKEDÉSE

Kolozsvárt. — Telefon 190.

Kitünő asztali borok 72 f.-től 90 f-ig.
Pecsenyeborok .... 96 f.-től 2 K-ig.
Piros bórok ..... 1 K-tól 2.40 f-ig.
.....

Szászvesszősi borok a mélt. gróf Degenfeld Lajos úr terméséből ....1,20 f-től 2 K-ig.
Hegyaljai tokaji borok 1.60 f-től 6 K-ig.

DEUTSCH MIKSA KOLOZSVÁRT, Mátyás-tér 7. sz. **MÜSZERÉSZ**

Francia különlegességeket tucatonként 2 K-tól feljebb szállit discretio mellett. Szemüveg és csiptetők 1 K-tól.

TELEFON 776. ELEFON 776

Az orsz. iparegyesületi ezüst disz éremmel kitüntetve.

Braun Mihály

:: *HANGSZERKÉSZITŐ MESTER,* ::
a kolozsvári zeneconservatórium szállitója.

Kolozsvár,
Wesselényi Miklós-u. 18.

Finom hegedük, violák és csellók készitési müterme. Valódi olasz, német quint tiszta bél és csak saját készitményü fonott hurok.

A legnehezebb javitások művészies kivitelben elkészittetnek.

ERDÉLY EGYEDÜLI KERESKEDELMI és IPAROS ORGANUMA AZ

Erdélyrészi Iparos Lap

Szerkeszti: POLONYI ALBERT.

Előfizetési ára: Egész évre 8 korona. Félévre 4 korona.

• • •

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Kolozsvár, „Ellenzék"-nyomda.

TELEFON 233.

Zongorák, Pianinok

és Cimbalmok. — Csak elsőrendü gyártmányok. Legszolidabban vásárolhatók és bérelhetők

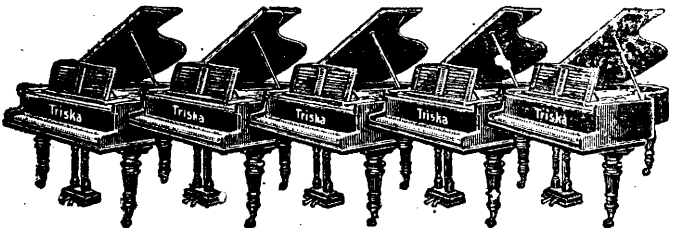

TRISKA J. hirneves zongoratermében Kolozsvárott. — Alapittatott 1870-ben.

Hangolásokat és javitásokat szakszerüen készit.
Szakképzett hangolót vidékre is azonnal küld.

Mindenféle könyvnyomdai munkákat, modern kiállitásban, gyorsan és jutányos árakért készit az

„Ellenzék"- Nyomda

Kolozsvárt, Szentegyház-utca 22.

M. Á. V. ERDÉLYI FŐ- ÉS MELLÉKVONALAINAK MENETRENDJE.

Az összes vég- és csatlakozó állomások kimutatásával. Érvényes 1910. május 1-től

I	Gy.	700	Sz.	820	Sz	540	Gy.	955	ind	Budapest k. p. u.	érk.	Sz.	720	Gy.	730	Sz.	640	Gy. 955
	Sz.	520	„	834	„	718	„	626	érk	Kolozsvár	ind.	„	606	„	1031	„	640	„ 106
	„	540	„	905	„	832	„	646	ind		érk.	„	510	„	959	„	609	Sz 1256
	„	701	„	1028	„	1017	„	800	érk	Ar.-Gyéres A)	ind.	„	344	„	837	„	437	„ 1146
	„	733	„	1057	„	1057	„	821	érk	Kocsárd B)	ind.	„	307	„	808	„	405	„ 1119
	„	832	„	1201	„	1232	„	858	érk	Tövis	ind.	„	157	„	725	„	307	„ 1029
	„	844	„	1230	„	138	„	903	ind		érk.	„	132	„	711	„	222	„ 1000
	„	915	„	101	„	208	„	928	érk	Küküllőszög C)	ind.	„	101	„	650	„	153	„ 930
	„	1016	„	157	„	308	„	1039	érk	Kis-Kapus D)	ind.	„	1212	„	616	„	1257	„ 843
	„	1135	„	337	„	447	„	1112	érk	Segesvár E)	ind.	„	1040	„	515	„	1136	„ 713
	„	—	„	401	„	527	„	1131	érk	Héjasfalva	ind.	„	1008	„	454	„	1111	—
	„	—	„	753	„	856	„	219	érk	Brassó F)	ind.	„	636	„	220	„	740	—
II	Gy.	700	Sz.	800	Gy.	200	Sz	930	ind	Budapest k. p. u.	érk.	Sz.	610	Gy.	115	Sz.	725	Gy. 955
	„	1212	„	329	„	654	„	602	érk	Arad	ind.	„	930	„	818	„	1125	„ 416
	„	1221	„	401	„	704	„	632	ind		érk.	„	850	„	808	„	1050	„ 403
	„	309	„	902	„	1015	„	1052	érk	Piski α)	ind.	„	412	„	455	„	615	„ 1255
	„	406	„	1032	„	1122	„	1217	érk	Alvincz β)	ind.	„	248	„	350	„	448	„ 1142
	„	427	„	1053	„	1135	„	1237	érk	Gy.-Fehérvár γ)	ind.	„	230	„	337	„	429	„ 1121
	„	451	„	1131	„	1157	„	110	érk	Tövis	ind.	„	200	„	315	„	355	„ 1057
A.	Sz.	813	V.	1032	V.	716	Sz	1036	ind	Ar.-gyéres	érk.	Sz.	420	V.	955	V.	250	Sz. 818
	„	835	„	1054	„	738	„	1058	érk	Torda	ind.	„	400	„	935	„	230	„ 758
B.	V.	204	Sz.	904	Sz	438	Sz.	840	ind	Kocsárd	érk.	Sz.	805	Sz	1020	Sz.	758	Sz. 106
	„	241	„	941	„	513	„	917	érk	M.-Ludas B1)	ind.	„	728	„	943	„	721	„ 1229
	„	356	„	1055	„	630	„	1030	érk	M.-Vásárhely	ind.	„	610	„	823	„	602	„ 1110
	„	408	V.	1110	V.	642		—	ind		érk.		—	„	808	„	550	„ 1100
	„	511	„	1213	„	745		—	érk	Szász-Régen	ind.		—	„	705	„	447	„ 958
	„	608	„	111	„	842		—	érk	Deda	ind.		—	„	610	„	346	„ 904
B1	V.	405		—		—		—	ind	M.-Ludas	érk.	Sz.	713		—		—	—
	„	919		—		646		—	érk	Sajó-Magyarós	ind.	Sz.	127	„	455		—	—
	„	1016		—		743		—	érk	Beszterczo	ind.	„	1240		400		—	—
C.	V.	236	Sz	1021	V.	235		—	ind	Küküllőszeg	érk.	V.	917	Sz.	155	V.	605	—
	„	815	„	335	„	825		—	érk	Parajd	ind.	„	410	„	900	„	1240	—
D.	Sz.	224	Sz	1019	T.	522	V.	650	ind	Kis-Kapus	érk.	V.	918	T.	252	Sz	601	Sz. 1233
	„	355	„	1155	„	725	„	856	érk	Nagy-Szeben D1)	ind.	„	726	„	100	„	430	„ 1110
		812	V.	548		—		—	érk	Fogaras	ind	Sz.	333		—		—	V. 442
D1	V.	521	V.	145	V.	831	V.	730	ind	Nagy-Szeben	érk.	V.	700	V.	322	V.	1009	V. 128
	„	557	„	221	„	913		804	érk	N.-Disznód	ind.	„	627	„	248	„	935	„ 1251
E.	V.	455	V.	1124		730		—	ind	Segesvár	érk.	V.	702	V.	442	V.	945	—
	„	526	„	1154		800		—	érk	Héjasfalva	ind.	„	634	„	413	„	916	—
	„	725	„	155		952		—	érk	Sz.-Udvarhely	ind.	„	454	„	230	„	730	—
F.	Sz.	540	Sz.	803	V.	251	Sz.	617	ind	Brassó F1)	érk.	Sz.	740	Sz.	1141	V.	529	Sz 855
	„	658	„	920	„	408	„	734	érk	S-Szt-György F2	ind.	„	620	„	1021	„	409	„ 735
	„	817	„	1125	„	558		—	érk	Kovászna	ind.	„	501	„	818	„	242	—
	„	1033	„	140	„	833		—	érk	Bereczk	ind.	„	250	„	609	„	1215	—
F1	V.	610	V.	927	V.	248	V.	1011	ind	Brassó	érk.	V.	730	V.	120	V.	727	V. 934
	„	738	„	1053	„	413	„	1133	érk	Zernest	ind.	„	610	„	1200	„	615	817
F2	Sz.	423	Sz.	708	Sz.	933	Sz.	744	ind	S-Szt.-György	érk.	Sz	354	Sz	725	Sz	605	Sz. 1006
	„	644	„	940	„	1145	„	100	érk	Mádéfalva	ind.	„	145	„	517	„	355	„ 755
	„	830	„		„	122		—	érk	Gy.-Szt. Miklós	ind.		—	„	341	„		„ 621
α	Sz.	610	V.	1155	V.	402	V.	1127	ind	Piski α1)	érk.	V.	425	Sz	1035	V.	236	Sz. 820
	„	1006	„	353	„	755	„	420	érk	Petrosény	ind.	„	1201	„	715	T.	1054	T. 505
	T.	1157	„	601	„	924	„	623	érk	Lupény	ind.	„	1033	„	540	„	848	„ 301
α1	T.	620	V.	1135	T.	425	V.	1122	ind	Piski	érk.	V.	405	T.	1025	V.	250	T. 810
	„	722	„	1232	„	527	„	1219	érk	V.-Hunyad	ind.	„	349	„	923	„	154	„ 708
β	Sz.	234	V.	740	Sz.	421		—	ind	Alvincz	érk.	Sz	700	Sz	1122	V.	858	—
	„	640	„	1224	„	821		—	érk	N.-Szeben	ind.	„	305	„	743	„	350	—
γ	V.	437	V.	940	T.	436		—	ind	Gyulafehérvár	érk.	V.	723	T.	1103	V.	614	—
	„	733	„	1232	„	747		—	érk	Zalathna	ind.	„	455	„	820	„	343	—

XXIII. kötet. Kolozsvár, 1910. Augusztus. 8. szám.

Unitárius Közlöny

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

☆

SZERKESZTI
Dr. BOROS GYÖRGY.

☆

TARTALOM:

Dávid Ferenc könyve 153
Déva vára (Szinte Gábor) 2 képpel 154
A szabadkereszténység és vallási haladás világkongressusa (Kiss Sánd.) 162
Szabadelvü vallásos törekvések Magyarországon (Dr. Boros György) 165
Külföldi untiáriusok nálunk (Boros Gy.) 8 képpel 169
A Dávid Ferenc-ünnep irodalma.. 175
Az első magyar unitárius 177
A Dávid Ferenc Zsinat vendégei .. 179
Az ifjuság Dávid Ferencért 180
Magyar és külföldi jótékony vallásos nők Uniója..... 181
A Dávid Ferenc Egylet diszünnepe 181
Raffaj Domokos..... 183
Franciaországi vallásos mozgalmak 184

Mennyegzők, konfirmáció s más ünnepi alkalommal igen kedves és jótékonyhatásu állandó ajándék az imakönyv. „SZIVEMET HOZZÁD EMELEM“ c. női imakönyvet a sajtó meleg szavakkal üdvözölte, a közönség valláskülönbség nélkül megkedvelte. Ára csinos vászonkötésben, arany kehely és arany cimmel 2 K 40 fill. **Öt példány egyszerre rendelve 10 K. Bőrkötés** aranyszéllel (barna, sötétkék, fekete) 6 K. **Selyem és bársonykötés** többféle szinben, kiválóan jó papiron 10 K. **Börkötés remek kivitelben 14 K. Megrendelhető lapunk szerkesztőjénél.**

NYOMATOTT AZ »ELLENZÉK«-KÖNYVNYOMDÁBAN KOLOZSVÁRT.

Zongorák, Pianinok

és Cimbalmok. — Csak elsőrendü gyártmányok. Legszolidabban vásárolhatók és bérelhetők

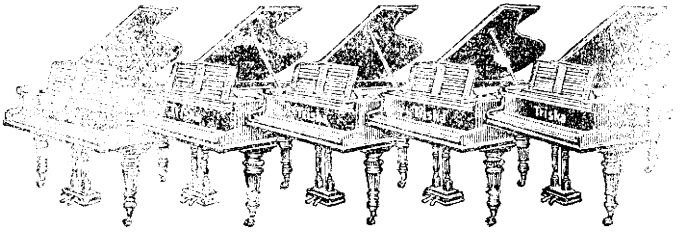

TRISKA J. hirneves zongoratermében Kolozsvárott. — Alapittatott 1870-ben.

Hangolásokat és javitásokat szakszerüen készit.
Szakképzett hangolót vidékre is azonnal küld.

Mindenféle könyvnyomdai munkákat, modern kiállitásban, gyorsan és jutányos árakért készit az

„Ellenzék"- Nyomda

Kolozsvárt, Szentegyház-utca 22.

RÖVID MAGYARAZAT MIKEPPEN AZ ANTICHRISTVS, AZ IGAZ ISTEN RÓL VALO TVDOMANT MEG HOMALIOSI tota: Es az CHRISTVS az ö hiueinec altala tanittuan minket, mikeppen epitette meg az ö menniei SSent Attiarol, es ö magarol, es à SSent Lelekrõl bizonios értelmet aduã elönkbé.

NAGY AJTAI KOVÁCS ISTVÁN

PSAL. LI.

A te bölczeſegednek titkait ielentetted meg minekünk.

Szent-Ábrahámi.

EXPRESSVM ALBAE IVLIAE per Typographum Regium Raphaelem Hoffhalterum. Anno Chriſti M. D. LXVII.

Kolozsvári UNITÁRIUS KOLLÉGIUM Könyvtára

1568.

„Ellenzék"-nyomda (Polonyi Albert) Kolozsvár.

XXIII. Kötet. KOLOZSVÁR, 1910. AUGUSZTUS 8. SZÁM.

UNITÁRIUS KÖZLÖNY

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

Kiadja: A DÁVID FERENCZ-EGYLET.

Szerkeszti: Dr. BOROS GYÖRGY

Főmunkatárs: TARCSAFALVI ALBERT.

Előfizetési ára: 2 k. 40 fillér. Egy szám ára: 24 fillér. Egyleti tagok, 5 évi kötelezettséggel, egy évre 2 koronát fizetnek.

Minden pénz Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

Dávid Ferenc könyve.

Ime bemutatjuk Dávid Ferenc első magyar unitárius könyvének cimlapját és fejedelme János Zsigmond cimerét, ugy ahogy ő kinyomatta Gyulafehérvárt 1567-ben. Nem arcképe, hiszen annak eredetijét senki sem látta; s mégis van valami meglepő eredetiség benne. Mintha ő volna ez igazán, hiszen az ő keze irta, az ő keze javította, ő bocsátotta ki a magyar világba fejedelmi pártfogója jóvoltából.

Az egész könyv eredeti valóságban fog kiadatni a nagy ünnepre. Gyönyörübb emléket nehezen szerezhetne valaki. Könnyebb olvashatás okáért meg van mellette az átírt szöveg is, azután a theologia magyarázata és tájékozó. A kik megpillantották lelkesedés szállotta meg. Mi olvasóinknak kedveskedünk ennyiben.

A cimlap régi kéziratai is fölöttébb érdekesek. Alól az 1568-ik év. A megjelenés után mindjárt az aldobolyi egyház papjának szentmarjai Konya Imrénénak ajándékozza vadadi Bora András.

Azután Árkosi Ferenc pap hálás szívvel küldi Szentábrahámi Mihály tisztelendő és tudós püsköknek. Nagyon hihető, hogy e nagy püspök hagyatékából került az unitárius Kollégium könyvtárába.

Déva vára.

Irta: Szinte Gábor.

A kanyargó Maros bájos völgyében, Déva fölött, mintegy 200 m. magas ovalis szikla áll, melynek fejét még az ősidőkből visszamaradt vár koronázza. Sok ezer vitéz vére tapadt e meredek szirt-falakhoz, azokban az ádáz harcokban, a melyek e hegy lábánál lefolytak és sok ártatlan rab megkinzott testéből szált fel itt a sohaj az egek urához, addig, a mig e büszke várnak falai felépültek.

Mögötte a Decebál-hegy fekszik, előtte Nagyág kincses bányája ragyog fenn a magasban csillogtatva fénylő tornyait. L - n a völgyben a buja természet ontja dús termékeit, mig a hegyoldalban szőlő ültetvények és árnyas erdők borulata vonja be a tájat. Költői szép vidék ez, akár a felkelő nap arany sugaraiban nézzük, akár a lenyugvásában. A vonat gyorsan elrobog alatta s mégis igy is megkapja a szivét minden utazónak, legyen az hazafi vagy idegen egyaránt. Az unitáriusoknak egy szent emlékkő e várhegy, mert itt szenvedett martir halált nagy hitalapitónk, *Dávid Ferenc*. Itt temettetett el a hegy tövében, vagy a hegy nyergében, a várfalakon kívül némán, jeltelenül. E falak közül szállt fel lelke Istenéhez, a kit ő egyedül imádott. E várhegy az ő sirhantja, melyben teste nyugszik. A lelke él, mig unitárius lélek él a földön. Közeledjünk hozzá. Nézzük meg e helyet. Utunk egy kellemes séta, télen a nagy verőfényben, nyáron az erdő mélyében, hűs, árnyas utakon vezet, s ha minden kilátó helynél megállunk is gyönyörködni a vidék szépségében vagy a felséges romok mellett mélázva hallgatjuk vezetőnk szavait, ugy sem tart tovább 2 óránál.

A várhegy és a megette elterülő erdőségek egy része (a Finikur) korona birtok, melyből az erdőt a dévai erdőgondnokság kezeli, mig magát a *várhegyet* a *Dévai Történelmi és Régészeti Társulat* kapta meg és kezelteti a *vársétány bizottság* által, melynek feje és lelke *Hajduczky József* takarékpénztári igazgató és nyug. reálisk. tanár, kinek sok évi fáradsága teremtetette meg ama kellemes utakat és kanyargós ösvényeket, a melyek a várba vezetnek.

A fő utca, vagy Bethlen-utca egyenes folytatásánál belépünk a nép-kertbe, a melynek mélyedéseibe hajdan (Bethlen Gábor fejedelemsége alatt 1621.) a magyar-utcai patak vize folydogált, később pedig (1710-ben Br. Steinwille kormányzósága alatt) csillagsáncokká és ágyutelepekké alakitva a vár alsó védvonalát tették. Baloldalon elmarad mellettünk a Bethlen Gábor udvara, melynek

udvarházait 1896-ban bontották le s helyébe a mai kir. törvényszéki palotát építették A palotát pedig, melynek neve »*magna curia*« volt, Br. Steinwille egy emelettel megtoldotta s a kertre nyiló szép lépcsövel és terrásszal látta el, ma a m. kir. pénzügyigazgatóság szállta meg. Érdemes megnézni a kortani szempontból is érdekes épületet. Benne van az iktári Bethlen-család cimerével diszitett egykori kandalló. Itt lakott az 1887-iki hadgyakorlatok alkalmával Ő Felsége a király és néhai Rudolf trónörökös is.

Egy kis kapun át kilépünk a kertből a szabadba s közvetlen a várhegy alatt találjuk magunkat, ama függélyes szikla-fal

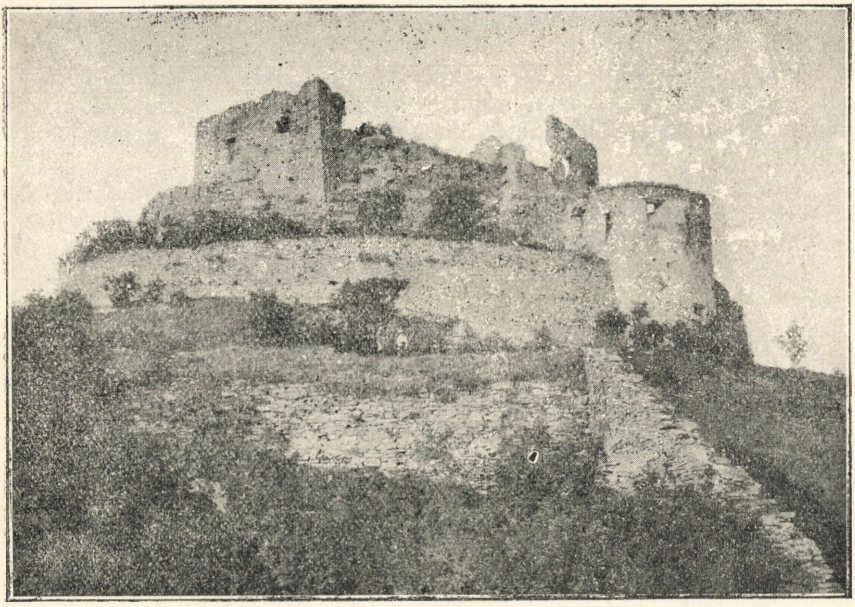

DÉVA VÁRA A NYUGATI OLDALRÓL. — Szinte Gábor felvétele.

alatt, a melynek tetejében áll a kálvária s közelében a gloriett. Kissé fennebb haladva visszatekintünk a népkerten át a főutcára (Bethlen-utca), a melynek tengelyébe helyezkedve, lábunk alatt találjuk azt a helyet, a hová én a Dávid Ferenc emlékét, egy olyan kápolnát terveztem, a melyben a dévai unitáriusok az isteni tiszteleteiket megtarthatnák. Erre a célra meglehetne kisérteni a földön összes unitáriusok közt a gyüjté t, hogy méltó emléke legyen itt a mi nagy reformátorunknak és vallás-alapitónknak.*)

*) A hely már ide van igérve. A gyüjtést is megkezdettük. Szerk.

Innen téli időben balra tartunk a verőfényes déli oldalon fölfelé, nyári meleg napon pedig jobbra tartunk az alagut felé s az északi oldalon megyünk mindaddig, a mig a nyugoti oldalon mindkét ut egyesül az ugynevezett *Bethlen*-kapu előtt. (Lásd a vár alaprajza 1. szám). Innen aztán el nem tévedünk, most a boltivek alatt át haladva sziklába vájt kocsi-utra térünk. Balról az ősfalak (külső vár) veszik el a szép kilátást, jobbról pedig a sűrü csalit fedi el kiváncsi tekintetünk elől a belső várat.

Alig 2 perc után még egy kapu-bástya (2. sz.) állja utunkat, a melynek belseje élénken elárulja rendeltetését. Ez t. i. ugy müködött a régi háborus világban, mint az egérfógó csapda: befogadta az ellenséget, de ki nem eresztette. Ma is látszanak ama hatalmas nyilások, a melyeken át felhuzták meg leeresztették, a gerendákból ácsolt rácozaton, amelynek vashegyü karói átszögezték az ellenség bármilyen vértezett tömegét. Az oldalt lévő üregekből pedig gyilkos puska tüzpusztitotta el a még életben maradottokat. Mindkét kapu-bástyát Bethlen Gábor épittette, innen a nevük is Bethlen-kapu.

Utunkat folytatva, a jobb oldalon fel tünnek a várfalai, a baloldalon pedig a külső várfal oly alacsony, hogy szabad kilátást nyújt keletre *Nagyág*-felé, északra Solymos, Branyicska-felé, majd egészen a fordulónál délre tekintünk a csodaszép panoramába. A távol ködében Piski fölött, közvetlenül a Maros partján az Aranyi-hegy kopasz fejét látjuk, a mely alkalmas voltánál fogva méltán versenyezett a dévai várheggyel, hogy t. i. melyik kapja meg a várkoszorut? Déva győzött.

A monda három tündér versenyzését emliti (Lásd Hetyey Gábor gyermekversek) és pedig névszerint: *Déva, Arany, Kalán.* Egy éjszaka mind a három tündér felépitette a várat; de a napfeljöttén kettő rombadőlt, csak a *Dévaé* maradt meg, melyet a tündér fátyolával takart el és oltalmazott.

A dévai várról szól a hires székely ballada is *Kümives Kelemen* név alatt, ki társaival hiába dolgozott, mert a falak mindig összeomlottak. Eleven befalazással (ős babona) kellett megmenteni a nagy munkát s a sors ugy akarta, hogy a Kőmives Kelemen felesége legyen az áldozat. (Lásd Kriza Vadrózsák.)

Apor vajda, Erdély hatalmas ura, a száj-hagyomány szerint Déva várába fogadta *Ottó* királyt és tartotta foglyul a magyar koronával együtt.

Az *Árpádházi* királyok alatt egy-két adomány-levél szól a dévai várról, a melyhez 72 község tartozott jobbágy-telkeivel és lakóival együtt. A *vegyesházból* származó királyaink alatt elsőrendü szerepe volt a megyében mindaddig a mig Hunyadi János fel nem épittette Hunyad várában a hires lovag-termét. De Hu-

A DÉVAI VÁR ALAPRAJZA. — Rajzolta: Szinte Gábor.

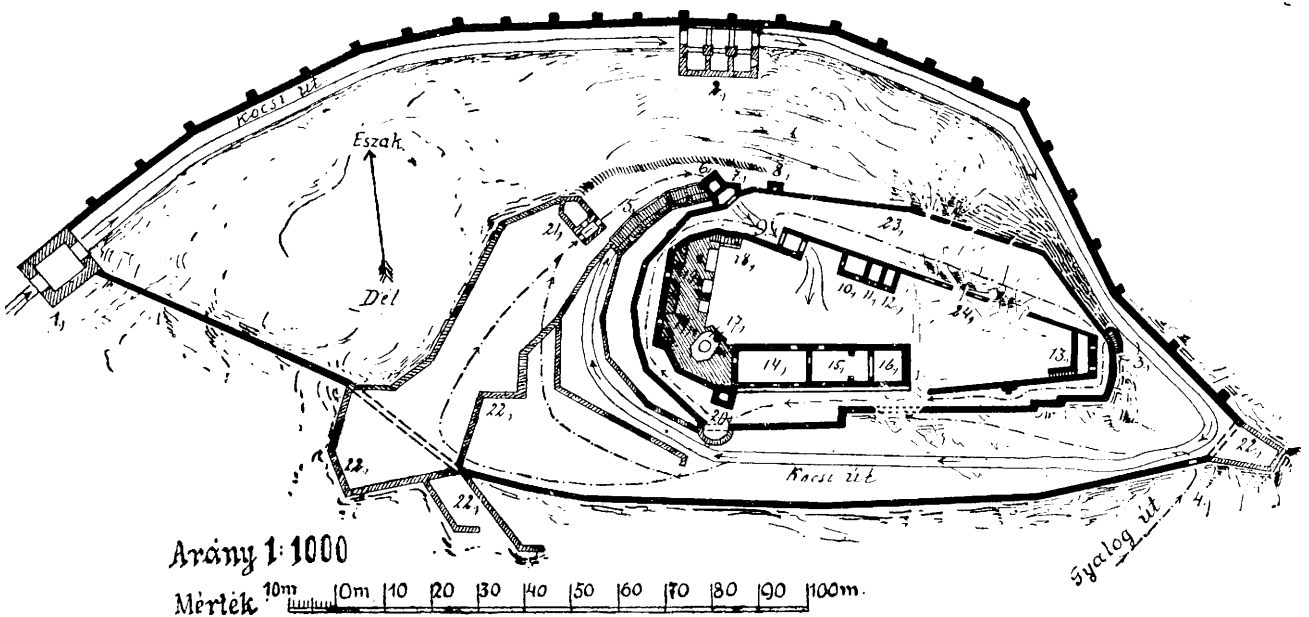

Magyarázat: 1., 2. Bethlen-kapu. 3. Csigalépcső. 4. Kiskapu a gyalogjáróknak. 5. Dobogó. 6. A felvonó-hid pillére. 7. A felvonó hid bástyái. 8. Őrtorony. 9. A belső, vagy főkapu. 10. Őrszoba. 11., 12. Konyha, kamra. 13. Pince. 14., 15, 16. A palota és mellékhelyiségei. 17 Cisterna. 18. Lépcső a várfokra. 19. Az öreg ágyuk helye. 20. Bethlen-bástya. 21. Kaszamáta. 22. Ágyutelepek. 23. Az igás fogatok és barmok helye. 24. Az 1849-ik évi robbanás helye.

nyadi János átépittette, ugy szólván alapjából a dévai várat is. Falakat rontatott, bástyákat emelt, átalakittatta az összes kapukat. Alaprajzunkon a sötét fekete vonallal feltűntetett helyek részint a Hunyadiak korában épültek, részint már azelőtt megvoltak. A világosan vonalkázott részletek a Bethlen Gábor fejedelemsége alatt épültek. A csillagsánc, amely a várhegy alját övezi, Br. Steinwille tábornok, Erdély katonai kormányzója idejéből valók, de ez már az alaprajzba nem jöhetett be nagy terjedelménél fogva.

Szemlénket folytatva már itt is meggyőződhetünk arról, hogy a várfalak anyaga kivétel nélkül az itt fejtett kőanyagból telt ki. Téglát csak Bethlen és Steinwille használt. 1801-ben *Ferenc* császár meglátogatta Erdélyt nejével *Carolina Augusztával.* Megszálltak Déván is és a vár annyira megtetszett a császárnak, hogy azonnal elrendelte a kitatarozását. Ez volt az utolsó épitkezés rajta. Nevét megörökitette az a külső kapu szemöldökébe befalazott kő, a mely a lépcsőfeljáratnál látható, (6.,—7.,). Még állandóbb jel maradt hátra nejéről, mert az északi oldalon velünk szembenéző domboldal dús szőlő-ültetvénye ma is a Carolina nevét viseli.

A csigalépcső (3.) innen bevezet a vár második övezetébe, de a ki először jár itt és mindent alaposan meg akar szemlélni, annak csak azt ajánlom, hogy vegye kezébe a vár alaprajzát és kövesse pontosan a számokban kifejezett sorrendet és igy könnyen eligazodik vezető nélkül is. Követjük tehát a kocsi-utat s délre fordulva a kanyarulat (4.) mellett kis kapu nyiláson (akár le is mehetünk a kálváriához, melynek faragványait, kezdetleges faragásu kőszobrait) innen felülről látjuk. Itt vezetett el a gyalogut, a mely a legrövidebb, de egyuttal a legnehezebben járható ut a várba.

A mint a fehérre meszelt félkörives bástyához érünk (20.), ez is Bethelen-bástya), ne kövessük a kocsi utat, mert az ide tartozó dobogó (5.) nincs kiegészítve, hogy azon egyenesen a várba juthassunk, hanem térjünk balra lefelé, ugy, a mint a pontozott vonal vezet s igy jutunk ama terrászra, a melyről a vár fényképe készült. (Lásd elsőképet) Itt a kaszamátán áthaladva (21.) érjük a kapulépcsőt (6.) és a kapubástyát (7.), melynek homlokzatán olvasható a *Ferenc* császár felirata. Felhaladva az ideiglenesen összerakott kőlépcsőkön, a belső vagyis főkapu előtt találjuk magunkat. (9.) Áttekintjük ennek szerkezetét, megnézzük a felvonó hid megmaradt sarkait, a lánckamrába vezető nyilásokat, a felcsapodó kapu-lemezek fedő-köveit s belépünk a belső várba. Elszorul a szivünk. Itt vivódott a halállal Dávid Ferenc. Itt hagyta el a testet az a nagy lélek, a mely az igazságot kereste. Itt hagyta el a nyáját a pásztor e szavakkal: „A pápák kardja, a

kereszt menykövei s a halál képe — semmi hatalom sem fogja az igazságot feltartóztatni.... Azt irtam amit éreztem, s a mit érzékbizó lélekkkel igazán hirdettem. Meg vagyok győződve, hogy az én vesztem után a hamis igehirdetők tanai össze fognak omlani.„ (Egyház történeti emlékek. I. Oklevél s rokon tárgyuak XVIII sz.) Némelyek szerint csak magában mondogatta e szavakat, mások szerint ellenben börtöne falába a vakolatra karcolta. Én felásattam a vár belsejét, eltakarittattam minden zugot, ha megtalálnám a fenn idézett sorokat; de hiába. Elveszett, eltünt minden nyoma Dávid Ferencnek a Bethlen által eszközölt átalakitások alatt. Még börtönét sem állapithatjuk meg. Igy csak azt mondhatjuk, hogy börtöne volt a Déva vára.

Irott emlék nem lévén a száj-hagyomány után indulunk, amely szerint Dávid Ferenc a kerek toronyba lett volna elzárva. (20) De a toronyról szintén a száj-hagyomány mondja: *hogy azt Bethlen Gábor épittette.* Ez igaz is. Alapos vizsgálat után ezt magam is elfogadtam. Mert a szájhagyomány szerint: *épült a bástya a foglyok féken tartására.* Ennek mély értelme van, a melyet az alaprajz szerkezetéből magyarázhatok meg igy: Ostrom alatt a rabok sok bajt okoztak a védőknek, a mennyiben a raktárak számára elvették helyüket, kitelepitették őket a falközé, vagyis abba a sáncba, a mely a kerek bástyától (20.) a kapu-bástyáig terült el (6.—7). Innen a rabok csak az eget látták, sem az ostromlókat sem a védőket nem figyelhették meg. Egyetlen lejárat e sánczba az a kőrbástya, a melynek boltozott üregében meghuzták magukal éjszakára, vagy a rosz időben; nappal pedig szabadon járhattak a magas falak közt, de egyuttal mindig szemmel is láthatók voltak. E sánc megvolt a Húnyadiak alatt is, mert a falak összefüggése ezt elárulja; de nem volt meg a körbástya a mostani alakjában, mert a hozzáépités és a régi falak áttörése ma is kinyomozható.

De nem volt Dávid Ferenc oly veszélyes rab, hogy ily szigoru börtönbe kellett volna elzárni, és éppen azalatt az idő alatt, amig ő itt volt (1879. jun. 8-tól nov. 15-ig), a vár ostrom alatt nem állott. A vár csak a tiszttartó felügyeletére volt bizva.

Jakab Elek igy ir: (Dávid Ferenc emléke 1879. 242 old.) „Fáj, hogy élete e szomoru szakáról egyebet nem tudok, mint azt, hogy börtön felügyelője, aki odavitetésekor átvette, István tiszttartó volt; de nemzetségnevére ennek sem találtam rá emlékiróinkban. Csak egy inasnak volt szabad hozzá bejárni, Királyfalvi Istvánnak, a kiről azt irja a krónikás, hogy később itélő mester (Protonotarius)

lett." Majd tovább: (a 243-ik oldalon): Meghalt 1579. november 15.-én. Az őt e bus szállásra befogadó István tiszttartó vitette ki s tétette örök nyugalomra (Keresztény magvető XI. köt. 194. l.) a városon kivűl egy messzi ellátszó római kő mellett. (Erdélyi Muzeum évkönyvei IV. kötet. 99. l.)

Kissé módositja ezt *Dr. Kővári László,* a ki igy ir: (II. Évkönyv. Budapest 1902—3) *a 1579. jun. 2-án Gy. Fehérváron elitélik, harmadnapra Déva börtönébe viszik, hol négy hónap mulva a közhit szerint nov. 7-én kiszenvedett. Az a kaszamáta oit a dévai vár keleti oldala felső pontján* (L. alaprajz 13.) *sirja lett annak a nagy gondolatnak, hogy miután Európa más három népfaja magának külön vallást alapitott, a magyar, mint negyedik népfaj, nemzeti geniusának megfelelő külön vallást formulázzon."*

Tehát a két iró a kerek bástya és a kaszamáta mellett van.

Szőts Sándor néhai ref. lelkész Déván segitő társam a Dávid Ferencz nyomdokai után való kutatásomban igy ir: (a Hunyad tárcájában 9-ik sz. 1893, már. 4) *templom és torony a reformátusok tulajdonába 1545—1550 közt jutott, midőn a kath. hívek lelkipásztoruk és főesperesük Tordai Sándor András vezetése alatt,egytől egyig, a reformált hitre tértek át. Említést érdemel, hogy ez a Tordai András pár év mulva az erdélyi reformátusoknak püspöke, vagy, mint a templom falában elhelyezett epitaphiumán irva van:* ***„az erdélyi magyar eklézsiák szuperintendense"*** *lett s mint ilyen halt meg Déván 1579-ben. Engesztelhetetlen ellenfele volt Dávid Ferenc unitárius püspöknek, ki mint államfogoly a dévai vár* ***kerek bástyájában*** *végezte be életét ugyancsak 1579-ben. Az a hit, hogy Dávid Ferenc is az akkor még a sirkertül használt cinteremben temettetett volna el, minden alapot nélkülöz. Az akkori idők szelleme az ily testvéri szeretetből folyó tisztességet és kegyeletet semmi esetre sem engedte volna meg.*

Más forrásom nincs, a mi után indulhattam volna s igy a józanész után, az egykori idők szelleme és felfogása mellett azt hiszem, hogy a nagy beteg embert sem a kerek toronyba, sem a kaszamatába nem kellett elzárni, hanem elég volt számára az az őrszoba is (10), a melyben maga az őr lakott, vagy annak egyik mellékkamrája. (11.—12)

A várban a déli oldalt, mintegy 40 m. hosszuságban és 10 m. szélességben a palota foglalja el, a melyen két boltozott nagy terem (14.—15.) és két kisebb szoba van. (16.) Ezt a részt a Hunyadiak épittették, tehát Dávid Ferenc idejében már megvolt. Ezek egyikében is elhelyezhették Dávid Ferencet, különösen az ok-

tóberi és és novemberi fagyos szelek alatt, mert csak a helyiségek voltak füthetők. Fütés nélkül pedig ily beteg ember egy napig sem élhetett volna. A 12. számu kaszamáta, vagy a 20. sz. kerektorony levegőjét egy hétig sem birta volna ki a beteg test. Dávid Ferenc pedig az én számitásom szerint éppen 160 napig élt a dévai várban, ővéi gondozása és minden orvosi gyógykezelés nélkül. Nézetem szerint másutt nem élhetett, mint az örség szobájában, vagy a palota egyik mellékhelyiségében.

Az a boltozott helyiség, a mely az alaprajzban a (17) sz. alatt van feltüntetve, ciszterna volt és még 1848-ban is használták vizét. Egészen elfogadható bizonyitékok szólnak a mellett, hogy e részét a várnak (18.—19.) Bethlen Gábor épittette az öreg torony (donjon) helyére. Ebben lehetett egy olyan helyiség, a melyben államfogoly elhelyezhető volt, de az megsemisült.

Sirja. A fenn idézett adat szerint az országut mellett egy római kő mellett keresendő. Ez a római kő ma nincs a helyén. Ellenben az országut megvan. Itt keressük, ha meg akarjuk találni a drága hamvakat. Már pedig a Carolina szőlők aljában ott a hol a kincstári birtok kezdődik. Mert a forrás szerint *eltemettetett a városon kivül egy meszi ellátszó római kő mellett,* amely nézetem szerint *az országut mentén lehetett,* a kincstári és városi birtok érintkezési határpontjánál. Nem is oly nagy terület az, a melyet itt fel kellene ásatni! Még csak néhány szót befejezésül a várról. Az a szép terrász a melyre a 18. sz. alatti lépcsőzet vezet, uraja vagyis bezárja a várfok nyugoti oldalát a szőlők felől. Természet által itt volt legkevésbé védett oldala a hegynek. Az emberi erő ide forditotta a védelemnek minden eszközét. Hatszoros fal, két sor ágyutelep és a belső magas fal (12 m.) védi e helyet ellenség ellen. Ide volt felállitva a falrésbe (19) 2 nagy várágyu, a melyek már a földnyakon fölbukkanó ellenség közeledtét is megakadályozták. Bem sem vívhatta meg a várat 1848-ban. Nehéz ágyuit nagy fáradsággal felvontatta a szőlőkbe s onnan lövette a várat 2 napig minden eredmény nélkül. Azok a barázdák és ütött részek. a melyek képünkön a nyugoti oldalon oly élénken látszanak, a Bem apó golyóitól származnak. Felhagyott az ostrommal és bevonult seregeivel Erdélybe, a nélkül, hogy egyetlen embere is elveszett volna a vár lövegeitől.

1849 aug. havában pusztult el a vár, előkészitett, szándékosan vagy véletlenül békövetkezett robbanás folytán-é, még nem derült ki. A honvédek átvették a várat a császári had elvonulása után. Gazdagon meg volt rakva elességgel és lőszerrel. A lőporos kamra az északi oldal szikláin nyugodott, (24) egészen tüzmentes helyen. Mig nem egy szép napon éppen d. e. 11 órakor óriási robbanás reszkettette meg a levegőt. A házak ablakai

lenn a városban bezúzódtak, sokan a járókelők közül a falhoz vagy a földhöz vágódtak. Egy ökrös szekeret az országuton összezuztak az északi oldalon leguruló kövek. Az egész várat először porfelhő, később a füst vette fel. A tüz kitört s mindenki kitalálta, hogy a vár robbant fel. Oltására azonban nem siettek, mert további robbanástól tartottak. Mikor a pánik elmult, már elégett minden, a tetőzet gerándái, az ajtók, az ablakok. A palota szenvedett legtöbbet. Ennek falai szétestek és nagy darabokban ma is ottnyomják a földet. Az őrszoba teljesen elpusztult. Ennek a kamráiban a zsir és szalonna napokig égett a törmelék alatt. Csak három ember vesztette el életét, két katona és egy bodnár, ezeknek a csontjait megleltem az ásatáskor. A bodnár éppen dolgozott a bakján, szerszámait 2 furót és egy kézvonót ugy szedtük fel a környezetéből. A honvédek töltényt csináltak és állitólag az ő vigyázatlanságuk okozta a robbbanást. Mások szerint a német tűzmester, a mikor el kellett hagyniok a várat, meggyujtotta a lőporos akna zsinorját, hogy a magyarok ne vehessék hasznát a várnak. Inkább felrobbantotta. Hanem, hogy hatalmas erő müködött itt. azt elárulják a szétszaggatott szikla-tömegek, a melyek ma is abban az állapotban vannak, a mint a robbanás szétvetette azokat.

Ezután a rablás következett. A cigányok és mindenféle kalandhajhászok ütöttek itt tanyát. Felástak mindent. Betörtek az épen maradt pincékbe, kaszamátákba és pusztitottak, raboltak hetekig. A bort cseberrel hordták el. Nem maradt itt egyetlen puskacső, kard vagy ágyucső. Még a vasat, szegeket, rezet is összeszedték mindenünnet. Nehány érc és kőgolyót találtam mindössze, a melyek most a dévai muzeúmban vannak.

A szabadkereszténység és vallási haladás világkongressusa.

„Az unitáriusok és más szabadelvü gondolkozók nemzetközi tanácsa" Berlinben 1910. augusztus havában fogja tartani ötödik gyülését. A gyülés cime „A szabadkereszténység és vallási haladas világkongressusa". Eredete 1900-ra vezethető vissza. Bostonban akkor terjesztettek elő Batchelor György, Boros György, Bowie Espland, Eliot Sámuel, Hocart Jakab és Wendte Károly, egy tervezetet, egy nemzetközi tanács alakitására vonatkozólag amelyet ott el fogadtak.

Négy gyülés volt már: Londonban (1901.), Amsterdamban (1903.), Genfben (1905.), és Bostonban (1907.). Ötödik a folyó évben Berlinben tartandó kongeressus lesz.

a) Egy missiói kirándulás.

Hogy a berlini kongressus iránt érdeklődés erős legyen, az Amerikai Unitárius Társulat Wendte Károlyt, a külföldi ügyek, valamint a nemzetközi tanács titkárát egy missiói kirándulásra küldötte a mult év nyarán. Wendte célja főleg az ötödik kongressus rendezőinek a felkeresése volt s a kongressus progjamjának a megállapitása. Ezt megelőzőleg körülbelül husz európai egyetemi várost keresett föl, ahol találkozott a szabadelvü vallás embereivel.

Amerikából junius elején indult el. Liverpoolban kötött ki. Itt Jones Lloyd fogadta az ottani unitárius missió vezetője. Mr. Jones a szorgalom és szeretet megtestesülése. Ez a kis ember, Boros, Péterfi és Gál volt londoni akademisták tanulótársa, maga a lelkesedés. Egy alkalommal mikor missiójét meglátogattam, feltünt nekem, hogy a nagy világváros utcáján csaknem mindenki köszöntötte a szeretet e munkását. Wendte természetesen kitünő fogadtatásban részesült. Megnézte a missiói épületet s annak gondos berendezését. Egy teremben 500 gyermeknek mondott rövid beszédet. Mr. Jones az amerikai vendégeket meghivta, hogy mikor a berlini konferencziára fognak menni tegyenek látogatást s tartsanak rövid statiót Liverpoolban.

Birminghamban egy nap alatt az unitárius templomokat és lelkészeket meglátogatta, valamint az éppen ott állomásozó Van-Missiót. Innen Londonba ment. Londonban a brit és külföldi unitárius társulat titkarának Mr. Bowienak volt a vendége. Ott az Essex Hallban Mr. Wendte London környékéről összegyült 40 unitárius lelkésznek tartott előadást. Mr. Wendte Londonban felkereste a city templom hires lelkészét Mr. Campbellt. E találkozás szép eredménynyel járt. Mr. Campbell a keresztény világ egyik legérdekesebb papja. Az a siker, amit ő beszédeivel elért, mutatja hogy mit tehet egy lelkész a huszadik században, ha tehetsége és ahhoz való alkalma van. Talán nincsen is ma Londonnak olyan látogatója, aki elmulasztaná Mr. Cambelt meghallgatni. Hetenkint kétszer: Vazárnap és Csütörtökön délben van a City templomban az istentisztelet. S az ezreket befogadó templom mindig tömve van. Mr. Campbell egyéniségéről sokat irhatnék. Tiszta fehér hajával sima, egészen ifju arcával első pilanatban leköti a hallgató érdeklődését. S ez az apostol meghivta gyülekezete nevében a szabadelvü vallás embereit, hogy ott tartsák következő gyüiésüket. A berlini kongressusra pedig megigérte megjelenését. Mr. Campbell az összeállított programmban szerepelni fog.

Páris volt a következő hely, ahol néhány kitünő emberünkkel szintén találkozott Mr. Wendte. Brüssel, Leyden, Köln, Basel voltak következő állomásai. Ezek után ért Genfbe, ahol

éppen Kalvin ünnepét tartották. Genfben természetesen többekkel találkozott, köztük Carpenter Oxfordi tanárral s Ürmössy Miklós magyar delegátussal. Zürichet, Marburgot, Jenát szintén meglátogatva ért Mr. Wendte Berlinbe, a kongressus előkészitő gyűlésére.

b) A kongressus előkészitése.

1909. Julius 20-án Berlinben megtartották az előkészitő gyűlést. Kimondották hogy az 1910.-ben tartandó gyülés neve — „a szabadkereszténység és vallási haladás világkongressusa." Az előkészitő gyülésen a német szabadelvü vallásosság legelsőrendübb német képviselői vettek részt. Ami a kongressus programmját illeti, Wendte titkár előterjesztését csaknem változtatás nélkül elfogadták. A kongressus nyelve angol, német és francia lesz. Az angolok kedvéért a más nyelvü előadások előzetesen ki lesznek nyomatva angolul. Ideje 1910. Augusztus 6—10. napjai. A kongressust a „Német protestáns egylet" (Der Deutsche Protestantesverein) más szabadelvü egyletekkel szövetkezve tartja. A gyülések iránt az érdeklődés rendkivüli. A legelső amerikai, európai és ázsiai szabadelvü vallásos társulatok képviseltetni fogják magukat, Az előadások tárgyai a kritikiai vallástudomány, elvont theologiai. gyakorlati erkölcstan és társadalmi reform köréből lesznek véve s föleg közvetlen érdeküek fognak lenni. Az amerikaiak külön e célra rendelt hajón fognak jönni s Liverpoolban, Manchesterben és Londonban fogadtatásuk lesz. Valamint kirándulásokat fognak tenni Hagaba, Leydenbe és Kölnbe. Augusztus 6—10.-ig gyülések, istentiszteletek lesznek.

c) Utólagos kirándulások.

Augusztus 11-én kezdődnek az utólagos kirándulások. Berlin környékére, Magyarországra és Olaszországba. Augusztus 11.-én Wittenbergbe, Weimarba, 12.-én pedig Eisenachba megy a társaság, 13-án Münichbe.

Innen a társaság egyrésze haza, másik része Kolozsvárra fog tartani. Augusztus 19-én fognak Kolozsvárra érni Dávid Ferencz születésének 400 éves évfordulójára.

Kolozsvárról Fiumén és Velencén át mennek Florenczbe Parker Tivadar sirjához. Parker a nagy amerikai unitárius 1810. Aug. 24-én született. Rengeteg és erős munka által, még ötven éves sem volt már, anyira elgyengitette magát, hogy 1858-ban Európába jött üdülést keresni. Még volt egy kevés reménye, hogy felgyógyul. De hiába. Ez utjáról irja haza : „Életem vége felé közeledik. Törekedtem, hogy az ember, Isten és a vallás igazi fogalmát tanitsam, igazságaival, kötelességeivel és örömeivel. Bele-

vegyültem a tizenkilenczedik száz harczába s követtem az emberiség zászlóját. Most kész vagyok meghalni jóllehet még munkám fele elvégzetlenül van.“ 1858. május 10-én meghalt Florenczben. Ez lesz a zarándokás utolsó pontja. Nápolyból haza fognak evezi, amerikai testvéreink.

A berlini kongressus a szabadelvü vallásosságnak egy lüktetése lesz, amely már az emberiség egész testét fölfrisiti. Vegyünk részt mi is, ha lehet ott létünkkel s ha nem tehetjük, vegyünk részt lélekben. Éljünk az eszméknek és gondolatoknak, amelyeket Dávid Ferencz, Servét Mihály, Milton, Locke, Newon, Lindsey Teofil-Freeman Jakab, Channing, Clark Freeman J., Emerson, Parker és Martineau és Brassai és Kríza tanitottak.

(Füzesgyarmat.)

Kiss Sándor

Szabadelvü vallásos törekvések Magyarországon.

Dr. Boros György felolvasása a berlini vallásügyi Congresszuson.

Unitárius theologus vagyok. Szabadelvüség a jelszavam a theologia igazságai vizsgálásában és az egyéni hitnézetek megbecsülésében. Az ellenkező nézetüek véleménye engemet először is komoly megfontolásra indit, azután következik az itélet s csak legvégül az elbirálás. Vallásos nevelésemben és egyházam történelmi hagyományaiban annyira előtérben volt mindig a tűrelem és mások megbecsülése és tisztelése, hogy magammal szemben mindig túlságosan szigorú, s néha bizalmatlan voltam. Ebből a hajlandóságból kiindulva azt hiszem, hogy nálunk a szabadelvü unitárius vallás irányitói igen sok alkalmat elszalasztottak, midőn nézeteinknek propagandát csinálhattak volna. A magyar unitáriusok vallásos életfája nem annyira az ágakban, mint inkább a gyökerekben növekedett és erősödött. A háromszáz esztendeig tartott üldözés, mely főképen a központot és a fővezetőket érte, fordított viszonyt teremtett a központ és a vidék között, az Egyház főhatósága és püspöke között, vagyis a helyett, hogy a távoli vidékek kisebb helyein az idegenség közöt élő gyülekezetek, vagy egyes hitfelek a központhoz folyamodtak volna segélyért, a központból kiküldött kéregetőkkel és gyüjtőkkel rendszeresen lehetett találkozni még a legszegényebb nép között is. Az így gyűjtött alamizsnából került össze a püspök, tanárok és tanitók fizetése. Feltünően nagy erőt kölcsönzött ez a viszony az egyházi életnek. Az egész unitáriusság egy test és egy lélek volt. Közmondássá vált az unitárius összetartás.

Az idegenség meg volt győződve, hogy az unitáriusok valamely titkos jelről egymásra ismernek.

A benső erőt fokozta az idegenek rokonszenve és bizalma, a mivel az egyes unitáriusokat kitüntették mindazok, a kik őket megismerték. Számtalan esetet ismerünk, midőn nem unitárius szülők gyermekeiket unitárius nevelőre, birtokuk kezelését, unitárius gazdára vagy ügyvédre bizták. Az ilyen viszonyokból nagy rokonszenv fejlődött ki nemcsak az egyének, hanem a vallás iránt is. Ehhez hozzájárul még az, hogy a hivatalban alkalmazott unitáriusok rendesen magas erkölcsi nivón állottak. Statisztikailag kitünt, hogy közöttük átlag jóval kevesebb a bűntettek száma, mint más egyházak tagjai között.

1848-óta a helyzet némileg megváltozott. Az országgyülés a sok nagyszabásu reform-törvény közé beiktatta az unitáriusok egyházi jogát is, vagyis kimondotta, hogy az unitárius vallás Magyarországon is bevett vallásnak nyilváníttatik. Ezt a jogot Erdélyben már 1568. óta élvezték.

A szorosan vett Magyarországon csak az ujabb időben kezdik tudomásul venni azokat a szabadabb irányu, vallásos elveket, a melyeket Erdélyben unitárius néven ismernek.

A magyarországi protestáns egyházak maguk is a XIX-ik száz közepéig állandóan az önvédelmi harc áldatlan küzdelmeiben emésztették föl erejüket. A Habsburgok hatalmas katholikus dynastiája a protestáns vallást nem szivelhette, mert tudta jól, hogy a vallásos eszmék iránt megnyilatkozó függetlenségi hajlam a politikai absolutismusnak ellenségei A magyar protestánsban mindig hüséges segítőre talált Rákóczi is, Kossuth is. A protestáns magyar paraszt nem ismert el semmi idegen hatalmat.

Ebben az önvédelmi harcban a magyar protestánsok általában conservátivekké lettek. Ezt kiterjesztették egyházi életükre is, vallásos nézeteikre. A XIX-ik században Németországban megindult liberális áramlatok áthatottak Magyarországra is. E száz második felében lelkes és lelkesítő munkásság indult meg, melynek alapgondolata a protestáns egyházak két ága, a lutheri és kalvini egyesítése, megerősítése és ezen az alapon a magyarországi közfölfogás ujrateremtése volt. Mindkét részen erős jellemü, tiszta gondolkozású és nagy tudású férfiak propagálták az eszmét. A magyar nép avagy tán inkább vezetőik conservativismussa útját szegte a kisérlet teljes sikerének.

Azok a nagybecsű kisérletek és törekvések fölölelték az egyházi életnek és a hittudománynak minden fontos kérdesét. A dogmai vonatkozások és a társadalmi érintkezések egészen önkéntesen összehozták a két protestáns egyház vezéreit az unitá-

riusokkal. Ez a váratlan eredmény aggodalmat, sőt ellenszenvet ébresztett a consernativ protestánsok között. Megindult az ellenactio, létrejött a szakadás, az ujabb kisérletezés, de csak a formában, mert lényegileg vagyis a lelkekben most már teljes erővel munkálkodik a türelem, a kölcsönös megbecsülés szelleme, nőtön nő az együttműködés szükségességének érzete.

Az eszmék birodalma felülemelkedett a köznapi élet porondján, s ez oly tágas, hogy ott boldogan megférnek egymás mellett, sőt szerencsésen kiegészitik egymást a Luthert, Kalvint, Dávid Ferenczet, Schleiermachert, Channiget, Straust, Renant, Martineaut vagy Harnackot követők serege.

Mi minden évben megtartjuk kismértékben a mi Land-kongreszünket für freies Christentum und religiösen Fortschritt.

Ha valaki pontosan összegyüjtené a vallásos gondolkozás és élet positiv adatait, rájőne, hogy Magyarországon is, mint másutt, nagy közönsége van a régiekhez ragaszkodásnak, de rájőne arra, hogy azok, a kik a vallás terén maradtak, kivonták magukat más téreken is az uj kor szellem-áramlatainak hatása alól. Nem tudnak, mert nem akarnak haladni. De ugyanakkor meglepéssel tapasztaljuk, hogy nemcsak az unitáriusok és protestánsok, hanem a katholikusok, keletiek és zsidók között is nagyon sokan vannak, a kik egyházuk nélkül, vagy papjuk ellenére is elmentek a hitkérdéseiben a legliberalisabb fölfogás közepéig. Tehát a gondolatot megkötő dogmákat, a szabadvizsgálódást akádályozó theoriákat, egyszerüen elhagyták és haladnak előre és fölebb azon a Sinain, a honnan az uj kor Mózese az uj törvényt ki fogja hirdetni. Ez a kihirdetés örökké fog tartani.

Éppen a mult 1909. évben lepte meg a magyar közvéleményt hatalmas líberalis nyilatkozataival a politikailag is jól ismert Gr. Tisza István a református, dr. Zsilinszky Mihály a lutheránus egyházi főgondnok. Félre a lassu tapogatozással és oknélküli félelemmel. Uj vallás, uj biblia-magyarázat és őszinte egyházi és vallási élet kell a magyar közönségnek. Még nagyobb meglepetést szerzett Dr. Prohászka r. kath. püspök, midőn egy szociális előadásában követelte, hogy uj Jézust, uj szeretetet kell bevinni a nép közé. A három beszédnek két külön iránya és célzata is volt. Nem mondjuk, hogy a r. kath. püspök a protestans fölfogás hive, de az kétségtelen, hogy Magyarországon éppen püspöki ajkakról hangzottak el olyan szózatok, a melyek ellen a pápai szék a Modernismus cime alatt hadat izent. Nagyon kevés mivelt világi egyén található ma Magyarországon, a ki a pápai szék fölfogásával egyetért. Azt azonban mindnyájan elismerjük, hogy egyházi szervezete és egyházi gyakorlatai kiválóan alkalmasok a tömeg összetartására.

A katholicismus most is inkább az érzelemre, a protestantizmus az értelemre kiván hatni. Az hatalmas vagyonnal rendelkezvén, nagy bőkezüséggel áldoz a szegény nép vallási érdekeiért, kivált, ha azzal még propagandát is csinálhat. Az erdélyi r. kath. püspök szives vendégséggel tűnteti ki az erdélyi ref. püspököt, a kórházban örökös hálára kötelezi le a protestáns beteget, mert midőn a maga betegeit látogatja — rá is áldását adja és érette is imádkozik. — A katholikus gondnok hivatalos minőségben fölvezeti hiveit a protestáns és unitárius püspök elébe, ha ezek megjelennek községükben látogatásra s a plébános is magánuton, de reverendában megtiszteli a prot. egyházfőnöket. A modern miveltség, az általános társadalmi fölfogás ledöntötte az egyházi elválasztó falakat és kitöltötte a várfal körüli sáncokat. Mi ma már cserébe tisztelettel megküldjük egyházi lapjainkat a különböző egyházi lapok szerkesztőinek s a birálatok gyakorlásában is az udvariasság szélső határáig elmegyünk.

A Lutheri egyház tanári kara (Pozsony) védelmére kél a református tanárnak a szabadvizsgálódás nevében, a kit egyháza sulyosan elitél, mivel ő tudományos vizsgálódásai alapján a nagy reformátor Kalvinban sok kifogásolni és megbirálni valót talált. Ugyancsak a lutheri egyház vallási és irodalmi társasága meghívja a maga körébe az unitárius theologiai tanárt, hogy felolvasásban tájékozza tagjait az angol és amerikai unitáriusokról.

Erdélyben a lutheri egyház tagjai 800 éveu át megőrizték ősi nyelvüket és szokásaikat, a németet s a magyar nemzeti élettől túlzott conservativismussal távol tartották magukat, de midőn a magyar unitárius egyház alapitása 300 éves ünnepét ülte, a luth. püspök elküldötte üdvözletét és képviselőjét az ünnepélyre. Ezen egyház egyházi és főleg világi vezetői ujabb időben immár kezdik átlátni s azt ki is fejezik, hogy a mivelt országok között egy sem nyújt oly sok előnyt és alkalmat a különböző vallások és nemzeti érzelmek érvényesülésére, mint a magyar.

Nálunk a kath. és egyház iskoláit és templomait a keresztjük után, a protestánsokat a gomb, vagy a csillag után itélve nagyon könnyü összetéveszteni. Különbség csak az, hogy a római liturgiában latint, a keleti anyanyelvet, a kalvini és unitárius a szószéken mindig magyar, a lutheri legtöbbször csak magyar, de néhol magyar és német s több helyen csak német vagy tót nyelvet használ. Itt az egységet a hitben, a szabadelvüségben és a szeretetben keresik, de nem mindig találják meg, mert némely egyházak s főleg a keleti románok az egyházi és politikai életet azonositották, a vallási érzelmeket és a felvilágosodást

másodrendüvé tették s olyan nemzeti törekvéseket támogatnak, a melyek az egyházak legfőbb protektora és anyagi segitője a magyar állam érdekeivel homlokegyenest ellenkeznek. E miatt — sajnos — mi a keleti egyház tagjaival legritkábban találkozunk, hozzuk az uj kor uj eszméinek nagyon csekély részük jut el. Theologiai és vallási irodalmuk nagyon szükkörben mozog, orthodox és gyakorta politikai szinezetü.

A theologiai irányok jövőjét nehéz lenne megjósolni, de azt ki lehet mondani, hogy a protestánsok és mindazok a liberalis katholikusok, a kik irodalmunk olvasására készséggel vállalkoznak, nagyon egy irányban fognak tovább haladni, mert a nemzetközi irányeszmék a leggyorsabb kicserélés alatt vannak szüntelen. Ide a német, angol, francia, holland, olasz és más vallásos eszmék, valamint a multban a tanulók és utazók utján, ugy most a hirlapok és tudományos folyóiratok utján eljutnak. Sajnos, hogy a magyar nyelv nem ismert volta miatt a köztünk napirenden levő eszmék és kérdések nehezen és ritkán jutnak el a külföldre.

Egyet még constatálnunk kell. Legujabban a mysticismus, mint a rationalis gondolkozás ellenfele, kisérleteket tett köreinkben a protestánsoknál s némelyeket szélsőségekbe ragadott. Az ujkori baptizmus, nazarenizmus, a Christian Sciench s hasonló irányzatok apostolaival találkozunk s nekik akad hallgatójuk, néha követőjük is, a mi azt mutatja, hogy valami ujra, megfelelőbbre vágyik a fölszabadult lélek. Hisszük s látjuk is, hogy a régiekből sok el fog múlni, az uj eszmékből némelyik be fog válni s igy talán nem is olyan távoli időben, uj, életerős, szabadelvü, nemesen vallásos, öntudatosan hivő élet fog hazát találni közöttünk, ha a vezérek buzgósága nem lankad s ha a szabadelvü vallásos gondolkozók tovább folytatják munkájukat.

Külföldi unitáriusok nálunk.

A nagy nemzetek politikai és nemzetgazdasági érdekből védő- és dac-szövetséget, vám- és kereskedelmi szerződést kötnek egymással, hogy jógaikat megvédjék s haladásukat biztositsák. A magyarnemzet ilyen szövetséget kereskedelmi érdekből még csak köthet, de nemzeti érdekből nem, mert örökös szövetséges nélkül erre függetlenül joga nincs. Régen is, most is, csak egyeseink, a Kossuth Lajosok, Apponyi Albertek, Vámbérik tudják hozzánk bilincselni egyik-másik rononszenvét.

Külföldön tanuló ifjaink, ott lakó művészeink iróink s néha iparosaink is szereznek dicsőséget és rokonszenvet.

A vallásnak is megvannak a maga jogosultságai s ezen a téren talán a legkisebb, az unitárius vallás mutathat legérdekesebb s legértékesebb külföldi összeköttetésre.

Ha okát keressük talán abban leljük meg, hogy az unitárius vallás Erdélyben bevett törvényes jogu vallás volt, de itt is nagyon sok próbának, szenvedésnek és üldöztetésnek voltak

Dr. ESTLIN CARPENTER.

kitéve követői. Külföldön és pedig *Lengyelországban* ahol már 1560 körül voltak követői s az után gazdag egyházai 1662-ig teljesen kiirtották, megsemmisitették. Sok száz család kivándorolt Németországba, Hollandiába és Erdélybe. Kolozsvárt egy egész egyházközség telepedett meg saját papjával Lachovius Jánossal, kinek sirköve az unitárius templom keleti oldala mellett őriztetik. 1796-ig önálló gyülekezetük volt s ekkor a Kossuth Lajos-utcai unitárius templomhoz csatlakoztak, arra forditották vagyonukat. A Lászlócky és Sincky családok mindezideig megmaradtak.

A lengyelekből kitűnő magyar polgárok lettek. Otthon maradott rokonaiktól sok éveken át nagy segélyt kaptak. Az összeköttetést állandóan fönntartották s ma is az a hiedelem, hogy

vannak oly lengyel főnemesek, a kik unitáriusoknak tartják magukat és az erdélyiekhez tartoznak. Az amerikai unitáriusok föl vetették az eszmét, hogy a Dávid Ferenc-zsinat alkalmából föl kellene keresni őket.

Mi erdélyiek ettől nem sokat várunk, de azt tudjuk, hogy dr. Grabovszky krakói egyetemi tanár most négy éve itt járt, az erdélyi lengyelek irathagyományait fölkereste. A kolozsvári unitárius egyházközség levéltárában jegyzőkönyveket, anyakönyveket talált, melyek 1632-től kezdődnek, tehát még az ős hazában és a XVIII-ik század utolsó feléig vezettettek. A magyarországi unitárius egyház levéltárában tizenhárom nagy kézirat van, melyekből egy, teljesen ismeretlen unicum. Ez tartalmazza az első lengyel hittnyilatkozások és gyülések jegyzőkönyvét és érdekes világot vet az unitárius és református lengyelek különválására. A magyarországi unitárius egyház legnagyobb birtoka a ladamosi, egy lengyel származásu nemes, Augustinovits Pál adománya. Ezzel hálálta meg, hogy az unitáriusok 200 frt.

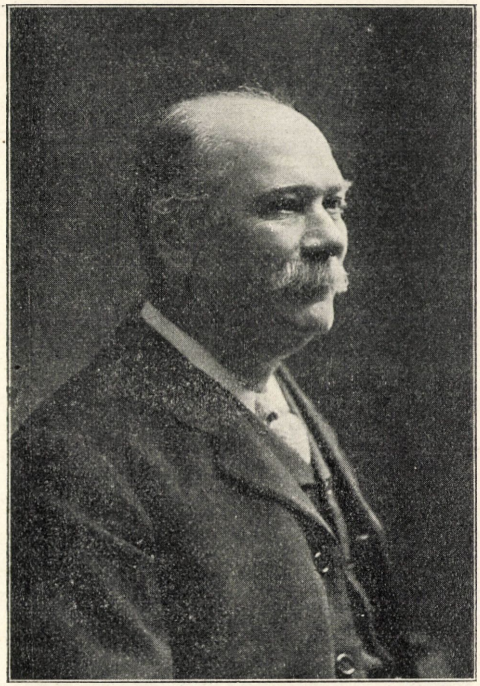

HARRISON JÁNOS.

segélyt adtak neki kétizben, hogy külföldön (Bécsben) befejezhesse tanulását.

A lengyel-unitáriusok még 1806-ban némileg szerepeltek, mert ekkor adták el a Kolozsvári temető-bejárótol keletre levő házastelküket.

1820. körül már megkezdődik az angolokkal való összeköttetés. Először latinul, azután angolul leveleztek. Bölöni Farkas Sándor teremtette megaz élő kapcsolatot, midőn 1832-ben megtette nagy utját Angliában és Amerikában. 1848-ban Jakab József akademita ujitja föl a viszonyt s 1858-ban Ferenc József, Buzogány Áron, Marosi Gergely akademiták már megjelennek

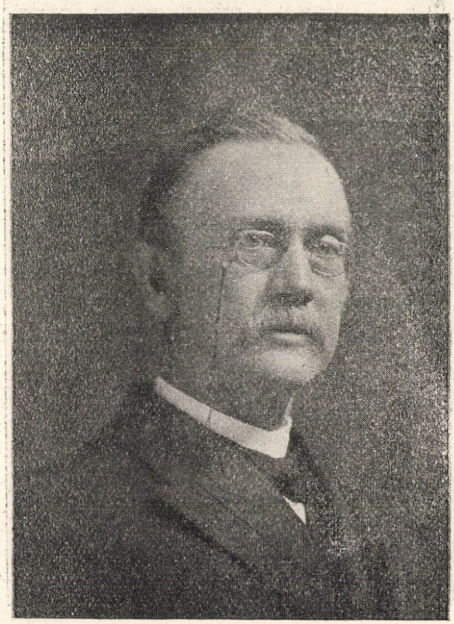

Rev. CHARLES W. WENDTE.

a Britt és külföldi unitárius Társulat közgyülésén, ünnepélyesen fogadják, Ferenc József viszonozza üdvözlésüket. Ők már unitárius családnál laknak, tehát beléptek a barátságukba egészen.

Paget János a 30-as években Erdélybe jő s itt a báró Wesselényi családba házasodik. Immár tehát vérségi rokonság jön létre, minek következtében az angolokat fölhivja, hogy a kolozsvári kollegiumnak és az unitárius egyháznak az absolut kormány üldözésével szemben nyujtsanak segélyt. Az angolok segélyt adnak s még azt is megteszik, hogy egy theológus ifju

továbbképzését a saját theológiai akadémiájukban biztositják. 1860-ban már kimegy az első rendes akadémista s azután minden alkalommal jönnek hozzájuk, hol párjával, hol seregestül az angol unitáriusok. 1868-ban a tordai zsinaton, 1879-ben a Dávid Ferenc halála 300 éves fordulóján s 1901-ben az uj kollegium megnyitásán férfiak és nők tömegesen látogatnak meg, közben egyesek gyakran.

Az összeköttetés az amérikaiakkal is állandó levelezésben és személyes érintkezésben. Őket Fretwell János buzditja föl, dr. Haleb jő Budapestre és tárgyalják az ottani templom épitését. Megindulnak látogatóink innen oda s onnan ide.

Ms HERBERT SMITH.

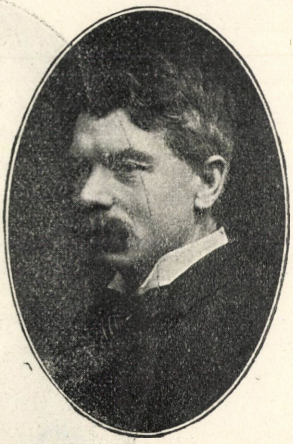

Dr. HERBERT SMITH.

A Dávid Ferenc születésének 400 éves nagy ünnepe, augusztus 20 s következő napjaira egyszáznégy előkelő vendéget fog idehozni.

Amerikából 67, Angliából 36, már jelentkezett. Egész nagy gyülés a legelőkelőbb világi urakból, professorokbol, papokból s mindenféle foglalkozásu és állásu egyénekből. Egy nehányt képben is bemutatunk.

Dr. Carpenter a magyar unitárius tanulók kedvence volt. Siménnek tanuló társa s a ma élők mindenikének tanára volt, kik előtt mindig nyitva állott szive és háza. Rokonszenves, komoly ember, a ki különben is egy nagy kiterjedésü és előkelő családhoz tartozik. A Dávid Ferenc egylet gyülésén beszél.

Harrison János hajótulajdonos, ki Londonban és a déli megyékben magasrendü polgári állást foglal el. Két évig volt a

Britt és külföldi unitárius társulat elnöke. Az unitáriusok között rendkivüli nagy tisztességnek örvendett atyja is mint unitárius lelkész. Harrison ur a Ferencz József rend és a Francia becsületrend lovagja kitüntetéseket nyerte el a külföldiek érdekében kifejtett nagy szolgálatával. Londonban élő magyarjaink a nyomor idején sokszor érezték jótékonyságát. A zsinati gyülésen fog beszélni.

Dr. Wende Károly amerikai lelkész, az unitárius társulat titkára a külföldi ügyek vezetésével van megbizva. Az érdemeit magasztalják a londoni, amsterdámi, genfi, bostoni és berlini nagyszerü congressusok. Kitünő talentum. Megnyerő egyéniség,

Dr. W. BLAKE ODGERS.

roppant erős munkás. Doktori kitüntetését a genfi egyetemtől kapta. A Dávid Ferenc egylet gyülésén beszélni fog.

Dr. Smith Herbert és neje mindketten az angol unitáriusok előkelőségéhez tartoznak. Az aszszonyság a D. F. Egylet gyülésén a nők missiói foglalkozásról tart beszédet.

Dr. Blake Odgers londoni ügyvéd, a jogász világ kitünőségei közé tartozik. A Brítti Külföldi Unitárius Társulatnak elnöke volt. Nejével Mrs Odgersel együtt minden unitáríus ügyben főszerepük van.

Cole Luise kisasszony a Britt és külföldi unitáriusok segédtitkára, a ki kedves egyéniségével és roppant szolgálat készségével meghóditotta magának a társulat választmányát. Titkáruk *Bowie* Copeland ur gyöngélkedése miatt nem jöhetett el, a mit nagyon sajnálunk. Annál melegebben ajánlja a titkártársát figyelmünkbe.

Ms. BLAKE ODGERS.

A. LOUISE COLE.

Amerikai testvéreink közül dr. *Eliot* az Am. Unitar. Társulat elnöke lesz egyik főképviselője Ő a társulat vezető szelleme. Rendkivüli szervező tehetség, a kit titkárságból emeltek elnöki székre.

Szt. Johnt már ismerjük, a többiről máskor szólunk.

Üdvözöljük kedves vendégeinket.

Boros Gy.

A Dávid Ferenc-ünep irodalma.

Gazdag eredménye lesz a mi nagy ünnepünknek az irodalomban is. A magyarországi unitárius Egyház kiadja a Dávid Ferenc első magyar unitárius müvét, a mely Rövid magyarázat cimen jelent meg. 1567-ben Gyulafehérvártt a fejedelmi nyomdában. A mü a magyar könyvpiacon föltünő és első rendü termék lesz, mert fénynyomat után készült, tehát az eredetinek tökéletes hüséggel megfelel minden szava minden vonása minden jegye. (Címlapját lásd elől.)

Minthogy az eredetinek az ékezése és pontozása a maitól nagyon eltér, az egyház megbizásából Pálfi Márton tanár átirta és nyelvészeti jegyzetekkel ellátta.

Harmadik része Dávid Ferenc theologiája, vagyis a mű theologiai tartalmának elöadása dr. Boros György dékántól.

A műnek Címlapját és a fejedelem cimerét az Unitárius Közlöny bemutatja olvasóinak.

Az Unitárius Egyház megiratta *Dávid Ferenc rövid életrajzát* dr. Kiss Ernő tanárral. Ez a mű szólgál a nagy közönség tájékozására. Az egyház dr. Kiss Ernőt 500 kor. pályadijjal jutalmazta meg.

A Dávid Ferenc Egylet adja ki: *Az unitárius vallás Dávid Ferenc korában és azután.* Rendkivül érdekes kötet, mert a mai kiválóbb irók az elmult négyszáz esztendő nevezetesebb kérdéseit tárgyalják benne és pedig:

Előszó: dr. Boros György 1. *A politikai helyzet Dávid Ferenc korában.* Irta: Szentmártoni Kálmán. 2. *Heltai Gáspár*: Borbély Ferenc. 3. *Az unitárius vallás szabadságának alkotmányos biztositékai*: Fekete Gábor. 4. *A sociniámusok.* Angol unitáriusoktól. 5. *A Krisztustan változatai a Dávid Ferenc hatása alatt.* Dr. Boros György. 6. *A vándor tudós.* Dr. Borbély István. 7. *Déva vára* két rajzzal, Szinte Gábor. 8. *Dávid Ferenc és Szentábrahámi Mihály* Vári Albert. 9. *Dávid Ferenc hit- és erkölcsi tanitása vonatkozással a mai felfogásra.* Dr. Boros György 10. *Torda város szerepe. az unitárius egyházban,* Varga Dénes 11. *Nemzeti hit.* Borbély György 12. *Ma és Dávid Ferenc,* Dr. Tóth György 13. *Nagy püspökeink*: Csifó Salamon 14. *A székelyek és az unitárius vallás.* Pap Mózes 15. *Az 50—60-as évekből.* Ferenc József 16. *1868.* id. Daniel Gábor. 17. *Uniiáriusok a Britt szigeteken.* Kiss Sándor. 18. *Az unitárizmus Amérikában.* Gálfi Lőrinc 19. *Az unitárizmus rövid ismertetése.* Wendte Károly for. dr. Gál Kelemen 20. Dr. *Carpenter beszéde.* a D. F. Egylet ünnepi diszgyülésén. 11. *Vallásunknak a mai eszmékhez való viszonyai.* Percelné Kozma Flóra. 22. *Az unitárizmus hivatása jövőben.* Báró Petriehevic Horváth Kálmán . 23. *Emlékezés Dávid Ferencről.* Költemény Tarcsafalvi Alberttől.

Az olvasó közönség csekély összeggel egy értékes könyvtárt szerezhet magának. (Ára 3 kor.)

Utolsó helyen emlitjük, holott teljességgel nem lesz utolsó rendü dolog az *Unitárius Szószék* zsinati kötete. Régi unitárius lelkészekről irnak ma élő lelkészeink, s egyben bemútatják, eredeti beszédek közlésével, a Dávid Ferenc korát és a következő korokat. Mennyi régi és idegen hang, s mennyi nem használt

kifejezés; megelevenülnek a multról. Ezzel tartoztunk elődeinknek. Ára 6 kor. Méltányoljuk lelkészeink buzgoságát.

Ugy képzeljük, hogy sok száz vevője lesz a nagybecsü könyvveknek. Arról vagyunk meggyőződve, hogy a magyar egyházi irodalmat értékes munkákkal gazdagitja a Dávid Ferenc ünnepi esztendeje.

Megemlítést érdemel, hogy lapjaink is a legjobbat adják a kiváló alkalomra.

Az első magyar unitárius.

Az Amerikai Magyar Népszava a következő értékes cikket irja: Ünnepre készülnek a magyarországi unitáriusok. Az idén van — napja bizonytalan — Dávid Ferenc születésének négyszázados évfordulója. Az unitárius egyháznak magyar földön megalapitója, az egy istenhivők apostola, a magyar unitáriusok első püspöke s a reformátusoknak is Erdélyben első főpásztora volt Dávid Ferenc. És, a miért mindeneket érdekelhet a pályafutása, valóságos megszemélyesitője a nagy reformációnak, a hitében megzavart, uj utakra eredt léleknek megtestesitője, ki sorra harcossa volt valamennyi vallásfelekezeteknek, s végül is élete rabságban fogyott el olyan tanokért, a melyek már saját hiveit is ellene forditották.

Dávid Ferenc 1510-ben született Kolozsvártt, valószinüleg szász nemzetségből. Katholikusnak született s az elsők közt volt Erdélyben, ki elhagyta egyházát, és a besztercevidéki papsággal áttért Luther hitére. 1555-ben már lelkésze az uj vallásnak és szónoki híre, buzgósága, kegyessége és tudománya három nagy egyházközséget vetélkedésre visz érette. Kassa, Szeben és Klozsvár egyidejüleg invitálja. Marad született földjén, hol egy esztendő mulva, 1556-ban már püspöke az országnak, a kisebb magyar hazának.

Közben terjedni kezd Erdélyben a kálvinizmus. Kálmáncsehi Márton és Meliusz Péter térítő utra kelnek a Királyhágon tul és meggyőzik magát a lutheránus püspököt is. Dávid lemond püspöki méltóságáról s maga is apostolává lesz Kálvin tanának. 1564-ben az enyedi zsinaton győz a magyarság, mely akkor már jobbára kálvinista, a szász nemzetiségen, mely megmarad Luther hitén. A kálvinizmus külön egyházi szervezetet alakit s első püspökéül megválasztja Dávid Ferencet. Az üzött lélek azonban itt sem áll meg. Két esztendő mulva már nem-

csak maga Dávid, hanem az ő tériti munkássága folytán az erdélyi magyarság nagy része is — unitáriussá lett s az uj vallást 1566. marcius 15-én a tordai gyülésen hivatalosan kihirdetik.

Az egy isteni hivés s a Jézus igaz istensége elleni tan már a kereszténység első századaiból való. Gyökeret verni azonban csak a nagy reformáció küzdelmei közben tudott.

Samasatai Pál antiochiai püspök már a harmadik században hiveket szerzett tanának, különösen Sziriaban, hirdetvén, hogy az Ige (Jézus), nem külön isteni személy, hanem az emberben munkálkodó isteni értelem. Nagyobb mozgalmat keltett Arius alexandriai pap, a ki enyhébb formában ugyanazt hirdette, mint Samosatai Pál. Szerinte Krisztus csak hasonló az Istenhez, de nem egy lényegü vele s nem öröktől való.

Az eretnekkel szemben a niceani zsinat (325-ben) kimondotta Krisztus igaz istenségét, a konstanci zsinat pedig (381-ben) a Szentlélek külön istenségét, dogmába foglalva ilyenképpen a Szentháromságot.

Az unitárius vallásnak, mai formájában való megalapitója: Servet Mihály spanyol orvos, a kinek tanát azonban maga Kálvin is hevesen elitélte és a reformátort Genfben máglyára is vetette. Legnagyobb hóditást az unitárizmus Lengyelországban tett. Socinus Faustus apostoloskodik itt s 1579-ben már háromszáz eklézsiája van az uj felekezetnek.

Lengyelországból jött át hazánkba is az uj tan Blandrata György, János Zsigmond fejedelem orvossa kezdte hirdetni s ő hóditotta meg Dávidot is. Tulajdonképpeni terjesztője és megértője azonban mégis Dávid Ferenc, a ki az uj hit védelmében harcra kél saját hitsorsosaival s eddig való küzdőtársával, a szenvedélyes Méllusz Péterrel. Nyilvános viták folynak kálvinisták és unitáriusok: Dávid és Méliusz között Gyulafehérváron, Tordán, Váradon és politikai okokból pártjára kél az uj hitnek maga a fejedelem is. Azt remélte, hogy ebben egyesülni fog a lutheránus szászság a kálvinista magyarsággal.

Tiz esztendő alatt vagy négyszáz egyházközsége alakult az unitáriusoknak Erdélyben. A főuri családok nagy része hivévé lesz: a Bethlen, Kornis, Mikes, Mikó, Kemény, Csáki, Dánielcsalád. Az 1571. évi marosvásárhelyi országgyülés elismert valásfelekezetnek jelenti ki az unitárius egyházat. És tériték mennek nagy Magyarországba is, hol a Dunántul és Kassa vidékén szereznek hiveket.

Megfogyatkozott azonban az unitáriusok s a kálvinisták száma is Báthory István s még inkább Báthory Zsigmond fejedelemsége idején. Az Erdélybe telepiteti jezsuiták rohamosan hóditanak köztük. Mégis a legtöbb baj akkor zudult az unitáriu-

sokra, mikor Dávid Ferenc felhevült, ujitó lelke még tovább szállt és vitákat inditott, könyveket irt Jézus imádása ellen.

Maguk az unitáriusok, mesterök Blandrata is ellene fordultak, ekkor s a fejedelem, mint izgató hitujitót, 1579-ben örökös fogságban vetette a dévai várban.

A fogság azonban nem tartott soká. Még abban az esztendőben november 15-ikén meghalt a fogoly ujitó, a kinek az egész életén sohasem volt nyugovása s a ki tévedései és zavarkeltő izgatásai ellenére is személy szerint egyike a magyar reformáció legszimpatikusabb alakjainak — Tudos, megvesztegetően ékes szóló, fáradhatatlan és meggyőződését, ha sokszor változtatja is, a mit jobbnak hisz és tud, vérével is kész megpecsételni.

A Dávid Ferencz Zsinat vendégei.

Immár tudjuk, hogy a külföldiek érdeklődése minden reménységet fölül mul. Hazánknak is nem kis előnyére fog válni, hogy a nagy nemzetek fiai és lányai benső melegséggel és nagy áldozattal eljönek ide az ország keleti részébe. Értesültünk hogy némelyek megfogják látogatni Háromszéket, mások Torockót, Tordát, mások az Aldunát, s mindnyájan több napot töltenek Budapesten.

Borvie angol titkár ur szivességéből egy pár vendégünk életrajzából bemutathatunk egy pár vonást: *Smith* Herbert E, jogtudor, Jorkhire megyében született. Olyan büszke a származására, éppen mint a székely. Az iskoláit mindig kitüntetéssel végezte. Első eminens volt. (Fop boy). Számos izben nyert pályadijat. 1883-ban az ügyvédi vizsgát magas kitüntetéssel tette le. Megnyerte a 200 guinea tanulói jutalmat. Ez a legmagasabb dij, a mit az ügyvédi kamara adhat. A londoni egyetemen szerezte a jogi doktorátust. 1890-ben vette nőül Mostyn kisasszonyt s ekkor Londonba költözött. Nagyon lelkes munkásságot fejtett a mértékletességi mozgalmakban és a közoktatás szabadelvü irányba tereléséért. Nagyon erős unitárius. Mint szónok közkedveltségnek örvend. A londoni Világiak Clubja szervezésében nagy része volt, a ducnak első elnöke. A Brit és Külföldi unitárius Társulat kebli tanácsának tagja. Minden unitárius nagyon tiszteli és szereti. A Nemzetközi Vallásügyi Congressus iránt mindig melegen érdeklődött. Az ő nagyszivüségének lehet köszönni, hogy most három éve oly nagy számu lelkész elmehetett a bostoni congressusra.

Smith Herbertné asszony Welsh származásu, s meg van győződve, hogy nagy munka erejét az ősöktől örökölte. Tanulását részint Amerikában, részint Angliában végezte. Nehány évig egy felső leány iskolában a matesis tanitója volt. Mióta ferjhez ment, nagyon érdekelték nevelés ügyi kérdések és munkák. Tiz évig tiszteletbeli titkára volt egy londoni „Szülők nemzeti nevelés ügy“ egyesületnek. Herbertné nem egy született unitáriús, de azzá lett Stopford A. Brook papnak istentiszteleteit hallgatva. Az utobbi években nagy tevékenységet fejtett ki a központi postai missióban és „Unitárius nők Britt szövetkezetében“; Továbbá a „Londoni Társadalmt körben“. Ő magáról azt moudja, hogy legnagyobb büszkesége az, hogy anyja négy egésséges gyermekének.

Odgers Blakáné egyike a legtevékenyebb londoni unitárius nőknek. Elnöke a „Nők Társadalmi körének“, tagja az „Unitárius nők britt szövetségének“, lelkes múnkás a „Mértéklességi mozgalmakbaan“ minden unitárius ügynek buzgó támogatója az egész országban. Férjével együtt mindenütt ott találjuk az elsők között, a hol valamely jó dolgot kell végrehajtani.

Cole kisasszony Londonban és Német országban végezte tanulmányait. Az Angol unitárius Társulatnak már 5 éve segédtitkára. Rendkivül tehetséges, előzékeny hivatalnok. Minden irányban érdeklődik a haladás iránt s a mennyire ideje engedi, a sociális kérdéseket is tanulmányozza.

Az ifjuság Dávid Ferenczért.

A lelkes ifjuság is megjelenik a nagy ünnepen. Nélküle csonka és szomoru ünnep lenne, hiszen az ifjuság kell hogy tovább vigye és majd uj eszmékkel gazdagitsa a mostanra termett műveket.

Theologus ifjainak különösen hiva vannak a közreműködésre. Ők mindig kiváló éberséggel kisérték a nagy reformatoi élete mozzanatait, s a maguk közében a halála évfordulóját megünnepelték. Egy két csinos irodalom került össze.

Előttünk van az Egyházi Lap 1900 évi novemberi számá, melybe Ádámossy Gábor a szerkesztő-vezércikket, Barabás István, Gál Miklós, Balázs András költeményt, Biró Pál, Ürmösi József, prózai dolgokat irtak. Védnökjüktől is látunk egy cikket: a Dávid Ferenc lobogóról, melyre Amérikában irták föl a Dávid Ferenc nevét.

Magyar és külföldi jótékony vallásos nők Uniója.

A Dávid Ferencz Egylet emlék-ünnepe nagyszabásu lesz önmagában is, de azt hisszük hogy a jövő tekintetében rendkivül jótékony hatásu fog lenni az által a rendkivül érdekes szövetkezet által melyet a Dávid F. Egylet ünnepi gyülése szervez.

Arról van szó hogy a Kolozsvárt megjelenö külföldi nőket nyerjük meg tesvéries egyesülésre a magyar nőkkel. Ha csak azt érnők el hogy levelezés és lapjaik utján a vallás és erkölcs érdekében gondolt és végrehajtott eszméiket közöljék, már akkor is messze kihatónak tekintenők a tervet. De annál is többet látunk benne, főleg magyar nemzeti szempontból. Látjuk azt, hogy a jótékony, nemes szivü és vallásos nők meglesznek nyerve minden magyar nemzeti ügynek, mert egyenes uton fölvilágositást kapnak tőlünk azokról a nemzeti kérdésekről, a melyek a külföldön nyilvánosságra kerülnek.

De ennél is nagyobb fontosságu lesz a szolgálat, a melyet a külföldre s főleg Angliába és Amérikába kivándorolt magyar leányok és a nők kapnak e szövetkezet tagjaitól. Azokon a telepeken, a hol a magyar kivándorlottak ezerével vannak, s a nőink százával züllenek, a szövetkezet megbizottjai védő és segitő kezeiket ki fogják nyujtani s mentő és segitő munkát végeznek. Székelyeink s általában hazánk fiai a legnyomorultabb, erkölcsrontó viszonyok között élnek. Sok jót várunk attól, ha a magyar és külföldi jótékony nők szövetkezetbe lépnek s kinyujtják kezöket mindenütt, a hol segitségre van szükség.

A Dávid Ferenc Egylet diszünnepe.

Augusztus 20-án délután fél 5 órakor veszi kezdetét Egyesületünk ünnepe. Dávid Ferenchez joga van minden embernek, de az ő nevéről nevezett Egylet a név jogánál fogva is hozzátartozik. Övének vallja magát s szellemében munkálkodik a lelki élet javaiért.

Szép ünnepe emlékezetes lesz, a mi kitetszik a tárgysorból: 1., alkalmi ének. Az énekkar. 2., Elnöki megnyitó. Báró Petrihevich Horváth Kálmántól. 2. Titkári jelentés a Dávid Ferenc Egylet 26 évi törekvéseiről. Fangh Erzsébettől 4. Dávid Ferenc hit- és erkölcsi tanitása vonatkozassal a mai fölfogásra. Dr. Boros Györgytől 5. Titkár üdvözli a hazai és külföldi vendégeket.

6., *Beszédek*: Ürmössy Miklós a budapesti D. F. E. nevében, dr. Carpenter igazgató az angol unitáriusok nevében, Dr. *Csongvay* Lajos a Dávid Ferenc fiok-egyletek nevében

Dr. Wendte az ámérikai unitáriusok nevében, Demeter Dénes D. F. E. elnök a D. F. fiókegyletek nevében.

Dr. Smithné asszony a külföldi unitárius nők nevében. 7. *Inditvány a hazai és külföldi unitárius nők uniója* megalakitása érdekében. Előterjeszti Percelné Kozma Flóra. Hozzá szólnak Miss Tagart: Londonból Mrs. st. John Philadelfiából, Miss Cole Angliából stb. 8. Fangh Erzsébet előterjeszti a választmányra vonatkozó javaslatát.

Este fél 9 órakor a Dávid F. Egylet ismerkedési estélye a Pannonia kertben. Üdvözlő beszédek, tüzijáték és tea lesz. A belépés díja minden személyre 3. K. Jegyek válthatók a Zsinati irodában

A Dávid Ferencz zsinati ünnepen aug. 20-án Ámerika részéről beszédet fognak mondani *az unitáriusok* nevében *st. John* philedelfiai lel., az *universalista* egyház részéről Dr. Perkius lyoni lelkész. Az universalistáknak 800 önálló gyülekezetük van. A *kereszténynek* nevezett egyház részéről, 1000 egyházközség *Dr. Summerbel.*

A magyarországi egyházak részéről is nagy élénkség mutatkozik. A kolozsvári r. kath. egyháznak: dr. Farkas Lajos főgondnok, Nagy Kálmán és dr. Bochtor Mihály lesznek képviselői. Beszél: dr. Farkas Lajos.

*

Az angol unitárius isten tiszteleten aug. 21-én egyházi beszédet mondanak: Dr. Carpenter és St. John. Az istentisztelet a disztemben lesz egészen angol nyelven.

*

A Dávid Ferencz neve és emléke olyan össze jövetelt fog eredményezni, a melyekből az unitárius vallás élete és ereje a tagokban igazi plasztikus, szemmel látható és kézzel fogható valóságban fog kidomborodni. Hihetőleg többséget fog mutatni az ugynevezett tanult emberek száma, de mindenikből le kell számitani egyharmad részt és vissza kell helyezni az eredeti az igaz ősi falusi vagy népi unitárius közé, egy harmad résznek kell venni azokat a külföldieket, a kik ogy hatalmas nemzet és két birodalom

legtanultabb, legerényesebb tagjai közül váltak ki, egyharmad az a rész a mely régi idő ota vezetető világi és papi családaink ivadéka. Ezek együtt adják meg az igazi dicsőséget a Dgvid Ferencz nevének es a világra szóló dicsőséget az essmék igazságáért megvivott nagy harcainak.

*

Ujra születést várunk a nagy ünnep után minden unitáriustól. Olyan igazi, mai pünkösdi összejövetel lesz. Nem maradhat el az igazi jel és meg fog lenni a földi dolgok nagy változása. Tisztitó tüzön megy át mindenki. A hit melegében az adatában füződik és születik ujra minden lélek. A néma kövek is beszédessé a gyönge nyelvek is ékesen szólókká lesnek. Mindenki keresni fogja hogy valami nagy dolog történt vele. Mindenki keresni fogja a tért és az alkalmat hogy megmutassa erejét és cselekedjék szép nagy és eddig nem látott dolgokat.

Raffaj Domokos.
1842—1910

Fájó szivvel tekintünk e gyászkeretre, mert az unitárius Egyháznak kíváló embere, előkelő tisztviselője és jeles lelkésze nevét foglalja be. Raffaj Domokos az ujszékelyi egyházközségbe atyja mellé és majd helyébe lépett s 45 évig szólgált lelkiismerettel, önzetlen buzgósággal. Lelkes szónok, szép szavu ember, apostoli megjelenés. Egész valójában papi ember volt, ki mindent félre tett, mikor az Urnak szólgálhatott. Minden izében igaz unitárius, a kinek állandó töprenkedést okozott minden közérdekü ügy.

Az egyházkör nagyon ifju korában kitüntette a köri jegyzői állással. 17 évig jegyzője, 19-ig esperese volt a legnagyobb egyházkörnek. Mindenkit ismert. Mindenki iránt érdeklődött. Hivatali tekintélyére nagyon sokat adott, de mindig békésen intézte el a bonyolultabb ügyeket is. Ha szükség volt jutalmazott, ha kellett dorgálni is tudott, de rendet tartott mindennekben.

Utolsó éveit nehéz megpróbáltatások terhelték. Ö maga sok éve gyöngélkedik. Kedves leánya, az okos Irma sokszor busitotta betegségével, végül tragikus halálával.

Jó neje és fia Károly gyászolják, velünk együtt sokan fájlalják idő előtti elhunytát.

Egy jó fiu emlékezete. Nagy bánat, súlyos veszteség érte Sárosi József ravai lelkész atyánkfiát és nejét Gál Ninát az elmult tanév folyamán. Derék fiuk Sárosi József kolozsvári gimnasiumunk VIII. osziályának jó magaviseletü és előmenetelü tanulója f. év május havában a szülői háznál elhunyt. Osztalytársai képviseltették magukat temetésén, koszorut is küldöttek kedves emlékü barátjuk koporsójára, tanárai szomorú részvéttel osztoztak a szülők bánatában, kik „a felejthetetlen szelid és engedelmes fiuknak" kegyeletes emléke megörökítése" céljából julius hó folyamán bejelentették ez E. K. Tanácsnak, hogy „Sárosi József konviktusi emlékalap" cimen egy egész kedvezménynek megfelelő alapösszeget tesznek le egy VIII. g. osztálybeli szelid, engedelmes, törekvő, mivelt fiú javára.

Franciaországi vallásos mozgalmak.

Le Rovoyre, apát, volt rom. kath. pap mozgalmat inditott a franciaországi katholikus átalakitása érdekében. Most Angolországban tartja előadásait. Cambridban tartott beszédében a következő érdekes dolgokat mondotta el. Franciaországban most a vallás válsága van napi renden. Nemcsak az egyház külső szervezete és helyzete jutott válságba, hanem a papok vallásos meggyőződése is.

Az utóbbi tiz év alatt 1500 pap lépett ki a romai egyház kötelékéből. Minthogy a rom. kath. egyházból kilépés nagy bátorságot igényel és sokféle megpróbáltatással van egybe kötve, jóval kevesebb kilépés történik, mint a mennyi előkészületen van. Nem 1500, hanem 15.000 kilépés történhetett volna!

A papnevelés viszonyai is lényegesen meg változtak. A roveni püspökség területén tiz év előtt 490 jelölt volt, ma csak 200 van. A dijoniban volt 100, most van 32; az angoulomiban volt 90, most van 49. Átlag véve ott, a hol tiz év előtt kettő készült. most csak egy van.

Namcsak a papok, hanem a nép között is komoly válság van. A r. katholikus hithüségét a gyónás és a husvéti misén való részvétel igazolja, de most csak minden 12-ik ember veszi igénybe, pedig az egyház felfogásaszerint az elmulasztókra örök veszedelem vár.

Hogy a vallásos élet megváltozzék, nem egyházra, nem papságra, hanem testvériségre van szükség. A hit és szabadság, a szabadelvü kereszténység testvériségére. Testvériség kell, mert az demókratikus, kereszténytes anticlerikalis. Mihelyt rájőnek Franciaországban arra, hogy a pap nem szükséges, s hogy minden ember viszonyba léphet istenével is, akkor uj vallásos élet fog kezdődni, uj igazságokat fognak hirdetni.

MATTAY és HUTTER BORKERESKEDÉSE

Kolozsvárt. — Telefon 190.

Kitünő asztali borok 72 f.-től 90 f-ig.
Pecsenyeborok .... 96 f.-től 2 K-ig.
Piros bórok ..... 1 K-tól 2.40 f-ig.
.....

Szászvesszősi borok a mélt. gróf Degenfeld Lajos úr terméséből ....1,20 f-től 2 K-ig.
Hegyaljai tokaji borok 1 60 f-től 6 K-ig.

DEUTSCH MIKSA KOLOZSVÁRT, Mátyás-tér 7. sz. **MÜSZERÉSZ**

Francia különlegességeket tucatonként 2 K-tól feljebb szállit discretio mellett. Szemüveg és csiptetők 1 K-tól.

TELEFON 776. ELEFON 776

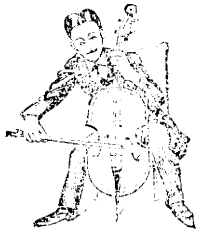

Az orsz. iparegyesületi ezüst disz éremmel kitüntetve.

Braun Mihály

:: *HANGSZERKÉSZITŐ MESTER,* ::
a kolozsvári zeneconservatórium szállitója.

Kolozsvár,
Wesselényi Miklós-u. 18.

Finom hegedük, violák és csellók készitési müterme. Valódi olasz, német quint tiszta bél és csak saját készitményü fa-ott hurok.
A legnehezebb javitások müvészies kivitelben elkészittetnek.

ERDÉLY EGYEDÜLI KERESKEDELMI és IPAROS ORGANUMA AZ

Erdélyrészi Iparos Lap

Szerkeszti: POLONYI ALBERT.

Előfizetési ára: Egész évre 8 korona. Félévre 4 korona.

• • •

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Kolozsvár, „Ellenzék"-nyomda.

TELEFON 233

M. Á. V. ERDÉLYI FŐ- ÉS MELLÉKVONALAINAK MENETRENDJE.

Az összes vég- és csatlakozó állomások kimutatásával. Érvényes 1910. május 1-től

I.	Gy.	700	Sz.	820	Sz	540	Gy.	915	ind	Budapest k. p. u.	érk.	Sz.	720	Gy.	730	Sz.	640	Gy.	955
	Sz.	520	„	844	„	718	„	626	érk	Kolozsvár	ind.	„	696	„	1031	„	640	„	106
	„	549	„	906	„	832	„	646	ind		érk.	„	510	„	958	„	609	Sz	1256
	„	601	„	1038	„	1017	„	800	érk	Ar.-Gyéres A)	ind.	„	344	„	837	„	437	„	1146
	„	733	„	1057	„	1057	„	821	érk	Kocsárd B)	ind.	„	307	„	808	„	405	„	1119
	„	842	„	1201	„	1232	„	858	é.k	Tövis	ind.	„	157	„	725	„	307	„	1029
	„	844	„	1230	„	133	„	900	ind		érk.	„	132	„	711	„	222	„	1000
	„	915	„	101	„	208	„	928	érk	Küküllőszög C)	ind.	„	101	„	650	„	153	„	930
	„	1006	„	157	„	308	„	1029	érk	Kis-Kapus D)	ind.	„	1212	„	616	„	1257	„	843
	„	1135	„	357	„	447	„	1112	érk	Segesvár E)	ind.	„	1040	„	515	„	1136	„	713
	„	—	„	458	„	527	„	1131	érk	Héjasfalva	ind.	„	1008	„	454	„	111		—
	„	—	„	753	„	855	„	219	érk	Brassó F)	ind.	„	636	„	220	„	749		—
II.	Gy.	700	Sz.	800	Gy.	200	Sz	930	ind	Budapest k. p. u.	érk.	Sz.	610	Gy.	115	Sz.	725	Gy.	955
	„	1212	„	329	„	654	„	602	érk	Arad	ind.	„	930	„	818	„	1125	„	416
	„	1221	„	404	„	704	„	632	ind		érk.	„	850	„	808	„	1050	„	403
	„	309	„	902	„	1015	„	1052	érk	Piski α)	ind.	„	412	„	455	„	615	„	1255
	„	406	„	1032	„	1122	„	1217	érk	Alvincz β)	ind.	„	248	„	350	„	448	„	1142
	„	427	„	1053	„	1135	„	1237	érk	Gy.-Fehérvár γ)	ind.	„	230	„	331	„	429	„	1121
	„	451	„	1131	„	157	„	110	érk	Tövis	ind.	„	200	„	315	„	355	„	1057
A.	Sz.	813	V.	1032	V.	716	Sz	1036	ind	Ar.-gyéres	érk.	Sz.	420	V.	955	V.	250	Sz.	818
	„	835	„	1054	„	738	„	1058	érk	Torda	ind.	„	400	„	935	„	230	„	758
B.	V.	204	Sz.	904	Sz	438	Sz.	840	ind	Kocsárd	érk.	Sz.	805	Sz	1020	Sz.	758	Sz.	106
	„	241	„	941	„	513	„	917	érk	M.-Ludas B[1])	ind.	„	728	„	943	„	725	„	1229
	„	356	„	1055	„	630	„	1030	érk	M.-Vásárhely	ind.	„	610	„	823	„	602	„	1110
	„	408	V.	1110	V.	642		—	ind		érk.		—	„	808	„	550	„	1100
	„	511	„	1213	„	745		—	érk	Szász-Régen	ind.		—	„	705	„	449	„	958
	„	608	„	111	„	842		—	érk	Déda	ind.		—	„	610	„	336	„	904
B[1]	V.	405		—		—		—	ind	M.-Ludas	érk.	Sz.	713		—		—		—
	„	919		—		646		—	érk	Sajó-Magyarós	ind.	Sz.	127	„	455		—		—
	„	1016		—		743		—	érk	Besztercze	ind.	„	1240		400				—
C.	V.	236	Sz	1021	V.	245		—	ind	Küküllőszeg	érk.	V.	917	Sz.	155	V.	605		—
	„	815	„	335	„	825		—	érk	Parajd	ind.	„	410	„	900	„	1240		—
D.	Sz.	224	Sz	1019	T.	522	V.	650	ind	Kis-Kapus	érk.	V.	918	T.	252	Sz	601	Sz.	1233
	„	355	„	1155	„	725	„	856	érk	Nagy-Szeben D[1])	ind.	„	726	„	100	„	430	„	1110
		812	V.	548		—			érk	Fogaras	ind	Sz.	333		—		—	V.	442
D[1]	V.	521	V.	145	V.	831	V.	730	ind	Nagy-Szeben	érk.	V.	700	V.	322	V.	1009	V.	128
	„	557	„	221	„	913		804	érk	N.-Disznód	ind.	„	627	„	248	„	935	„	1251
E.	V.	455	V.	1123		730		—	ind	Segesvár	érk.	V.	702	V.	442	V.	945		—
	„	526	„	1154		800		—	érk	Héjasfalva	ind.	„	634	„	413	„	916		—
	„	725	„	155		952		—	érk	Sz.-Udvarhely	ind.	„	454	„	230	„	730		—
F.	Sz.	540	Sz.	803	V.	251	Sz.	617	ind	Brassó F[1])	érk.	Sz.	740	Sz.	1141	V.	529	Sz	855
	„	658	„	920	„	408	„	734	érk	S-Szt-György F[2]	ind.	„	620	„	1021	„	409	„	135
	„	817	„	1125	„	558		—	érk	Kovászna	ind.	„	501	„	818	„	242		—
	„	1033	„	140	„	833		—	érk	Bereczk	ind.	„	250	„	600	„	1215		—
F[1]	V.	610	V.	927	V.	248	V.	1011	ind	Brassó	érk.	V.	730	V.	120	V.	727	V.	934
	„	738	„	1053	„	413	„	1133	érk	Zernest	ind.	„	610	„	1200	„	615		817
F[2]	Sz.	423	Sz.	708	Sz.	933	Sz.	744	ind	S-Szt.-György	érk.	Sz	354	Sz	725	Sz	605	Sz.	1006
	„	644	„	920	„	1145	„	1004	érk	Mádéfalva	ind.	„	145	„	517	„	355	„	755
	„	830	„		„	122		—	érk	Gy.-Szt. Miklós	ind.		—	„	341	„		„	621
α	Sz.	610	V.	1155	V.	402	V.	1127	ind	Piski α[1])	érk.	V.	425	Sz	1035	V.	236	Sz.	820
	„	1006	„	353	„	755	„	420	é-k	Petrosény	ind.	„	1201	„	715	T.	1054	T.	505
	T.	1157	„	601	„	924	„	623	érk	Lupény	ind.	„	1033	„	540	„	848	„	301
α[1]	T.	620	V.	1135	T.	425	V.	1122	ind	Piski	érk.	V.	405	T.	1025	V.	250	T.	810
	„	722	„	1232	„	527	„	1229	érk	V.-Hunyad	ind.	„	342	„	923	„	154	„	708
β	Sz.	234	V.	740	Sz.	421		—	ind	Alvincz	érk.	Sz	700	Sz	1122	V.	858		—
	„	640	„	1224	„	821		—	érk	N.-Szeben	ind.	„	305	„	743	„	350		—
γ	V.	437	V.	940	T.	436		—	ind	Gyulafehérvár	érk.	V.	723	T.	1103	V.	614		—
	„	733	„	1232	„	747		—	érk	Zalathna	ind.	„	455	„	820	„	343		—

XXIII. kötet. Kolozsvár, 1910. Szeptember. 9. szám.

Unitárius Közlöny

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

☆

SZERKESZTI
Dr. BOROS GYÖRGY.

☆

TARTALOM:

A Dévai emléktábla Felirata 185
A Dáviád Ferenc emlék-zsinat 186
A Dávid Ferenc Egylet diszgyűlése 188
A nagy zsinat után (Benczédi Pál) 197
Egyházi és iskolai mozgalmak 199
Meghivó az unit. lelkészkör gyűlésére 209

Jennyegzők, konfirmáció s más ünnepi alkalommal igen kedves és jótékonyhatásu állandó ajándék az imakönyv. „SZIVEMET HOZZÁD EMELEM“ c. női imakönyvet a sajtó meleg szavakkal üdvözölte, a közönség valláskülönbség nélkül megkedvelte. Ára csinos vászonkötésben, arany kehely és arany cimmel 2 K 40 fill. **Öt példány egyszerre rendelve 10 K. Bőrkötés** aranyszéllel (barna, sötétkék, fekete) 6 K. **Selyem és bársonykötés** többféle szinben, kiválóan jó papiron 10 K. **Bőrkötés remek kivitelben 14 K. Megrendelhető lapunk szerkesztőjénél.**

NYOMATOTT POLONYI ALBERTNÉL (ELLENZÉK-NYOMDA) KOLOZSVÁR.

A Dávid Ferencz Egylet uj könyve.

Az unitárius vallás Dávid Ferenc korában és azután. A Dávid Ferenc Egylet ünnepi könyve méltán sorakozik a nagy ünnep alkalmával megjelent müvek közé. A ma élő irók szólnak benne az unitárius vallásról a külömböző korok legfőbb kérdéseivel kapcsolatban. A könyvet máris sokan megrendelték s bizonnyal a legolvasottabb könyv lesz, mert olyan tájekozást nyujt a mire szüksége van minden unitáriusnak, de a mit nem nélkülözhetnek azok, a kik az unitárius vallás iránt bármi tekíntetben is érdeklődnek. A gazdag tartalom: *Előszó*: dr. Boros György 1. *A politikai helyzet Dávid Ferenc korában.* Irta: Szentmártoni Kálmán. 2. *Heltai Gáspár*: Borbély Ferenc. 3. *Az unitárius vallás szabadságának alkotmányos biztositékai*: Fekete Gábor. 4. *A sociniánusok.* Angol unitáriustól. 5. *A Krisztustan változatai a Dávid Ferencz hatása alatt.* dr. Boros György. 6. *A vándor tudós.* dr. Borbély István. 7. *Déva vára* két rajzzal. Szinte Gábor. 8. *Dávid Ferenc és Szentábrahámi Mihály.* Vári Albert. 9. *Dávid Ferenc hit- és erkölcsi tanitása vonatkozással a mai felfogásra.* Dr. Boros György 10. *Torda város szerepe, az unitárius egyházban,* Varga Dénes 11. *Nemzeti hit.* Borbély György 12. *Ma és Dávid Ferenc,* Dr Tóth György 13. *Nagy püspökeink* Csifó Salamon 14. *A székelyek és az unitárius vallás.* Pap Mózes 15. *Az 50—60-as évekből.* Ferencz József 16. *1868.* id. Daniel Gábor. 17. *Unitáriusok a Britt-szigeteken.* Kiss Sándor 18. *Az unitárizmus Amerikában.* Gálfi Lőrinc 19. *Az unitárizmus rövid ismertetése.* Wendte Károly for. dr. Gál Kelemen 20. *Dr Carpenter beszéde.* a D. F. ünnepi diszgyülésén 21, *Vallásunknak a mai eszmékhez való viszonya.* Percelné Kozma Flóra 22. *Az unitárizmus hivatása jövőben.* Báró Petricievich Horváth Káfmán. 23, *Emlékezés Dávid Ferencről.* Költemény Tarcsafalvi Alberttől. Benne van János Zsigmond cimere és egy hexastichon.

Az olvasó közönség csekély összeggel egy értékes köryvet szerezhet magának. (Ára 3 kor. postán küldve 20. f. több.)

XXIII. Kötet. KOLOZSVÁR, 1910. SZEPTEMBER. 9. SZÁM.

UNITÁRIUS KÖZLÖNY

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

Kiadja: A DÁVID FERENCZ-EGYLET.

Szerkeszti: Dr. BOROS GYÖRGY

Főmunkatárs: TARCSAFALVI ALBERT.

Előfizetési ára: 2 k. 40 fillér. Egy szám ára: 24 fillér. Egyleti tagok, 5 évi kötelezettséggel, egy évre 2 koronát fizetnek.

Minden pénz Gálfi Lőrincz egyleti pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

A DÉVAI EMLÉKTÁBLA FELIRATA.

Déva vára börtönében
szenvedett ki
1579-ben
vallásos meggyőződésének
hirdetéséért halálig
tartó fogságra ítélt
DÁVID FERENC
a magyarországi unitárius
egyház megalapitója
és első püspöke.
A nagy reformátor
születésének
4 századik évfordulóján
kegyelettel állitotta
ez emléktáblát
szellemének örököse
a Magyarországi Unitárius
Egyház
1910-ben.

A Dávid Ferenc emlék-zsinat.

Fölül mult minden várakozást. Szebb volt, nagyobb, hatóbb és fölemelőbb mintsem képzelni lehetett volna. A kik jelen voltak megszentelődve tértek haza otthonukba s soha sem fogják elfeledni.

Olyan volt ez a zsinat az unitárius ember lelkének, mint a mennyegző a házasuló ifjaknak. Uj élet kezdete. Csak azt sajnáljuk, hogy nem mindenki lehetett jelen. A ki ott nem volt, olyan sokat veszített, mint az, aki soha nem látta nyári reggelen a fölkelő napot. —

A Dávid Ferenc zsinatot oly nagygyá, amilyen volt, az a száz angol és amerikai tette. Azt már a leggyarlóbb embernek sem kellett magyarázni, hogy a miért az emberek 5—6000 mérföld utat megtesznek vizen és szárazon, nem lehet kicsiny, sem közönséges dolog. A Dávid Ferenc neve és érdemei tökéletes diadalt arattak 1910 aug. 20—23. napjain Kolozsvárt és Déván.

—

Egybehangzó az a vélemény, hogy a zsinaton elhangzott egyházi és más beszédek gyönyörüen beleillettek az ünnepek keretébe. Ezek nemcsak kielégitették, el is ragadták a hallgatókat.

Az egyházi és világi képviselők tekintélyes küldöttségei az unitárius templom szószékével szemben megtöltötték a tágas tért. A díszes öltönyök, az érdemrendek és az a tény, hogy mindenik egyház küldött képviselőt, egymagában is meghatotta volna a közönséget, de a képviselők nagy száma és szebbnél szebb beszédei, a tágas templomnak nemcsak hallgatóit, még fényes napsugártól égő falait is örömérzésre hangolták.

—

Kellemesen hatott mindnyájunkra, de kiváltképpen a külföldi vendégekre a vidékről, saját eredeti öltönyükben fölvonult hiveink tekintélyes száma. Ámbár nem voltak a díszszónokok között, mégis sokat beszéltek, nagy hatást értek el. Meggyőztek mindenkit, hogy az unitárius vallás éltető gyökérszálai a nép romlatlan szivéből szivják és adják tovább a táplálékot. Az Isten áldja és szentelje meg mindazokat, a kik nem sajnálták a fáradtságot és költséget.

—

Ez a nagyszerü és messzekiható ünnep aug. 19-én vette kezdetét, mert ekkor érkeztek meg a hazai és külföldi vendégek. A kolozsvári vasuti államásnál d. u. fél 6 órakor a főtiszt. püspök ur vezetése alatt az egyházi és a Fekete Nagy Béla h. polgármester vezetése alatt a városi küldöttségek várták a külföldi vendégeket. Külön vonattal jöttek Budapestről a Józan Miklós esperes kiséretében. Kolozsvárról elejökbe ment csucsára Dr.

Boros György és leánya Irèn. Az elszállásolás és más előkészület munkáját végezték el a megérkezésig. A kolozsvári állomáson Ferencz József püspök ur angol nyelven üdvözölte a nagy vendégserget, Fekete Nagy Béla magyarul. A vendégek közül Anglia részéről dr. Odgers ur, az amerikaiak részéről Eliot feleltek s kifejezték köszönetüket a szives fogadásért, örömüket hogy ideérkezhettek.

19-én estve a főt. püspök ur teaestélyre hivta a külföldi vendégeket és a helybelieket. Kellemesen hatott az idegenekre az a házias, kedves fogadás melyben a főpásztor és neje részesitették, valamint az is hogy a leányaik szolgáltak föl az asztalok körül. Ének és zongora kellemesen füszerezte a több óráig tartó társalgás.

Aug. 20-án reggel 9 órára zsúfolva meg volt telve a zsinati gyülésre berendezett unitárius templom. Az ajtóval szemben öt-öt sor padot a külföldiek tarka serege foglalt el. A szószék előtti téren volt az elnöki emelvény, melyen Ferencz József püspök mellett Báró Petrichevich Horváth Kálmán, Fekete Gábor főgondnokok, Kozma Ferencz ünnepi szónok, Csifó Salamon h. főjegyző, Végh Mihály titkár foglaltak helyet. Ünnepi karének nyitotta meg a zsinati ünnepélyt.

Ezután Ferencz József püspök emelkedett a szószékre, hogy elmondja imáját és kérje a nagy ünnepre Istennek áldását. A külföldiek most hallottak unitárius püspököt s a főpásztor apostoli alakja és szépen csengő hangja lebilincselte és hálára ragadta őket.

Báró Petrichevich Horváth Kálmán ünnepi megnyitója, Kozma Ferencz emlékbeszéde, megtöltötte a sziveket az emlékezés nemesült érzelmeivel és az emléket a békesség mindent megbocsátó gondolataival.

Ekkor következett az ünnepély legvlátozatosabb, de egyben legmeglepőbb része: az egyházak és világi testületek üdvözletei.

Elől jöttek a külföldiek:

Harrison János földiszitve a Ferencz József rend lovagkeresztjével érzékeny hangon, mélyen meghatva szól a Britt és Külföldi Unitárius Társulat nevében, mint a mely a magyar unitárius egyházzal már 70 éve van a legbensőbb testvéri viszonyban.

St. John philadelfiai lelkész, az ámérikai unitárius társulat nevében hozza a Channin örökösei szivélyes köszöntését.

Dr. Perkins Freerik az ámerikai univerzálista egyházak képviselője 900 gyülekezet nevében mondotta: mi vendégek megtisztelve érezzük magunkat az által hogy önök velünk örömüket és büszkeségüket megosztják.... az universálista egyház a nép

egyház melynek elvei és törekvései egyeznek az unitáriuséval. „Mi egy távoli ország és későbbi kor gyermekei nem csupán testvérei üdvözletünket és szerencse kivánatainkat hoztuk ide hanem elhoztuk tiszteletteljes hálaját azoknak számára a kik azt oly hosszu idő alatt nemesen gyakorolták és derekason védelmezték“

Dr. Summerbell a teljesen ősz hosszu fürtü, kegyes arcu lelkipásztor az Északamérikai keresztény egyház nevében szólt.

(Folytatni fogjuk.)

A Dávid Ferenc Egylet diszgyülése.

1910. augusztus 20-án délután 5 órakor a Dávid Ferenc Egylet ünnepelte Dávid Ferenc emlékét. Minthogy a kolozsvári unitárius templom nem világitható, a kollegium dísztermében gyültünk össze, de a külömben szép, nagy terem nagyon szűknek bizonyult. A szereplőknek is csak nehezen tudtunk helyet biztositni.

A Dávid Ferenc emlék-zsinatra egybegyült hazai és külföldi unitáriusság, valamint az Egylet tagjai és barátai szerettek volna részt venni, de fele rész kivül maradott.

Az elnöki emelvényen helyet foglaltak: Báró Petrichevich Horváth Kálmán elnök, Ferencz Józsefné alelnök, Dr. Boros György főtitkár, Fangh Erzsébet és Tarcsafalvi Albert titkár. Ferencz József püspök, Fekete Gábor tiszt. elnökök, Kozma Ferenc alelnök és a választmány tagjai, az elnökség körül foglaltak helyet. Teljes számban jelen voltak az angol és amerikai vendégek. Az egyleti tagok számát lehetetlen volt feljegyezni a gyülésen.

1. A gyülést Iszlai Márton alkalmi éneke nyitotta meg:

Kiváló hatással énekelt a zsinati dalkar Iszlai Márton vezetése alatt. — A diszgyülés általános tetszéssel és éljenzéssel fogadta.

2. Elnök Báró Petrichevich Horváth Kálmán tartotta megnyitó beszédét:

Tisztelt hölgyeim és uraim!

Dávid Ferenc 4 száz évvel ezelőtt, 1510-ben született Kolozsvárt. A 16-ik század, melyben bölcsőjét ringatták és amelyben vallását alapitá, nem volt szerencsés az unitárizmusra. Amint az utolsó Zápolya, János Zsigmond, az első unitárius fejedelem, behunyta szemét, megkezdődött az unitáriusok üldözése. Egyenjogositásuk a többi vallásfelekezetekkel törvénybe volt igtatva, de az csak papiron maradott.

Mig a többi hitalapitók, a protestántizmus folyamatának megindítói, elvetvén a magot, örvendhettek az aratásnak is: Ő megmunkálta földjét, bevetette és ez által ásta meg saját sirját. Ebben rejlik tragikuma.

Luther, Kálvin, Zwingli a Schweitzban, Német-, Franciaország és Angliában a római egyház elleni nagy tusáikban az igaz csak erős küzdelmek árán, de csak megalapíthatták egyházaikat. A párizsi vérnász, az irlandi és németalföldi vérfürdők és a harminc éves vallásháboru, mely pusztító viharként száguldott át Európa közép és nyugoti országain és Anglián, mindenütt nyomort és szenvedést hagyva maga után, szomoru tanúságai ezen véres küzdelmeknek. De a romok helyén felépült a protestántizmus hatalmas vára, mely egyházaiknak örök időkre biztosítá a szabad mozgást. fejlődést, az életet. Élő bizonyságául annak, hogy az elnyomás fegyvere nem használ ottan, a hol a lelkiismeret igazsága a szivekben él, mert az előbb-utóbb kivívja a maga érvényesülését.

Addig a mi Dávid Ferencünk, alig rakhatá le hitünk alapkövét, annak talapzatára életét tevé. A Báthori Kristóf által Gyulafehérvárra 1579. junius 1-ére egybehivott országgyülés holtig tartó fogságra itélte. Dévára szállitották, hol 1579. nov. 15-én meghalt. Miért kellett ily erősen bünhődnie? Mert nem volt ő rábirható, meggyőződése ellenére, hogy kinyilatkoztassa: az egy Istenen kivül, Krisztust is Istenként kell imádni.

Igy pusztult el Dávid Ferenc, kí korát gondolkozásában háromszáz évvel megelőzé csak azért, mert a mi meggyőződésévé vált, azt nem birta megtagadni, mint az unitárizmusnak mártirja Erdélyben. Osztálysorsosa Servet, ki ugyanezért tüzhalált szenvedett Genfben. Áldozatai mindketten a hitbeli fanatizmusnak, erőszakosságnak és dúrva erkölcsi felfogásnak, mely azon kort jellemezte.

Ha lennének congregatióink, mint a római katholikus egyháznak, szentté kellene avassuk őt, hogy legyen ő az unitáriusok szentje — az nincsen hatalmunkban — igy is az marad minden unitárius keblében, szentelt emlékül, melyre áhitattal gondol az utókor. Nem a hitcikkelyért, melyet alkotott, hanem mint megtestesülése az önfeláldozásnak, ki meggyőződéséért a halált is el tudta viselni.

Ide jöttünk örömünnepet ülni, hogy allelujával üdvözöljük annak születését, ki hitünk első püspöke és megalapitója volt. És az öröm nyilvánitása helyett ajkunkra gyászbeszéd férkőzik, de ez is irányában hálás szivünknek önkénytelen megnyilatkozása

De van nekünk okunk most örvendezésre is, mert a jelen; kor igazságot szolgáltat az üldözöttnek, elitélvén a barbár eljá-

rást, melynek áldozatául esett és ennek elismerése gyanánt egyházunk is oly bánásmódban részesül, mint a többi protestáns egyház, bár hiveink száma, azokhoz mérten, elenyészően kevés. Az igaz, hogy mi kevesen vagyunk hivatalból, de ha a szerint szavaztatnók meg az embereket, a mi lelkök mélyén találtatik, meg vagyok győződve róla, hogy mi nem 70,000-en, hanem 700,000-en is lennénk.

Ez nem is csoda, a mi vallásunk gyönyörü egy vallás, lelkünket meghatja egyszerüségével és minket, mint istenfiait, az atyához: az Istenhez, fölemel, keblünk azon vágyakozásának, mely a Teremtőt keresi és arra áhitattal tekint fel — eleget tesz; másfelől értelmünket, józan gondolkozásunkat nem kivánja békóba verni, midőn az irás szavai magyarázatánál tág teret nyit itélkezésünknek, hogy abból mindenki megalkothassa magának a saját lelki meggyőződéséből kiforrott vallását, melyhez az életnek annyi szomorusága, csapása és törődése mellett gyakran menekül a lelkében megviselt ember és ha ottan, mint ki nem apadó forrásnál enyhülést nyerhet, tovább felveszi a harcot, nem csügged el, új életet kezd. A mi vallásunk a Krisztus tanitásai, amint azt az őskeresztények a 3-ik századig gyakorolták: alapja a szeretet és megbocsájtás. Segiteni felebarátainkon, amennyiben tehetségünkben áll és megbocsájtani a sértéseket, melyekkel illettek. E mondásban: azt cselekedj amit kivánnál, hogy mások cselekedjenek veled, hasonló esetben, van összefoglalva, a mi egy boldog társadalmi rend fenntartásához szükséges. Mily egyszerű és világos és mégis mily kevesen vagyunk, kik az abban foglaltakat fentartás nélkül elfogadni hajlandók vagyunk. De azért ne csüggedjünk. Mienk a jövő. Jól mondotta Brassai bácsi: a mi vallásunk a jövő vallása. Mely általános müveltség terjedésével és a korunkat jelző elfogultság kisebb körre szorulásával a benne rejlő könnyen megérthető igazságok erejénél fogva fogja megnyerni a sziveket.

Ezen vallást fényes örökségül hagyta mi reánk Dávid Ferenc.

De nyertünk tőle példát a kötelesség teljesítésében, mely ha kell, életét áldozza az ügyért. Más a kor, mások a viszonyok. A közügyek gyakorlásánál mostan az ember nem játszik életével, mint azon időben. De jöhetnek idők, midőn szükség lesz nagy elhatározásokra és áldozatokra, melyeket még a személyes szabadság elvesztése is követhet. Én hiszem és remélem, hogy mostan is vannak és a jövőben is mindig lesznek, amint voltak a multban — nem sokan — mert az egész emberek sora soha sem nagy és kicsiny különösen a mi korunkban, midőn az emberek látszatra dolgoznak — mondom lesznek egyházunk vezető emberei között olyanok, kik Dávid Ferenc példáját követve, a hatalommal szem-

ben is fenn fogják tartani egyházunk jogait, ha azokat megtámadnák, eltekintve minden személyes érdektől, és feláldozva, ha kell, szabadságukat és a hatalomtól kiáradó minden kegy elvesztését is.

S most mindenekelőtt üdvözölni kívánom itten megjelent tengerentúli amerikai és angol testvéreinket. Nagy örömet szereztek nekünk az által, hogy körünkben megjelentek és azt remélem, hogy az a mit itt láttak és tapasztaltak, közölve azt honn maradott hitrokonainkkal, megerősiteni fogja velük való összeköttetésünket, melyet mi oly nagyra becsülünk, melynek ápolása a mi hő óhajtásunk és törekvésünk.

Fogadják egyletünk szíves üdvözletét a budapesti D. F. egylet kiküldöttei s mindazon megbizottak, kik egyleteik képviselésében itten vannak, továbbá mindnyájan, kik az ország távol részeiből megjelenni szivesek voltak. Az érdeklődés, melyet ez által kimutatnak, megtisztelése azon névnek, melynek ünneplése, mai gyülésünknek fő tárgya.

Bezáró. Hálás köszönetet mondok egyletünk nevében azoknak, kik gyűlésünkben közremüködni szivesek voltak. Remélve, hogy itteni határozataink az életbe átvíve, éreztetni fogják áldasos hatásukat társadalmunkban és népünk azon rétegeiben, mely a szerető gondozást annyira igényli. Szívem ezen hő kivánságával a gyülést bezárom.

— A bölcs és szép eszmékkel telt beszédet a díszgyűlés elismeréssel fogadta.

3. Fangh Erzsébet titkár felolvasta az Egylet eddigi működéséről következő *jelentését*:

Mélyen tisztelt Közgyülés!
Kedves vendégeink!

Nekem jutott az a megtisztelő feladat, hogy a Dávid Ferenc Egylet nő tagjainak nevében, mint annak egyik nagyon szerény munkása, pár szót szólhassak arról a vallás erkölcsi missziójáról, melyet egyletünk immár 26 éve kitartó buzgósággal folytat.

Több, mint egy negyedszázaddal kell visszalapoznunk a történelem komoly könyvében melyben ugyan 26 év csak egy röpke pillanat az évezredek hosszú soraival szemben, de e rövid pár év mégis csak egy örökké ragyogó, eltörülhetetlen fénysugarat hagyott hátra Clio könyvének sokszor komor, szürke, sötét lapjai között, egy fénysugarat, mely minden unitárius lelkében felragyog, midőn az 1884. év augusztus havában megtartott főtanácsi gyülésre gondol. Ekkor hivta ugyanis dr. Boros György össze azt az értekezletet, melyen néhai esperesünk,

Gyöngyösi István elnöklete alatt megalakult a vallásos és erkölcsi élet ébresztésére a Dávid Ferenc Egylet.

Az alapszabályok elkészitését nagy érdeklődéssel kisérte boldogemlékű dr. Brassai Sámuel tudós atyánkfia, ki egyletünk legnagyobb örömére elfogadta az elnöki tisztet is és munkás, hosszú életének utolsa éveit, mély tudásának érett gyümölcseit adta nekünk, hogy az ő példája lelkesitse utódait, az ő szellemalakja álljon lelkiszemeink előtt, fáklyaként bevilágítva azt az útat, melyen haladnunk kell. Ő mutatta meg, hogyan sikerül, megközdve az előitéletekkel, levetni a tespedés békóit, új útat törni a társadalom minden rétegébe, zászlónkra irva a Krisztusi szeretetet, a valláserkölcsi élet egyetlen, igaz jeligéjét.

Egyletünk azt tekintette a multban is legfőbb kötelességének s az munkaköre legszebb része ma is hogy az unitáriusok között a máris közmondássá vált összetartást még fokozza, felkeresse hazánk legtávolabbi, legrejtettebb zugaiban levő hitsorsosaiban s bátorító, lelkesítő, szerető szavával magához ölelje azokat, kik távol az unitárius központoktól talán elszakadnának tőlünk, ha nem jutna el hozzájuk testvéri kézszorításunk. De fő célja egyuttal az is, hogy nemcsak a társadalmi életbe, de a családi szentélybe is belevigye a szeretet vallását, mint legfőbb tényezőt, mint vezércsillagot, mint legfőbb jót. Azt a szeretetet, melyről oly gyönyörüen mondja Pál apostól a Korintusbeliekhez irott első levelének 13. részében: „Ha embereknek vagy Angyaloknak nyelvén szólnék is, a szeretet pedig nincsen én bennem, olylyá lettem, mint a zengő érc és a pengő cimbalom." Majd megtanit bennünket arra, hogy milyen az a szeretet, melyet ő kíván hiveitől, szeretet, mely „mindeneket elfedez, mindeneket hiszen, mindeneket reménnyel és mindeneket eltűr", mely soha el nem fogy, mert ott él minden keresztény szivében.

Nagy apostolunk jelmondatával az ajkán s a bibliával a kezében Egyletünk belépett a társadalomba s minden vallásfelekezeti különbséget mellőzve, munkára hivta mindazokat, kik Jézus tanitásait tiszteletben tartják. S a munkatársak sürün jelentkaztek. Felolvasó gyűléseinken társaséletünk, tudományos köreink s a különböző egyházak legkiválóbb tagjait, legnagyobb szónokait üdvözölhettük; mig társasösszejöveteleinken, hangversenyeinken mindig jelen volt Kolozsvár és a vidék legelőkélőbb társaságának szine-java.

Egyletünk egy nagyon szép, uttörő munkája volt as is, hogy működési körébe a nőket is belevonta, megmutatva nekik, hogy milyen szép és nemes—másokat s ezzel természetesen önmagát is boldogító munkát végezhet a nő, ha néha kilépve

családja meghitt köréből, odaadó szeretettel fordúl hitsorsosai felé, segíti a gyöngét, bátorítja a csüggedezőt, lelkesíti a kishítűt.

Törekvéseink nem maradtak sikertelenek. Egyletünk működésének jótékony hatása nemsokára érezhető lett a társadalom minden rétegében s a vallásfelekezetek életében egyaránt. Lelkesítő példánk követőkre talált s ma már a miénk mellett számos vallásos egylet és társaság működik városunkban, hogy a XX. század realisztikus, önző világába belevigyen egy kis ideálizmust; hogy a strugle for life ne ölje ki az emberiség szivéből a szép, a jó és igaz iránt való lelkesedést; hogy ne csak a földi javak megszerzéséért álljunk sikra, hanem küzdjünk azért a boldogságért, azért a mennyországért, melyet Jézus országának nevezünk s melyet azok nyernek el, kik a nagy Mester tanításait követik és megtartják.

Egyletünk megalakulása után kiterjeszkedett a vídékre is s minden nevezetesebb unitárius központ körül u. n. Fiókegyleteket szervezett, melyek saját körükben ugyanazzal a lelkesedéssel dolgoznak, mint a központ. Majd munkájá körébe vonta az ifjúságot is, hogy a jövőnek neveljen lelkes hiveket, kitartó munkásokat s hogy különösen fiatal theologusaink szivébe oltsa be az önzetlen társadalmi munka, a szociális működés, az összetartás szükségességének tudatát.

Egyletünk munkája tehát mind nagyobb s nagyobb hullámokat vert fel; megnyerve a társadalom rokonszenvét, érdeklődését és szellemi meg anyagi támogatását, hatása egész magyar hazánkban érezhető lett. Ekkor csatlakozott hozzánk a budapesti Dávid Ferenc Egylet, mint társegylet, mert meggyőződtek budapesti hiveink, hogy az általunk követett úton lehet munkáktól legtöbb sikert reményleni.

Alig alakult meg lelkes, de akkor még kicsiny táborunk, zászlónkra irtuk a legnagyobb reformatornak, vallásunk megalapítójának, a vértanu-halált szenvedett Dávid Ferencnek, az unitárius egyház legelső püspökének nevét. Merészség volt-e tőlünk, gyenge utódoktól, hogy az ő aegis-e alatt akartunk útra kelni? Hogy föl mertünk hozzá nézni, kinek dicsőseges alakja oly magasan fölöttünk lebeg? Hogy az ő halhatatlan lelkéhez fordúltunk segitségért, midőn a kezdet nehézségeivel, az előitéletek özönével kellett megküzdenünk?

Ma már önérzettel mondhatjuk, hogy egyletünk nevének megválasztása nem csak helyes, de áldásos is volt, mert egyletünk a léfolyt 26 év alatt mindig meghódolt a Dávid Ferenc eszméinek, az ő szellemében működik ma is, szivvel-lélekkel hirdetve az igazságot, melyet semmi hatalom sem fog feltartóztatni, hirdetve a békét és türelmet az emberek között.

Isten bölcs gondoskodása elzárta előlünk a jövőt, de mi, kiknek szivében kitörülhetetlenül él nagy tanitómesterünk minden szava, bátran nézünk előre s a multtól s az eddig elért szép erkölcsi sikertől új erőt, búzdítást nyerve, komolyan hisszük, hogy a D. F. E. nemcsak egy újabb negyedszázadon át, de az idők végtelenségéig fenn fog állani, áldást hintve a szenvedőkre, enyhülést adva a szomjuhozónak s az igaz vallásosság sugarait árasztva a ma még sötétségben sinylődő emberekre.

Mindnyájunk hő fohásza szálljon az Ég Urához, hogy e reményünk ne csak hiú utópia legyen, sem vizre vagy homokba épített vár: hanem legyen olyan, mint az a kőszikla, melyre Jézus építette fel a keresztény anyaszentegyházat, az emberek szivét véve fundamentomul.

Igy aztán büszkén elmondhatja egyletünk, hogy ő is segített fűzni azt a fénykoszorút, mely Dávid Ferenc dicső alakját halhatatlansággal övezi körül.

Mert:

Nem hal meg az, ki milliókra költi
Dús élte kincsét, ámbár napja múl;
Hanem lerázván a mi benne földi,
Egy éltető *eszmévé* finomúl,
Mely fenmarad s nőttön nő tiszta fénye,
Amint időben, térben távozik;
Melyhez tekint fel az utód erénye:
Óhajt, remél, hisz és imádkozik.

A gonddal szerkesztett jelentést a diszgyűlés tűntető elismeréssel fogadta.

4. Dr. Boros György felolvasta értekezését: *Dávid Ferenc hit- és erkölcsi tanitása vonatkozással a mai fölfogásra.*

— A gonddal készült értékes tanulmánnyt a diszgyűlés érdeklődéssel hallgatta és elismerését tapssal nyilvánította. (A felolvasás közölve van a D. F. E. ünnepi könyvében: Az Unitárius Vallás Dávid Ferenc korában és azután.)

5. Tarcsafalvi Albert titkár szavalja az ünnepi alkalomra irt ódáját.

A szép és hatásos költeményért a diszgyűlés elismerését és méltányló köszönetét nyilvánítja (A felolvasás közölve van a D. F. E. ünnepi könyvében: Az Unitárius Vallás Dávid Ferenc korában és azután.)

6. A diszgyűlésnek igen megható része volt lovag Koller János és Sándor Mariska urhölgy éneke. Mindketten az Egyesület diszgyűlésének emelése érdekében léptek föl.

— A diszgyűlés teljes elragadtatással hallgatta a férfi hang rengető mélységes baritonját és a női hang magas finom szárnyalását, s legmelegebb köszönetét nyilvánitja az énekeseknek valamint Iszlai Géza urnak a ki a zongora kiséretet teljesítette.

7. A diszgyűlés egyik kiemelkedő és fénypontja volt a hazai és külföldi vendégek megnyilatkozása. Boros György köszönti a megjelenteket magyar és angol nyelven s jelenti, hogy a külföldi vendégek, a budapesti Dávid Ferenc Egylet és a fiókegyletek üdvözölni kivánják a Dávid Ferencz Egyletet fennállása 25 éves jubileuma és a nagy ünnep alkalmából.

Faluvégi Áron, a budapesti Dávid Ferenc Egylet alelnöke és képviselője szép szavakban fejezi ki a két társegylet közötti viszony benső melegségét és mindkettő működésének kiváló fontosságát. Üdvözli a Dávid Ferenc Egyletet.

Dr. Carpenter Eslin Jakab az angol egyházak és intézetek valamint a maga nevében szól. Nagyértékü felolvasása egyik fődisze a Dávid Ferenc Egylet uj könyvének. (Az Unitárius Vallás Dávid Ferenc korában és azután.)

Dr. Wendte Károly az Amerikai Unitárius Társulat külföldi titkára a nemzetközi vallásos kongresszusok főszervezője nagy hatású német előadásban mutat rá a Socinus Faustus sorsára, arra az elhagyott sirra, a mely Krakkauban a jó lelkek figyelmét és gondját várja. Fölhivja a magyar unitárius társadalmat, hogy az angolokkal és amerikaiakkal kezet fogva hassanak oda, hogy méltó emlék örökitse meg Lengyelország reformatora érdemeit.

A D. F. E. fiókegyletei nevében egy világi és egy egyházi tag, a két legnagyobb fiókegylet képviselői fejezték ki üdvözletüket: *Pap* Mózes gimnáziumi igazgató és *Ajtay* János h.-almási lelkész.

— A szép beszédeket a közgyülés kitüntető tapssal és helyesléssel fogadta.

8. *Angol, amerikai és magyar unitárius nők szövetsége.*

Örömmel tapasztaltuk hogy nőink a Dávid Ferenc Egyletben lelkes és hasznos munkásságot tudnak kifejteni a vallásos érzés és erkölcsös élet ápolása és javitása érdekében.

Tudjuk hogy ámerikai testvéreink női szövetsége (Women Alliance) Angol testvéreink unitárius és más szabadelvü keresztény nőink britt egyesülete (Brittish League of Unitarian and other liberal Christian women) a postai missiója (Central postal mission and unitarian workers' Union) ugyanabban a szellemben nagyszabásu és minden tekintetben jótékony munkásságot fejt ki a szeretet szellemében az emberek javára és boldogitására.

Most midőn a Dávid Ferenc születése 400 éves fordulója nagy ünnepén ezen külföldi intézetek vezetői közül sokakat van szerencsénk körünkben tisztelni, egyesületünk törekvései megvalósitása valamint a testvéri együttérzés hathatós ápolása érdekében szükségesnek, kivánatosnak és üdvösnek látjuk hogy egymással bensőbb szövetségbe lépjünk és a Dávid Ferenc Egylet ezen szép ünnepét azzal tegyük emlékezetessé, hogy megalkossuk

a hazai és külföldi unitárius és más szabadelvü vallásos nők szövetségét

melynek célja hogy a külömböző nemzetek hazai választmányai egymással állandó levelezést folytassanak egymást munkásságukról tájékozzák, e zméiket kicseréljék és jótékony hatást gyakoroljanak kölcsönösen az illető nemzetekhez tartozó nókre, azokat szükség szerint segitsék, védjék és azoknak sorsáról tájékozást szerezzenek és nyujtsanak.

Inditványozom mondja ki a Dávid F. Egylet diszgyülése hogy az eszmét helyesli és maga részéről a választmányt már most megalkotja.

Az inditványt Fangh Erzsébet titkár angolul is előterjeszti és elfogadásra ajánlja.

Főtitkár hozzá szólásra hivja fel a külföldi jelenlevő nőket: Smith Herbertné urnő Angliából, ismerteti az angól nók Brittish ligája mükődését, az eszmét melegen pártolja, közremüködését készséggel fölajánlja.

St. Johnné urnő Ámérikából, mint a Nők szövetségének tagja *Field* Fanny urnő, mint számos amérikai vidéki szövetség képviselője ismertetik a szövetség üdvös munkásságát, nagy befolyását, s örömmel veszik, ha a három nemzet unitárius női létesitni fogják az Uniót. Miss Tagart az angol postai missio csatlakozását bejelentette s habár személyesen nem lehet jelen a gyülésen, a további szervezésre közreműködését készséggel fölajánlja. Hasonlóan nyilatkozott Amerikából Miss Low az amerikai szövetség elnöke, Angliából Miss Hill, a postai missio titkára.

Dr. Boros György hozzászólása után a közgyülés kimondja: a hazai és külföldi unitárius és más szabadelvü vallásos nők szövetségét megalakitja s a további intézkedések megtételével a D. F. E. titkárjait megbízza.

Elnök a tagoknak és jelenlevőknek a nagyfokú érdeklődést és kitartást megköszöni és a diszgyülést bezárja.

A nagy zsinat után.

Lezajlott a nagy ünnepély, melyhez hasonló nem volt az unitáriusok történetében 1879. óta, midőn nagy vallásalapitónk halálának háromszázados évfordulóját ünnepelték. A jelen évben Dávid Ferenc születésének négyszázadik évfordulóján ismét oly nagy ünnepély vala, mely nem hagyhatja hidegen a sziveket s melynek gazdag szellemi tartalmából sokáig nyerhetnek ihletet és lelkesedést azok, akik a kereszténvi igazságokat a szabadság tiszta légkörében igazán szeretik és komolyan keresik.

Nagyszámu angol és amerikai rokonlelkek közreműködésével a lezajlott nagy zsinat nemcsak szűkebb felekezetünk, hanem az egész Magyarország szempontjából jelentős. Azonban bármily nagy is a fontossága magyar nemzeti szempontból, ez alkalommal nem akarok azzal foglalkozni, hanem csupán azokkal a szempontokkal, melyek minket tisztán egyházi vallásos szempontból érdekelnek.

Ezek közül mindenek előtt le kell szögeznünk azt, hogy Dávid Ferenc sokak által félreismert nagy alakja, most már a maga dicsőségében áll a nagy közönség előtt. Még protestáns egyházi irók is szerették Dávidot megfosztani reformatori dicsőségétől, azt fejtegetve, hogy Dávid csupán másoknak szolgai utánzója volt, s némelyek ha el is ismerik nagy tehetségét, azért igyekeznek jellemében találni meg azt a hiányt, aminek alapján kisebbíthessék. Most azonban, midőn a nagy reformatornak szellemi örökösei tanubizonyságot tettek az ő nagy szelleméről, törhetetlen akaraterejéről, igazságot szomjuhozó nagy és nemes lelkéről, a martiromság koszorúját viselt, szenvedésekkel telt életéről s midőn a külföldnek kiváló tudósai is eljönnek tiszteletet tenni a nagy reformator emlékének: lehetetlen, hogy át ne lássa az eddig elfogult világ azt a tényt, hogy Dávid Ferenc egyike a legnagyobb reformatoroknak. Az ő működése nem merült ki e bérces kis hazában, hanem nagy szellemének gazdag kincsei az egész emberiség közkincse lett. Magas Déva várában fölállított emléktábla hirdetni fogja időtlen időkig Dávidnak dicsőségét, az ő irányzatának létjogosultságát s hirdetni fogja azt is, hogy az unitáriusok Golgothája — mert mi lenne más a dévai vár — a romokból új élet, új hit fakadt, az igazi vallásos életnek és az egymást megértő keresztényi szeretetnek és vallásos türelemnek hite.

A másik szempont, amiből szintén gazdag tanulságokat kell levonnunk, tisztán vallásos szempont. Korunkat azzal szokták jellemezni, hogy a vallással egyáltalán nem törődik és vannak olyanok, akik már a vallást szükségesnek sem tartják. Mások

meg a szabadelvű irányzatokban próbálják megállapítani a vallás alkonyát. Mindezekre nézve lehetetlen jobb cáfolatot találni, hogy tisztán vallásos jellegü ünnepélyre oly távoli országokból, mint Anglia és Amerika nagyszámú küldöttsége jelent meg. Ha ahhoz nem szükséges vallásos buzgóság, hogy egy száznál nagyobb számu küldöttség eljőjjön Magyarországra, akkor semmiből sem lehet vallásos buzgóságot állapitani meg. De látni azt az igazi buzgóságot és a keresztény tanokért való lelkesedést, amit angol és amerikai szónokok kifejtettek, s látni azt a mélységes, bensö vallásos érzést, amit magán viselt az angol istentisztelet s amelynek hatása alól még azok sem vonhatták ki magukat, akik a nyelvet nem ismerték, arról győzött meg bennünket, hogy igenis vannak nagy és lelkes emberek ma is, akik buzgó vallásos érzésükkel mindig példányképül szolgálhatnak.

Harmadik nagy fontosság az angol—amerikai és a magyar unitáriusok történetének összehasonlitásában található fel. Ugyanis a magyar unitárismusnak közel négyszázéves multja van, mig az angol és amerikai únitárismus kiválóan a 18. és 19. század nagy vivmányainak eredménye s igy mindenesetre más alapokon nyugszik, mint a tradicionalls alapokon nyugvó és püspöki szervezettel biró magyar unitárius egyház. De habár ily különbségek is vannak történelmünkben s ebből kifolyólag egyházszervezetünkben, azért sohasem hallottuk külföldi hitrokonaink részéről, hogy a szabadelvűséggel ellentétesnek mondották volna történelmi multunkat. S ha valaki azt gondolná, hogy nekünk is helyes volna angol és amerikai mintára teljesen ott hagyni a mult hagyományait, eltörölni egyházi szervezetünket és a maguk mentére bízni az egyes egyházközségeket, az úgy járna, mint aki a szilárd alapra épített hajlékot fölcseréli légvárakkal. Mert ami ködös Albionban és az Ujvilágban jó és beválik, az nem bizonyos, hogy nálunk is jó. Igenis, nagyon sok dolog van, amit meg kell tanulnunk angol és amerikai hitrokonainktól, de azok egyáltalán nem kivánják azt, hogy a magunk történelmi multjához hűtlenek legyünk s hogy a mi iniézményeinkben is ne találnánk valami jót. Mert hiszen ők is a legnagyobb elismeréssel vannak a mi történelmi multunk iránt s ha jól meggondoljuk, a magyar unitárismust a végveszélytől a mult mentette meg. A szabadelvűség nemcsak azt parancsolja, hogy ujitsunk, hanem azt is, hogy nyitott szemmel nézzünk a multra és hogy csak azt romboljuk le, mit jobbal tudunk helyettesíteni. Azok, akik csak rombolni, birálni tudnak, de nem építenek, többet ártanak a

*A külföldi unitáriusok könnyebben ráállanának arra, hogy oly püspöki egyházzá szerveződjenek á milyen a mienk, mint arra, hogy a mienk szervezete megsemmisittessék. Szerk.

szabadelvűségnek, mint az orthodoxok, mert a nagy tömeg előtt lejáratják a szabadelvűség értékét.

Most tehát, midőn a századok folyamán kifejlődött szabadelvű kereszténység és a legujabb korban keletkezett szintén szabadelvű vallás hivei a Dávid Ferenc lobogója alatt találkoztak egymással, s midőn mindnyájan lelkesedtünk a nagy reformator szellemének fölidézésekor, vajha érőt és lelkesedést nyertünk volna arra, hogy minden melléktekintet nélkül küzdjünk az igazságért, küzdjünk a valódi vallásos élet megvalósításáért a szabadság napjának tiszta fényében annál is inkább, mert a szabadelvüség másoknál ujság, a legujabb kor vivmánya, mig nekünk hagyomány, tradício.

Benczédi Pál.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

Az unitárius nők szövetségéről nagy reménységet táplálnak az angol és amerikai nők, kik jelen voltak gyüléseinken. Miss Field, ki az ámérikai nők szövetségei nevében beszélt dr. Boros Györgynéhez irt levelében azt mondja: Irtam a gyülésekről elnökünknek Miss Low-nak, s ő is valamint az összes választmányi tagok nagyon fognak örvendeni a tervbe vett női szövetség eszméjének. Remélem, hogy a szervezet megalkotása sikerült és hallani fogok felőle. Angliában megállok, s hiszem, hogy ott is szóba fog jöni. Sajnálom, hogy nem beszélhettem önnel bővebben a nők segitéséről és annak módjáról. Emlékszem, hogy ön emlegette a falusi asszonyok kézi munkáját. Sajnálom, hogy nem láthattam többet s nem hozhattam magammal, hogy bemutassam, de a boltok zárva lévén nem lehetett vásárolni. Szeretném, ha küldhetne nekem az olcsóbb fajta egyszerü munkából Londonba. Talán lenne vevője.

Elhunytak. *Ürmösi* Károly kolozsvári lelkész és neje kedves kis leánya Margitka egy éves korában. *Kovács* József kolozsvári áll. isk. tanitó egyetlen fia, a két éves József. Mindkettő rövid sulyos betegség után. *Dr. Balogh* György és neje leánya Piroska aug. 23-án hosszas szenvedés után. A mélyen lesujtó szülői fájdalomra részvétünk könyeit küldjük enyhitésül.

A zsinati számokból szolgálhatunk száz ingyen példánnyal. A lap rendes előfizetői, az egyleti tagok, vagy a ki e sorokat olvassa levelező lapon irja meg, kinek és hová óhajtja küldetni. Azonnal elküldjük.

Dr. Iszlai Géza urnak a Dávid Ferencz Egylet köszönetét fejezzük ki ezen a helyen. Ezt a kitünő zenészt illeti elismerésünk azért, hogy Sándor Mariska urhölgyet az énekvilágnak ezt a most feltünő ujcsillagját és lovag Koller János urat ezt a páratlan baritont megnyerte, hogy a mi külföldi vendégeinknek megmutassák a magyar énekmüvészet remekeit.

Raffaj Domokos székelykereszturi kör nagyérdemü esperesének, Ujszékely szeretett papjának haláláról a mult számban megemlékeztünk. Még megemlitjük a a következőket:

Temetése julius 8-án d. u. 4-órakor volt Ujszékelyen nagy részvét mellett, a kis templom szorongásig megtelt gyászoló közönséggel. Kozma Dimén énlaki lelkész szép szavakkal méltatta az elhunytnak érdemeit. A templomból a halott koporsóját maguk a papok vitték a temető aljáig. Nagy közönség kisérte ki a sirig, ugy a hivei, mint a lelkésztársai s tisztelői részéről, mindenki igyekezett megjelenésével leróni háláját a szeretett halott iránt. A sirnál Kádár Lázár egyházköri jegyző az elhunytnak lelki jóbarátja és munkatársa búcsuzott el érzekeny szavakkal. Azután a lelkészkör nevében Lörinczi István székelykereszturi lelkész mondott mindenkit megható tartalmas, szép bucsuzót. Ezekután koszorukkal és mezei virágokkal szórták be a sirját, hogy nyugodjék csendesen. Aki

annyit küzdött annyit szenvedett megérdemli a pihenést. Emlékét őrzi a kegyelet. Sirja felett virraszt a szeretet.

A Dávid Ferenc ünnep emlékeit gyüjtsük össze és küldjük be az *unitárius kollégium könyvtárának*, Minden nyomtatvány minden hirlapi cikk, minden kép a mi erre vonatkozik becses és értékes. Olvasóinkat kérjük ne sajnálják a fáradságot és küldjék be a mi a kezökbe van.

A berlini vallásügyi világkongresszusról lapunk következő számában fogunk tüzetes tndositást adni. Nagyszabásu és világraszoló volt munkálkodása is, hatása is.

Kik vannak Amerikában ? Az angol amerikai és magyar nők szövetségének egyik nagy föladata hogy a külföldön levő nőkön segitsen. Olvasóinkat fölkérjük irják meg nőismerőseik nevét és lakását Fangh Erzsébet titkárnak avagy dr. Boros Györgynének és a szövetség magyar választmánya módjat fogja találni, hogy a szövetség tagjai fölkeressék, érdeklődjenek sorsa iránt s a miben lehet és kell segitségére lesznek. Kiváltképpen a leányok is gyermekesanyák veszik nagy hasznát. Irjon mindenki a kinek van ismerőse Amérikában vallásküloönbség nélkül.

Papbeiktatás. Szép és nagy ünnepe volt a pipei unitárius egyházközségnek 1910. aug 14.-én; Ekkor köszöntött be ifju lelkésze Székely Tihamér. Már megérkezésekor nagy szeretettel fogadták. Többen mentek elébe. Szászndason az egész falu magyar, szász, oláh lakossága kivonult s Jakab János nyug. főszolgabiró üdvözülte. Pipén koszorukkal és diadalkapuval várták s üdvözölték ugyis mint Pipe szülöttjét. Pipe örömében részt vett a vidék érdeklődő közönsége is, sőt még messze a Kisküküllő mentéről is megjelentek a dombóiak, papjuk ifj. Ütő Lajos vezetésével. A püspöki kinevezés felolvasása után szószékre lépett az ifju pap, hogy elfoglalja azt a helyet, melyet azelőtt 19 évvel hagyott el atyja. Buzgó imádkozás után felvette alapigéjét Pál apostolból s beszélt alapos készültséggel a szabadságról, egyetértésről, testvériségről. Lelkünk valóban örvendett midőn az ifju után atyja, Székely Zsigmond kálnoki lelkész lépett a szószékre s elsőszülött fiát az Ur szőlőjében való munkára elkötelezte. Ábrahám erős hitével szólott a papságnak szépségéről, nemességéről, magasztos és felemelő voltáról. Figyelmeztette régi hallgatóit, hogy az egyetértés, szeretet hassa át mindenikök lelkét, hogy királyi papság, szent nép lehessenek. Kovács István bethlenszentmiklósi ifj Ütő Lajos dombói és Gyöngyösi Béla magyarzsákodi lelkészek üdvözlik uj szolgatársukat s kivánnak munkájára Istentől áldást. A közebéden lelkes hangulatban éltették a szeretetben megőszült főpásztort és sokakat. Vajha minden papbeiktatáson ilyen öröm, egyetértés töltené be az emberek szivét és lelkét.

Egy jelen volt.

Meghivó
az Unitárius lelkészkör közgyűlésére.

Az Unitárius lelkészkör tagjait, vagyis összes lelkészeinket tisztelettel felkérem sziveskedjenek október 29-én d. e. fél 9-kor Kolozsváron tartandó közgyülésre megjelenni. A közgyűlésnek két főtárgya lesz: az alapszabály módositására vonatkozó E. K. T. határozat. Főhatóságunk az alapszabály módositását nem tartja szükségesnek. Másik tárgy: kivül a köri lelkészkörök, a választmány és az Unitárius Szószék szerkesztőségének jelentése.

Kérem jöjjenek el mind, s a kik el nem jöhetnének, irásban tájékozzák a választmányt.

Kolozsvár, 1910. augusztus.

Dr. Boros György
elnök.

MATTAY és HUTTER BORKERESKEDÉSE

Kolozsvárt. — Telefon 190.

Kitünő asztali borok 72 f.-től 90 f-ig.
Pecsenyeborok .... 96 f.-től 2 K-ig.
Piros bórok ..... 1 K-tól 2.40 f-ig.
.....

Szászvesszősi borok a mélt. gróf Degenfeld Lajos úr terméséből ....1,20 f-tól 2 K-ig.
Hegyaljai tokaji borok 1.60 f-től 6 K-ig.

DEUTSCH MIKSA KOLOZSVÁRT, Mátyás-tér 7. sz. **MÜSZERÉSZ**

Francia különlegességeket tucatonként 2 K-tól feljebb szállit discretio mellett. Szemüveg és csiptetők 1 K-tól.

TELEFON 776. ELEFON 776

Az orsz. iparegyesületi ezüst disz éremmel kitüntetve.

Braun Mihály

:: *HANGSZERKÉSZITŐ MESTER,* ::
a kolozsvári zeneconservatórium szállitója.

Kolozsvár,
Wesselényi Miklós-u. 18.

Finom hegedük, violák és csellók készitési müterme. Valódi olasz, nén et quint tiszta bél és csak saját készitményü fonott hurok.
A legnehezebb javitások müvészies kivitelben elkészittetnek.

Erdély legnagyobb reggeli lapja a

KOLOZSVÁR

Szerkeszti: POLONYI ALBERT.

Előfizetési ára: Egész évre 12 kor.
Félévre 6 korona.

Zongorák, Pianinok

és Cimbalmok. — Csak elsőrendü gyártmányok. Legszolidabban vásárolhatók és bérelhetők

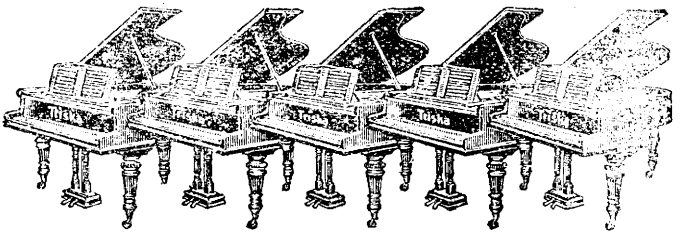

TRISKA J. hirneves zongoratermében Kolozsvárott. — Alapittatott 1870-ben.

Hangolásokat és javitásokat szakszerüen készit. Szakképzett hangolót vidékre is azonnal küld.

Mindenféle könyvnyomdai munkákat, modern kiállitásban, gyorsan és jutányos árakért készit az

„Ellenzék"- Nyomda

Kolozsvárt, Szentegyház-utca 22.

XXIII. kötet. Kolozsvár, 1910. Október. 10. szám.

Unitárius Közlöny

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

☆

SZERKESZTI
Dr. BOROS GYÖRGY.

☆

TARTALOM:

Elnöki meghivó a Dávid Ferenc Egylet rendes közgyülésére 201
A szerkesztő asztaláról 202
St. John Károly philadelphiai lelkész urnak az angol istentiszteleten Kolozsvárt mondott beszéde 203
Merengés 206
Uram 206
Kirándulás a dévai emlékünnepélyre 207
Sándor János beszéde a Dávid Ferenc Egylet ünnepén D. F. E. ifjusági köre nevében 211
Bizalmas levelezés 212
Irodalom 212
Egyházi és iskolai mozgalmak 213
Nyugtázás 215
Pályázat 216

Mennyegzők, konfirmáció s más ünnepi alkalommal igen kedves és jótékonyhatásu állandó ajándék az imakönyv. „SZIVEMET HOZZÁD EMELEM“ c. női imakönyvet a sajtó meleg szavakkal üdvözölte, a közönség valláskülönbség nélkül megkedvelte. Ára csinos vászonkötésben, arany kehely és arany cimmel 2 K 40 fill. **Öt példány egyszerre rendelve 10 K. Bőrkötés** aranyszéllel (barna, sötétkék, fekete) 6 K. **Selyem és bársonykötés** többféle szinben, kiválóan jó papiron 10 K. **Börkötés remek kivitelben 14 K. Megrendelhető lapunk szerkesztőjénél.**

NYOMATOTT POLONYI ALBERTNÉL (ELLENZÉK-NYOMDA) KOLOZSVÁR.

MATTAY és HUTTER BORKERESKEDÉSE

Kolozsvárt. — Telefon 190.

Kitünő asztali borok 72 f.-től 90 f-ig.
Pecsenyeborok .... 96 f.-től 2 K-ig.
Piros borok ..... 1 K-tól 2.40 f-ig.
.....

Szászvesszősi borok a mélt. gróf Degenfeld Lajos úr terméséből ....1,20 f-től 2 K-ig.
Hegyaljai tokaji borok 1 60 f-től 6 K-ig.

DEUTSCH MIKSA KOLOZSVÁRT, Mátyás-tér 7. sz. **MÜSZERÉSZ**

Francia különlegességeket tucatonként 2 K-tól feljebb szállit discretio mellett. Szemüveg és csiptetők 1 K-tól.

TELEFON 776. TELEFON 776.

Az orsz. iparegyesületi ezüst disz éremmel kitüntetve

Braun Mihály

:: *HANGSZERKÉSZITŐ MESTER,* ::
a kolozsvári zeneconservatórium szállitója.

Kolozsvár,
Wesselényi Miklós-u. 18.

Finom hegedük, violák és csellók készitési müterme. Valódi olasz, nén.et quint tiszta bél és csak saját készitményü fonott hurok.
A legnehezebb javitások müvészies kivitelben elkészittetnek.

Erdély legnagyobb reggeli lapja a

KOLOZSVÁR

Szerkeszti: POLONYI ALBERT.

Előfizetési ára: Egész évre 12 kor.
Félévre 6 korona.

XXIII. Kötet. KOLOZSVÁR, 1910. OKTÓBER 10. SZÁM.

UNITÁRIUS KÖZLÖNY

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

Kiadja: A DÁVID FERENCZ-EGYLET.

Szerkeszti: Dr. BOROS GYÖRGY

Főmunkatárs: TARCSAFALVI ALBERT.

Előfizetési ára: 2 k. 40 fillér. Egy szám ára: 24 fillér. Egyleti tagok, 5 évi kötelezettséggel, egy évre 2 koronát fizetnek.

Minden pénz Gálfi Lőrincz egyleti pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

Elnöki meghivó

a Dávid Ferenc Egylet rendes közgyülésére.

Kedves tagtársaim! Augusztus hó 20-án megtartottuk ünnepélyes szép közgyűlésünket. Hódoltunk Dávid Ferenc nagy szellemének és gyönyörködtünk barátaink nagy seregében. Nagy napok voltak azok. Jól esik főképpen azért, mivel külföldi testvéreinkkel ujabb, bensőbb szövetségre léphettünk. Az angol, ámérikai és magyar unitárius nők szövetsége örvendetes határozata díszes közgyűlésünknek.

Még azt is szivesen emlitem föl, hogy sikerült egy szép és értékes könyvvel gazdagitanunk az irodalmat: *Az unitárius vallás Dávid Ferenckorában és azután.* Remélem, hogy olvasóink méltányolni fogják és megismervén, ismertetik mindenfelé. Most rendes évi közgyülésre készülünk, hogy beszámoljunk az elmúlt évről és az uj időszaknak megfelelő uj munkához fogjunk.

Erre a közgyűlésre, oktober 29-re tisztelettel meghívom mindnyájokat. Ne sajnálják a fáradságot. Egyben arra is kérem a t. fiókegyleti elnöktársaimat, gondoskodjanak a jelentés sürgős beküldéséről. Ez ideig kezünkhez érkezett a kereszturi fiók-egylet szép és értékes jelentése, melyben az egész multról beszámol; az udvarhelyi és marosi f. évi jelentéseiket küldötték be. A többit várjuk október 15-ig. Tagtársaimat ezuttal arra is kérem, tagdíjaikat küldjék be, hogy a közgyülésen kedvező számadást nyujthassunk be.

Kolozsvár, 1910. szeptember.

Tisztelettel:

Báró Petrichevich Horváth Kálmán,
elnök.

A SZERKESZTŐ ASZTALÁRÓL.

Miért nem talált föl valaki olyan eszközt, a melylyel az idő kerekét meg lehetne kötni. Miért nem tudta valaki ugy rendezni a Dávid Ferenc ünnepeit, hogy minden unitárius jelen lehessen. Ha egyik sem volt emberileg lehetséges, az nem lehetetlen, hogy lélekben mindenki belemerüljön abba a szent hangulatba, a mely ott áthatott minden kicsinyt és nagyot.

—

Az összes unitárius lelkészek is tartottak Dávid F. emlékünnepet a maguk gyülekezetével. Melyik volt szebb, vagy népesebb? Melyik meghatóbb, melyik igazibb? Az, a melyben legtöbben érezték, hogy a vallás nem olyan, mint az ünnepi öltözet, hanem olyan, mint a jobbkéz, a mely mindig munkában van. Dávid Ferenc nemcsak életében: halálában is mindig munkában volt, de halála után legtöbbet munkálkodott az 1910. évben. Ezidén, mert legtöbben hallgattak szavára, legőszintébben foglalkoztak terveivel.

—

A Dávid Ferenc zsinat-hasznát sem szóban, sem számban nem lehet kifejezni. De némi fogalmat nyujthatunk a hatásáról, ha azt mundjuk, hogy sokan 5000 mérföld, tehát majdnem 10.000 kilométer utat tettek, hogy jelen lehessenek. Nem bánták meg a fáradságot, sőt minél távolabbbról jöttek, annál jobban örvendettek. Hasznuk volt belőle a vendégeknek, de haszna volt az unitárius egyháznak, mert sokan, akik máskor figyelembe sem vették, most kalapot emeltek előtte, ha egyébért nem is — barátjaiért. Az egyszáz angol és amerikai egész életében emlegetni fogja a magyarokat, barátokat gyüjt neki, s mérsékli ellenségeinket.

—

Egy unitárius leány elbeszélte nekünk, hogy ő is bejött a nagy zsinatra a saját költségén. Öröm volt látni azt a boldogságot, megelégedést, a mely átszellemiesitette szemét, szivét. A világnak minden kincséért nem adná, hogy ott lehetett abban a szép nagy templomban. Oly jól esett, hogy szegény leány létére ott lehetett az ő testvéreí között. „Soha nem tudnám megbocsátani magamnak, ha nem jöttem volna el. Örökké szégyenleném, hogy a tengeren túlról eltudtak jönni öregrendü nők s én ne jöttem volna el itthonról. Hálát adok a jó Istennek, hogy megsegített!“

—

A pápa ujabban ismét egy köriratott adott ki motu proprío, melyben megmondja milyen uj és gyakorlati eszközöket

kell használni a mind szaporodó modernisták ellen. Egyik orvosszer az ifjuság nevelésének ellenőrzése. A papnövendékeket jól elő kell készíteni a tévedések elleni harcra, s meg kell tiltani, hogy ujságokat és folyóiratokat olvassanak, hogy ezek nevonják el figyelmöket a tanulástól. Ezentul mind en új állás el nyerésekor, előlépéskor stb. 'esküt kell tenniök a katholikus dogmákra és a pápa iránti hűségre,

St. John Károly philadelphiai lelkész urnak az angol istentiszteleten Kolozsvárt mondott beszéde.

Mi az igazság? A mai alkalom nagyon megfelelőnek látszik arra, hogy megmagyarázzuk, mi az igazság, vagyis milyennek látjuk azt ma. Én olyan igazságról fogok beszélni, melyet ma életbevágónak tartok. Mi nyitott szemmel nézünk és tisztult értelemmel keressük az igazságot. Mi mindig készek vagyunk beismerni tévedéseinket. De vannak bizonyos meggyőződéseink, melyekből sohasem tudunk kinőni. Ezzel az alkalommal önök előtt egy nehányra rá fogok mutatni:

Teljes szivemből és lelkemnek egész erejével hiszek Istenben, abban az örökkévaló szeretetben, aki nekem lételt adott és aki adta nekem ezt a csodálatos világot, melyben élek.

Hiszek Istenben, abban a tökéletes valóságban, akinek szándékát soha semmiféle hatalom föl nem tartóztatta és akinek cselekedetei sohasem voltak csodaszerüek. Nem hiszem, hogy valaha lett volna ördög.

Nem hiszem, hogy valaha történt volna csoda. De hiszem, hogy mindig az Isteni erő munkálkodott ellenállhatatlan hatalommal és mindig jóra irányuló szándékkal.

Mi Isten szeretetében élünk és mozgunk. Mindenki kedves ő előtte és mindenki előtt egy határozott irány van, amelyet követve, a tökéletes élet felé közeledik. Az Isten személy tehát olyan, akivel mi közösségben élhetünk. Ő vezetett minket, születésünk óta mostanig, ő fog vezetni a földi élet határáig, ő fog támogatni és lelkesíteni.

Hiszek az emberben! Hiszek az emberben, aki az Istennek legnemesebb teremtménye, aki az isteni gondolat rendszeres fejlődésének, legmagasabb pontján áll, és aki minden gyengeségei mellett is fel van ruházva tehetségekkel, hogy mind nagyobbra, meg nagyobbra nőjjön.

Az ember nagyobb, mint mindazok a tudományok, törvények és bibliák, amelyeket készitett. Az ember nagyobb mindennél, amit maga Isten érette teremtett. Az ember halhatatlan.

Én hiszem, hogy az emberi természet a jóra hajlandó, hogy abban lehet bizni, hogy a bizalomra és szeretetre mindig megfelelő választ ad, mignem végül minden lélek szép és dicsőséges életet fog élni.

Hiszek Jézus Krisztusban, a bibliában, a vallásban, a boldogságban, a haladásban, az értelemben, mivel mindezek emberiek. Én erősen hiszek az emberben.

Hiszek a jelen életben! hiszem, hogy ez a mi világunk istenileg van teremtve, a fejlődés rendszeres törvényei szerint, hogy az ember származásának és haladásának egyedüli tere legyen.

A világ nem a bűn tanyája, sem a siralmak völgye. Ez istenileg teremtett hely az erkölcsi élet számára, hol a lélek megtalálja a tért és az alkalmat a növekedésre. Felséges dolog az élet. Nagy áldás, hogy mindnyájan ragaszkodunk az élethez, s hogy minden lélek igyekszik a maga útját megtalálni.

Hogy vajon az ember a jó, a rossz, vagy a közepes uton halad-e, azt emberileg meg lehet birálni, de az Isten örökkétartó birodalmában csekély jelentőségü. Mindenkire nézve az a fő dolog, hogy hogy indul el az élet utain. Legnagyobb áldás, mit Istentől nyertünk, hogy az erkölcsi élet örömeit élvezhetjük és annak utjain előre haladhatunk.

Én tehát hiszek ebben az életben, amely nekem, önöknek és mindenkinek határtalan mértékben nyujt alkalmat a boldogulásra. Ha megpróbáltatásokkal találkozunk, annál jobban megerősödik erkölcsi bátorságunk. A bűn csak azt mútatja, hogy mit kellett volna tennünk és a megtérés mire fog vezetni. A bánat és a veszteség fölébresztik az emberi lélek szentebb tehetségeit és nyilvánvalóvá teszik előttünk, hogy egykor végül a halhatatlanság lesz jutalmunk.

Hála Istennek, az ember haladásának és munkásságának nem szab határt ez a világ. Hiszek a jövő életben. Örömet és gyönyörüséget érzek, midőn szemlélem azokat az alkalmakat, melyek az embert munkára serkentik és növekedését elősegitik, de sokkal inkább lelkesedem azokért a kincsekért, melyek még el vannak zárva szemem elől. Szivem egész szenvedélyével, legteljesebb őszintességgel hiszem, hogy van egy élet, amely örökké tart minden lélek számára. Az a pillanat, mely a halált megelőzi, nem lehet utolsó alkalom arra, hogy a lélek a maga erejét érvényesíthesse. Az Isten nem ismer olyan dolgot, amilyent e szavak „utolsó alkalom“ kifejeznek, mert az erkölcsi alkalom szükségképpen örökkétartó.

A halál kapui minden belépő előtt olyan sok alkalmat nyitnak föl, melyekről még csak nem is álmodott. Nagy cselekedetek sorozata fog következni azután. Isteni föladatok fogják növelni erőnket és haladásra inditni lelkünket. Szomoru kép tárul fel azok előtt, akik ahelyett, hogy növelték volna, elpazarolták erkölcsi erejöket. Szomoru jövő és szenvedés, de nem halálos. Lenni fog ott gyógyulás is, lenni fog gyöngédség, lenni fog segedelem és engesztelő isteni büntetés. Tehát vagy egy, vagy más uton-módon Isten mindenkit lelkesíteni fog, hogy a jövő életben kinálkozó nagyszerü alkalmakra készüljön.

Az embereknek mindenik nemzedéke föl fogja használni a neki kinálkozó alkalmakat, mindenki találkozik az élet hullámai között kemény sziklákkal, amelyekben meg kell ütköznie, de tudni fogja, hogy nem fog elenyészni, semmivé lenni azután, hogy az összeütközés megtörtént. Nem, mi azzal a nagy hullámmal haladunk, mely örökösen tart. Bármilyen viszonyok között is élünk a jelen életben, mi haladunk tovább és tovább és kellő időben mindannyian meg fogjuk találni a jó alkalmakat és eljő a kötelesség teljesitésének ama derült napja, melyre oly régóta gyüjtöttük erőnket. Mi az eljövendő szép világban képesek leszünk teljessé tenni életünket. Akkor megfogjuk valósitani a legjobbat. Mégis az az örökkévalóság birodalmában csak kezdő lépés lesz, hogy azután fölépithesse minden lélek a maga számára azt a nagyobb és tágasabb menyországot, amelynek eljöveteléért Istennel együtt munkálkodunk mindazon viszonyok között, melyek sokkal szebbek, mint hogysem megsemmisülhetnének.

Ez a nemes és bizalomteljes hitünk meg volt s kell, hogy meglegyen ezután is. Ez az erkölcsi élet főalapja. E nélkül nincsen indokolva létezésünk. Ha a jellemre alakitó befolyást nem gyakorolnának, nem tekinthetnők a magunk meggyőződésének. Most pedig prédikáljuk a lelkek épülésére.

Rajta tehát, folytassuk ezt a munkát állandóan növekedő jókedvvel és alázatossággal. Szivvel, lélekkel és minden erővel higyjünk, mint hitt Jézus, a mi vezérünk. Hitünk erre s csakis erre a célra irányuljon.

Jézus szólit zivatarban,
Életünk zajgó tengerén,
Éjjel, nappal hallszik a szó:
Kövess engem légy enyém!

Mindennap elhangzik a hivó szó, mindennap felelni fog rá az a lélek, amelyben olyan kész az akarat, amilyen a Jézusé volt. És mindennap hallani fogja minden hív szolga: „Kevesen hív voltál, többre bizlak ezután.“ Az Isten lát, ő világitja meg utadat, tőle származik a helybenhagyó szózat.

MERENGÉS.

Anyám —
A gesztenyék ezergyertyásan állanak.
A nap öléből ömlő aranysugarak
Elnyilazzák az égről, ime, a borut,
Anyám, hát csak mi leszünk mindig szomoruk?

Anyám, csak hozzánk nem tér soha gyógyulás?
Te ifju voltál egyszer és fehérruhás,
Beh szép volt, hogyha úgy vasárnap reggelen
Felöltöztél, hogy a templomba jöjj velem,
Dudolgatva fésülted nagy, sötét hajad,
Anyám az az idő már sohse tér meg?
Én sohse leszek többé, soha gyermek
S a te hajad örökre ősz marad?

Berde Mária.

URAM...

Uram tudod: hogy akiket szerettem
Azok előtt sohse hullattam könnyet,
Soha se lett szivem egy sohajjal könnyebb.
Uram tudod: hogy sohase akartam,
Hogy egy közülök szomorunak lásson,
Hogy fájjon nekik panaszkodásom.
Uram, tudod: hogy annál büszkébb voltam,
Hogy ellenim előtt a szivem fájjon,
Hogy közülök tán egy is megsajnáljon
Uram, tudod: hogyan szenvedtem én:
Lelkem megverték, szinte haldokoltam
S álarcban jártam, ragyogó mosolyban.
Mert volt kivel megosszam bánatom.
A ki előtt lehullott a hazugság
És megnyitottam a szivem kapuját.

Mint napra a virág: kibomlott lelkem,
Sebem fölszakadt, szemem könybe tört meg,
Kereszttel vert vállam elébe görnyedt.
Te voltál kihez mindig igaz voltam
Uram, titkosom voltál mindig nékem:
Bizalmasom, meghittém, menedékem...

Berde Mária.

Kirándulás a dévai emlékünnepélyre.

A kolozsvári állomás élénk. Két nap magasztos ünnepei után, az unitárius világ szine-java igyekszik a páiyaudvarra, honnét külön pótvonat fog vinni minket, mintegy 100 angol és amerikai testvéreinkkel — az unitáriusok Golgothája felé Dévára, hol lánglelkü Apostolunk Dávid Ferenc lelte halálát.

Újból elvonul lelki szemeim előtt e gyönyörű kép minden mozzanatával. Egy kinematographot állitok be; ha gyenge felvételek, elnézést kérek — csak amateur vagyok.

Gyönyörű idő. Az égen egy felhő se látszik — szellő sem lebeg, szélcsend uralkodik. Kedves ismerős alakok a perronon. Mindenki jókedvü. Pakjainkkal kezünkben várjuk a mi vonatunkat. Éles fütty jelzi érkezését. Beszállás, tolongás nélkül. Ugy-e bár furcsa, de bizonyos, nem maradunk le, hiszen most ő jön értünk, nem várja más állomás a menetrendi pontos időre. E vonat csak unitáriusokat visz s az ünnepélyre menőket; nem sietős a dolga. De mégis, mintha igy is kevés lenne a hely, pedig van elég kocsi. Ha csak másodosztályu jegygyel utazik itten mindenki, akkor minek tettek első osztályu kocsit is — előre az első osztályba! Aki mer az nyer. Igy útaztunk másodosztályu jegygyel első osztályon.

De nézzünk ki csak a coupé ablakán. Gyönyörü panoráma. Viruló vetések, váltakozó bércek — üde természet. Az erdélyi hegyes-völgyes vidék érdekes, változatos — mindig ujabb és ujabb szépségek tárulnak elénk.

Kellemes hangulatban utazunk. Az angol és amerikaiakkal most kezdünk csak igaziból barátkozni. Kivált egyikük nagyon kedvesen ragaszkodik hozzánk. Mindegyre betekint fülkénkbe — mosolyog, nevet — s mi viszont. Tolmácsunk vísitbe ment s mig visszajön, addig csak nevetünk egymásnak — ő beszél ango-

lul, mi magyarul. Egyikünk sem érti mit, de azért jól mulatunk — ő neki is tetszik a társalgás. De tolmácsunk már itten is, most már beszélhetünk. Kéri — az amerikaink — mondja el, hogy ő mennyire szeret minket, ha beszélni nem is tud velünk, de ő a szemeinkből olvas, a szivünkig lát stb. Végre aztán megajándékoz a fényképével minket férfiakat. (Reá irta: Wilford J. Litchfield. Boston.)

Mikor azonban a leányok is kérték, hogy adjon nékik is — hát a leghatározottabban tiltakozott ellene — mivel náluk az a szokás, hogyha valamely leánynak fényképét adja, avval el is jegyezte magát.

Na, de végre is megérkeztünk. Ahá, jön már Boros dékán ur, a fáradhatatlan főrendezőnk — s irja fel, kik akarnak ebédelni a vonaton, mert Tövisen étkező-kocsit fognak csatolni.

A hőség óriási. Az amerikaiak nevetnek „Mi, ez melegség? — Jőjjenek hozzánk, hiszen nálunk az ilyen időjárást hüvösnek nevezik" Na, köszönöm, de akkor jobb mégis itthon. Szóval ők hűsöltek, mi meg izzadtunk.

Elérkezett az ebéd ideje. Betolakodtam az elsőkkel. Legelőször is megittam egy üveg kristályt, azután meg jól laktam a finom ételekből. De mint minden jónak, ennek is hamar vége lett. Jaj! Ujból vissza a pokoli hőségbe. S mig a coupéig eljutok, egy éhező tömegen áttörni magam, melyik már türelmetlenül várja a folyosón, mikor végezzük ebédünket, hogy ők is jöhessenek. De valahogy mégis csak eljutottam. Kinyitok ajtót, ablakot, nagy cugot vágok, de olyat, hogy csak ugy fütyül a szél — s mikor már kezdek félig-meddig magamhoz térni — hát jönnek „Jézus, de könnyelmü — ilyen léghuzamban — hiszen meghűl" — Be kellett ujból tegyek minden ablakot s igy jöttem Piskiig. Igaz, többet egy szó adására se voltam képes egész uton, kiszáradt a torkom.

Tehát végre Piski! Legalább ihatom valami frissitőt. Leszálltam. Vettem egy görög dinnyét s elbántam vele törökösen dehogyis, az amerikaiak szerint ugy eszem a dinnyét, mint náluk otthon a fekete emberek – szájjal harapják — magostól nyelik. Nó mondok, hiszen én is „Fekete" ember vagyok.

Innen egyenesen Vajdahunyadra vitt vonatunk. Pakkunkat ottan hagytuk, mi meg elindúltunk megnézni a dicső várat. Nagyon szivélyes fogadtatásban volt részünk — a város polgármestere lelkes szónoklattal üdvözölt e nemes városban, hol büszkén nézhetik meg vendégeink is a régi erős várat s a haladás elragadóan imponzáns vas-gyárat.

Lankás helyen vezet az út a várba, mely merész alkotásával kimagaslik. Gyönyörű így kivülről. Elragadóan fenséges — igazi fejedelmi. Elál a szó e látványnál. Micsoda értéke lehetett

a maga korában? Mily sok pénz, — mennyi erő kellett ennek felépítéséhez? Mi csak bámuljuk!

A vár északnyugati oldalánál vagyunk. A város felől a *hímes-torony* emelkedik, reá tűz a nap. Az ércember ottan fent a tetején tündöklőn fénylik — kihívóan, büszkén áll kopjával kezében. Mesés kilátásban lehet része. Mellette a *tárházat* látjuk, mely alatt a *rondella* (kínzóhely) van, majd *a németek háza, kapu-torony*, alatta a *várkapú* és *híd*. Innen jobbra a *várpalota*, ennek végén a *Kapisztrán torony*, tovább a „*Nebojsza*“ folyosó és *torony* látszanak. De menjünk csak közelebb. Egy fahid vezet a vár kapújához. alatta egy félelmetes mélység, a vár árka, hová háborus időben beengedték a vizet, mely az egész várat körülnyaldosta. A nagy melegben jól esett, hogy már beérkeztünk a vár előcsarnokába, hol ugyancsak friss levegőben, kellemesen hüsöltűnk, mig az egész társaság oda nem ért, hogy aztán innen kalauz segitségével és magyarázatával megnézhessük a várat, azaz annak nagyobb részét. De már mind együtt is vagyunk — indúlhatunk. Ez itt jobbra a főkaputól a restaurált *lovagterem*, itt már hideg van, nagyon hideg. Bemegyünk, de rögtön kijöttünk, igen gyors átmenet lenne — várunk egy kissé a lehűlésre. Gyönyörű terem, két sor márvány oszlop csúcsives kúpolákkal, ezen nyugszik a menyezet keramit padozatán a Hunyadiak, Szilágyiak és az ország cimerei. Láttuk azután: a *várkápolnát*, melyet Hunyadi János épittetetett, oltárhelyével, karzatával, szentségtartóival; — az udvaron a sziklába ásott 25 méter mély kútat, fenekén 2 méternyi vizzel, melyet a monda szerint 3 török ásott 15 évi munka után; — a *zöngért*, azt a helyet, hová az elitélteket a vad állatok közé engedték; — lenéztünk arról a magaslatról, ahonnan dicső elődeink (!) gyönyörködtek a halálra szánt emberek és kiéheztetett állatok élet-halál küzdelmeiben; — a *doboló* és *munitiós* bástyákat, honnan szép kilátás van a városra.

Na, de most már másszunk is egy kicsit. Szűk *kerengő* (csiga) lépcső visz fel az emeletre. Itt van a *felső lovagterem* most egy, de hajdan három részre volt osztva (Asszony háza, Úr háza, nagy palota) ennek falán elmosódott freskókat láthatunk. Innen a *Kapisztrán lakosztályába* mentűnk fel. *Nebojsza folyosóra* egy fahidon át jutunk s innen sok-sok meredek lépcsőn fel a „Nebojsza toronyba“ érünk, honnan gyönyörű kilátás esik egész a Retyezát hegyláncig, hol most hó látszik. Régi szép dolog. Fáradságos felmenet — még kinosabb lejövet. A földszintén még láthatjuk Hunyadi László restaurált születési helyét — s a régi emlékeket összegyűjtve hozzáértő ember sokra becsüli.

De már késő van — megköszönjük a kalauzolást s indulunk a vasgyárhoz. Fárasztó út odáig, hegyen fel, porban, napon. Itten élet van, sürgés-forgás, de még türhetetlenebb meleg. Egy mérnök

vezetése alatt megyünk fel-le, sok lépcsőt mászunk, de megérdemli a fáradságot. Az emberi elme diadalát bámuljuk, Mily óriási módon folyik itt a munka, mily rengeteg méretek mindenben — igazán élvezetes. — Láttuk az olvasztókat, itt dolgozzák fel a gyalári vaskövet. Az adagolás az érctérről történik — csilléken hozzák a vaskövet, ezek megolvasztásához rengeteg hő kell — a felmelegitett (500—700 fokra) levegőt nagy erővel fujtatják az olvasztókba. A csapolás elragadóan szép látvány. Előbb a más felett uszó könnyebb fajsúlyú salak lesz lecsapolva. A csapolónyitást vasruddal betörik, mire előrohan a tüzes lángtömeg, fehér izzó sugárban, melyet aztán vezetéken vas csillékbe bocsátanak s azokban kihűlni hagyják s elhordják. Vasat hasonló módon csapolják. A vakitó fénnyel lassan folyó olvasztott vas félelmetesen halad előre — az emberek szótlanul, kipirult arccal, vas rudakkal szabályozzák folyását — mignem az óriás méretű formát betölti s akkor elzárják a nyilást agyagdugóval. A kihült vasat széttörik s elraktározzák.

Vonatunk vár. Elindultunk tehát valódi útunk felé, hol minden unitárius átszelleműlt lélekkel veszi le kalapját — vértanuságot szenvedett dicső Apostolunk kálváriája felé. Hamar ottan is vagyunk. Banda szó mellet robog be vonatunk. Küldöttség és bandérium fogad. Sziveinket jóleső érzés fogja el — elragad a szeretet és ragaszkodás e kedves megnyilatkozása s érezzük, hogy ez Dávid Ferenc, lánglelkü első püspökünk szellemének szól. Leszállunk. Köszöntjük egymást — meleg hangu szavak hangzanak el, melyekből kiviláglik, hogy szivesen látnak itten minket, velünk éreznek, ünnepelnek. De már indul a bandérium. Nyalka legények lóháton, sokan, sokan, lovaik büszke fejtartással viszik, előttünk a banda, utánunk a kocsi sor beláthatatlan hosszúságban. Mindenütt éljenző tömeg közt lassu menetben érkezünk a városba. Még egy lelkes megnyilatkozása az igaz vendégfogadásnak — egy kitörő éljenzés — s evvel mindenki hazatért lakására, amelyet a jólszervezett t. rendezőbizottság már útközben kijelölt.

Estve ismerkedési estély. Eközben felhangzik a dévai várból a vajdahunyadi vasgyár zenekarának vidám hangja. A dévai vár gyönyörü kivilágitása — piros, fehér, zöld bengáli fénnyel — igazi elragadóan szép látvány volt. A meghatottságig félelmetesnek tüntek fel a romok nagy arányai e világitásban. Kellemes társalgás után fáradtan tértünk lakásainkra, hol kedves házigazdáink vártak meghálálhatatlan szeretettel.

Szép serpentin ut vezet a dévai várhoz. A kora reggeli órákban már megindul a közönség, hogy a friss üde levegőn tehesse meg a fáradságos utat. Mi is jókor kelünk. Kis társaságunk hamar összekerül s indulunk, hogy az elsőkközt lehessünk, kik fölérkezünk.

Köves, sziklás út néhol, t. i. mi a rosszabbik uton — a grádicsoknál mentünk, amely rövidebb, de fárasztóbb. Habár még 8 óra sincs, a meleg kezd kiállhatatlan lenni. Egy óra alatt fennt vagyunk, azonban nem elsők. A rómoknál — minden kis árnyékban a közönség ellepte már a helyet. A beszédek, szavallat hatása alatt a meghatottság kezd erőt venni rajtunk. Egészen átszellemülünk, elragad minket a képzelet s látjuk Dávid Ferencz alakját — halljuk dicsősége hatalma tetőfokán beszédeinek, varázslatosan elbűvölő szavait. — De mint minden korát meghaladó embernek, veszni kellett neki is — látjuk a börtön, a rabság kínjait mily lelkierővel viseli, búzditásul a jövő nemzedéknek, mely bizonnyal meg fogja érteni.

S igaza volt: a szabadelvü nyilt gondolkozás tért hóditott s négyszáz esztendővel halála után méltán áldoztunk az ő halhatatlan emlékének.

Nagy apostolunk állitólagos börtönét és halála helyét — emléktábla jelzi a legjobb fülkében — mely ki van tatarozva. —

Befejezésül egy szivvel lélekkel énekeltük „Isten áld meg a magyart.“ Mélyen sziveinkbe vésve e magasztos ünnepélyt.

Később angol istentisztelet volt az Isten szabad ege alatt. Együtt énekelték a lágy dallamú zsolosmát — mely messze hangzott a természet ölén — eljutott az egekig — honnan mosolygó derüs fénnyel küldötte le sugarait a nap, mintegy megelégedésképen a meny Urának, Istennek akarata folytán.

Délben deujeuné vol az angol és amerikaiak tiszteletére s 1 ½ órakor elutaztak s a magyarok iránti hálás szeretettel vitték az eszmét, az unitárizmus diadalát — a szabadelvüség ez erős fészkéből.

Délben bankett, szép toastokkal — ez volt az utolsó mozzanata az unitárius zsinatnak

Feledhetetlenül emlékünkben marad e jól sikerült kirándulás.

Kolozsvár, 1910. szeptember 18.

Fekete Sándor.

Sándor János beszéde a Dávid Ferencz Egylet ünnepén D. F. E. ifjuságí köre nevében.

Midőn az unitáriusok s velük együtt a kereszténység többi felekezetei ünnepet ülnek Dávid Ferenc születésének 400-ik évfordulóján, a D. F. ifj. egyesület is részt akar venni a kegye-

letnek e külső megnyilatkoztatásában. Hiszen a nagy reformator emlékezete, szellemi öröksége tömöritett minket vallás-erkölcsi alapon álló egyesülésre. Oly örökségünk ez, melynek magasztossága méltó ideálja az eszményeket tápláló, — most eszményekért még lelkesülni tudó ifjuságnak. A kölcsönös megbecsülés, egymásiránti igazságos szeretet, a bessületes munka elmaradhatatlan jutalmába vetett hitünk a mi alapszabályaink. Ez acél igazságokat mi Dávid Ferenc élettörténetéből vontuk le; s ha életünk előre nem látható véletlenei meg nem gátolnak igyekvésünkben, ezeknek az igazságoknak akarunk, fogunk mi érvényt szerezni.

E szent meggyőződéssel helyesnek vallott elvek alapján fejezzék ki hálánkat a gazdag örökséget hagyó reformátor emlékezetének.

Bizalmas levelezés.

A szerkesztőség s a DFE. választmány tagjai sokszor tapasztalták, hogy az országban messze távol lakó hitrokon nők és férfiak szivesen olvassák lapunkat, de éppen oly szivesen irnak levelet s nagyon hálásak ha választ kapnak. Elhatároztuk, hogy helyet nyitunk lapunkban az ilyen levelezésre. Azt az eljárást követjük, hogy a kapott levelet gondosan elolvassuk, kivánságait lehetőségig teljesitjük. A levélből azt a részt, amely másoknak is szól, lapunkban kiadjuk, a többi részre felelünk magánlevélben.

Tudjuk, hogy sok vallási kérdést szeretnének megbeszélni valakivel olvasóink. Szivesen fogjuk tájékozni s arra is lesz gondunk, hogy rámutassunk könyvekre, felvilágositó olvasmányokra, cikkekre. Tehát egészen bizalmas, barátságos és atyafiságos módon járunk el.

Irodalom.

Ujonnan megjelent könyvek: *Beiktató ünnepély az unitárius theologiai intézetben* Kolozsvárt, 1910. május 28. Tartalma: Ima Péterfi Dénes. Megnyitó beszéd Ferenc József. Az unitárius egy-

ház megujhódása Lázár István püspöksége alatt (székfoglaló értekezés) Csifó Salamon. Korunk és a biblia (székfoglaló értekezés) Gálfi Lőrincz, Beiktató beszéd dr. Boros György. Üdvözletek: az Egyh. Képv. Tanács nevében Vári Albert, az unitárius főgymnásium nevében dr. Gál Kelemen, a Székely Kereszturi gymnasium levele.

A dékán szivesen küldi meg az érdeklődőknek.

Régi szentirásforditások Komjáti Szent Pálja. A Heltai-féle Biblia. Irták: Viski Károly és Borbély István. Ára 1 kor. Akik a biblia forditásai és a nyelvészeti kérdések iránt érdeklődnek, sok érdekes és meglepő dolgot tanulhatnak e füzetből, a mely az ifju iróknak tisztességére válik.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

Dr. Brassai Sámuel díszes siremléke immár készen van a kolozsvári temető felsővégén. Október 2-án délelőtt 11. órakor fog átadatni a város őrizetébe. Egyszerü, de nagy ünnepe lesz városunknak. Beszédet fognak mondani dr. Farkas Lajos biz. elnök, dr. Boros György biz. titkár, Ferencz József püspök ur és az intézetek képviselői. Énekelni fog a főiskolák egyesitett énekkara.

Angol és amerikai vendégeink összesen 103-an jöttek el hazánkba. Budapesten egy kis szerencsétlenség és fáradság miatt egy pár visszamaradt, tehát hozzánk Kolozsvárra százan jöttek le. Amerikából 66-on voltak, kik között a tulnyomó nagy többség unitárius volt, de Universalista is volt egy néhány, Keresztény kevesebb és egy anglikánus. Angliából csak unitáriusok voltak 37-en. Más tudósitásainkból megtetszik, kik szerepeltek.

Dr. Carpenter theol. igazgató kedvesen emlékezik vissza magyarországi utjára. Többek közt ezt irja: Milyen boldog napok voltak azok. Most már jó távol vannak s azóta olyan sok más dolgot láttam, de emlékeim oly élénkek, hogy mindig körültem röpködnek s életem hátralévő részére kedves emlékek lesznek. Szives üdvözletemet kérem adja át a nejének, leányának és fejezze ki teljes tiszteletemet a nagyrabecsült püspök urnak. Szeretném, hogy ha az ő korát megérem az ő édes jóságosságából is legyen meg bennem valami.

Melyik lapok irtak Dávid Ferencről? Nem mondható, hogy a nagy napilapok valami erős érdeklődéssel kisérték volna a Dávid Ferenc-zsinatot, de köszönettel ismerjük el, hogy a beküldött cikkeket készséggel kiadták. Minden ilyen közlemény ránk nézve értékes. Már kértük volt olvasóinkat, hogy a mit ide vonatkozót látnak küldjék be. Dévárol megkaptuk az összes lapokat. Más helyről is jött, de a gyűjtemény még nagyon hézagos. Pozsonytól Brassóig sok lapban lehetett egy pár sor. Az unitárius egyház könyvtárában Kolozsvárt teljes gyüjteményt akarunk összeállitani. Örömest meg-

őrizzük a beküldő nevét is, ha ráirja a lappéldányra. Várjuk, sürgetjük ezt a közérdekű figyelmet. Pálfi Márton könyvtáros, vagy lapunk szerkesztője szivesen veszik és nyilvánosan is megköszönik a küldeményt.

Angol nyelven előre kinyomtatva adtuk angol és amerikai vendégeinknek a magyar szónokok beszédeit mint Ferenc J. püspök ur elsőnapi imáját, dr. Boros György vasárnapi imáját Báró Petrichevich Horváth Kálmán, Fekete Gábor, Kozma Ferenc, Ferencz József püspök ur beszédeit, Józan Miklós ódáját báró P. Horváth Kálmán alelnök elnöki beszédét, dr. Boros György értekezését. A püspök ur beszédét a Christian Life egész terjedelmében közölte. Az angol beszédek magyarul forditva egy füzetben a vendégek között kiosztattak.

A bordosi unitárius templom felszentelése. A bordosi unitárius hiveknek szép és lélekemelő ünnepük volt szeptember 18-án. Ekkor szentelték fel kedves kis uj templomukat, melyet Pákey Lajos mérnök tervezett. A templomépités és berendezés tekintetében egész modern. A felszentelést Ferencz József püspök személyesen akarta végezni, de mert hirtelen meghült, kezelő orvosa nem engedte utra. Végh Mihály titkárt küldte el maga helyett, ki Csifó Salamon tanárral utazott Bordosra. E községbe szép számmal gyültek össze a szomszéd községbeli hivek, megjelent József Dénes vezetésével a dombói dalárda is, mely szép éneklésével a szíveket Istenhez emelte. A püspök felszentelési imáját Végh titkár mondta el áhitattal s majd a saját nevében is megáldotta a kis templomot, melynek alapját mint ravai rendes lelkész ő tette volt le. A felszentelő beszédet Péterfi Mihály szentábrahámi lelkész mondott élettapasztalat és bölcsességgel telten. Gyönyörü urvacsorai agendát Szász András bözödi lelkész. Molnár Kálmán felolvasta a templomépités történetét, majd Kádár Lázár esperes-helyettes áhitátos imája zárta be az ünnepélyt. Molnár Kálmánnak, a derék, ifju, lelkes papnak elérhetetlen érdeme van a templomépités körül. Gratulálunk is hozzá. Lőrincy Dénes nyug. tábornagy és Gálffy Kálmán köri felügyelő gondnokok vezetése alatt a keresztúrköri belső emberi kar és váliak szép számmal jelentek meg az ünnepélyen s emelték ezzel annak fényét és a bordosiak örömét.

Kitűntetés. Az E. K. Tanács József Dénes dombói tanitót igazgató-tanitói cimmel tüntette ki s meghatározta, hogy mindazok az énekvezértanitók, a kiknek iskolájában legalább két tanerő működik, ezt a cimet használják.

Dr. Varga Béla unitárius főgymn. h. tanár egy évre külföldi tanulmányutra ment Német és Angolországokba államsegélylyel. A kitünő ifjunak sikeres évet kivánunk.

Hódoló iratot intézett a Dávid Ferenc emlék-zsinat király őfelségéhez születése 80 éves fordulója alkalmából, mely a zsinati ünneppel éppen összetett.

„Szivemet hozzád emelem“ az amerikai unitárius nők könyvtárában. A Dávid Ferenc-Egylet díszgyülésén Miss Field a nevezett társaság egyik vidéki elnöke kedvesen emlékezett meg arról az ajándékkönyvről dr. Boros Gy. imakönyvéről, amelyet a Nők szövetsége bostoni könytárát disziti.

Levél a szerkesztőhöz. Legnagyobb örömmel sorakozom én is a Dávid Ferencz Egylet tagjai közé. Nagyon vágytam már erre, amit most Isten segitségével elérhetek. Jól fog esni, ha néha hallhatok valamit szeretett hitrokonaimról

hisz oly távol vagyok tőlük, kivűlem még csak egy unitárius ember van falunkban. A mai postával küldöm az egy évi tagsági dijat s egyelőre most csak öt évre kötelezem magamat, de igérem, hogy a Dávid Ferencz Egyletnek, méltó, lelkes tagja leszek.

Gyalár, 1910.

Vagyok igaz tisztelője, szivélyes üdvözlettel *Barabás Ilona*, tanitónő.

Nyugtázás.

Az egylet pénztárába a f. év junius 22-től szeptember 20-ig rendes tagsági dijat fizettek: Abrudbányai Béláné, Antonya János, dr. Boros Györgyné, Csifó Salamon, Csifó Salamonné, Kolozsvár 910-re Domján Péterné 909—910-re Dánffy Alfréd, Dr. Engel Gáborné, Dr. Ferencz József, Farkas Vilmos, Fangh Erzsébet 910-re, Dr. Gyergyai Árpád 908—910-re, Hidegh Mihály, Hidegh Mihályné, Dr. Hintz György 910-re Dr. Hintz Györgyné 909—910-re, Kozma Ferenc, Kovács Gézáné, Lakatos Ferenc, Losoncy Albert, Dr. Lukácsi József Lendvay Emil, Macskási Lajosné, Magyari Mihály, Mikó Imréné 910-re, Mina János 907—910-re, Müller Gyula, Dr. Nyiredi Gézáné, Nagy Gyuláné 910-re, Nyirő Gézáné 909—910-re, Orbok Ferencz, Pákey Lajos 910-re, Dr. Pálffy József 909—910-re, Schuster Emil, Somlyai Mihály, Schönberg Miksa, Tarcsafalvi Albert, Tarcsafalvi Albertné 910-re, Vass Domokos 907—910-re, Dr. Váradi Aurél 910 911-re, Weress László 909—910-re, Ambrus Gergely 907—910-re, Árkosi Lajos, Benkő Mihály, 910-re, Biró Andrásné 919-re, Csegezi Árpád 910-re, Csongvay Géza 909—910-re Özv. Dengyel Jánosné 908—910-re, Dávid Albertné, Fekete Gyula, Finta József, Dr. Gál Kelemen, Gyulay Árpád, Dr· Gál Zsigmond, Hadházy Sándor, Kenessey Béla, Kántor Józsefné 909-re, Dr. Gehmenn Róbertné 909—910-re, Özv. Májay Istvánné 910-re Pál István, Puskás Lajosné 909—910-re, Szilágyi József, Özv. Simon Ferencné, Sincki Julia 908—910-re, Ürmösi Tivadar 909—910-re, Végh Mihály 910-re, Albert Áron, Albert Áronné és István, Hosszuaszó, Ütő Sándor Izsopallaga, Lengyel Ferenc Piski,Toth Sándor Aszód, Gegesi Samuné Torda 910-re, Zsigmond Károly Kolozsvár 909—910-re.

Előfizetői díjat fizettek; Dr. Balázs Ferenc, Dr, Ferenc Áron, Fazakas Ferenc, Osztián József Kolozsvár, Szabó Gézáné Csikszereda, Koronki János Alsórákos, Péterffy Domokos Nagyszeben, Mészáros István Torockószentgyörgy, Kelle Arthur Liptóujvár 910-re, Barabás Miklos, Elekes Jánosné, Reitter Aladárné Kolozsvár 909—910-re, Ürmössy Kálmán Körmöcbánya 909-re,

Thorockay Vencel Guraszáda, Ifj. Sári Józsefné, Barna Jánosné Füzesgyarmat, Kásás György Előpatak 910-re, Boér Gergely Kolozsvár 911-re, Toth Albert Bonchida 910-re.

Az abrudbányai fiók egylet tagjaiért befizetett 41 K. 80. f.

A háromszékköri fiókegylet pénztárába fizettek: Gergely Sándor Brassó 909-re Bölöni Vilmos és Vilmosné Sepsikőrös-patak 907—908-ra, Simon László Sepsiszentgyörgy, Pál Gézáné Bölön 908 - 909-re, Szentiványi Miklos Szepsiszentgyörgy 909-re, Kiss Sándor Sepsiszentkirály 907-re József Mihály Kilyén 908—909-re, Varga András Bita 908 - 919-re, Barabás Ferenc Árkos, József Lajos, József Lajosné Sepsiszentgyörgy 910-re.

Az Unit. Közlöny költségeire ajándékozott Keller Arthur Liptóujvár 10 K. t. Dr. Gálffy Endréné Kolozsvár 15 K. t, az egylet perselyébe Barabás Károly Kolozsvár 2 K. t, Fogadják az egylet köszönetét.

Kolozsvár 1910 szept. 21-én,

Gálfy Lőrinc
pénztárnok

Az egylet t. tagjait kérve kérem szíveskedjenek a nagy ünnep évét azzal is emlékezetessé tenni, hogy Dávid Ferenc Egyletének járó csekély illetéket *mindnyájan befizetik.*

Pályázat.

A Dávid Ferenc Egylet pályázatot hirdet. Megirandó Dávid Ferenc élete a nép számára. Egyszerü nyelven, vonzó alakban, kell elmondani a népnek az első unitárius püspök élettörténetét; ugy, hogy tudja bele képzelni magát abba a korba, a melyben Dávid Ferenc élt és vallást alapitott.

A pályamű idegen kézzel irva 1911. május 1-ső napján déli 12 óráig benyújtandó alólirott alelnökhöz Kolozsvárra.

Jutalma 100 korona.

Kolozsvár 1910. szeptember.

Ferencz Józsefné,
alelnök.

Dr. Boros György,
titkár.

Zongorák, Pianinok

és Cimbalmok. — Csak elsőrendü gyártmányok. Legszolidabban vásárolhatók és bérelhetők

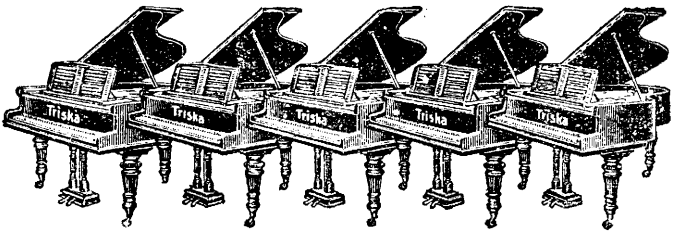

TRISKA J. hirneves zongoratermében Kolozsvárott. — Alapittatott 1870-ben.

Hangolásokat és javitásokat szakszerüen készit.
Szakképzett hangolót vidékre is azonnal küld.

Mindenféle könyvnyomdai munkákat, modern kiállitásban, gyorsan és jutányos árakért készit az

„Ellenzék"- nyomda

Kolozsvárt, Szentegyház-utca 22.

M. Á. V. ERDÉLYI FŐ- ÉS MELLÉKVONALAINAK MENETRENDJE.

Az összes vég- és csatlakozó állomások kimutatásával. Érvényes 1910. május 1-től.

I	Gy. 700	Sz. 820	Sz 540	Gy. 935	ind	Budapest k. p. u.	érk.	Sz. 720	Gy. 730	Sz. 640	Gy. 955
	Sz. 520	„ 834	„ 718	„ 626	érk	Kolozsvár	ind.	„ 606	„ 1031	„ 640	„ 106
	„ 540	„ 906	„ 832	„ 646	ind		érk.	„ 510	„ 959	„ 609	Sz 1256
	„ 701	„ 1028	„ 1017	„ 800	érk	Ar.-Gyéres A)	ind.	„ 344	„ 837	„ 437	„ 1146
	„ 733	„ 1057	„ 1057	„ 821	érk	Kocsárd B)	ind.	„ 307	„ 808	„ 405	„ 1119
	„ 832	„ 1201	„ 1232	„ 858	érk	Tövis	ind.	„ 157	„ 725	„ 307	„ 1029
	„ 844	„ 1230	„ 133	„ 903	ind		érk.	„ 132	„ 711	„ 222	„ 1000
	„ 915	„ 101	„ 208	„ 928	érk	Küküllőszög C)	ind.	„ 101	„ 650	„ 153	„ 930
	„ 1006	„ 157	„ 308	„ 1009	érk	Kis-Kapus D)	ind.	„ 1212	„ 616	„ 1257	„ 843
	„ 1135	„ 337	„ 447	„ 1112	érk	Segesvár E)	ind.	„ 1040	„ 515	„ 1136	„ 713
	„ —	„ 403	„ 527	„ 1131	érk	Héjasfalva	ind.	„ 1008	„ 454	„ 1111	—
	„ —	„ 753	„ 856	„ 219	érk	Brassó F)	ind.	„ 636	„ 220	„ 740	—
II	Gy. 700	Sz. 800	Gy. 200	Sz 930	ind	Budapest k. p. u.	érk.	Sz. 610	Gy. 115	Sz. 725	Gy. 955
	„ 1212	„ 329	„ 654	„ 602	érk	Arad	ind.	„ 930	„ 818	„ 1125	„ 416
	„ 1221	„ 404	„ 704	„ 632	ind		érk.	„ 850	„ 808	„ 1050	„ 403
	„ 309	„ 902	„ 1015	„ 1052	érk	Piski α)	ind.	„ 412	„ 455	„ 615	„ 1255
	„ 406	„ 1032	„ 1122	„ 1217	érk	Alvincz β)	ind.	„ 248	„ 350	„ 448	„ 1142
	„ 427	„ 1053	„ 1136	„ 1237	érk	Gy.-Fehérvár γ)	ind.	„ 230	„ 337	„ 429	„ 1121
	„ 451	„ 1131	„ 1157	„ 110	érk	Tövis	ind.	„ 200	„ 315	„ 355	„ 1057
A.	Sz. 813	V. 1032	V. 716	Sz 1036	ind	Ar.-gyéres	érk.	Sz. 420	V. 955	V. 250	Sz. 818
	„ 835	„ 1054	„ 738	„ 1058	érk	Torda	ind.	„ 400	„ 935	„ 230	„ 758
B.	V. 204	Sz. 904	Sz 438	Sz. 840	ind	Kocsárd	érk.	Sz. 805	Sz 1020	Sz. 758	Sz. 106
	„ 241	„ 941	„ 513	„ 917	érk	M.-Ludas B[1])	ind.	„ 728	„ 943	„ 721	„ 1229
	„ 356	„ 1055	„ 630	„ 1030	érk	M.-Vásárhely	ind.	„ 610	„ 823	„ 602	„ 1110
	„ 408	V. 1110	V. 642	—	ind		érk.	—	„ 808	„ 550	„ 1100
	„ 511	„ 1213	„ 745	—	érk	Szász-Régen	ind.	—	„ 705	„ 449	„ 958
	„ 608	„ 111	„ 842	—	érk	Déda	ind.	—	„ 610	„ 356	„ 904
B[1]	V. 405	—	—	—	ind	M.-Ludas	érk.	Sz. 713	—	—	—
	„ 919	—	646	—	érk	Sajó-Magyarós	ind.	Sz. 127	„ 455	—	—
	„ 1016	—	743	—	érk	Besztercze	ind.	„ 1240	400	—	—
C.	V. 236	Sz 1021	V. 235	—	ind	Küküllőszeg	érk.	V. 917	Sz. 155	V. 605	—
	„ 815	„ 335	„ 825	—	érk	Parajd	ind.	„ 410	„ 900	„ 1240	—
D.	Sz. 224	Sz 1019	T. 522	V. 650	ind	Kis-Kapus	érk.	V. 918	T. 252	Sz 601	Sz. 1233
	„ 355	„ 1155	„ 725	„ 856	érk	Nagy-Szeben D[1])	ind.	„ 726	„ 100	„ 430	„ 1110
	„ 812	V. 548	—	—	érk	Fogaras	ind	Sz. 333	—	—	V. 442
D[1]	V. 521	V. 145	V. 831	V. 730	ind	Nagy-Szeben	érk.	V. 700	V. 322	V. 1009	V. 128
	„ 557	„ 221	„ 913	„ 804	érk	N.-Disznód	ind.	„ 627	„ 248	„ 935	„ 1251
E.	V. 455	V. 1124	730	—	ind	Segesvár	érk.	V. 702	V. 442	V. 945	—
	„ 526	„ 1154	„ 800	—	érk	Héjasfalva	ind.	„ 634	„ 413	„ 916	—
	„ 725	„ 155	„ 952	—	érk	Sz.-Udvarhely	ind.	„ 454	„ 230	„ 730	—
F.	Sz. 540	Sz. 803	V. 251	Sz. 617	ind	Brassó F[1])	érk.	Sz. 740	Sz. 1141	V. 529	Sz 855
	„ 658	„ 920	„ 408	„ 734	érk	S-Szt-György F[2]	ind.	„ 620	„ 1021	„ 409	„ 735
	„ 817	„ 1125	„ 558	—	érk	Kovászna	ind.	„ 501	„ 818	„ 242	—
	„ 1033	„ 140	„ 833	—	érk	Bereczk	ind.	„ 250	„ 600	„ 1215	—
F[1]	V. 610	V. 927	V. 248	V. 1011	ind	Brassó	érk.	V. 730	V. 120	V. 727	V. 934
	„ 738	„ 1053	„ 413	„ 1133	érk	Zernest	ind.	„ 610	„ 1200	„ 615	„ 817
F[2]	Sz. 423	Sz. 708	Sz. 933	Sz. 744	ind	S-Szt.-György	érk.	Sz 354	Sz 725	Sz 605	Sz. 1006
	„ 644	„ 920	„ 1145	„ 1000	érk	Mádéfalva	ind.	„ 145	„ 517	„ 355	„ 755
	„ 830	„ —	„ 122	—	érk	Gy.-Szt. Miklós	ind.	—	„ 341	„	„ 621
α	Sz. 610	V. 1155	V. 402	V. 1127	ind	Piski α[1])	érk.	V. 425	Sz 1035	V. 236	Sz. 820
	„ 1006	„ 353	„ 755	„ 420	érk	Petrosény	ind.	„ 1201	„ 715	T. 1054	T. 505
	T. 1157	„ 601	„ 924	„ 623	érk	Lupény	ind.	„ 1033	„ 540	„ 848	„ 301
α[1]	T. 620	V. 1135	T. 425	V. 1122	ind	Piski	érk.	V. 405	T. 1025	V. 250	T. 810
	„ 722	„ 1232	„ 527	„ 1219	érk	V.-Hunyad	ind.	„ 349	„ 923	„ 154	„ 708
β	Sz. 234	V. 740	Sz. 421	—	ind	Alvincz	érk.	Sz 700	Sz 1122	V. 858	—
	„ 640	„ 1224	„ 821	—	érk	N.-Szeben	ind.	„ 305	„ 743	„ 350	—
γ	V. 437	V. 940	T. 436	—	ind	Gyulafehérvár	érk.	V. 723	T. 1103	V. 614	—
	„ 733	„ 1232	„ 747	—	érk	Zalathna	ind.	„ 455	„ 820	„ 343	—

XXIII. kötet. Kolozsvár, 1910. November. 11. szám.

Unitárius Közlöny

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

☆

SZERKESZTI
Dr. BOROS GYÖRGY.

☆

TARTALOM:

Két ünnep 217
Brassai ünnepély a kolozsvári köztemetőben ..... (Egy jelenvolt) 218
Pákey Lajos 1 képpel ..... (B. Gy.) 220
Püspökünk aranymenyegzője 222
A berlini vallásügyi kongresszus.. 224
A Dávid Ferenc zsinat visszhangja (Ch. W. Wendte) 225
Dr. Carpenter levele ..... (J. E. Carpenter.) 226
Hogyan védekezzünk a kolera ellen (Fekete Sándor.) 226
Egy tengeri fürdő Angliában ..... (Morvai.) 227
Adakozás a bordosi templomra.... 229
Nyilvános köszönet 231
Egyház és iskolai mozgalmak 231
Előfizetői felhivás 233

Menyegzők, konfirmáció s más ünnepi alkalommal igen kedves és jótékonyhatásu állandó ajándék az imakönyv. „SZIVEMET HOZZÁD EMELEM“ c. női imakönyvet a sajtó meleg szavakkal üdvözölte, a közönség valláskülönbség nélkül megkedvelte. Ára csinos vászonkötésben, arany kehely és arany cimmel 2 K 40 fill. **Öt példány egyszerre rendelve 10 K. Bőrkötés** aranyszéllel (barna, sötétkék, fekete) 6 K. **Selyem és bársonykötés** többféle szinben, kiválóan jó papiron 10 K. **Börkötés remek kivitelben 14 K. Megrendelhető lapunk szerkesztőjénél.**

NYOMATOTT POLONYI ALBERTNÉL (ELLENZÉK-NYOMDA) KOLOZSVÁR.

Irodalom.

A *krasznai református egyház története.* Irta Kádár Imre lelkész. Az 1380-ban épült s 1909-ben ujraépült szép templom képével. Ez egyházközség minket unitáriusokat is érdekel, mert a könyv szerint is: a kálvinistává lett Kraszna csakhamar ujabb reformaciót hallott, s amint a források mutatják, maga Dávid Ferenc járta be a Szilágyságot s unitárius gyülekezeteket alapitott Krasznán és környékén is, de az unitáriusok csakhamar visszatértek a kalvinista gyülekezetbe. 1610-ben már alig van népes unitárius gyülekezet megyénkben; 1646-ban pedig az unitárius gyülekezetek és szétszórtan élő hivek Markó Mihály esperesükkel együtt beolvadtak a református egyházmegyébe. Ehez — ezuttal — csak annyi megjegyzésünk van, hogy az uni-unitáriusok sorsa éppen a református püspök és fejedelem miatt 1640 körül nagyon zaklatott és bizonytalan volt. Az esperes átállása nem ment olyan simán, hanem ugy mint Háromszéken, t. i. egyszerüen bekebeleztette a hatalmas püspök Dajkai Keserü János, mert tudta, hogy nem lesz ki ellent álljon. Még azt is helyén való lesz megemlítenünk, hogy a krasznai egyházat és templomát, a lelkész hálás beismerése szerint Kaáli Nagy Béla főgondnok kezdeményezésével és buzgó fáradozásával megújitották. Ez a főgondnok törzsökös unitárius ember és mégis neki van ajánlva az egyházközség jelen története, mert arra érdemet szerzett számos áldozatával. Szép dolog ez és örvendetes, hogy az unitárius ember ilyen önzetlen, ilyen vallásos és lelkes ember. Csak az a sajnos, hogy unitárius egyházközség, a távolsága miatt nem élvezheti szive melegét.

A régiek elmulnak. Egyházi beszéd, melyet Gál Miklós, az unitárius lelkészek ifju seregének egyik szép tehetségü tagja, jelenlenleg sepsikörösпataki lelkész, mondott a háromszéki egyházkör közgyülésén. Ifju unitáriushoz illő hévvel bizonyitja be, hogy a hit a tudást, s a tudás a hitet nem zárja ki. A szónok Dávid Ferenc szellemének hódol, s igy szépen kapcsolja össze a jelent a multtal. A csinos füzet (20 fill.) jövedelme a s.-körös-pataki egyház templomára van szánva.

Unitárius egyházi törvények a papválasztásról. Dr. Tóth György kir. törvényszéki biró a Ker. Magvetőben megjelent fenti cimü tanulmányát külön lenyomatban is kiadta. A 47 oldalra terjedő füzet ára 1 korona. Megrendelhető a szerzőnél.

Dávid Ferenc életrajza a nép számára. A Dávid Ferenc Egylet pályázathirdetését (Unit. Közlöny 216. lap) kiegészitjük azzal a tájékoztató megjegyzéssel, hogy terjedelme 2 nyomtatott ivnél, 32 oldalnál több nem lehet. A pályamüveknél rendes eljárás szerint, idegen kéz irásával és jelligés levéllel ellátva kell beadni.

XXIII. Kötet. KOLOZSVÁR, 1910. NOVEMBER. 11. SZÁM.

UNITÁRIUS KÖZLÖNY

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

Kiadja: A DÁVID FERENCZ-EGYLET.

Szerkeszti: Dr. BOROS GYÖRGY

Főmunkatárs: TARCSAFALVI ALBERT.

Előfizetési ára: 2 k. 40 fillér. Egy szám ára: 24 fillér. Egyleti tagok, 5 évi kötelezettséggel, egy évre 2 koronát fizetnek.

Minden pénz Gálfi Lőrincz egyleti pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

Két ünnep.

Néha egészen összetorlódnak a nagy események. Mintha azok is versenyezni akarnának egymással. A nagy Dávid Ferencünnep után következett a Brassai ünnep, a Brassai siremlék átadása. Most már ismét közelg az évi rendes főtanács, amelynek sok nevezetes tárgya lesz. Volt, van és lesz is tér a munkásságra s az áldozásra is.

43 nap alatt két nagy, országos ünnepe volt a parányi unitárius egyháznak! Ha elgondolkozom mind a fölött, amit láttunk, hallottunk és tapasztaltunk, csaknem ugy tetszik, mintha álomlátás lett volna.

Igaz, hogy mi unitáriusok terveztük. Mi készülgettünk rá, futottunk, fáradtunk is, de mindez kárba veszhetett volna szinte egészen. Nem ugy történt. Szép ünnepeink voltak. Mindenki meg volt elégedve, mindenki boldog volt, ha ott volt, s még azokis, akik nem voltak ott.

Erősen szeretnők tudni, hogy érezik magukat unitárius atyánkfiai a két nagy ünnep után. Erősen jól esnék, ha összegyüjthetnők egy telefonba z összes megjegyzéseket. Nem hagynók ki még azokat sem, amelyek hibát találtak némely dolgokban. Hiszen nemcsak abból lehet tanulságot vonni, ami kedvező, hanem gyakorta inkább abból, ami elitélő.

Ünnepeltük Dávid Ferencet a XVI-ik száz egyik legnagyobb magyar papját. Ünnepeltük a nagy szónokot, a kitünő, sőt utolérhetetlen vitatkozót, a bő ismeretü tudóst, a termékeny irót és a mellett hivő és igazán vallásos keresztény embert.

Ünnepeltük Brassai Sámuelt a XIX-ik száz legnagyobb tanitómesterét, azt az egyszerű embert, aki a hivalkodást semminemű tekintetben nem ismerte, ellenben a jóságban utólérhetetlen volt, mert soha sem lehetett tudni, mikor, hol és kivel tesz jót,

mert neki a bal keze soha nem tudta mit mivel a jobb; a hidegnek látszó öreg embert, a ki a dadogó kis gyermekkel is sok ideig eltudott játszadozni; a mindig kritizáló tudóst, a ki soha senki véleményét nem kicsinyelte, mert még ellenfeleitől is szeretett tanulni; azt a nagy gondolkozót, aki egy énekesnő meghallgatására három országon is keresztül ment, azt a tudóst a ki arra adott legtöbbet, hogy az ő módszere szerint a leggyengébb fölfogású ember is bármit megtanulhatott.

De ki tudná felsorolni mind azt, amiben kitűntek. Nem tudom én melyik volt több, melyik dicsőbb, melyik nagyobb, csak áldom az Istenemet, hogy én is mint ők, magyar vagyok és az unitárius vallást követhetem.

Brassai ünnepély a kolozsvári köztemetőben.

„S ha majd kijöttök néha
S megálltok siromon
Zengjétek el a legszebb
Dalt néma hantomon.

—

Magyar dalt, lelkesitőt,
Melynél a sziv dobog;
Tán halva is megértem
S keblem hevülni fog."

És megdobbant az ércszobor szive és mosoly tündöklött azokból a jóságos szemekből, midőn f. é. október 2-án, egy gyönyörű, verőfényes őszi napon fölharsant száz meg száz fiatal torokból az „Isten áld meg a magyart . . ." s mi fedetlen fővel, meghatottan állottuk körül z immár kész, impozáns siremléket, mely a feledhetetlen emlékű Brassai Sámuel hamvai felett emelkedik, hirdetve most, és az idők végtelenjéig, hogy „Nem hal meg az, ki milliókra költi dus élte kincsét . . ."

Elhangzik az ének, csönd van. Majd beszélni kezd dr. Farkas Lajos egyetemi tanár, s az ünneplő közönség feszült figyelemmel lesi ajkáról a szót, midőn az ékesszólás hatalmával életre kelti az elköltözettet, elénkbe állitva a tudóst, az önzetlen emberbarátot, az igaz magyart, annyi sok kedves, feledhetlen, szeretve-tisztelt bácsiját

Dr. Boros György, theologiai dekán, a siremlék keletkezésének történetét rajzolja igen érdekesen, nem hallgatva el az anyagi küzdelmeket sem. Örömét fejezi ki a fölött, hogy immár

áll az emlék, melynek minden egyes része a tervező művész, Pákey Lajos rajzai szerint a legnagyobb gonddal készült s mely a maga egyszerüségében, a legtisztább görög stilusban, hirdeti a kegyelet és szeretet fenséges érzelmeit.

Harmadiknak Ferenc József, főpásztorunk közeledik az ércszoborhoz. Harmadizben lelket lehel a lent csöndesen pihenő szellem-óriásba és bemutatja nekünk a hivő Brassait, az unitárius embert, ki végtelen tudásával nem kelt harcra a vallás örök igazságaival sem, hanem az egy élő Istenbe vetett rendithetetlen hittel és bizalommal haladt végig hosszu életpályáján, a tudomány magvait és a hit igazságait hintve el tanitványainak szivébe.

Pár pillanat alatt babérágak, cipruslombok, pálmák és cikászok egész özöne lepi el a talapzat fehér kőkockáit s a nemzetiszinü szalagok sokasága hírdeti az egész magyar tudományos világ hódoló megemlékezését. De ime, a tiszteletteljes kegyelet komoly örökzöldje között a meleg szeretet színe int felénk egy remek, vörös szegfükből és égőpiros dáliákból kötött koszorúról, melynek szalagján a helybeli róm. kath. főgimnázium ifjuságának feliratát olvashatjuk. Méltó párja egy másik koszorú melynek fehér, az ifjuság ártatlanságát jelképező virágaira gyászoló pompával borúl a fekete fátyol, az unitáriús főgimnázium ifjúságának mély meghatottságát tolmácsolva.

Végre még egy, a város színeit viselő babérkoszorú s Szvacsina Géza polgármester pár lelkesitő szó kiséretében átveszi a siremléket. Alig fejezi be beszédét, midőn felzúg a „Hazádnak rendületlenül“ . . ., melynek elhaló hangjai mellett elvonul előbb a fiatalság a maga szines lobogója alatt, majd oszladozni kezd a közönség is. De a jó Brassai bácsi közelebbi ismerősei, szerető, hálás hivei még ott maradnak egy pillanatra, a meghatottságnak egy-egy igaz gyöngyét morzsolva szét pillájukon.

* * *

Csend, mélységes csend honol a sirkertben. Némán, mereven nézi az őszi aranyesőt azon oszlopok közül a hideg ércszobor s szinte várja, lesi, hogy a természet is, melynek ezer titkát oly sokszor és behatóan kutatta, eljőjjön hozzá „bánatja jelével s behintse lehulló, sárga falevéllel.“

Egy jelenvolt.

Pákey Lajos.

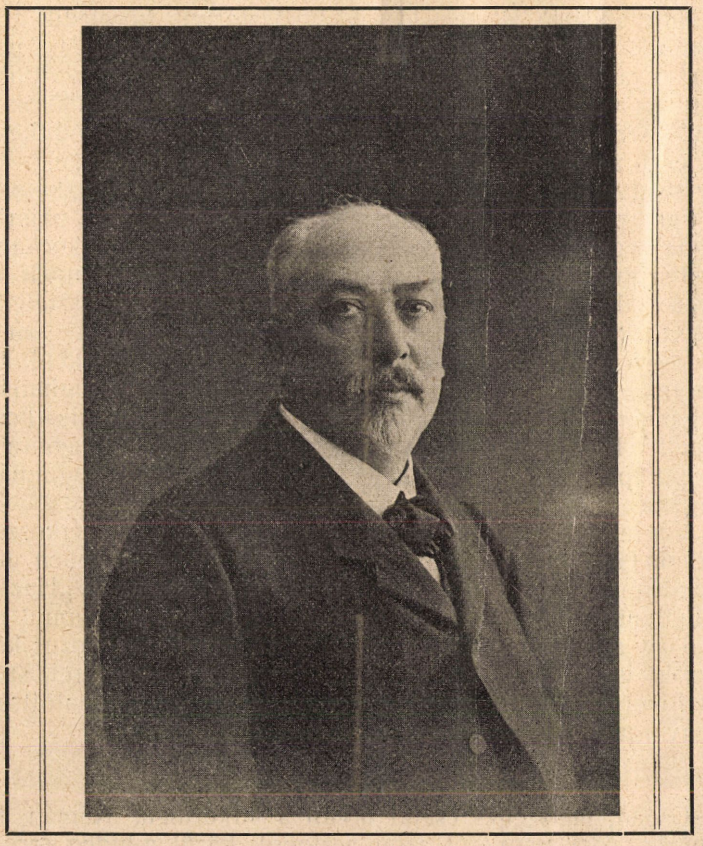

Ezelőtt mintegy husz évvel Kolozsvárt a mostani egyetem-utca északi balsarkán egy tornyos, két emeletes épületet ünnepélyesen átadtunk a nagyközönségnek. Nem tudni miért, de valószinűleg üzleti érdekből, amerikai nevet kapott a keresztelőn, s azóta Kolozsvárt is van egy New-York. A név nem is olyan rossz mert hiszen az a szédületesen fejlődő amerikai város, amely ezt a nevet viseli jó minta annak is a ki a modern gyorshaladás hive, annak is a ki jó üzletek kötésével meg akar gazdagodni. A szálló tulajdonosa jó üzletre számit, midőn egy nagy tőkét arra áldoz fel, hogy övé legyen a város legszebb épülete.

Miután a New-York fölépült, Kolozsvár képe teljesen megváltozott. Mintha azóta még az egyszerű magánházakra is több figyelemmel lettek volna. Ha nem is sok, s nem is egészen kifogástalan, de immár mégis van nehány izléses uj épületünk.

Ilyenek gyanánt sorolom föl a középületek közül: az unitárius kellégiumot, a fa- és fém-ipariskolát s a technologiai iparmúzeumot. Ezek között a legnagyobb és legjobb fekvésű az unitárius kollégium s talán ez is szerzett legtöbb elismerést a tulajdonosnak és dicséretet az épitőmesternek Pákey Lajosnak.

Ez épületek hatása el nem maradhat, mert jellegüknek megfelelő komolyság, nyugodtság és előkelőség vonul végig rajtok. Ez azt jelenti, hogy Pákey nem keresi, mert nem szereti az üres szólamokat s kerüli a kiálló diszitéseket. Ellenben a fal és ablakok arányos terjedelme, a tagozatoknál alkalmazott határozott és komoly díszek, milyenek a párkányok, az átmetszett és áttört kockák, a szilárd oszlopok mind egybe olvadnak az egységes hatás érdekében.

Pákey nemcsak a külső hatást keresi, hanem a belső célszerűséget is. Előttünk a kik ismerjük templomait: a bölönit, martonosit, székelyudvarhelyit, bordosit s még egy párt, Pákey egészen föltűnik azzal a zzerencsés fogással, hogy a külső nagyhatás mellett, a belső terjedelmet is kitűnően biztosítni tudja a mellett, hogy a mi szegényes erdélyi viszonyainkkal mindig számol. Unitárius templomaiban a szószék pompásan helyezkedik el a központban, s meglepi a hallgatót mily könnyen és kényelmesen lehet hallani a szónokot bármelyik helyről.

Nekünk úgy tetszik, hogy ez a csöndes természetű, komoly és szerény műépitő mindenben előnyére szolgál városának, s hazarészünknek, de mégsem elég modern ember, mert nem ért a reklámhoz. Ezt a tulajdonságát most azért emeljük ki, mert megkellett perelnünk vele csak azért is, hogy arcképét az Erdélyi Lapokban kiakartuk adni. Már pedig ettől ezuttal igazán nem állhattunk el, még az ő kedvéért sem, mert a Brassai siremlék megteremtésével egyenesen belenyúlt az ország szivébe. Nem szeretnénk túlsokat mondani, de azt hisszük, senki sem tagadja hogy Brassainak az ország legjava akaratából emeltünk emléket. Azt is bátorsággal elmondhatjuk, hogy Pákey a nagyférfi emlékét teljes lélekből teremtette meg. Tudjuk, hogy nagyon sokat foglalkozott a föladattal, mert itt már nemcsak megbizóinak kellett eleget tenni, hanem önmagának is. Brassai bácsi Pákeyt is bevonta volt az ő művésztársaságába, mert Pákey kitűnő zenész is. A legkomolyabb és mégis igazán bűvös hangszert, a gordonkát (cello) játsza. Szereti a classikus zenét s minthogy ebben

Brassainak kedvében járhatott, az öreg úrral kedves baráti viszonyban élt. Az emlékmű e szerint az építő művész tiszteletének és hálájának is kifejezője.

Ha a Brassai síremléket jól megszemléljük, ha arányait s általában nagyszabású hatását élvezzük, azt kell mondanunk, hogy ez nem tizennégyezer koronás alkotás. Ehez azonkivül még sok aranyat kellett adni amúgy titokban. Mert ne feledjük, hogy Pákey a barátságért nagyon sokra kész. A Brassai barátságát s ebből kiindúlva nagyságát, csodálatos egyéniségét mindig valóságos áhitattal emlegeti.

Ugy tesznek — azt hisszük — azok is, a kik a Brassai síremlékét nyugodtan és részletesen megszemlélik. Mert az emlék oly nagyszabású, oly komoly és tiszteletparancsoló, mint a milyen maga a nagy patriárka Brassai volt. A mű erdélyi (bácstoroki) szilárd kövűnk majdnem fehér fényárjából, a barna fő úgy tekint ki, mint az oroszlán a puszták téreire, a hol ő az egyedüli úr. Csöndes s tán néma is ez a bölcs férfifej, de megszólásra bírja az uj hajlék három tágas ablaka, melyeknek mindenike, csak egyet, őt mutatja, Kolozsvár megdícsőült büszkeségét. Jól érezzük, hogy szilárd alapon nyugszik s még az idő viharja ellen is sokáig, évszázakig megvédi a szilárd kőalkotmány. Majd idővel megvénítí a most még üde ifjuságot mutató oszlopokat a természet ezerféle játéka, melyet ott a nagykutató körül éjjel és nappal, soha nem, szűnve játszani fog. Összevénülnek, de akkor még szebbek s még komolyabbak lesznek.

De vajjon akkor majd tudni fogják-e a szemlélők, hogy e műemléknek megteremtője is volt s az Pákey Lajos volt. Most jövünk rá, hogy e műnek van egy nagy hiánya, az hogy a művész neve nincs rá vésve. Már csak azért is be kellett volna vennünk az Erdélyi Lapok hasábjaira.

(Az Erdélyi Lapokból vettük ezt a kis rajzot és képet, melyet, azt hisszük, szivesen vesznek olvasóink.)

B. Gy.

Püspökünk aranymenyegzője.

Az aranymenyegző nagyon ritka dolog, éppen mint maga az arany. Kevés embernek kedvez a szerencse vele. Püspökünk jól imádkozott. Ő megérte azt, amit unitárius püspök nem s

még protestáns püspök is talán egy vagy kettő, ha megért ebben az országban.

A mi ezt az ünnepet gyönyörűségessé tette, az a virágzó jó egészség, fiatalos üdeség a mivel mind püspökünk, mind az ő áldott jó felesége, ami nagyasszonyunk meg van áldva.

Püspöknénk menyasszonyi selyem ruhájával és arany fökötőjével, valóban oly kedves és meglepő volt, a milyek menyasszonyok szoktak lenni.

Október 15-én volt az évforduló, de minthogy a következő nap vasárnap volt, a főpapi család a templomban kezdette meg az ünneplést. Az első padsorokat teljesen megtöltötték a családtagok és a legközelebb álló jó barátok.

Hat gyerekök, három fiú, három leány közül életben van négy, két fiú és két leány. Dr. Ferencz Ákos kir. ügyész neje és két gyermekök, az elhunyt Ferenc Gyula főerdész neje és leánya, dr. Ferenc József ügyvéd, Végh Mihályné Ferenc Zsuzsa, egy gyermeke, Sámi Lászlóné, Ferenc Ilona öt gyermeke, két unokája tehát 9 unoka és két dédunoka. Jelen volt a főt. püspök úr nővére, a főtiszti asszony fi és nővéreinek gyermekei, a Pataky család, Deréki Gyulané stb.

Templomozás után következtek a tisztelgő üdvözlések, az ünnepelt pár házánál. Báró Petricherich Horvát Kálmán és Fekete Gábor főgondnokok vezetése alatt jelent meg az E. K. Tanács, a kolozsvári egyházközség, a theologiai Intézet, a főgymnasium, a Dávid Ferenc egylet küldöttsége. Teljesen megtelt a tágas püspöki ház. Rendkivül kellemes hatást tett nemcsak az ünnepeltekre, hanem az egész közönségre is a D. F. Választmánya nőtagjainak teljes számban megjelent serege.

Báró Petrichevich Horváth Kálmán főgondnok ur mondotta az első üdvözletet. Nemcsak az egyházfő, a jó barát is szólott azzal a tiszta mély érzéssel, a mi főgondnokúnkat jellemzi. Szép beszédében szólott a főpásztor egyházi munkásságáról, de főleg családi életét magasztalta mint példányszerüt. A főt. püspök úr válaszolt, de nem püspöki, hanem családfői minőségében, mert most ez az érzés foglalja el olyannyira, hogy nehezen talál szavakat. Minden szem könnyel telt meg, midőn kedves élettársát megölelve kijelentette, hogy neki köszönheti nemcsak a boldogságot, hanem az élet java részét is. A hivő főpásztor is megszólalt midőn végül hálát mondott Istennek azért a mit érdeme fölött az ő nagy kegyelméből adott, a hosszú életért.

Gyöngyössy Béla gondnok a kolozsvári egyházközség, dr. Boros György a theolog intézet és a Dávid Ferenc Egylet dr. Gál Kelemen a főiskola nevében szólottak, meghatottan, mély érzéssel és tisztelettel. A főtisztendő ur kedves beszédben válaszolt.

A nagy társaság még több ideig maradott a kedves családi körben.

Lapunk is meleg szívből köszönti az ünneplő családot s átadjuk a szót a titkárnak, kinek üdvözlőbeszéde igy hangzott:

Mélt. és főt. p. úr Mélt. és főt. Asszony!

A fölkelő nap aranysugár-özönt árasztott a püspöki ház ablakára. Összesereglettünk mi a D. F. E. választmánya, hogy üdvözöljük Méltóságtokat, e ház lakóit, mert erős várunk, édes otthonunk nekünk e ház immár jó husz éve. Hányszor fogadott itt nagyasszonyúnk meleg szeretete és áldott jósága. Ki kel jelentenünk, hogy e ház öröme a mi örömünk is. Itt a méltósá tok haszú élete titkát ellestük és megtudtuk, hogy azért volt oly tartós mert a szeretet melegitette, a hit táplálta és a reménység világí-totta meg.

A szeretet tüzét mindig a főt. asszony élesztette, a hitnek a a főt. Úr volt apostola, de a reménység csillagát ismét a főt. asszony ragyogtatta fönn.

Luther azt mondotta, hogy az élet olyan, mint a malom, ha fölöntűnk rá, hűségesen végzi a munkáját, de ha nincs mit végezzen, önmagát őröli meg. A méltóságtok élete azért nyúlt íly hosszúra, mert a boldogitó munka soha sem fogyott el életük malmából. Nem tudjuk, hogy a D. F. E. egyletnek melyik tett többet, de áldjuk a jó Istent, hogy ily szép élettel, oly gazdag családdal áldotta meg és kérjük, tartsák a D. F. E. továbbra is családjukhoz tartozónak. Adja Isten, hogy családi örömökben még sok részük lehessen!

A berlini vallásügyi kongresszus.

Oly nagyszabású vallásügyi gyülés volt, a milyet nem láttak még keresztények. Népesség tekintetében is alig multa fölül valaha bármely zsinat is. A beiratkozott rendes tagok száma 2100 volt. A jelenvolt és részt vett hallgatók az összes gyüléseket egybe véve voltak 100.000-én.

A külföldiek közül legtöbben voltak az amerikaiak: 200-an, tehát a rendes tagok egy tizede. Angol volt 150, azután hollandus és francia volt legtöbb. Magyarországról jelen volt lapunk szerkesztője, budapesti esperesünk és Shulek Géza budapesti ügyvéd, evangelikus vallásu tagtárs, a kí már régóta a legnagyobb érdeklődéssel kiséri ezt a vallásügyi mozgalmat. Egyetemi ifjakkal és Berlinban tartózkodó magyarokkal együtt voltunk tizen. A németországiak érdeklődése óriási volt.

Pénteken, aug. 5-én este kezdődött és csütörtök estig tartott a nagy világkongresszus. Mindig több ezer ember volt jelen az előadásokon.

Rendkivüli érdeklődés mutatkozott a hires Harnack egyet. tanár előadása, a katholikus modernisták és az ázsiai nem keresztények gyülései és előadásai iránt.

Lehetetlen csak halvány képet is nyujtani a történt nagy eseményekről, a hallott nagy eszmékről. Talán más alkalommal többet, mert a hazai dolgok előtérbe nyomulnak.

A Dávid Ferenc zsinat visszhangja.

Levél Amerikából.

Boston, 1910. okt. 1.

Ferenc József püspök urnak.

Irta Dr. Wendte K. az amerikai unitárius Társulat külügyi titkára. (Arcképét lásd Unit. Közlöny f. évi 8. számában.)

Kedves és Nagyrabecsült Uram!

A magyar ünnepségeken megjelent amerikai képviselők immár nagyobbára mind hazatértek otthonukba. Telve vannak a magyar barátokkal töltött kedves órák emlékeivel, melyeket a nagy vallásalapitó és a mi lelki atyánk Dávid Ferenc dicsőségére szentelt ünnepeken önökkel együtt végig élveztek.

Mi mindnyájan megvagyunk hatva attól a kedves vendégszeretettől és szivességtől, melyet magyar testvéreink velünk szemben tanusitottak.

Minthogy csak most érkeztem haza, még nem tudtam megkésziteni a jelentésemet amerikai testvéreimnek ugy a mint óhajtom, s meg készitem valamivel később.

Beszélni fogok a bostoni Lelkész Egyesület és a Bostoni Unitárius Club előtt, s még más helyeken is, mindig a magyar ünnepségekről. Igyekezni fogok minél jobb tudósitást adni.

Rám nézve rendkivüli érdekesek voltak, s életemnek a legszebb emlékei közé fognak tartozni mindig. Ezek közé az emlékek közé mindig befoglalom az ön kegyes egyéniségét s azokat a bölcs és súlyos szavakat, a melyek a gyülések alatt ajkáról

elszállottak. Kérem fejezze ki legnagyobb tiszteletemet munkatársának, dr. Borosnak és a többi magyar barátoknak.

kiváló tisztelettel

Ch. W. Wendte.

Dr. Carpenter levele.

A Dávid Ferenc emlékzsinat irodalmához sorozzuk azt a kedves levelet, melyet egyik legkiválóbb vendége *dr. Carpenter* theol. igazgató lapunk szerkesztőjéhez irt: Kedves Boros! immár vége van az utolsó gyülésnek is, melyet Parker Tivadar emlékének szenteltünk Budapesten. Ezzel az a kedves érintkezés a melyben az utóbbi napokban részünk volt, befejeződik, engedje meg, hogy szívből gratuláljak önnek ahoz a nagy sikerhez, melyet a munkája kivivott. Az a lelkesedés, a melyet az önök történeti emlékeivel való érintkezés fölébresztett, a kitünő vendégszeretet, a mellyel minket fogadtak és mindenek fölött az az alkalom, hogy az Önök nagyon tisztelt püspökével megismerkedhettünk s a magam részéről, az elmult évek emlékeinek, az Önökkel, volt tanitványaimmal való kedves érintkezés rendjén való fölujulása — mindezek sokáig fognak élni a mi sziveinkben. Remélem, hogy ön most egy kis pihenőt élvez s nemsokára visszanyeri erejét, melyet a sok gond és sok beszéd igénybe vett, mialatt annyi zaklató és néha gondatlan emberrel foglalkozott.

Vajha az a közösen végzett imádkozás és együtt utazás és másféle érintkezés lelkesitene mindnyájunkat kitartóbb és hivebb munkára az előttünk levő nagy cél érdekében. Kérem, fejezze ki tiszteletemet a nagyrabecsült vezéreknek, üdvözlöm Péterfi lelkész urat, szeretettel gondolok Csifóra és Gálfira, a kik oly szives figyelmet tanusitottak irántam, köszöntöm Vargát és Lőfit. Remélem, hogy a Varga fiával jövőben találkozni fogok Oxfordban. Legszivélyesebb tiszteletemet fejezze ki nejének és leányának.

J. E. Carpenter.

Hogyan védekezzünk a kolera ellen?

Napról-napra ijesztő híreket olvasunk a kolera terjedéséről. Ezért időszerűnek tartjuk ovóintézkedéseket közölni, amelyekkel ezen veszedelmes betegséget kikerülhetjük.

A kolera csírái a levegőt nem fertőzik s ezt fontos tudni, mert akkor nem tudnánk védekezni se. Egyedüli kiinduló pontja a kolerás beteg űrüléke, melyben rengeteg mértékben található a bacillus. Ha most már ebből bármily kevés is tapad, jút valamihez — az ismét fertőzni képes. Míg valahogy az egészséges ember gyomrába nem kerül. S igy tovább. Legnagyobb terjesztői a víz, gyümölcs, ételek stb.

Száraz helyen hamar elpusztúl, míg nedvességben hetekig elélhet a comma-bacillus.

Védekezzünk tehát, hogy járvány esetén gyomrunkba ne jusson a mérges anyag. A kolera csírái kevéssé ellentállók 80—100° C-nál elpusztúlnak. Ezért járvány esetén:

1. Felforralt vizet igyunk, mosásra (minél többször mosdani) mosogatásra, mosásra, tisztogatásra szintén csak felforralt vízet használjunk.
2. Ruháinkat, lakásainkat (kivált closseteinket) tisztán tartsuk.
3. Gyümölcsöt vagy ne, vagy csak párolva együnk.
4. Kenyeret, süteményt csak előzetes felmelegítés után együnk meg.
5. Sütve-főzve együnk mindent, amit csak lehet.

Kolozsvárt. *Fekete Sándor.*

Egy tengeri fürdő Angliában.

Scarborough.

Julius és augusztus hónapokban az angolok nyaralni mennek. Ki ide, ki oda, de legtöbbje a tengerpartra megy. Mikor a nyár kezdetét veszi, megindul a városok népsége s elözönli a tenger partját. A keleti és déli partok a keresettebbek, de nyugaton se igen marad üres hely. Egyik legszebb és leglátogatottabb hely Scarborough, a keleti partn, fennt Yorkshire megyében. Előnyös fekvése, valamint egyéb természeti szépségei méltóvá teszik a fürdőhelyek „királynője“ jelzőjére.

Scarborough maga két öböl partján fekszik. A déli öböl az élénkebbik, míg az északit a csendet szeretők keresik fel nagy számmal. De mindkettő gyönyörü szép. Elől a tenger, hátúl pedig az Olivér hegység képez természetes határt e kis éden körül, mely elragadó szépségével rítkítja párját egész Angliában.

Scarborough igen régi város. Ó és új részből áll és körülbelül 40.000 lakósa van.

A régi város a várromjaival festői képet nyújt a szemlélőnek. A vár, a tengerbe hosszan kinyúló magas sziklán volt építve rendkivül szilárdan és erősen. Ma már fele sincs meg a területnek, melyen hajdan a vár emelkedett; a tenger elszakította a földet, eltemette a mérhetetlen mélységébe. Ujabban szükségét látták egy magas gát emelésének, mely megvédi a partot a pusztitó elem ellen.

A várból mindössze néhány torony maradt meg néma tanújelnek a múlt nagy eseményeiről. A sziklákról remek kilátás nyillik. Egyik oldalon a déli, másik oldalon az északi öböl fekszik mélyen lennt mindkét völgyben, szemben a tenger gyönyörködtet végtelen messzeségével. Hátúl az Olivér hegység emelkedik tövében az óváros, mely utóbbi egyenetlen utcáival és régi kis házaival megkapóan összhangzó háttért alkot.

A két öböl partjain nagy az élénkség. Hallani vidám versengését a gyermekseregnek a homokvárak építésénél. Egész építés folyik itten a finom homokból s ez az egészséges játék varázsolja azt a piros pozsgás szint az arcokra, mely az angol gyerekeket annyira jellemzi. Odébb következnek a fürdők, a legzajosabb, a vegyes társaságokkal. Majd megszólal a térzene is és kezdetét veszi a corso. Itt találjuk a divatvilágot a szokásos fényével.

A város többi része csendesebb szintr. Van azonban sok fényes kirakatú üzlete, továbbá a különféle középületek is itt foglalnak helyet. Van rakpartja és kikötője is, de ezek nem nagy forgalmuak. Csupán a halászat méltó megemlitésre amennyiben sok heringet fognak s besózva Norvégiába és Oroszországba szállijják.

A vidék Scarborough környékén igen szép. Apály idejében órákig ellehet menni a part mellett, mindenütt a legszebb kilátással.

Scarborough sürüen látogatott nyaralóhelye az északnak, hová az ország minden részéből seregesen tódulnak vendégek. A fürdőigazgatóság mindent elkövet a város rendbertartására és szépitésére, s e célból sem fáradságot sem pénzt nem kimél; igy érte el azt, hogy Scarborough egyik legkedveltebb és legdivatosabb fürdőhely lett, hol kényelmesen és kellemesen lehet egy nyarat eltölteni.

London. *Morvai.*

Adakozás a bordosi templomra.

Imádni Istent szóval: — kötelesség. Bizonyságot tenni erről tettel s a szegénynek „Isten háza“ építése, feldiszítése nagy munkájában segédkezet nyújtani: — erény.

Legyen e helyen is buzdítóúl, példaadóúl megörökítve mindazok neve, kik templomépítés és berendezésre tett szives adományaikkal a bordosi unitárius egyházközség történetében halhatatlanokká lettek.

Császári és Apostoli királyi Felség I. Ferenc József	200·— K.
Főtisztelendő és Méltóságos Egyházi Főtanács: segélye 1908-ban 600 K., — 1909-ben 5000 K.; összesen	5600·— K.
Országos könyöradománygyűjtés alkalmával fölkeresett többezer hitrokon és idegen; adományaik 1908-ban 1731.10 K., 1909–910-ben 1404.01 K.; összesen	3135·11 K.
Kelementelki id. és ifj. Simén György; ajándékjuk templom szószék készíttetésére	500·— K.
Egyházközség tagjai; — épitésnél közmunkát végeztek; — értéke	300·— K.
A Deák Család; — néhai Deák Dénes emlékére szószékterítőt ajándékozott, — értéke	150·— K.
Tordai Fekete Ferenc és neje Wiborg Karen — Urasztalára teritőt készíttettek — értéke	140·— K.
Szentábrahámi Lőrinczy Dénes cs. és kir. ny. altábornnagy, — alpakkaezüst úrasztali boroskannát ajándékozott, — értéke	90·— K.
Tordai ifj. Némethy József és neje Fekete Mária — templomi úrvacsorai-asztalt készíttettek — értéke	80·— K.
Kolozsvári ügyvéd Molnár Sándorné és budapesti ügyvéd dr. Molnár Jenőné, — beteglátogatáskor használandó ezüst-tányért és ezüst-poharat ajándékoztak — értéke	70·— K.
Molnár Kálmánné, Sárosi Juliánna, — úrasztali abroszt és kehelytakarót ajándékozott — értéke	70·— K.
Özv. Vajda Ferencné (20 K.), Vajda Gergely (10 K.), Vajda Imre (10 K.), Özv. Vajda Jánosné 10 K.) Demeterné Vajda Ágnes (6 K.), Csöbi Boga Györgyné, Karosi Juliánna (7 K.), Nagy András (5 K.), Sánta Mihály (2 K.), Özv. Nagy Jánosné (1 K.), Döngölő Márton (1 K.), Demeter Jánosné (1 K.), egy solymosi asszony – 20 K),	

— épitési költségek fedezésére ajándékoztak összesen	74·20·— K.
Kobátfalvi Pap László krzaljegyző, — aranykönyvet készíttetett eklézsia számára — értéke	50·— K.
Ravai unitárius egykázközség 90 tagja, — 2 öl terméskő átfurásával segíttettek, — értéke	50·— K.
Ferenc József unitárius püspük, — templomszentelési költségek fedezésére ajándékozott	50·— K.
Kolozsvári Általános Bank és Takarékpénztár Részvénytársaság, — „Templomalap“ cimen ajándékozott	40·— K.
Székelykereszturi ügyvéd dr. Elekes Dénes, biblia beszerzésére ajándékozott	40·— K.
Kolozsvári Losoncy Albert és neje Oravec Polikxena, — irattári szekrény beszerzésére ajándékoztak	40·— K.
Bálint Mihály körjegyző fia gyüjtőívén többen, épitési költségek fedezésére ajándékoztak összesen	31·42 K.
Vajda Dénes, — toronycsillap készíttetésére ajándékozott	20·— K.
Bálint Mihály körjegyző és neje Szőllősi Mária, Úrasztali alpakezüst kenyértartó tálat ajándékoztak — értéke	10·— K.
Nagy András pályaőr, — perselyládát ajándékozott templomi használatra — értéke	10·— K.
Végh Mihály egyh. és püsp. titkár, — templomszentelési költségek fedezésére ajándékozott	10·— K.
Vajda Izsák, — két harangkötelet ajándékozott — értéke	6·— K.
Csifó Salamon theol. tanár. — templomszentelési költségek fedezésére ajándékozott	5·— K.
Deák Lajos járásbiró, — orsz. gyüjtéshez szükséges két gyüjtőkönyvet ajándékozott — értéke	4·— K.
Kecskés Izsák, — templomszentelési költségek fedezésére ajándékozott	3·— K.
Ilyés Sámuel — templomszentelési költségek fedezésére ajándékozott	1·— K.
Pap László közaljegyző, — 3 literes kosárbafonott üveget ajándékozott úrvacsorai bor szállíttására értéke	1·— K.
I. és II. közlemény összege:	11681·78 K.

Segítőkészségtől áthatott szivek ajándéka; Isten előtt kedves áldozat valamennyié.

Legyen mind'ért köszönetünk, a munkára s nemes kitartással előretörekvésre tett szent fogadás; — hálánk pedig e hő ima: Isten! Jó atyánk! Kik gyámoltalan gyermekeid segítői valának, boldog, nélkülözéstől ment életnek legyenek részesei mindörökké.

Bordos, 1910. október havának 4. napján.

Molnár Kálmán s. k.
ekkla lelkipásztora.

Vajda Márton s. k.
ekkla gondnoka.

Nyilvános köszönet.

„A jókedvű adakozót szereti az Isten." Fenninger Henrik brassói lakós áldozatkészségének és nemes gondolkozásának ismét egy szép jelét adta. Feledhetetlen neje Gálfalvi Zsuzsánna emlékére, az ürmösi unitárius egyházközségnek egy száz korona értékű szép, ezüst, úrasztali kelyhet ajándékozott. A nemes lelkű adomány, mely nem szorúl dicséretre, legyen kedves az Ur előtt is; a kinek emléke megörökítésére az adomány tétetett, annak emléke mindörökké legyen áldott!

A becses ajándékot hálás köszönettel vettük és nyugtázzuk.

Ürmös, 1910. okt. 3.

Osváth Gábor
esperes,

Ifj. Szász Dávid
gondnok.

EGYHÁZ ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

A dévai templom javára megindultak az adakozások. A püspök urhoz Harison János ur, ki a Dávid F. ünnepélyén Angliából jelen volt, ugyanekkor itt volt társai adományaként, a Déván épitendő teplomalap javára, egy szép levél kiséretében 1000 koronát küldött Az összeget a jelölt célra az E. K. Tanács fogja kezelni. Az angol testvéreknek az E. K. Tanács meleg köszönetet nyilvánított.

Ugyancsak püspök ur értesit, hogy a genfi Nemzeti prot. egyház Ferenc József püspök urhoz levelet küldött, a melyben az egyház Consistoriuma, hivatkozva a mult 1909-ben Genfben tartott Kálvin julbieum alkalmából a különböző prot. egyházak képviselői között történt testvéries érintkezés jótékony hatására, tudatja, hogy a baráti összeköttetés fenntartására a reformáció által teremtett egyházakkal az egész világon egy Levelezési Választmányt szervezett. Célja, hogy akár időszaki, akár alkalmi közlemények által szolgáljon az a protestáns felekezetek közötti szolidaritás és testvériség nyilvánitásának nagyobb ösztönzésére. Választmánya tagjai nevét is bejelentette s re-

ményét fejezi ki, hogy felhivására kedvező választ kap.

Egyben megküldi a Kálvin jubileum alkalmából tartott ünnepélyi beszédeket üdvözleteket magában foglaló műnek egy példányát, melyet püspök ur szintén bead a könyvtárba leendő elhelyezés végett. Az érdekes inditványt a püspök ur elnöklete alatt a theologiai bizottság tárgyalta s melegen ajánlja, hogy az összeköttetés megtartassék.

A Dévai Dávid Ferencz emléktemplomra megindult adakozással kapcsolatban meg kell emlitenünk, hogy lapunk ezelőtt több évvel fölvetette volt az eszmét s akkor egy pár lelkes ember azonnal adakozott is, még pedig a minden szépért lelkesedő Murányi Farkas Sándor 20 kor. — Ujabban lapunkhoz beküldött Balogh József ny. Máv. főellenőr 200 koronát. Gagené és Willams amerikai urhölgyek 20 kor. Lapunk gyűjtése október 20-ig 395 kor. 64 fillér.

Okt. 6. Főiskolánk ifjusága hálás kegyelettel ünnepelte meg az idén is az aradi tizenhárom vértanu emlékét október 6-ot. Az ünnepély a püspök úr, a theologiai és a gimnáziumi tanárok és szép számú hallgatóság előtt foly le d. e. 10 órakor a diszteremben. Imát mondott Zoltán Sándor IV. éves papnövendék, beszédet Barabás Sándor VIII. o., szavaltak Sándor Dezső VIII. és Engel Rezső VII. o. tanulók, tárogatón játszott Rákóci Imre VIII. o. és hegedűn Coppán Elemér VII. o. és énekelt az „ifjusági dalárda". Régen Áron vezetése alatt.

Diszgyülés keretében ünnepelte meg a tizenhárom vértanu emlékét a theologiai ifjuság is október 8-án d. u. 3 órakor. Zoltán Sándor elnök megnyitó beszédében méltatta a nagy nap jelentőségét. Felolvasott Marosi Márton IV., szavaltak Lőrinczi Domokos III. és Sigmond József I.

Amérikából a zsinaton jelenvoltak egy része nevében dr. Wendte 130 dollárt 650 koronát küldött a dévai templomra. Wellerné asszony Canadából (Montreal) öt dollárt adott. A főt. püspök ur meleg köszönetet mondott a szives adományokért.

Nagyszebenben az unitáriusok oly szép számban vannak, hngy a tanulók száma 25. A fogarasi beszolgáló lelkész Árkosi Tamás hetenként kétszer megy be vallástanitásra. A nagy távolság és a rosz összeköttetés miatt nehéz szolgálat.

Oxfordi tanulónk, Győrfi István lelkészjelölt szerencsésen megérkezett és okt. 15-én részt vett a megnyitó ünnepségen. A hallgatók és a tanárok nagy előzékenységgel és szivességgel halmozták el. Meglepte mily fénnyel és pompával van berendezve az intézet. Jó sikert kivánunk az uj munkakörben.

Özv. Árkosy Lajosné Kissolymosi Gyergyai Borbála élete 89-ik évében okt. 13-án joblétre szenderült. A késő öregség terheit kevésbbé érezte, a családi élet meleg szeretete feledtetett minden nehézséget. Rövid ideig tartó elgyengülés után örökre lehunyta szemét. Szeretett püspöknénk édes testvérét veszitette. Nagykiterjedésű szép család, abban fia Árkossy Lajos gyászolja. Emléke áldott.

Többeknek a kikről tudjuk, hogy az Egylet kiadványait szivesen megszerzik, bizalommal megküldöttük az *Unitárius Vallás Dávid F. korában és azután* cimű könyvünket. Egy kivétellel mindenki elfogadta és megtartotta s a három korona beküldése is megkezdődött. November hónap folyamán sziveskedjenek beküldeni Gálfi Lőrinc pénztáros urnak Kolozsvárra. Nyilvánosan nyugtázzuk.

Székely András néhai lelkészünk özvegye Demény Anna, három árva édes gyámja, a postamesterséget megtanulta, kitünő állást kapott Baranya-Lőcsön s a hivatalba beküldött kolera gyilkos láthatatlanjai az áldott anyát megölték. Meghalt október 18-án. A legnagyobb sajnálattal adjuk közhirré e szomoru hirt.

Tandij kárpótló államsegély. Az 1908. évi XLVI-ik t. c. 8. §-ának rendelkezése alapján a népoktatás ingyenessége ez évi szeptember hó 1-ével a községi és hitfelekezeti iskoláknál is életbe lépett. Az iskola fentartási (dologi) szükségletei fedezésére forditott tandijaknak és felvételi dijaknak államsegély utján való kárpótlása elrendeltetvén ezen államsegélykérvényeknek helyes megszerkesztése és felszerelése érdekében Gyerkes Mihály székelyudvarhelyi igazgató tanitó „Államsegély kérvény és Mellékletei" cim alatt egy minden irányban teljes tájékozást és segédkezet, nyujtó útmutatást és mellékleti ürlapokat szerkesztett és adott ki, melyet 2 korona előleg beküldése ellenében

portómentesen küld meg. Ezen munkát a 4-ik kiadásban most megjelent Tananyagbeosztási nyomtatvány füzeteivel együtt, az érdekelt tanitók és iskolaszékek meleg figyelmébe ajánljuk.

Elhunytak: özv. *Létai Gáborné* urnő hosszas szenvedés után Kolozsvárt. *Id. tordátfalvi Boros György* nyug. kadácsi tanitó élete 71-ik évében.

Az egylet pénztárába a folyó évi szeptember 18-ától október 14-ig rendes tagsági dijat fizettek: Iszlai Gábor Kakasszék 910—911-re, Gál Jenő Kolozsvár 910-re, Cupor Miklós Naszód 909—910-re Máté László Nagyenyed 910—912-re.

Előfizetői dijat fizettek: Kovács Mózes Szilágysomlyó, id. Tejfalussy Ferenc Nagyszombat 910-re, Májai Béla Wien 910—911-re, Hackler Arthur Sopron 910-re.

A kereszturköri fiókegylet pénztárába fizettek: Kozma Dimén Enlaka, Murvai Lajos Fiatfalva 909—910, Gombos Eszter Székelykeresztur 910—914-re, Geréb Sándor Alsóboldogfalva, Böjthe Béláné Felsősófalva, Geréb Zsigmond, Kálmán János Fiatfalva 910-re.

Kolozsvár, 1910. okt. hó 14-én.

Gálfi Lőrinc
pénztárnok.

Előfizetési felhivás.

Idők folytán az „Erdélyi Protestáns közlönyben", Erdélyi Protestáns lapban nagyenyedi „Közérdekben", marosvásárhelyi „Marosvidékben" stb. megjelent, — s legnagyobb részben az egyháztársadalmi-életből meritett tárcacikkeimet összeszedve, — ha elégséges előfizető akad „Képek a parókhiáról" cimen, egy kötetben, vagy 10 ivnyi terjedelemben kiadom.

Költség kimélés szempontjából külön előfizetési aláirási-iveket nem küldök szét, hanem ezuton kérem lelkész és tanitótársaimat, (legnagyobb részben róluk szól a nóta) sziveskedjenek előfizetésükkel és előfizetők gyüjtésével engemet munkám kiadásában megsegiteni.

Előfizetési ár 2 kor. 20 fillér, az utóbbi a könyv portójára. A pénz elküldése nem szükséges, most csupán az előjegyzéseket sziveskedjenek cimemre (Gernyeszeg — Marostordamegye, posta helyt) megküldeni.

Munkám az előfizetők jelentkezése szerint, ha bár az előállitási ár fedezve lesz, — ugy jelen év december, vagy 1911. január havában jelennék meg.

Lapunkban egy darabot mutatványképpen közölni fogunk.

Gernyeszeg, 1910. október 15.

Csekme Ferencz
ref. esperes lelkész.

MATTAY és HUTTER ⁂ BORKERESKEDÉSE ⁂
Kolozsvárt. — Telefon 190.

Kitünő asztali borok 72 f.-től 90 f-ig.
Pecsenyeborok .... 96 f.-től 2 K-ig.
Piros borok ..... 1 K-tól 2.40 f-ig.
.....
Szászvesszősi borok a mélt. gróf Degenfeld Lajos úr terméséből ....1,20 f-tól 2 K-ig.
Hegyaljai tokaji borok 1.60 f-tól 6 K-ig.

DEUTSCH MIKSA KOLOZSVÁRT, Mátyás-tér 7. sz. **MÜSZERÉSZ**
Francia különlegességeket tucatonként 2 K-tól feljebb szállit discretio mellett. Szemüveg és csiptetők 1 K-tól.
TELEFON 776. TELEFON 776.

Az orsz. iparegyesületi ezüst disz éremmel kitüntetve

Braun Mihály

:: *HANGSZERKÉSZITŐ MESTER,* ::
a kolozsvári zeneconservatórium szállitója.
Kolozsvár,
Wesselényi Miklós-u. 18.
Finom hegedük, violák és csellók készitési müterme. Valódi olasz, német quint tiszta bél és csak saját készitményü fonott hurok.
A legnehezebb javitások müvészies kivitelben elkészittetnek.

Erdély legnagyobb reggeli lapja a

KOLOZSVÁR

Szerkeszti: POLONYI ALBERT.
Előfizetési ára: Egész évre 12 kor.
Félévre 6 korona.

XXIII. kötet. Kolozsvár, 1910. Deczember 12. szám.

Unitárius Közlöny

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

☆

SZERKESZTI
Dr. BOROS GYÖRGY.

☆

TARTALOM:

Szerkesztő asztaláról 233
A Britt és külföldi unitárius Társulat köszönő levele (Bowie Copeland) 233
Köszöntő a Berde pohárral (Gál J.) 234
Elnöki megnyitó. 236
A Dávid Ferenc Egylet XXVI. rendes közgyűlése 238
Mi a vallás? 245
Unitárius nők szövetsége 246
Unitárius keresztény népnaptár 247
Az uritárius Egyházi Főtanács gyülése október 30. és 31-én (Jelenvolt.) 248
Nightingale Florence (Engel Elka) 251
Dr. György János levele. 255
Egyházi beszéd 256
Egyház és iskolai mozgalmak. 260
Tartalomjegyzék. 263

Karácsonyi és ujévi ünnepi alkalommal igen kedves és jótékonyhatásu állandó ajándék az imakönyv. „SZIVEMET HOZZÁD EMELEM“ c. női imakönyvet a sajtó meleg szavakkal üdvözölte, a közönség valláskülönbség nélkül megkedvelte. Ára csinos vászonkötésben, arany kehely és arany cimmel 2 K 40 fill. **Öt példány egyszerre rendelve 10 K. Bőrkötés** aranyszéllel (barna, sötétkék, fekete) 6 K. **Selyem és bársonykötés** többféle szinben, kiválóan jó papiron 10 K. **Bőrkötés remek kivitelben 14 K. Megrendelhető lapunk szerkesztőjénél.**

NYOMATOTT POLONYI ALBERTNÉL (ELLENZÉK-NYOMDA) KOLOZSVÁR.

Kitűnő könyveket ingyen adnnk a Dávid Ferencz Egylet tagjainak, ha postaí és kezelési költségre beküldenek 40 fillért. Ezek a könyvek:

1 Szadadelvű Vallásos gondolkodás a XX-ik század kezdetén. Előszó Ferenc József püspöktől, 18 értekezés 254 oldal, bolti ára 2 korona.

2 Vallás és szabadság, Előszó Ferencz József püspöktől, 16 értekezés, 228 oldal, bolti ára 2 korona.

3 Vallás hit és szabadság. A genfi kongresszuson tartott felolvasások. Előszó dr. Boros Györgytől. 25 értekezés 277 oldal Bolti ára 3 kor.

4 A *keresztény hit öt pontja* dr. Martineautól, ford. Gálfi Lőrincz.

5 Jézus az evangéliumban és a történelemben, dr. Carpentertől, ford. Józan Miklós.

6 A *kereszténység és a szociális munka.* Irta St. Brooke, ford. Józan Miklós.

7 *Unitárius kereszténység* és polgári kötelességeink, irta Dendy J. fordította Ferencz József.

8 *Az unitárius vallás története* és főbb vonásai, irta dr. Crooker, ford. dr. Boros György.

9 A szabadelvű hit öt elve, irta Casson, forditotta Ferencz József.

Figyelmeztetés az 1—3 sz.alatti könyvek és a 4—9 alatti füzetek csak korlátolt számban vannak. Az 1—3 sz. alattiak postai és kezelési költségére 40 - 40 fillért, a ki beküld a kiadóhivatalnak, annak a *számával* jelölt könyvet és füzeteket elküldjük ha igazolják, hogy a Dávid Ferencz egyleti tagdijat befizették. A megrendelő 1 kor. 20 fillérért mind a kilenc darabot megkaphatja a mig el nem fogy valamelyik. Az érdeklődők vegyék figyelembe, hogy a ki előljár az számithat mindenre. Uj egyleti tagok is részesülnek ebben a kedvezményben, mihelyt tagdijukat beküldik.

A fennebivel egyidőben figyelembe ajánljuk a Dávid Ferenc egylet új kiadványát: *Az unitárius vallás Dávid Ferencz korában és azután.* Ára 3 kor. Egyetlen unitáriás család asztaláról sem hiányozhatik.

A dévai templom javára tea estélyt rendez december 17-én a Dávid Ferenc Egylet a kollégium tornacsarnokában kiváló műsorral. Háziasszonyok lesznek: dr. Boros Györgyné, Ferenc Gyuláné, Nigaró Gézáné. Ürmössy Jenőné. A szép célra szivesen fogadnak adományokat.

Adakoztak a dévai templomra. Lapunk szerkesztőjénél: Balogh József ny. főellenőr 200 kor. Két amerikai hölgy Scheitzból küldött 20 koronát. Hálás köszönet.

XXIII. Kötet. KOLOZSVÁR, 1910. DECZEMBER. 12. SZÁM.

UNITÁRIUS KÖZLÖNY

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

Kiadja: A DÁVID FERENCZ-EGYLET.

Szerkeszti: Dr. BOROS GYÖRGY

Főmunkatárs: TARCSAFALVI ALBERT.

Előfizetési ára: 2 k. 40 fillér. Egy szám ára: 24 fillér. Egyleti tagok, 5 évi kötelezettséggel, egy évre 2 koronát fizetnek.

Minden pénz Gálfi Lőrincz egyleti pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

SZERKESZTŐ ASZTALÁRÓL.

A Dávid Ferenc neve oly magasra emelkedett a magyar köztudatban, hogy ha csak ezt eredményezte volna az 1910 év, akkor is meglehetnének elégedne hitörökösei az unitáriusok. De ennél többet is, azt eredményezte hogy minden unitárius ember nézzen körül és hozza rendbe a vallásügyét, ha azt kissé elhanyagoltnak találná. Jól esik a fölfrissülés. Jol esik ha olykor ünnepi ruhát veszünk nemcsak testünkre hanem lelkünkre is.

—

Azok a külföldi hitrokonok a kik velünk együtt ünnepeltek nem szüntek meg hálás nyiiatkozataikkal. A főt. püspök ur s mások is számos levelet kaptak s kapnak tőlük, mert nem akarták elbocsátani kezükből azt a lelki kapcsot a melyet utjok alatt készítettek a magyar testvérek között. Mi akkor leszünk hivek hozzuk, ha mi meg velök foglalkozunk. Olyan kedvesen ellehet tölteni ezzel a téli estvéket. Az Unitárius Közlöny ez évi számai, „az Unitárius Vallás Dávid Ferenc korában s azután" XV. XVII. XVIII. XIX. számu cikkei legyenek segitőink.

A Britt és külföldi unitárius Társulat köszönő levele.

London, 1910. okt. 21.

Magyarországi gyülések.

— Miután ez a levél mindazoknak szól, akik a D. F. zsinat munkájában részesek voltak a titkár ur kifejezett kivánságára ezen a helyen hozzuk tudtára az érdekelteknek:

Kedves Boros proffeszor ur, Társulatunk Committee-je

megbízott, hogy fejezzem ki a társulat nagyon szivélyes köszönetét az ön odaadó és fáradhatatlan munkásságáért, mellyel oly bámulatosan előkészitette a közelebb Magyarországon lefolyt nemzetközi ünnepélyeket. Mindazok az angol képviselők és látogatók, a kik abban a szerencsében részesültek, hogy részt vehettek abban a fogadásban, a melyben érdekes országukban részesültek: hálaadó chorusban fejezték ki elismerésüket és köszönetüket.

Az ünnepélyek rendkivül érdekelték főképen az unitáriusokat s ez az alkalom örökre emlékezetes lesz a mi évkönyveinkben.

Sziveskedjék kifejezni a kolozsvári egyházközség tagjainak, s mindazoknak, a kik bármily uton segédkeztek, a mi Committee-nk hálaját és méltánylását.

Szivélyes tisztelettel és minden jó kivánsággal hive

Bowie Copeland, titkár.

Köszöntő a Berde pohárral.

— 1910. okt. 30-án a főtanácsi ebéden mondotta: Gál Jenő. —

A kegyelet érzésétől áthatva emelem föl e serleget és hódolattal adózom nagy jóltevőnk, Berde Mózes emlékének.

Az ember szivének legnemesebb érzése, szellemi lényének legtündöklőbb vonása nyilvánul meg minden kegyes adományban, mely az emberiség magasztos törekvései és céljainak megvalósitását van hivatva elősegitni. A gondolat, mely rugója e nemes cselekedetnek, legemberibb, megtisztulva az egyén minden gyarlóságától, menten minden földi salaktól, az egyetemlegesség gondolatát van hivatva szolgálni. Önzetlenül jót tenni másokkal, a szegénység nyomorán enyhiteni, culturális intézmények és törekvések támogatása által elősegiteni a művelődés általánositását és ez által hathatósan munkálni az Isten országa megvalósulásán, a lélek eszményi megnyilatkozása.

Előttem Berde Mózes egyéniségének nagysága, nem nagy vagyonának egyházunk és közvetve a magyar kultura céljaira lett hagyományozásában, hanem egész életét átölelő ama rendszeres törekvésben domborodik ki, melylyel magasztos ideáljának minél hatékonyabban leendő megvalósitását élete feladatául tűzte ki. Egy hosszu élet fáradságos munkásságának eredményét halmozza föl, nemhogy a kinálkozó örömöknek részesse lehessen, hanem hogy szeretett egyházát feladatai megvalósitására képessé és nagygyá tehesse, kerülve minden feltünést, az egyszerüség bölcs mérsék-

letének hódol és nem törődik a társadalomnak mindenbe beleegyeledő frivol gunyával. A kereszténység legszebb erényét, az önmegtagadást teszi élete kultuszává, csakhogy magasztos célját minél hatékonyabban megvalósithassa.

Lehet-e anyagias egy ember, kinek minden gondolata, kinek minden törekvése egy eszményi célban összpontosul, ki lemond az élet minden örömérőI, kiből ki van zárva az önzés legparányibb atomja, kinek nincs énje s csak egy gondolat hatja át egész valóját, csak egy érzés uralja szivét: az egyháza iránti szeretet. E szeretetben olvad fel egész lénye, ez irányitja munkásságát, ez edzi meg munkaerejét, ez ösztönzi kitartásra és fájdalom, talán ez az egyoldalu gondolkodás és érzés intensivitása volt oka utolsó napjai elhomályosulásának is.

Élete tele tanulságokkal. A munkásság, a takarékosság, az egyszerüség, az önmegtagadás, a bölcs mérséklet, a lassu, de biztos haladás, megbecsülése az őseinktől öröklött intézményeknek, hitsorsosaink iránt érzett, minden összeütközést kerülő kibékitő szeretet: mindmegannyi ősi unitárius erények, melyeknek megszivlelése és követése nekünk a jövőben még tán nagyobb értéket fog képviselni, mint nagy jóltevőnk gazdag hagyománya. E nemes erények tartották fenn egyházunkat a mult vészes küzdelmei közt. E nemes erények hivatvák jövője felvirágzását biztositani.

Ápoljuk a nemes erényeket önmagunkban. Ne keressük azt a mi szétválaszt, hanem a mi egyesít. Kerüljük a nagyzást, mert alkotásaink biztonságának hiánya létünket veszélyezteti s megrázkodtatásoknak tehet ki, ha több sulyt helyezünk megvalósulásuk gyorsaságára, mint fennmaradásuk tartosságára. E gondolat nyilvánul meg nagy jóltevönk végintézkedésében is, midőn hagyománya folytonos növekedéséről gondoskodott, ez által akarván megszabni irányát lassu de biztos haladásunknak.

Ne igényeljünk az egyháztól többet, mint a mennyit viszonzásul nyujtani képesek vagyunk. Egyházi autonomiánk gyökere a a hivek ingyenes közremüködése által nyer dús tenyészetet. Az a körülmény, hogy részint jóltevőinknek, részint az államnak adományozása folytán nagyobb összegek állanak rendelkezésünkre, nem menti fel a hiveket az egyház érdekein való hitbuzgóságtól sugalt tevékenykedéstől.

Óvakodjunk a túlzásoktól. A hiveink iránt táplált szeretetünkben rejlő gyengeséget ne engedjük túlerőre kapni józan mérsékletünk fölött; mert megismétlödhetik a közelmult története, hogy szegényes viszonyaink közt megörzött vagyoni egyensulyunkat, épen nagy jóltevőnk gazdag hagyománya folytán megnövekedett

igények veszélyes módon megzavarták. Ennek megismétlődését annyival inkább kerülnünk kell, mert az államtól nyerhető segélyek további fokozását alig ha remélhetjük.

Ez ket a gondolatokat ébresztette föl lelkemben a kegyelet melylyel nagy jóltevőnk Berde Mózes dicső emlékének hodolni kivántam.

Elnöki megnyitó.

1910. okt. 29.

Tisztelt közgyülés, hölgyeim és uraim!

Alig telt el két hó és ime ujra itt vagyunk e teremben. Akkor vizentuli hitsorsosaink az angolok és amerikaiak társaságában áldoztunk D. F. megdicsőült szellemének és most ujólag az ő szelleme hozott össze, hogy abból a közjó, az általános felvilágosodás és erkölcsös vallási életünk megerősödése tekintetében váltsuk ki azt, a mi szükséges, a mi ez úton előbbre vihet.

Sajnos, hogy ezen útunkban társadalmi életünkre leverő jelenségekre is akadunk. Nem tehetünk róla — ezen ütköző pont most is azon helyről jön — a honnan a barátságtalan hangot, a protestáns, szabadelvű felfogás ellenében bár megszoktuk, de miután az a vallásfelekezetek testvéries együttmunkálására csak káros, megbénító hatásu lehet — azt közömbösen nem fogadhatjuk. Értem a róm. kath. főpapság meg-megujuló támadását a a protestáns felekezetek ellenében.

Ilyen jelenség most ujabban a római pápa állásfoglalása, melylyel a Borremeus encyclicát hívei figyelmébe ajánlja. A támadás, melylyel ezen encyklica a protestáns felekezeteknek ront, igazságtalan, a történelmi tényekkel ellenkező — és nem méltó a róm. kath. egyház világtörténelmi hivatásához, melyet méltóan töltött be mostanig és melyet meg kell, hogy tartson — bármiképen dolgozzanak ellene — a más felekezetek elleni elfogusáltságukban — hivatalbeli vezetői.

Egy igaz tény marad: az, hogy a protestántizmus, midőn létrejött, tiltakozás volt az akkori papság visszaélései ellenében, mely a hivek hiszékenységét saját javára kiaknázni igyekezett. Mely léha, ledér életével megbotránkoztatta a komolyan gondolkodó, vallásuk jó hirnevét féltő hivőket. Ezeknek szószolója,

érzelmük tolmácsa volt Luther, a többi vallásalapitó és vallási meggyőződésünk annyi mártyrja, kik máglyán, akasztófán, hóhérbárdja alatt, avagy börtönben fejezték be életüket.

. Férfiak, kik igazuk tudatában, nemes önfeláldozással tették meg az útolsó útat, melyet számukra kijelölt a sors. Tudatában annak, hogy kifolyt vérük — szenvedéseik nyomán vernek gyökeret a szellemi megújhodás, a lelkiösmereti szabadság örök, igaz tanai, melynek termését a késő nemzedék élvezheti. Oly férfiak emlékét, — ha elfogulatlanul itélünk, — nem bélyegezheti meg — bármely encyclica — élni fog az mindnyájunk lelkében, bármely felekezetnek vagyunk tagjai a mig a hozott áldozat igazságát, önzetlen nagyságát és a nemes gondolkodás becsét felfogni és értékelni tudjuk. De a protestántizmus egyszersmind jó hatással volt a római katholicizmus beléletére is, mert felhivta figyelmét azoknak aknamunkájára, kik létük alapját támadják, rongálják, igy neki is hasznos szolgálatot tettek és azért nem érdemelték meg azon támadást, mely őket érte.

Tisztitó tűz volt az a szellemi életben. Életszükség, melynek lángjánál elégett, megsemmisült — legalább részben — a századok folyamán felgyülemlett erkölcsi züllöttségnek annyi szennyje, rondasága, mely megtisztította a levegőt annak ragadós, rothadó miazmáitól.

Valóban nekem nagyon fáj, hogy a róm kath. egyház támadó fellépése ellen fel kell szólanom, kinek annyi katholikus, tisztelt, jó barátom van, kinek családjában a katholikus vallás mindig a legnagyobb tiszteletben, megbecsülésben részesült — hisz szegény jó anyám, nővérem, róm. katholikusok voltak; de ezen oknélküli, mindegyre megújúló támadásokat, mint társadalmi életünkre károsokat, bármilyen barátságos, testvéries érzülettel viseltetűnk, a katholicizmus, mint vallás iránt, nem tehetjük, hogy vissza ne utasitsuk.

De hagyjuk el a mult és jelen ezen szomorú jelenségeit, tekintsünk más tájak felé, hol lelkünk a láttottakon felmelegedve, új eszményt nyer — megnyugodhat.

Ily eseménynek tartom a kultuszminiszter, gróf Zichy Jánosnak nyilatkozatát, mnlyet Egerben, választókerületében tett, hol az igazi liberalizmust méltatva, a többek között igy szólott: „Magyarországon nagy hiba az, hogy az embereket, különösen a politikusokat egyes cselekedeteikből, egyes nyilatkozataikból szokták megitélni. Pedig az embereket, különösen a politikusokat csupán cselekedeteiknek és nyilatkozataiknak egész complexumából, csak egész lelki világukból, egész politikai karakterükből kell megitélni. Az a vezérgondolat, mely engem politikai pályámon végig kisért s kisérni fog pályámon továbbra is, bármeny-

nyire félreértették talán egyesek, semmi egyéb, mint ideális liberálizmus. Az én ajakamon a liberálizmus nem frázis. Az én liberálizmusom nem az, melyet jelszó, korteskedés gyanánt szoktak használni; az én liberálizmusom az a liberálizmus, melynek alapgondolata az egyenlőség, melynek eszköze az egyenlő mértékkel való mérés, méltányosság az egész vonalon, melynek célja a szabadság, a gondolatnak, az érzelmeknek és a szónak, az egyeseknek és az intézményeknek szabadsága. Ez az a liberalizmus, mely engem, mint kultuszminisztert vezet minden vallásfelekezettel szemben azért, mivel én minden bevett vallásfelekezetet egyaránt államfenntartó tényezőnek tekintek, mindegyiknek erkölcsi súlyát tudom mérlegelni s megtudom becsülni valamennyit."

Ezeket mondá:

Valóban szép, jelentőségteljes szavak és csak még azt kivánjuk és bizunk is benne, hogy azokat valóra is váltja.

A liberálizmus fennebb elhangzott vonalán kivánunk mi is egyesülni minden felekezettel, a vallásos, erkölcsös élet terjesztésére és társadalmi sok bajaink szanálására.

A mint lapjainkból olvashatjuk egyházkörünk, vidéki D. F. egyleteink és a budapesti D. F. egylet, mindnyájan, utóbbi amerikai és angol unitárius testvéreink társaságában és közreműködésével megünnepelték diszgyüléseiken D. F. születésének 400 éves évfordulóját és ezzel ország és világ előtt áldoztak nagy reformátorunk emlékének.

Mi utóbbi diszgyűlésünkön megalkottuk a hazai és angolamerikai nők szövetségét, melynek hivatása leend: hazánkból hitsorsosainknak megadni a szükséges utbaigazitásokat, hogy munkához jussanak.

Minden egyletünk munkakörét érdeklő ügyről, valamint egyletünk pénzügyeiről, titkárunk Dr. Boros György dékán és Gálfi Lőrinc tanár urak atyánkfiai megteszik jelentéseiket.

Egyletünk perselye ki van téve, kérem abba szives adományaikat.

Ezzel közgyülésünket megnyitom.

A Dávid Ferencz Egylet XXVI-ik rendes közgyülése.

Tartatott 1910. október 30-án Kolozsvárt. Elnök: Báró Petricheirich Horváth Kálmán egyleti elnök; előadó: dr. Boros György főtitkár. A tisztikarból jelen vannak: Ferencz Józsefné alelnök, Ferencz József tiszt. elnök, Fangh Erzsébet és Tarcsafalvi

Albert titkárok, Gálfi Lőrincz pénztárnok és még nagyon sokan.

1. Egyházi éneket énekel az ifjusági énekkar Régeni Áron énektanitó vezetése alatt.

2. Imát mond Balázs András sinfalvai lelkész. A közgyülés buzgó áhitattal kiséri a szép imádságot.

3. Báró Petrichevich Horváth Kálmán elnök megnyitó beszédet tart.— A gondolatokban gazdag és szép beszédet a közgyülés éljenzéssel tünteti ki.

4. Egyleti főtitkár dr. Boros György fölolvassa az évi jelentést. Kisgyőrgy Sándor esperes egyleti tag köszönetet inditványoz a választmány munkásságáért, kiválóan a diszközgyülés rendezéséért.

Titkári jelentés az 1909—10. egyleti évről:

A Dávid Ferenc Egylet soha sem érezte magát oly boldognak, mint az 1910. évben, mivel soha sem nyilvánult meg a jelentősége oly szembeötlően. Mi a nagyszerü vallásalapitó társadalma voltunk. Bebízosonyodott, hogy mi vagyunk az az apostoli sereg, amelynek az mondatott: Elmenvén tanitsatok minden népet. A mi hivatásunk nemcsak tanitó, hanem javitó is. Jelszavunk térjetek meg és cselekedjetek jót. Ezt a jelszót mi nem hivatalból, hanem szivből hangoztatjuk, kiki a maga módja szerint. Benne vagyunk a társadalomban, együtt vagyunk külömbség nélkül mindenkivel. Nekünk papunk, szószólunk, diakonosunk és diakonissánk mindenki, vatakit a lélek erre indít. Ha nem volna ugy, a hogy éppen óhajtanók erőtlenségünk és gyarlóságúnk a megmagyarázója. A Dávid Ferencz Egylet az egyházban a társadalmi élet elevenitő lelke.

Jelen egyesületi évünkben legfőbb diszünk és dicsőségünk emlékének hódoltunk. Az unitárius egyház nagy zsinatjával egyidejüleg aug. 20-án délután ünnepélyen diszközgyülést tartottunk. Elnökünk, három titkárunk közreműködött, úgy amint lapunkban közölt jegyzőkönyvünkből ismeretetes. Megalkottúk az angol amerikai-magyar únitárius nők szövetségét nagy lelkesedéssel, külföldi nőink közreműködésével. Alelnöknő asszonyunk magára vállalta a nagyjelentőségünek igérkező női szövetség elnökségét. Külföldi unitárius nőtestvéreink kész örömest vállalkoztak a nagy cél megvalósiitására s máris sürgették a munka megkezdését.

Vallás-társadalmi nagy céljaink melett talán még azoknak a magyartestvéreknek is segitségére lehetünk, akik e hazától elszakadva idegen kenyéren élnek s bizonynyal szivesen veszik a vallás édesitő balzsamát.

Ezen társadalmi munkánk mellett kiváló súlyt helyezünk irodalmi munkálkodásunkra, melynek főeredménye az „Unitárius

Vallás Dávid Ferenc korában és azután." Tagtársaink közül már sokan ismerik és már többen méltányolták is. E könyv költsége 852 kor. volt. Mindenki ingyen végezte a szellemmi munkát, miért is a választmányunk köszönetét nyílvánította. Megemlitjük, hogy az Unitárius Közlöny a f. évben főtitkárunk szerkesztésében, Tarcsafalvi Albert főmunkatárs, Fangh Erzsébet titkárunk és számos tagtárs közreműködésével a rendes módon megjelent.

A télen estélyeket rendeztünk a kollégium tornacsarnokában kitünő szép sikerrel. Választmányunk nőtagjai s a rendező bizottság buzgósága, erkölcsi, anyagí sikeréről biztosította. Egyiket az iskolában föllépett járvány miatt nem tarthattuk meg. A decemberi és márciusi 663 korona tiszta bevételt eredményezett.

Januáriusban felolvasó gyűlést tartottunk Árkossy Lajosné dr. Boros György, Iszlai Márton és az énekkar közremüködésével nagy közönség előtt.

Minthogy megbízás utján nem sikerült megiratnunk Dávid Ferencz rövid életrajzát a nép számára, pályázatot hirdettünk 1911. évi május 1-ső napja határidővel. Reméljük, hogy a kitüzött 100 korona pályadíj és a szép cél, munkára serkenti hitrokonainkat. Hogy ily szép dijjal buzdithatjuk iróinkat munkára, annak köszönjük, hogy a Mélt. és Főt. E. K. Tanács a Dávid Ferencz alapitványból irodalmi célra szánt összeg egy részét 500 koronát a f. évre Egyletünknek juttatott. Már megtettük a lépéseket, hogy népszerű olvasmányokat bocsáthassunk ki a tél folyamán. Fölajánlottuk lapunkat idegenben tanuló ifjaknak és katonáknak ingyen, szegényembereknek a lelkészek ajánlatára december—március hónapokban 20 fillérért. Nagyon szépen kérjük lelkészeinket ne sajnálják az utánjárás fáradságát. Háládatos vagy legalább is hasznos munkát végeznek.

Meleg köszönettel és hálával emeljük ki, hogy a Dávid Ferenc esztendejét sokan igyekeztek emlékezetessé tenni Egyletünk becses adományaikkal. Alapitó tagjaink is megszaporodtak: Jakab István biró 40 kor., dr. Bedő Albert ur Budapestről 40 kor. Mindig áldozó elnökünk ujévi ajándékúl az U. K. költségeire 50 kor. és a Perselyalapnak is 50 koronát ajándékozott. Nem azért emlitjük föl, hogy szerénységét bántsuk, hanem azért, hogy másokat is áldozatra buzditson nemes példája.

Mily nagy lendületet venne anyagi erőnk, ha 100 buzgótárs 50—50 koronával alapitónk lenne. Több százan vannak, a kik szegény ismerőseiknek lapunkat megrendelhetnék.

Egyben nagy örömmel jelentjük, hogy Budapestről Peck Emil Ágost ur, lapunk buzgó olvasója irodalmi célra alapitványt szánt egyletünknek s 100 kor. összeget immár be is fizetett. Nemes intetióit igyekezni fogunk megérteni és megis valósítni.

Választmányunk a szeretett főpásztort és jóságos házi-asszonyunkat, alelnöknénk őméltóságát házasságok aranymenyegzője alkalmából testületileg kereste föl és üdvözölte. Kívánjuk, hogy az arany változzék gyémánttá.

Választmányunkat súlyos csapás érte, Gyöngyössy Béláné, lelkes, buzgó tagtárs halálával. Részvétünk kiséri a kedves családot. Sokan hunytak el tagtársaink közül, kikről lapunkban esetről esetre megemlékeztünk.

Az elkunytak közül egyet, a legnagyobbat, első elnökünket Brassai Sámuelt a nemzeti kegyelet kiemelte sirjából s olyan emlékkel tisztelte meg a milyenre hazafias, tudományos, társadalmi s jótékonysági érdemei méltóvá tették.

Mi, Dávid Ferenc Egylet tartsuk kötelességünknek a sír-emlék őrzését. Minél gyakrabban oda zarándokolunk, annál kevésbbé fogjuk elfelejteni azt a szeretetet, a mely az ő szivéből a mi szerény egyesületünk felé árasztotta melegét.

A Budapesti Dávid Ferencz Egylettel a benső testvéri viszonyt föntartottuk. Nagyszabásu és hatékony munkásságát élvezzük s abban lehetőleg részt is vettünk. Főtitkárunk egy izben felolvasott.

A fiók-egyletek közül évi jelelentéseiket beküldötték:

A kereszturköri. Három vidéki körben élénken munkálkodik. Fönállása óta végzett hasznos tevékenységéről jelentést küldött mit lapunkban közölni fogunk. A f. e. pénzvagyona 609 kor. Elnöke Pap Mózes, alelnöke Szász András, Deák Miklósné titkára Katona Ferenc. tisztb. elnökei: dr. Jankovich Pál és özv. Sándor Jánosné.

A marosi f. egylet tartott egy felolvasó és egy közgyűlést értékes tárgysorokkal. Pénzvagyona 1059 kor. tagdijhátralék 735 kor. Elnöke: dr. Péterfy Áron, alelnökök: Kelemen Albertné és Kelemen Árpád. Titkár: Pethő Kálmán, főrendező Nagy Jenő és Kelemen Béla. Jelen közgyüléseinken képviselték: Ürmösi Kálmán és Gál Elek lelkészek.

Az udvarhelyi kör buzgólkodott ebben az évben is. A téli estéken több helyen folyt a munka az egylet aegissze alatt. Sietett mindenki az egyházépitő munkából részt kérni, részt venni. Elnöke: Demeter Dénes

A felsőfehérköri Dávid F. szellemének hódolt és emlékének áldozott. E fiók egylet 1894-ben szerveztetett s az óta 34 gyűlést, 38 felolvasást, 60 szavalatot tartott és minden alkalommal egyházi beszédet. 7 évben 3–3, 4 évben, 2–2 és öt évben 1 1 gyülést tartott. A fiókkörnek van 72 tagja. Dalköre van, melynek tagjai sok fáradságot és áldozatot fordítnak a nagy célra.

— A titkári jelentést a közgyülés örömmel és megelégedéssel fogadja. A választmány iránt kifejezi elismerését és köszönetét azért a szép sikerért, a melyet a f. évben a Dávid Ferenc ünnepen rendezett diszközgyülésen elért.

5. Egyleti pénztárnok Gálfi Lőrincz feloivassa az évi pénztári jelentést:

Tisztelt Közgyülés!

Jubiláris évünknek a szokottnál lüktetőbb élete a pénzügyi jelentésemen is meglátszik, amennyiben pénztárunk forgalmában az eddigieknél nagyobb összegek szerepelnek. Összes bevételünk volt 15665 K 49 fillér, melyből 11564 K 06 fillér, a megelőző évről jött át s igy a folyó évi bevétel 4101 K 33 f. Ez összeg a megelőző évi bevételnél 505 K 63 fillérrel több. E lényeges többletet az egyház pénztárából kapott segély teszi.

Kiadásaink összege 3478 K 48 f., mely a megelőző évinél 1623 K 60 fillérrel több. E több kiadás oka egyfelől azon körülményben van, hogy egyleti évünk 14 hónapból állott, mig a megelőző csak 10-ből, másfelől az egyletünk által kiadott jubiláris könyv is jelentékeny összeget igényelt, mely remélhetőleg csak befektetés természetével bir s igy meg fog térülni. Bevételeink összege a kiadásnál igy is nagyohb 622 K 95 fillérrel.

Az egylet meglevő vagyona 12187 K 01 fillér, mely összeg a mult évi közgyülés határozatával tőkésitett 10803 K-nál 1384 K 01 fillérrel több. Tekintettel a kedvező pénzügyi helyzetre, választmányunk ajánlja, hogy ez összegből tőkésittessék alapszabályaink értelmében 120 K befizetett alapitói dij és 145 K mint a folyó évi bevétel 5 percentje. E két összeg a házi alapot illeti. A Nők Világa alaphoz csatoltassék 100 K az ez évben is sikerrel rendezett háziestélyek jövedelméből. A Persely-alaphoz csatoltassék az e cimen bevett egész összeg 118 K. Külön tőkésittessék Pek Emil Ágost e célra tett adománya 100 K. Ezek szerint tőkésitendő 583 K. E határozat végrehajtása után tőkésitett alapjaink a következők lesznek:

1. Brassai alap.....	400 K
2. Hajós János alap	200 K
3. Nők Világa alap.....	2200 K
4. Persely alap.....	1818 K
5. Pek Emil Ágost alap.....	100 K
6. Házi alap.....	6668 K
Összesen	11386 K

Bevételeink részletei a következők:

Rendes tagok dijai	700 K	a megelőző évben volt		450	K
Előfizetők dijai....	237·60 „	„	„ „	240	„

Fiók-egyletek dijai	394·60	„	„	„	„	435·64 „
Nyomtatványokból	235·94	„	„	„	„	75·64 „
Kamatokból	470·62	„	„	„	„	483·10 „
Ajándékokból	437·90	„	„	„	„	636·52 „
Segélyekből	628·00	„	„	„	„	184·58 „
Estélyek jövedelme	662·76	„	„	„	„	784·11 „
Más cimeken	14·01	„	„	„	„	·— „
Alapitók dijai	120·00	„	„	„	„	150·00 „
A bpesti D. F. E. dijai	200·00	„	„	„	„	200 00 „
Összesen	4101·44	„	„	„	„	3594·80 „

Segélyek cimen azon 500 korona áll, melyet egyletünk az egyház pénztárából irodalmi célra kapott és azon 128 korona, melyet a helybeli gyermeknapot rendező bizottság juttatott egyletünknek. Az ajándékok cimen van azon egyszáz korona, melyet Pek Emil Ágost alapitványa céljára adott, valamint azon 50 korona, melyet egyletünk buzgó elnöke Br. P. Horváth Kálmán ajándékozott a Persely alap gyarapitására és azon 15 K, melyet a helybeli Koronabank Részvénytársaság szintén e célra adott. A kamatoknál látszó visszaesés a kamatláb alászállásából követ kezett be.

Kiadásaink részletei a következők:

Nyomtatási költségek	2571·20	K	a megelőző évben		1192·00	K
Postadijak.....	513·60	„	„	„	337·18	„
Képek dijai	44·79	„	„	„	41·01	„
Ügykezelés	41·29	„	„	„	35 79	„
Misszió.....	47·60	„	„	„	14·90	„
Tisztelet dijak.....	260·00	„	„	„	234·00	„
Összesen	3478·48	„	„	„	1854·88	„

A fiókegyletek évi járulékai bevételünkhöz a következő összegek voltak:

Abrudbányai fiókegylet	41·80	K	a megelőző évben		36·00	K
Aranyos-Tordai „	·—	„	„	„	37·44	„
Felsőfehérköri „	40·80	„	„	„	22·50	„
Háromszékköri „	25·20	„	„	„	49·10	„
Kereszturköri „	58·80	„	„	„	39·60	„
Küküllőköri „	16 80	„	„	„	28·80	„
Marosköri „	79·20	„	„	„	80·40	„
Udvarhylyköri „	132·00	„	„	„	141·60	„
Összesen	394·60	„	„	„	435·84	„

Tisztelettel kérem, hogy jelentésem tudomásul vétele és jóváhagyása után engem a lefolyt év számadásának terhe alól felmenteni szíveskedjenek.

Kolozsvár, 1910. október hó 24-én.

Gálfi Lőrincz
pénztárnok.

Titkár jelenti, hogy Kovács Kálmán és dr. Lukácsi József választmányi tagok a pénztári számadást megvizsgálták, rendben találták s a Választmány ajánlja elfogadását. Ozsváth Gábor esperes egyleti tag köszönetet inditványoz a pénztárnoknak s különösen kifejezi köszönetét, hogy a Választmány kiadta az „Unitárius Vallás Dávid Ferencz korában és azután" c. nagybecsü és terjedelmes könyvet.

— A Közgyülés a pénztári jelentést tudomásul veszi. Gálfi Lőrincz pénztárnokot köszönete kifejezése mellett a számadás alól fölmenti s egyben az egyleti tagoknak melegen figyelmébe ajánlja az egylet könyve terjesztését.

6. A titkár jelenti, hogy a marosi fiókegylet javaslatot tett az alapszabály módositására. A választmány is szükségesnek tartja hogy a szabály ujból átnézessék.

— A közgyülés megbizta a választmányt, hogy a szabályt a a lap utján a módositással együtt küldje meg a tagoknak s a vélemények alapján tegyen javaslatot.

7. A Választmány előterjeszti a Dávid Ferencz ünnepségek alkalmával fölmerült gondolatok tovább terjesztésére irányuló tervezetét.

A fiók-egyleteknek megküldését határozza a közgyülés s felhivja az elnökségeket minél lelkesebb munkálkodásra.

8. Titkár jelenti, hogy a Gyöngyössy Béláné elhunytával megüresedett választmányi hely betöltendő, ugyszintén a három évet töltött választmányi tagoké.

A megüresedett helyre megválasztatik Ürmössy Jenőné. Ujból megválasztatnak: Dr. Nyiredi Gézáné, Dr. Boros Györgyné, Haller Rezsőné, Csifó Salamonné, Nyirő Gézáné, Dr. Barabás Abel, Kelemen Lajos, Kovács Kálmán, Székely János, Weress József.

9. Felolvasást tart Engel Ella Nightigale Florence-ről.

A Közgyülés tüntető éljenzéssel fogadja a felolvasást. Tiszt. elnök Ferencz József püspök ur meleg köszönetet nyilvánit, a felolvasás kiadását javasolja, mihez a közgyülés örömmel hozzájárúl.

10. Elnök a megjelenteknek köszönetet mond és a közgyülést bezárja a következő szavakkal:

Egyletünk nevében hálás köszönetet mondok mindazoknak, kik közremüködni szivesek voltak.

A beszédek, melyek itten elhangzottak, szép és szükséges dolgok voltak érzelmeink, gondolataink kifejezésére, váltsuk be tetteinkkel, hogy a közjó és egyházunk hasznát vehesse.

Ezen kérésemmel közgyülésünket bezárom.

Mi a vallás?

A vallás majdnem annyiféle, ahány ember foglalkozik vele. Némely ember a szertartásokat, templomi gyakorlatokat, papi öltözeteket és fölszereléseket érti alatta. Némelyek a templombajárást, az istentiszteletet, a beszéd hallgatását. Némelyek a hittant, vagy valamely tekintélyes embernek a véleményét értik alatta. Némelyek azt hiszik, hogy az egyházi szervezet teszi a vallást, szivesen adják a pénzöket a szervezet föntartására.

Az unitáriusok vallás alatt értik a nemes és tiszta életet. Értik a helyes és jó szokásokat, szép magaviseletet és a hasznos munkásságot.

Az unitárius mozgalom fő célja: a tisztességes, boldog és hasznos élet lehetővé tétele.

Ezt úgy akarja elérni, hogy az emberekkel lelki és szellemi szövetségre lépik, erkölcsi hajlandóságaikat növeli, a szabadságra serkenti és buzditja a jóért és szépért való lelkesedésre. Az unitárius vallás hatását abból lehet megitélni, hogy tiszta életü, nemes gondolkodású férfiakat és nőket nevel.

Minden unitárius ember magvetőnek tekinti magát s habár tudja is, hogy némely mag köves földre vagy tövis közé hull, némelyik az út szélire s ott eltapossák, mégis mindig bizalommal szánt és vet, mert tudja, hogy a jó mag ha jó földbe esik, harminc, hatvan vagy százszoros mértékben megjutalmazza a fáradtságot.

NŐK VILÁGA

Unitárius nők szövetsége.

Két rendkivül kedves levelet kaptam, egyiket Angliából, a másikat Amerikából. Tulajdonképen mindkettő a Magyar Unitárius Nők Szövetségének szól, ép azért bátor vagyok azokat lehetőleg hű fordításban közölni.

Kedves Fangh kisasszony!

Szabad lesz-e az ön közvetítésével üdvözletemet küldenem a Dávid Ferencz Egylet Női Szövétségének, melynek én is tagja vagyok! Elmúlt szerdán jelen voltam az itteni Nők Szövetségének Exex Hallban tartott barátságos összejövetelén. Az elnöki tiszlet Cressey asszony töltötte be. Elnök felszólította a jelenlevő hölgyeket, hogy számoljanak be munkásságokról. Némelyek varró órákat rendeztek, mások templumokban eszközöltek különböző javításokat: új padokat szereztek be, új párnákat készíttettek, vagy jobb zenéről gondoskodtak. Ismét mások olvasó délútánokat rendeztek s költők munkáival foglalkozva, különösen azokat olvasták, kik a vallás thémájával is gyarapitották a költészetet. Voltak olyanok is, kik külön kis jótékony bizottságot alakitottak, célúl tűzték ki a szegények felsegélését, árvaházak és kórházak látogatását. Mások ismét vasárnapi iskolában tanitottak, leánykákat és fiukat lelkesen nevelve egyházuk szeretetére. Mindez nőies, sőt mondhatjuk anyáskodó munka, melyet akkor végezték midőn férjeik hivatalos teendőikkel voltak elfoglalva.

E rövid kis beszámolók után Smith Herbertné asszony állott fel s élénk szinekkel ecsetelte magyarországi utazását, ottani fogadtatását. Előadása rendkivül tetszett, sőt némelyeknél mosolyt is ébresztett, midőn elmondta, hogy milyen nehézségeik voltak az idegen, előttük teljesen ismeretlen nyelvvel.

Szavaival mindenben egyetértettem, csak abban nem, midőn azt mondta, hogy a magyar unitáriusok nem szaporodnak számban. Szeretném, ha ez utóbbi tételt önök megvitatnák első gyűlésükön s a vita eredményét közölnék velünk.

Legszivesebb üdvözletekkel

szerető öreg barátnője

Tagart Lucia

A másik levél igy hangzik:

Kedves F. k. a.

„Az unitárius és más szabadelvü nők nemzeti szövetségének“ elnökei legutóbbi gyülésükön bizottságot alakitottak, azzal a céllal, hogy az angol és magyar bizottságokkal együtt működjenek. A bizottság a következő hölgyekből áll: Low Emma k. a., a nemzeti szövetség elnöke, New-York; Heller Schmidth Mária k. a. Greenfield; Heller H. asszony, Montreal, Canada; St. John Márta asszony, Philadelphia.

E névsort elküldtem Brooke Herford Helén kisasszonynak is, ki titkára az angol szövetségnek s igy bizonnyára tudja, hogy megalakult-e már az angol bizottság is....

Valódi gyönyörüség lesz az nekünk, ha önökkel együtt dolgozhatunk s első sorban is önökhöz fordulunk, hogy megtudjuk, miben lehetünk szolgálatjukra.

Szeretném, ha megértenék önök, mily mélyen értékeljük mindazt, amit érettünk tettek Magyarországon. Ottani tartózkodásunkra úgy tekintünk vissza, mint egész utazásunk legérdekesebb részére. Különösen elragadóan kellemes volt St. John úrnak és nekem, mert úgy éreztük, hogy régi jó barátok közé térünk vissza.

Kérem, adja át legmelegebb üdvözleteinket a püspöknek, Boros tanárnak és Csifónak.

Őszinte hive

St. John Mária

Philadelphia
32. South 21. Street.
Egyesült Államok
Amerika.

„Unitárius keresztény népnaptár“.

Régóta készülődik a nagy utra. Még a néhai jó Brassai bácsi idejében eljutott volt egészen az ajtóig, de nem tudta kinyitni, vagy tán nem is akarta. Jobb időre várakozott. Vagy talán arra, hogy négy páratlan számot találjon, de az a négy csak kettő legyen, s mégis az 1 három legyen benne. Amint mondók, régen akart indulni, de hogy éppen jókor érkezett meg, azt már a numerusából (1911.) is észreveheti és megmondhatja akárki,

mert a magyar ember a páratlan számot szereti.

Minekutánna megérkezett, mi jó székely szokás szerint fogadjuk a köszöntését: „Az Isten áldja meg kijedet is!“ Találja otthon magát közöttünk minden háznál!

Már a nevéből is kitaláltuk, mi járatban van, de ha beszélni kezd, egészen megkedveljük, mert ügyesen tud mesét mondani, jó históriákat tálal föl egy-két perc alatt. Képekkel is kedveskedik itthonrul, meg a nagyvilágból. A magyar ember szereti Kossuth Lajost, az Unitárius Keresztény Népnaptár képben is bemutatja a nagy apostolt. Az unitárius ember szereti és tiszteli elöljáróit, ez a gondos naptár Ferencz József püspök és báró Petrichevich Horváth Kálmán főgondnok urak képét elküldi népünk asztalára, hadd lássák s hadd ismerjék meg kicsinyek és nagyok. De immár többet nem is mondunk, mert legjobb, ha mindenki a maga szemével látja az *Unitárius Keresztény Népnaptárt.* Megjósoljuk, hogy a ki nem siet a papjához vagy Ajtay János lelkészhez Homoródalmásra a 40 fillérjével, az nem fog kapni, mert előre lehet látni, hogy nem nyomtattak eleget a székelyudvarhelyköri unitárins lelkészek, a kiket megillett minden dicséret, hogy ilyen ügyes és hasznos naptárt tudtak készíteni az unitárius családoknak.

Az Unitárius Egyházi Főtanács gyülése október 30. és 31-én

Egész könyvet tele lehetne irni abból ami ez alatt a két nap alatt történt Kolozsvárt.*) Nagy számmal gyűltek össze az unitárius tanácsosok. Száznál jóval többen voltak. Tulajdonképpen október 27-én kezdődött a tanácskozás a főtanácsi bizottságban, melyet ezuttal is dr. Ferenczi Géza afia. vezetett. Jelen voltak és pedig: Kozma Ferencz, Benkő Mihály, Józan Miklós, Bedő Ferenc, Osváth Gábor, Lőrinczy Dénes altábornagy, József Lajos, dr. Árkossy Gyula. Két napon reggeltől estig dolgoztak. Ezután az „Unitárius lelkészkör“ közgyülése vette át a szót. Jó hangulattal s ki tudja hányadikszor, ébredező reménységgel munkálkodott. Péter Sándor lelkész felolvasása volt a központja, József Lajosnak a Dávid Ferenc ünnepi éve tanulságai feldolgozásáról szóló előterjesztését a lelkészek magukévá tették s a Dávid Ferencz Egylet életbe lépteti. Az Unitárius Szószék szerkesztői lettek: Deák Miklós, Bölöni Vilmos és Ürmösi József, alelnök: Lőrinczi István, pénztárnok: Vári Albert.

*) A könyv meg is lesz nem sokára, mert a Jegyzőkönyv immár sajtó alatt van. (Szerk.)

A Dávid Ferenc Egylet délutáni gyűléséről elmondható, hogy méltó volt elődeihez. Engel Ella kisasszonynak a felolvasása Nightingale Florencéről mindenkit meglepett.

A főtanácsi gyűlés okt. 30-án kezdődött 100-nál több tag volt jelen. Az elnökséget Gvidó Béla esperes üdvözölte szivélyes és kedves szavakkal, mire a püspök ur és P. Horváth K. főgondnok ur is válaszolt, kérve a bizalmat és a békés tanácskozást. Első feltűnő tárgy a püspök ur elnöki megnyitója volt, főképpen azért, mert a pápa ujabb encyclikájával foglalkozott, azzal a a mely a reformátorokat oly kiméletlenül lebecsülte. A főpásztor tiltakozik ez ellen, de kijelenti, hogy a reformátorok érdemét semmiféle körirat el nem veheti, mert azt a történelem lapjai hirdetik.

A Főtanács Nagy Lajos néhai főjegyzőről érzékeny szavakban emlékezett meg és nevét jegyzőkönyvében megörökíti. H. főjegyzőnek Kisgyörgy Sándor esperest kérte föl az elnökség s első dolga volt a főjegyzői állás betőltése. 103 szavazat került az urnába, ami nagyfoku érdeklődésről tesz bizonyságot. A szavazatokból 64 dr. Boros Györgyre, 20 Vári Albertre, 17 Csifó Salamonra, 1 Péterfi Dénesre esett, 1 névnélküli volt. A főtanács dr. Boros Györgyöt választotta főjegyzőjévé., tőle az esküt azonnal bevette és székébe beiktatta. Ezután letette az esküt Lőrinci Dénes ny. altábornagy, mint kereszturköri gondnok.

A közűgyigazgatói állás sokszor foglalkoztatta a Főtanácsot. Először Kelemen Albertet óhajtotta megtartani régi állásában, melyet nagy buzgalommal töltött be, de meggyengült egészsége miatt megvált az állástól. Azután három választás következett, három esperes versenyzett az állásért: Gvidó Béla, Kisgyörgy Sándor, Józan Miklós. Először Gvidó esperesnek csak egy szó kellett volna az absolut töhbségig, versenytársai egyenlő szavazatot kaptak. Másodszor sem volt abszolut többség, de akkor már Gvidó és Józan kerültek előnybe s a harmadik választás Józannak juttatott egy többséget, s közűgyigazgatónk lett.

A volt tordai gymnasium vagyona körül esett több szó, mert a kereszturi pártolói az alapitványok egy részét szerették volna megnyerni.

Ismét választásokkal foglalkoztunk. A főjegyzővé lett dékán helyére négy évre dékánná választatott Csifó Salamon. Szép szám esett Gálfi Lőrinc tanárra is. Tanácsosokká beválasztattak: dr. Nyiredi Jenő, dr. Mikó Imre, dr. Pálffy Jenő, dr. Gyergyai Árpád, dr. Jakabházy Zsigmond, dr. Költő Gábor, ifj. Simén György, Jakab József, Felszeghy Gyula, Sárosi József, Ürmössy Károly, Szász András.

Nagy örömet okozott az öregedő lelkészek és tanitóknak hogy a nyugdijalap immár 1911-től kezdve 40 évi szolgálat után

1600 kor. nyugdijat fog adni, sőt még azoké is megjavul a kik korábban léptek nyugalomba. Egyed Ferenc lelkész afia ezt a maga diadalának fogja tekinteni, de az a jó szerencse szólott bele, hogy a nyugdijalapot nem remélt módon lehetett nevelni.

Most tán ifju embereink is átlátják, hogy a papi pálya nemcsak a szolgálatot, hanem a nyugalmat is tisztességesen eltudja látni. Az énekvezérek fizetése is feltünően javul a jelen évtől kezdve.

Sokakat érdekelt a dr. György János kérése. Történt is mellette felszólalás, de nem a Gy. J. javára. Különös valami lehet az oka, hogy ez a munkás ember sehol sem tud megállóhoz jutni.

Uj rendes tanárt kapott a kolozsvári főgymnasium Uzoni Imre, a székelykereszturi Lőrinci Géza személyében. Ének és zene-tanárunk is lesz, mert az állás Kolozsvárra szerveztetett.

A füzesgyarmati és petrozsényi egyházközségek önálló, vagy is anyaegyház nevet és jeleget nyertek, a köhalmi a hévizihez csatoltatott a nagyszeheni a fogarasihoz.

Ütő András nagyajtai derék énekvezértanitót a Főtanács „Tiszteletes“ cimmel tüntette ki a tanitás terén elért sikereiért.

A Berde Mózsa alapitványból gyümölcsészet és méhészet mivelésééért és oktatásáért jutalomban részesültek: Nagy Béla, Fezenci Áron, Antónya Mihály, Balázs András, Szén Mihály, Molnár Kálmán lelkészek. Erdős Mihály, Máté Sándor énekvezérek.

A kereszturi kör kivánsága nem teljesült, hogy esperese a kereszturi gymnasiumban gondnoki tisztet nyerjen, mert ez a tiszt világi embereket illet.

A vasárnapi munkaszünet és a békenap kivánatos lenne s talán valaha meg is lesz.

A háromszéki kör ujból esperest választ. A kereszturihoz Lőrinczi István megerősíttetett. A főtanácsi bizottságba a jövő évre kiküldötte a főtanács Kozma Ferencz, Benkő Mihály, dr. Ferency Géza, Lőrinczy Dénes ny. altábornagy, Bedő Ferencz, Szentkirályi Ferencz, dr. Árkossy Gyula, Kisgyörgy Sándor, Józan Miklós egyháztanácsosokat rendes, Gyöngyössy Béla, Ürmösi Kálmán, Németh István tan. póttagoknak.

A főtanácsi tanácskozások gyorsan, jóhangulatban s a békesség szellemében folytak le. Csakugyan bebizonyult hogy a Dávid Ferencz lelke élt és uralkodott közöttünk.

Ugy legyen!

Jelenvolt.

Nightingale Florence.

Felolvasás a D. F. E. közgyülésén.

Rövid két hónappal ezelőtt feledhetetlen órákat töltöttünk e falak között, hitsorsosaink és barátaink társaságában, kik eljöttek távol hazájukból, velünk ünnepelni.

Az őszinte rokonszenv e megnyilatkozása hálára kötelez. Az az együttérzés, mely őket körünkbe vezette, indit minket arra, hogy a jelen órát egyik legnagyobb honfitársnőjük emlékének szenteljük!

Florence Nightingale, a krimi hősnő, a szenvedő emberiség e valóban jótevő angyala, Londonban, 1910. aug. 13.-ikán zárta le örök álomra szemeit, életének gyönyörü példáját szent örökül hagyva, minden idők minden asszonyának!

Hazája egyik legkiválóbb leányát síratja benne és az egész müvelt világ őszinte részvéttel osztozik a gyászban.

Jertek keresztény testvéreim, áldozzunk mi is halhatatlan emlékének, fonjuk meg mi is számára a szeretet, elismerés, hála és kegyelet hervadhatatlan koszoruját!

Egyik honfitársa elragadtatással mondja: „Florence Nightingale élő példa arra, hogy azok a legboldogabb emberek, a kik legbuzgóbban szolgálják embertársakat. A mennyire ember képes ő megközelitette a valódi keresztény nő ideálját!"

Életének minden vágya, saját szavai szerint „to do God' s work, Isten munkájának végzése" volt. Rendületlenül hitte, hogy a jövő élet e munkának folytatása lesz. Nem tudta a földöntuli létet Istenben való tétlen megnyugvásnak tekinteni.

Áldott jó lélek, örök tevékenység, e szavaid által felbátoritva szólok halhatatlan szellemedhez, jövel közénk ez órában, ihless, buzdits mutasd meg az utat melyen minden keresztény nőnek haladni kell, mi meg akarjuk ismerni gyönyörü példádat.

Florence Nightíngale régi unitárius, angol nemesi családok sarja volt. Anyai nagyapja William Smith a vallási szabadság lelkes hirdetője, unitáriusnak vallotta magát az országgyülés előtt, abban az időben, midőn még veszedelmes volt ilyen kijelentéseket tenni. Apja William Shore, ki anyja után vette föl a Nightingale nevet, vagyonos földbirtokos volt. Családjával együtt a telet mindig Itáliában töltötte. Ott született 1820-ban második leánya, ki hires szülővárossa után kapta a Florence nevet. Hazájukban Derbishire-ben egy szép kastély: Lea Hurst volt birtokuk. Itt élte boldog gyermekéveit Florence Nightingale. Már ekkor külömbözött kis kortársaitól. Bábui mindig a legjobb épségnek örvendtek és ha mégis valamelyiknek baja esett, képes volt ágyba fektetni és szerető gonddal ápolni. Alig hogy eszmélni kezdett, ösztönszerüleg nyilatkozott meg a gyermek lelkében a min-

den szenvedő iránti részvét. Megható volt az a szeretet, mivel az állatok iránt mindig viseltetett. 10 éves korában egy kutya életét mentette meg, meggyógyitva eltört lábát, egész szabályosan, sinek közé kötözve azt.

Anyja a vidék jótevő szelleme volt s a serdülő gyermekleány mindig kisérte, mikor szegényeket és betegeket ment látogatni.

Gondos, féltő szeretettel nevelték szülei, erősitve, növelve ifju lelkének, Isten adta tehetségeit. Felébredt benne a segitség ösztöne minden szenvedő iránt. Nemes szive, jóságos lelke sugallatára a szeretet nevében lépte át a korházak küszöbét. Először Anglia, majd Német, Francia és Olaszország korházait látogatta meg sorra.

Megérezve szent elhivatottságát, lemond minden világi gyönyörről és 1849-ben a Kaisenvexth-i ápolónői iskola lelkes növendéke lesz. Majd Párisban a St. Vincent de Paul szerzet nővérei között igyekszik elsajátítani az ápolás müvészetét. Megtérve hazájába egy női elmegyógyintézet vezetését vállalja. De Florence Nightingale ennél többre volt elhíva.

1854 tavaszán kitör a krimi háboru. A harctéri tudósitások kétségbe ejtik az angol népet, rémes hireket közölve a sebesültek nyomoruságos állapotáról és felteszik a kérdést, nincsenek-e köztünk önfeláldozó nők, kik vállalkoznának és képesek lennének ápolni a sebesülteket?

Miss Nihtingale az első, ki fölajánlja szolgálatait Herbert hadügyministernek. És nov. 5. ikén a Vectis hajóról egy bátor kis női társaság száll partra Scutariban: 37 önfeláldozó angol urí nő a Florence Nightingale vezetése alatt.

Az inkermani ütközetet követő napon érkeztek. A harctéren sebesülteket a Fekete tengeren át szállitották Scutariba, hól egy oriási tábori korházban immár 18. 000 szenvedő lélek vivta élet, halál harcát. Elképzelhető a kétségbeesés és fejetlenség, midőn még a kolera is megkezdte pusztitásait. A borzalmak e rémes tanyájára lépett be bátor elszántsággal a derék kis női csapat és égből alászálló angyalokként teremtettek rendet és tisztaságot, mintegy varázsütésre. Három honapi önfeláldozó munkájuk után a nagy sátorkorház egész mintaszerűleg és kényelmesen volt berendezve. Miss Nightingale főzö és mosókonyhát létesit, virraszt, kötöz, mütéteknél segit, bátorítva a csüggedőt, puszta jelenlétével erőt adva a gyengének.

Hány kialvó élet halálverejtékét törölték le gondos kezei hány haldakló végső gyötrelmeit tudia enyhíteni vigasztaló, szavával. És mind e szerencsétlen áldozatok utolsó lehelletükkel őt áldva szenderültek örök álomba.

Méltán irja róla a Times levelezője: „A nemzeti ösztön nem csalodótt, midőn őt küldte, mint téritőt a szenvedők közé és egy hősnőt nyert benne."

Florence Nightingale valódi hősnő volt. Csodás lényében férfiúi erő és női gyöngédség bámulatosan egyesült. A jellem tiszta határozottságát, az itélet bámulatos nyugalmával és az úrnő modorával egyesitette magában. Nagy tudása, bő tapasztalatai, gyakorlati jártassága és szervező képessége egyaránt segitették nehéz feladata teljesítésében.

De mindazok felett Istenbe vetett rendületlen hite adott erőt szent elhivatásához és szivét valódi krisztusi szeretet töltötte be, mely hosszútürő, kegyes és soha el nem fogy!

Ápoltjai rajongtak érte. Megható, hogyan ir róla egy beteg katona: „E nő megszólít a kit csak lehet, másoknak mosolyogva int, azonban van, aki ebben a szerencsében sem részesülhet, mert százával feküsznek egy teremben, de legalább megcsókolhatjuk reánk eső árnyékát s aztán boldogan hajtjuk le fejünket párnánkra."

Hogy mily valóban krisztusi munkát végeztek e nagy és nemes lelkü nők, legjobban mutatja egyikük azon kijelentése: „megfeledkeztünk teljesen arról, hogy tulajdonképpen létezünk."

Mi, kik oly sok drága percet pazarlunk el hiu élvek hajszolására, szinte képtelenek vagyunk e csodával határos önmegtagadást mégérteni.

Miss Nightingale áthajózott Balaklavába, az ottani korházban is rendet teremteni, de itt súlyos lázakat kapott. Állapota válságos, a Mindenható azonban megtartja életét. Még sok könny letörlése, sok seb bekötése vár reá.

A háboru bevégződött és Miss Nightingale szent missioját betöltve, incognito tér vissza hazájába. El akarja kerülni az ünnepeltetést, de nemzete hálája és lelkesedése határtalan.

Honfitársai félmilliós alapitványt ajánlanak fel neki, ebből ápolónői tanintézetet létesit, mely a Nightingale-home nevét viselve őrzi emlékét.

Victoria királyné, majd VII. Eduárd kitüntetésekkel halmozták el. 1907-ben megkapta az érdemkeresztet, melyet rajta kivül csak 19 legkiválóbb honfitársa bir.

A gondviselés 90 hosszú évig tartotta meg életét és Miss Nightingale sohasem hagyta abba áldásos működését.

Az angol Veres Kereszt-egylet benne tiszteli egyik első alapitóját és egész nyugat Európában nem épülhetett korház az ő meghallgattatása nélkül.

Élte utolsó éveiben a betegség szobája rabjává tette, de ő nem szünt meg minden humánus intézmény munkáját a legnagyobb érdeklődéssel követni.

1868-ban azt írja egy levelében, hogy Krimből való hazatérése óta, 12 hosszú év alatt, sohasem volt 10 percnyi szabad ideje és a sebesültek nagy halandóságáról beszélve hozzáteszi: „Ilyen munka végzése által az élet elveszti, — azaz jobban mondva megnyeri — értékét, mert valóban az örökkévalóság részévé válik.

Megismerve csodás élete történetét, érezzük, hogy ő hű lévén mindhalálig, inkább mint bárki, méltóvá lett az élet koronájának elnyerésére; betöltötte az írás szavait: Ugy fényeljék a ti világosságotok az emberek előtt, hogy lássák a ti jó cselekedeteiteket és dicsőítsék a ti mennyei Atyátokat. (Máté 5, 16.)

Miss Nightingale élte bő tapasztalatait irásban örökítette meg az utókor számára. Kivált két értékes műve van, egyik a kórházakról, másik a betegápolásról adja elé egy valódi szakértő tanácsait. Ezekben mondja: „Az ápolás valódi művészet s mint olyan, megköveteli az őszinte hódolatot és a gondos előkészületet épen úgy, mint a festészet és a szobrászat; de mennyivel jelentéktelenebb a holt vászon és a hideg márvány, mint az élő test, a lélek temploma? Az ápolás egyike a finom művészeteknek — ismételve mondom: a finom művészetek legelőkelőbbike."

S ez előkelő művészet a nők privilegiuma, ezért mondja Duchaussoy, az 1884 iki genfi internationális vörös-kereszt congressus francia delegattussa: „A jövő háboruk dicsősége felerészben az övék, — békében pedig a betegek körül kifejtett jótékonyság azon meder, melybe az emancipationális törekvések összefolynak."

Még egy pár szót a Florence Nightigale unitárius voltáról. Annak született és ifjuságában apja oldalán hű látogatója volt az unitárius templomoknak. Krimi kiküldetésekor majdnem akadállyá lett unitárius volta. Majd sok vitára adott okott az a kérdés, hogy későbbi életében melyik felekezethez tartozott. Egy 1873-ban megjelent cikke vallásos nézeteinek teljesen és mindig a mieinkkel egyező voltáról tesz tanuságot. Ime gyönyörű hitvallása: Isten lénye tökéletes Igazság és tökéletes Szeretet, s ez isteni Tökéletesség szolgál alapul úgy földi kötelességeinknek, mint földöntúli reményeinknek.

Valaki egyszer megkérdezte egy jó barátját, hogy Miss Nightingale melyik felekezethez tartozik. A válasz egyszerű volt, ahhoz, a melyiknek ritka ember lehet tagjává: a jó Samaritánusok felekezetéhez.

A londoni uj St. Thomas korház nagy termében, egy kis szobor egyszerű ápolónői ruhában ábrázolja Florence Nighlingale-t, kezében éjjeli lámpást tart. Mikor éj borult a tábori korházra s nemcsak a betegek, de a terhes napi munkában kifáradt

ápolónők is álomra hajtották fejüket, akkor gyújtotta meg lámpását Florence Nightigale és őrködő angyalként járta be a nagy sátor-kórház minden setét zúgát.

Hálás honfitársai általánosan a lady with the lamp, a lámpás nő néven beszéltek róla és e gondolat ihlette Longfellow-t gyönyörű verse megírásánál. Ime prózában a dr. Farkas László fordításában: Nézd a nyomor házában a homálynak egyetlen derengő fényeként, mint vándorol teremről teremre egy nő.

És mintha üdvözülésről álmodnának a néma szenvedők, a sötét falon átvonuló árnyéka felé fordulnak, hogy azt megcsókolhassák.

Anglia történetében azon időből csak őt dicsőitik s róla szól az ének, s kis lámpéjának fénye világítja meg ama multnak sötét csarnokát.

E nő lámpájával a nép nagy történetében ott lesz örökké, mint a jónak nemes mintaképe s mint a női nemnek hőse.

Florence Nightingale valóban tökéletes eszményképe a nőnek, ki a szeretet lámpájával kezében bevilágít minden zugot, szíve melegével, lelke fényével eloszlatva sötétséget, borut, szenvedést.

Sokan vannak az elhivatottak, de kevesen a választottak. Keveseknek adatik meg, megközelíteni őt, kinek nagy szíve az egész szenvedő emberiséget átölelte, de minden nő annak a kicsiny körnek a hova a Mindenható rendelte, őrködő, jótevő angyala lehet, az önfeláldozó szeretet fényes lámpájával kezében.

Keresztény nők, gyujtsuk meg mindnyájan lámpáinkat a Florence Nightingale soha ki nem alvó lámpájának lángjával!

Engel Ella.

Dr. György János levele.

Az oktoberi Unitárius Főtanács tárgyalta dr. György. János urnak a kérését, hogy alkalmaztassák elvei megvalósitására. Ötön szólottak a kérdéshez egy lelkész és négy világi. Az E. Főtanács egyhangulag kimondotta hogy mivel dr. György János elvei, vallási egyházi és társadalmi fölfogásunkkal, gyakorlatainkkal és törvényeinkkel nagy mértékben ellenkeznek, azoknak hirdetésére helyet nem ad, dr. György Jánost nem alkalmazza.

Dr. Gy. J. a tárgyaláson személyesen jelen volt, s ott szert zett tapasztalatai alapján irta lapunk szerkesztőjéhez, mint voldékánjához, a következő levelet.

Kolozsvár, 1901. okt. 31.

Igen Tisztelt Főjegyző Úr!

Egyházunk főtanácsának tételeim és alkalmaztatásom ügyében ma hozott egyhangu hatarozata oly tanulságokkal gazdagított, melyeknek a hatása alatt erkölcsi kötelességemnek érzem kijelenteni hogy Főjegyző Úr iránt tanusitott magatartásom és érzületem bizalmatlansága főképpen egyházközönségünk jellemének téves ismeretén alapult.

Saját meggyőződésem igazáról ugyanis oly rendithetlenül meg vagyok győződve, hogy hasonló meggyőződés teljes hiányát egy egész nagy testület majd minden tagjában elképzelnem még a kétségtelen tények daczára is fölötte nehéz.

S miután gondolkozási módomnak ennyire sajátosan egyéni jellegéről csak ez alkalommal volt alkalmam megdönthetetlen bizonyosságot szereznem: eddig az igazságosnál nagyobb tért engedtem olyan föltevéseknek, mintha Főjegyző Urat velem szemben előttem érthetetlen személyes okok inditották volna elzárkozó állásfoglalásra.

Habár nem is ily mértékben, de hasonló nyilatkozattal minden volt kartársamnak tartozom. S noha a tények, melyek ideálisabb itéletemet egyházi közönségünk jellemét illetőleg meghazudtolják, fölötte fájdalmasak nekem: mégis örömmel ragadom meg az alkalmat, hog bocsánatot kérjek tévedésen alapult esetleges sértésemért s régi szivességeit hálásan köszönjem.

Isten segitsen mindannyiunkat ügyünk igazához méltóan.

Tisztelettel:

György János.

Ez a levél olyan elégtételt nyújt a volt dékánnak és a theologiai tanároknak, a melyen megnyughatunk, csak azt sajnálhatjuk hogy György J. afia oly későre jött rá a valóra. Pedig sejthette volna vele szemben éveken át tanusított eljárásainkból és a nyilvánosság előtti hallgatásunkból, hogy tévedés volt bennünk ellenséget látni.

Az „Unitárius Egyház"-tól elvárjuk, hogy, ha ellenünk minden nyílt és titkos támadást kiadott, ezt a levelet is adja ki.

Egyházi beszéd.

— Dr. Carpenter beszéde Kolozsvárt aug. 21-én angol istentiszteleten. —

Én azért születtem és azért jöttem e világra, hogy tanubizonyságot tegyek az igazságról. (János 18 r. 37 r.)

Bárki is volt a IV. evangelium irója, a kereszténységről oly magyarázatot ad, melynek rendkivüli fontossága nem tagad-

ható. Arra igyekezett, hogy a melyek két nemzedékkel a mester halála után az ő személyéhez tapadtak, képzeleti formába öntse, és megmutassa, hogy az ige, amely testté lett, hogy élt és hogy munkálkodott emberi formájában. Ő leirja az egyszülött fiut, aki az atyjától jött, hogy a galileai tanitó megalázott sorsát viselje. Mindazokat a gondolatokat és érzelmeket, amelyeket a názáreti prófétáról hallott, élénken festett szinekbe öltözteti. Neki tulajdonitja a legnagyobbszerü tehetségeket, felruházza páratlanul álló hatalommal, a természet munkái és az emberi szivek fölött urrá teszi. Nem lehet csodálkozni tehát, hogy amikor az utolsó nagy eseményt rajzolja le, amikor Pilátust és Jézust, ez örökös két ellentétet, szembe állitja egymással, amikor rámutat a látottra, és nem látottra, a testre és lélekre, a földi hadseregek urára és a lelkek pásztorára, a világ zsarnokára és a világ megszabaditójára, a Krisztust mindig az „igazság tanuja" gyanánt tünteti föl. Lehet-e nagyobbszerü, elhivása, föladata öntudatos léleknek annál, hogy tanubizonyságot tegyen az igazságról. Hogy megtanítson másokat látni, ismerni, megérteni és szeretni azt, ami van. Képzelhető-e fölségesebb, jótékonyabb és állandóbb szerep ennél az egész világegyetemben?

A tánítvány föladata, hogy megértse, amennyire csak lehetséges, táplálja magában és fölmutassa mások előtt ezt a tanubizonyságot. Hogy ezt állandóan és szakadatlanul minden ellenséges körülménnyel szemben is az igazság szolgálatára és az élet föleltevenitésére forditsa, ez az állandó föladata az egyháznak.

A kereszténység oly korán szétbomlott apró felekezetekre, hogy az igazság tanujáról nagyon eltérő vélemények formálódtak s a történelem lapjain sok elszomoritó följegyzést látunk azokról a kegyetlen kisérletekről, melyekkel az egyformaságot akarták kierőszakolni a tüz és kard segitségével. Amint a különböző országokban a kereszténység elterjedt, megszámlálhatatlan imaházakból, templomokból és más helyekről hangzott az ima az Isten fiához, aki a szűz méhéből jött a világra. Elválhatatlannak tartják az *egy* emberi lélektől. De azt mondják, hogy olyan titkos tehetségeket tartott fenn magának — a mindenhatóságot és mindentudást — hogy az emberi életnek minden viszonylatában megtalálja a maga helyét és szerepét, t. i. lehet csecsemő, ki az anyai keblet nem nélkülözheti, a többi hasonló fiukkal játszó gyermekmesterséget tanuló ifju s végül aztán a világmegváltó utjára indul el. Ez után következik az az óra, amikor az atya kijelenti, hogy ő az a fiu, akiben neki kedve telik. Oly nagy hatalma van, hogy a természet fölött uralkodik és külső jelekben meg tudja mutatni, mennyire fölötte áll a természet

törvényeinek. Lelki ereje által hatalmat tud gyakorolni más lelkek fölött s a bünök megbocsátásában égi erővel rendelkezik. Miután bizonyságot tett arról, hogy vérét az emberek bünének megbocsátásáért ontotta s miután kijelentette, hogy vissza fog térni, hogy megitélje a világot, a sulyos kereszt vitelével elégtételt szolgáltatott, a halálból való feltámadásával a sötétség és pokol lakói fölött diadalmat nyert, megvetette alapját az örökös papi hivatalnak, mint az isteni kegyelem eszközének az egyházban. Végül fölment a mennybe, hogy Isten jobbján elfoglalja helyét és ismét magára öltse azt az örökké tartó fényességet, amelyet az emberek iránti szeretetből félre tett volt.

Ez egy csodálatos elbeszélés és majdnem tizenkilencszáz esztendőn keresztül ez foglalta el az emberek szivét. A kereszténység hosszu tapasztalata megszentesitette. A legkitünőbb festészet és művészet feldolgozta, a festészet és a zene kezet fogott, hogy dicsőitse. Befolyással volt arra, hogy a népek indulatát ellenőrizze és mérsékelje, vagy ha szükség volt, harcra tüzelje. A közönséges embereket ez vezette utjukon, ez kötötte össze a föld népét és az uralkodót. Ez lelkesitette a martirt, vigasztalta a beteget, erősitette a gyengét s lelki bátorságot öntött a haldoklóba. Mindezekkel szemben csak azt az egy kérdést kell föltennünk *igaz-e?*

Nem vizsgálom ezuttal, hogy hitünk legelső könyveiben van-e erről szó, avval sem foglalkozom, hogy milyen uton jutottak be a hittételek közé. Mi azért gyültünk össze e terembe ma estve, hogy megismerjünk egy hősies életet és abból megértsük a legnemesebb tiltakozást. Mi akik Nagybritániában vagy az amerikai Egyesült Államokban élvezzük azt a szabadságot, melyért Atyáink vérzettek és meghaltak nagyon nehezen tudjuk elképzelni azt a fájdalmat és küzdelmet, mellyel szemben állottak, a mig lassan-lassan rájöttek arra, hogy ezer, sőt több esztendő tanusága nem megbizható s hogy a mire az egyház támaszkodott, csak félrevezetés és ámitás volt.

Milyen lelki küzdelemmel, milyen remegéssel és könyhullással szánta rá magát Luther arra, hogy a szabadság felé vezető 1-ső lépést megtegye. Midőn pályája végéről visszatekintett arra a hosszu, nehéz küzdelemre, megvallotta, hogyha látta volna mily veszedelmekkel és nehézségekkel fog találkozni utjában, soha sem lett volna bátorsága, hozzáfognia.

Midőn e város szülöttje, Dávid Ferenc elment Wittenbergbe tanulni, akkor már tul voltak az első akadályokon a reformació vezetői. A nagy szakitás Rómával már keresztül volt vive, az évszázadokon át szerzett hatalom meg volt törve s Luther már kezdette mondogatni: eddig és ne tovább. Arra a magaslat

nem tudott fölemelkedni, hogy az eltérő véleményeket megtürje s megvizsgálja, hogy mi igazság foglaltatik azokban.

De a Dávid Ferenc lelke nem maradhatott nyugodt és tétlen ott, a hol Luther szerette volna megállitani. Kezébe vette a szentirást s ennek utmutatása szerint járván el, a sacramentumokról szóló tant, amit a nagy reformator oly erélyesen hirdetett Marburgban, nem tudta elfogadni s ezzel át lépett a Kálvin követői közé. Azután, amint tudva van, a Blondrata hatása alatt eljutott az Isten egy személyüségének magasztos elvéhez, ahoz, aki mindenek fölött, mindenek által és mindenekben van, aki teremtője a világnak, aki Atya, segitő, lelkesitő, biró és megváltója minden léleknek.

Jézus maga is ehez a nagy társasághoz tartozott. Ő nyitotta meg az utat, ő mutatta meg az ösvényt, melyen az égiek társaságába lehet jutni. Ide mindenki beléphetik, bármennyire meglegyen terhelve a bűn sulyával, aki bizalommal és alázattal fordul az atyához irgalomért.

Itt volt a vallás igazi alapja. A fiuságnak abban a szellemében, melyet Jézus megvalósitott, minden ember az lesz az igéret szerint, ami Jézus a valóságban volt. E szerint a kereszténység átalakul hatalmas lelki szellemi testvériséggé, a mely átölelheti az egész földet, áthatolhat egyik világból a másikba s átölelheti, egybefoglalhatja a rokonlelkeket minden rangtól, tehetségtől és hatalomtól eltekintve, igy valósitván meg az atya akaratát minden környezetben.

Kétségtelen, hogy a tudomány haladása az emberiség történetére új fényt deritett s mi most a bibliát egészen más szemmel látjuk. De az a látás, mely szerint Jézus látott, nem avulhat el s ha változott is, csak azért, hogy annél jobban kiterjedjen és messzebb hasson a szerint, amint a világegyetem tágul a mi szemeink előtt. Ilyen módon az Atya szeretete is áthat az időnek és a térnek minden méretén.

Ime ez az, amiről nekünk is tanuságot kell tennünk. A martirság kora lejárt, de mi gyakran abba a hibába esünk, hogy miután a lelkiismeret jogai biztositva vannak, az oceánok országaiban és a nyugat hatalmas birodalmaiban most már nem szükség s nem is kötelességünk hű és lelkiismeretes tanuságot tenni az igazság mellett.

Őszinte örömmel ismerjük el azt az igazságot, amely mindegyik egyházban és felekezetben él, mi megbámuljuk a jellem szép vonásait az emberi szükségek enyhitésére tett nemes szolgálatot, a kegyesség és hit munkáit, melyek a keresztény élet más formáit vonzóvá teszik előttünk.

Ezek után azt kérdezzük, miért kellene makacson ragaszkodni olyan nézethez, melyikről magunk is elismerjük, hogy né-

mileg téves és hiányos s miért zárkózzunk el a keresztény befolyás tágosabb mezejétől.

Nem fenyeget-e az a veszedelem, hogy saját lelkünket tesszük szegényebbé, ha elzárkózunk a tágosabb körben való érintkezéstől és ha elszakadunk a kereszténység azon lelki életétől, amely ha csak ebben az egy esetben is, ellenünk van?

Minket régóta fenyeget a kisértés, mert a nemzeti érzület s más ehez hasonló sok olyan véleményt erőszakolnak reánk, melyeknek gyakran nehéz ellenállani. De az, aki Jézusnak hűséges tanitványa, minden ilyen kérdésre határozott feletet adhat. Előtte először is az a kérdés áll: igaz-e? Ha némely tantételek el is vettetnek, ha az egyházak össze is omlanak, mindig és mindenütt a való kell, hogy a legfontosabb legyen. Ennél is többet kell mondanunk: ha maga az evangelium elveszne s ha nem kinálkozna több örömhir az emberek számára, de bebizonyosodik, hogy illusióban ringattuk maguukat, hazugsággal tápláltuk lelkünket, ránk nézve sokkal jobb felismerni a tényt és aztán ha kell, kivonulnunk a sötétségbe, laknunk a magányban, sőt még a csapással és szomorusággal szemben is megtartjuk a mi sértetlenségünket és bizonyságot tennünk az igazság mellett.

A mult idők hősi nagy emlékei közepett szálljon meg minket a Dávid Ferenc szelleme és mindazoké, akik a lelkiismeret miatt szenvedtek, maradjon velünk, erősitse meggyőződésünket, segitsen kisérleteinkben és adjon sikert minden hű munkában. S amint a minden idők és minden országok nagy martir serege után haladunk, áthatva kivívott igazságaik és kifejtett lelki bátorságuk által, tanuljuk meg a kitartást és szilárdságot s mindig foglalatoskodjunk az Ur dolgával, mert akik az ur szerint élnek és munkálkodnak, nem élnek hiába.

EGYHÁZ ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

Szép családias ünnepély keretében történt meg Theologiai Intézetünkben a dékán változás nov. 3-án. A régi dékán dr. Boros György tanár ur egy nagyon szép beszédben vett bucsut az ifjuságtól, melyet 30 éven keresztül mint dékán a vezetett. Fájt hallanunk búcsu szavait nak, k i annyira össze volt nőve szivünkkel, de megvigasztalt az a tudat, hogy e bucsu szavak csak mint dékánnak bucsu szavai, de mint tanár ezután is köztünk marad, velünk lesz és tanit. Az uj dékán Csifó Salamon tanár ur szintén szép beszéd keretében foglalta el a dékáni széket, rámutatva a dékán és ifjuság közti viszonyára s kérte az ifjuságot, hogy

legyenek veie szemben ösztntek, igazságosak mint eddig, mert csakis igy lehet egyöntetű munkát kifejteni s igy tudunk egyházunk haladásán igazán munkálni.

Az ifjuság érzését és szeretetét Marosi Márton IV. th. felügyelő tolmácsolta irántuk, kérve őket, hogy vezessenek ezután is, minket azzal a szeretettel és buzgósággal, melyet eddig éreztettek velünk. Végül megköszönve dr. Boros volt dekán úr irántuk tanusított eddigi szeretetét az ünnepély, mely a theol. tanári kar, dr. Gál Kelemen igazgató és az egész ifjuság jelen volt, véget ért. *L i.*

Bizalommal megküldöttük a Dávid Ferencz Egylet könyvét olvasóink közül többeknek. Reméljük, hogy bizalmunkban nem fogunk csalatkozni. A könyv árát (3 kor.) tisztelettel kérjük.

Aranylakodalom. Ezüsthaju öreg székely pár aranylakodalmát tartotta október 30-án, vasárnap Háromszék megyében, Nagyajtán. Idősb *Péterfi* Dávidot és nejét, mint édes szülőket, templomba vezette Péterfi Tamás, ismert nevü székely iró. Ferenc József unitárius püspök táviratban küldötte főpásztori áldását az ünneplőknek, melyet Kiss Sándor lelkész olvasott fel:

„Aranylakodalmukra fogadják az én főpásztori áldásomat. Magam is e hóban ünnepeltem meg boldogan töltött 50 éves házasságom évfordulóját. Tudom, érzem mily hálával tartozom Istennek e nagy kegyelméért, bizonyára hasonló öröm tölti el keblöket s áldó ima száll ajkaikról Istenhez. Legyen ez meghallgatva és szálljon vissza, megáldva, életökre, hogy még sokáig örvendhessenek, segitve gyermekeiktől, kiket felneveltek.

Ferencz József,
unitárius püspök."

A főpásztori áldás után Kiss Sándor esperes szép beszédben üdvözölte az öregeket házasságuk 50-ik évfordulója alkalmából. Az ország távoli és közeli részéből több táviratot küldöttek, melyek közül, fölemlitjük: Péterfi Dénes kolozsvári unitárius esperes, Magyar Földmivelő szerk. Budapest, „Péterfi asztal" Budapest stb. üdvözletét. A szegény sorban élő öreg székely szülőket ünnepi örömükben mi is szivből üdvözöljük.

Az egylet pénztárába a f. évi október hó 15-től november 24-ig rendes tagsági dijat fizettek: Berde Károlyné, László Gyula, Dr. Mikó Imre Kolozsvár 910-re, Pálfi Márton 909—910-re, Gr. Vass Ottilia 910-re, Zsigmond Lőrincz Budapest 918-re, Kozma Pál Kolozs 911-re, Ehrenwerth Ignáczné 909—910-re, Gyöngyössy Lajos Zilah 912-re, Zsigmond Ferenc Sinfalva Albert Lőrinc Bölön, Árkossy Béla Selyembánya 910-re.

Előfizetői dijat fizettek: Weress József Kolozsvár 910-re, Ürmösi Kálmán 909, 910-re, Gábor Mihály Alsójára és László Domokosné Kolozsvár 910-re.

A felsőfehérköri fiókegylet pénztárába fizettek: Varga Dénes Felsőrákos 909-re, Unitárius Egyházközség Felsőrákos 906-ra Pál Sándor Barót 905—906-ra.

A kereszturköri fiókegylet pénztárába fizettek: Zöld Mariska Magyarandrásfalva 911-re, Kovács Sándorné Zilah, Bakó Lázárné Ujszékely, Máté Juliska Enlaka, Gálfalvi Sámuel, Barabás Lajos, Szentmártoni Kálmán Székelykeresztur, Derzsi Gábor Kissolymos 910-re, Pap Mózes, Péter Lajos Székelykeresztur 908—910-re, Deák Miklós Szentmihály 908—910-re, Gálfalvi János Gagy 908—909-re. Dr. Elekes Dénes Székelykeresztur 906—910-re.

Az aranyos-tordaköri fiókegylet pénztárába fizettek: Özv. Solymosi Miklósné. Lőrinczy Dénes Torda 910-re, Nagy Dénes Alsójára 909—910-re, Unitárius Egyházközség Alsójára 910-re, Ádámossy

Gábor, Tanka Béla Kövend 906—910-re, Biró Lajos Várfalva 907—908-ra, Csongvay Dénes Bágyon, Unitárius Egyházközség Kövend 911-re. Létay Máté Aranyosrákos 907—910-re, Borbély Máténé Torda 909—910-re, Dr. Borbély Samu 909-re, Bardoc László, Ifj. Bardoc Ferenc 910-re, Dr. Balogh György 909—910-re, Derzsi Domokos 907—908-ra, Fodor Domokos, Fekete Ferenc 910-re, Gál Pál, Gál Pálné 909 910-re, Horváthy Józsefné 910-re, Kleinhempel Samuné 909—910-re, Dr. Lőrinczy Ákos, Nagy Balázs, Székely Dénesné 910-re, Sófalvi Sándor 907,— 908-ra, Székely Sándor, Tóth Olivérné, Varga Dénesné, Pap Domokos, Major Sándor, Dr. Pál Gáborné, Törös János, Unitárius Egyházközség Torda 910-re.

Az egylet perselyébe ajándékozott Árkossy Béla Selmeczbánya 4 K-t. Fogadja az egylet köszönetét.

Kolozsvár, 1910. november 24-én.

Gálfi Lőrincz
pénztárnok.

A „D. F. E." aranyostordai fiókköre október 16-án szépen sikerült felolvasó ünnepélyt rendezett Kövenden. Délután 3 órakor az unit. templomban ünnepélyes istentisztelet tartatott. A szép számu közönség áhitattal hallgatta Balázs András sinfalvi lelkész szivből jövő, közvetlen, kedves imáját. Dr. Szathmári Miklós szindi lelkész a tudomány és hit egymáshoz való viszonyáról tartott érdekes, derék egyh. beszédet. Biró Lajos várfalvi lelkész Dávid F.-ről értekezett. Bár nem ismeretlen előttünk a nagy reformátor élete, mégis élénk figyelemmel hallgattuk, mint valami uj dolgot. Igaz, mert szép styusával, jó előadásával valóban megjelenitette közöttünk apostolunk szellemét s ez tartotta fogva a lelkeket. Gál Ilonka k. a. és Keresztesi Dénes papnövendék szavalataikkal gyönyörködtették a közönséget. Veress Piroska k. a. három énekszámmal szerzett minnyájunknak örömet és élvezetet. Ünnepély után Lőrinczi Dénes esperes, egyleti alelnök inditványára azon üdvös határozat hozatott, hogy a jövőben évenként két gyülés, egy tavaszi és egy őszi ünnepély tartassék.

Házasság. Novemher 26-án lépett házassági frigyre dr. Gyergyai Árpád kolozsvári orvos Engel Lili kisasszonnyal. Az egyházi szertartást Ferencz József püspök ur adta az ifju párra, kikkel két régi, erős unitárius családot füztek egybe hymen láncszemei. A Gyergyaiak Kolozsvárt régi erős unitáriusok, a menyasszony dédanyja a hires kolozsvári pap, Szász Mózes leánya volt. Kivánunk a kedves párnak tartós boldogságot.

Kozma Gyula budapesti polg. iskolai igazgató elhunyt november 11-én 58 éves korában. A kitünő férfi halálhire megdöbbentett mindnyájunkat, mert oly erős munkás férfiut nem tud nélkülözni sem az egyház, sem az iskola. A budapesti Dávid F. Egyletnek alelnöke volt, a tankönyv irodalomban kitünő nevet szerzett. Áldásos munkásságát leginkább érezte az intézet, a melyet vezetett.

Köszönetnyilvanitás. *Feminger* Henrik brassói lakós néhai neje: Gálfalvi Zsuzsánna emlékezetére a Brassói Unitárius Egyháznak egy zöld plüss himzett urasztali teritőt ajándékozott mintegy 200 korona értékben. A kegyes áldozatkész adakozónak becses adományáért ugy a magam, mint egyházközségem hálás köszönetét nyilvánitom.

Brassóban, 1910. október hó 14-én.

Veress György,
unitárius lelkész.

Uj esperes. A háromszéki kör november 25-én tartott közgyülésén József Lajos Kilyén-sepsiszentgyörgyi lelkészt választotta esperessé. A választást az E. K. Tanács tudomásul vette. Üdvözöljük legifjabb esperesünket és kivánunk munkájára áldást és sikert.

Lőrinczi Dénes altábornagy a kereszkör gondnoka a kereszturi gymnasiumnál levő alapitványát (2000 kor.) ujabban 500 koronával gyarapitotta. A székely ifjak hálája legyen jutalma a nemes adománynak.

I. KÖLTEMÉNYEK.

	Lap. sz.
Téli estén. (Tarcsafalvi Albert.)	7.
Hóban az utcán. (Berde Mária)	8.
A tordai hasadékban. (Pap Domokos.)	33.
Két dal. (Tarcsafalvi Albert.)	59.
Feltámadott. (Tarcsafalvi Albert.)	80.
Imádság. (Berde Mária.)	81.
Dícsőités. (József János.)	87.
Dávid Ferenc emléke. (Kádár Lajos.)	124.
Hir. (Szász Dénes.)	125.
Ünnep előtt. (Tarcsafalvi Albert.)	135.
Merengés. (Berde Mária.)	206.
Uram. (Berde Mária.)	206.

II. VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS TÁRGYU KÖZLEMÉNYEK.

A szerkesztő asztaláról. .. 2, 21, 57, 77, 97, 117, 133, 153,	202.
Uj évi szózat. (Tarcsafalvi Albert.)	1.
Az unitárizmus és jótékonyság. (Bencédi Pál.)	9.
Szózat a unitáriusokhoz. (P. Horváth Kálmán.)	27.
Egy kételkedő imája. (B.)	33.
Már késő. (Deák Miklós.)	66.
Ifj. Hadházy József. (Kiss Ernő.	70.
Ima. (Csifó Salamon.)	82.
Aki hinni tud, nem remeg. (Árkosi Tamás)	84.
Fekete Károly emlékezete. (Úrmösi K.)	118.
Szabadelvű vallásos törekvések Magyarországon. (Dr. Boros Gy.)	169.
Magyar és külföldi jótékony vallásos nők Uniója	181.
St. John Károly philadelphiai lelkész beszéde	203.
Sándor János beszéde a Dávid Ferencz Egylet ünnepén D. F. E. ifjusági köre nevében	211.
Egyházi beszéd dr. Carpenter Estlin	256.

III. ÉLETRAJZOK ÉS TÖRTÉNELMEK.

Déva dicsősége. (dr. Boros György.)	6.
Raffay Irma. (Percelné Kozma Flóra.)	13.
Kovács József, Barabás István.)	29.
Torda. (Lőrinczi Dénes.)	60.
Létay Domokos. (G. L.)	63.
A fogarasi egyházközség életéből. (Árkosi Tamás.)	64.
A kolozsvári varga	85.

Régi dolgok. (Balázs András.) ..... 90.
Dr. Gálffy Endre. (dr. G. J.) ..... 99.
Nagy Lajos (dr. Gál Kelemen ..... 127.
Déva vára. (Szinte Gábor.) ..... 154.
Raffay Domokos ..... 183.
A Dávid Ferencz-emlék zsinat ..... 186.
Kirándulás a dévai emlékünnepélyre. (Fekete Sándor.) .... 207.
Pákey Lajos. (dr. Boros György.) ..... 220.
Huidekoper G. Erzsébet. (Kiss Sándor.) ..... 35.
A vallás és közoktatási minisztérség. ..... 38.
Dávid Ferenc zsinati emlékünnep ..... 39.
Virág Sándor szomoru históriája (Demeter Dénes.) ..... 40.
Unitáriusok a külföldön. (Kiss Sándor.) ..... 43.
Imádság. (kezdő.) ..... 44.
Nőkről a nőknek. (Árkossy Lajosné.) ..... 102.
A budapesti Dávid Ferenc Egyletből. (Ujvári László) .... 106.
Protestáns est Pozsonyban. (Hiradó.) ..... 109.
Unitárius tanári gyűlés. (U. J.) ..... 111.
Egy levél. (Árkosi Tamás.) ..... 112.
Egy kálönös látogató. (Fanghné Gyujtó Izabella.) ..... 137.
Válasz egy hirre. (Vári Domokos.) ..... 141.
Külföldi unitáriusok munkája. (Kiss Sándor.) ..... 142.
A budapesti Dávid Ferencz Egylet. (R. L.) ..... 144.
A Brassóban épitendő unitárius templomra felhivás adakozásra ..... 145.
Kriza János 100 éves születési évfordulója. (Kovács Lajos 147.
Nightingále Florence. ..... 251.

VEGYESTARTALMU KÖZLEMÉNYEK.

Egyleti élet és munkásság. ..... 16. 47. 71. 114.
Egyházi és iskolai mozgalmak. 17. 49. 70. 93 115. 130. 148. 199. 113. 231. 260.
A Nyikó völgyében. (Székely Jenő.) ..... 11.
Dávid Ferenc Emlék-szobra. (Simó János.) ..... 28.
Nyilt levél egy unitárius atyámfiához. (Mózes Mihály.) .. 34.
Protestáns Unió a Tudás és Szeretet hirdetésére. (Ujvári L.) 87.
Brassótól Pozsonyig. ..... 92.
A Dávid Ferenc Egyletből. (Ürmösi Miklós.) ..... 122.
A Füzesgyarmati unitáriusok toronyépitési mozgalma (Kiss. S.) 126.
A Dávid Ferencz Emlékzsinat ..... 129.
A szabadkereszténység és vallási haladás világkongressusa. (Kiss Sándor.) 162
Külföldi unitáriusok nálunk. (dr. Boros Gy.) ..... 169.
A Dávid Ferenc ünnep irodalma. ..... 175.
Az első magyar unitárius ..... 177.

A Dávid Ferenc zsinat vendégei ..... 179.
Az ifjuság Dávid Ferencért. ..... 180.
Magyar és külföldi vallásos nők Uniója. ..... 181.
Dávid Ferenc Egylet díszünnepe. ..... 181.
Franciaországi valllásos mozgalmak ..... 184.
A dévai emléktábla felirata. ..... 185.
A Dávid Ferenc Egylet diszgyülése ..... 188.
A nagy zsinat után. (Bencédi Pál.) ..... 197.
Bizalmas levelezés. ..... 212.
Irodalom. ..... 212.
Püspökünk arany menyegzője. ..... 222.
A berlini vallás ügyi kongressus. ..... 224.
A Dávid Ferenc zsinat visszhangja. ..... 225.
Dr. Carpinter levele. ..... 226.
Hogyan védekezzünk a kolera ellen. (Fekete Sándor.) .... 226.
Egy tengeri fürdő Angliában. (Morvai.) ..... 227.
Adakozás a bordosi templomra. ..... 229.
Nyilvános köszönet. ..... 231.
Dr. György János levele. ..... 255.

UNITÁRIUS PÜSPÖKSÉG KÖNYVTÁRA KOLOZSVÁR

M. Á. V. ERDÉLYI FŐ- ÉS MELLÉKVONALAINAK MENETRENDJE.

Az összes vég- és csatlakozó állomások kimutatásával. Érvényes 1910. május 1-től

I	Gy. 700	Sz. 820	Sz 540	Gy. 935	ind	Budapest k. p. u.	érk.	Sz. 720	Gy. 730	Sz. 640	Gy. 955
	Sz. 520	„ 834	„ 718	„ 626	érk\ind	Kolozsvár	ind.\érk.	„ 606	„ 1031	„ 640	„ 106
	„ 540	„ 906	„ 832	„ 646	ind		érk.	„ 510	„ 959	„ 609	Sz 1256
	„ 701	„ 1028	„ 1017	„ 800	érk	Ar.-Gyéres A)	ind.	„ 344	„ 837	„ 437	„ 1146
	„ 733	„ 1057	„ 1057	„ 821	érk	Kocsárd B)	ind.	„ 307	„ 808	„ 405	„ 1119
	„ 832	„ 1201	„ 1232	„ 858	érk\ind	Tövis	ind.\érk.	„ 157	„ 725	„ 307	„ 1029
	„ 844	„ 1230	„ 133	„ 905				„ 132	„ 711	„ 222	„ 1000
	„ 915	„ 101	„ 208	„ 928	érk	Küküllőszög C)	ind.	„ 101	„ 650	„ 153	„ 930
	„ 1006	„ 157	„ 308	„ 1009	érk	Kis-Kapus D)	ind.	„ 1212	„ 616	„ 1257	„ 843
	„ 1135	„ 337	„ 447	„ 1112	érk	Segesvár E)	ind.	„ 1040	„ 515	„ 1136	„ 713
	„ —	„ 403	„ 527	„ 1131	érk	Héjasfalva	ind.	„ 1008	„ 454	„ 1111	—
	„ —	„ 753	„ 856	„ 219	érk	Brassó F)	ind.	„ 636	„ 220	„ 740	—
II	Gy. 700	Sz. 800	Gy. 200	Sz 930	ind	Budapest k. p u.	érk.	Sz. 610	Gy. 115	Sz. 725	Gy. 955
	„ 1212	„ 329	„ 654	„ 602	érk\ind	Arad	ind.\érk.	„ 930	„ 818	„ 1125	„ 416
	„ 1221	„ 404	„ 704	„ 632				„ 850	„ 808	„ 1050	„ 403
	„ 309	„ 902	„ 1015	„ 1052	érk	Piski α)	ind.	„ 412	„ 455	„ 615	„ 1255
	„ 406	„ 1032	„ 1122	„ 1217	érk	Alvincz β)	ind.	„ 248	„ 350	„ 448	„ 1142
	„ 427	„ 1053	„ 1135	„ 1237	érk	Gy.-Fehérvár γ)	ind.	„ 230	„ 337	„ 429	„ 1121
	„ 451	„ 1131	„ 1157	„ 110	érk	Tövis	ind.	„ 200	„ 315	„ 355	„ 1057
A.	Sz. 813	V. 1032	V. 716	Sz 1036	ind	Ar.-gyéres	érk.	Sz. 420	V. 955	V. 250	Sz. 818
	„ 835	„ 1054	„ 738	„ 1058	érk	Torda	ind.	„ 400	„ 935	„ 230	„ 758
B.	V. 204	Sz. 904	Sz 438	Sz. 840	ind	Kocsárd	érk.	Sz. 805	Sz 1020	Sz. 758	Sz. 106
	„ 241	„ 941	„ 513	„ 917	érk	M.-Ludas B[1])	ind.	„ 728	„ 943	„ 721	„ 1229
	„ 356	„ 1055	„ 630	„ 1030	érk\ind	M.-Vásárhely	ind.\érk.	„ 610	„ 823	„ 602	„ 1110
	„ 408	V. 1110	V. 642	—				—	„ 808	„ 550	„ 1100
	„ 511	„ 1213	„ 745	—	érk	Szász-Régen	ind.	—	„ 705	„ 449	„ 958
	„ 608	„ 111	„ 842	—	érk	Déda	ind.	—	„ 610	„ 356	„ 904
B[1]	V. 405	—	—	—	ind	M.-Ludas	érk.	Sz. 713	—	—	—
	„ 919	—	646	—	érk	Sajó-Magyarós	ind.	Sz. 127	„ 455	—	—
	„ 1016	—	743	—	érk	Beszterce	ind.	„ 1240	400	—	—
C.	V. 236	Sz 1021	V. 235	—	ind	Küküllőszeg	érk.	V. 917	Sz. 155	V. 605	—
	„ 815	„ 335	„ 825	—	érk	Parajd	ind.	„ 410	„ 900	„ 1240	—
D.	Sz. 224	Sz 1019	T. 522	V. 650	ind	Kis-Kapus	érk.	V. 918	T. 252	Sz 601	Sz. 1233
	„ 355	„ 1155	„ 725	„ 856	érk	Nagy-Szeben D[1])	ind.	„ 726	„ 100	„ 430	„ 1110
	812	V. 548	—	—	érk	Fogaras	ind	Sz. 333	—	—	V. 442
D[1]	V. 521	V. 145	V. 831	V. 730	ind	Nagy-Szeben	érk.	V. 700	V. 322	V. 1009	V. 128
	„ 557	„ 221	„ 913	804	érk	N.-Disznód	ind.	„ 627	„ 248	„ 935	„ 1251
E.	V. 455	V. 1124	730	—	ind	Segesvár	érk.	V. 702	V. 442	V. 945	—
	„ 526	„ 1154	800	—	érk	Héjasfalva	ind.	„ 634	„ 413	„ 916	—
	„ 725	„ 155	952	—	érk	Sz.-Udvarhely	ind.	„ 454	„ 230	„ 730	—
F.	Sz. 540	Sz. 803	V. 251	Sz. 617	ind	Brassó F[1])	érk.	Sz. 740	Sz. 1141	V. 529	Sz 855
	„ 658	„ 920	„ 408	„ 734	érk	S-Szt-György F[2]	ind.	„ 620	„ 1021	„ 409	„ 735
	„ 817	„ 1125	„ 558	—	érk	Kovászna	ind.	„ 501	„ 818	„ 242	—
	„ 1033	„ 140	„ 833	—	érk	Bereczk	ind.	„ 250	„ 600	„ 1215	—
F[1]	V. 610	V. 927	V. 248	V. 1011	ind	Brassó	érk.	V. 730	V. 120	V. 727	V. 934
	„ 738	„ 1053	„ 413	„ 1133	érk	Zernest	ind.	„ 610	„ 1200	„ 615	817
F[2]	Sz. 423	Sz. 708	Sz. 933	Sz. 744	ind	S-Szt.-György	érk.	Sz 354	Sz 725	Sz 605	Sz. 1006
	„ 644	„ 920	„ 1145	„ 1000	érk	Máréfalva	ind.	„ 145	„ 517	„ 355	„ 755
	„ 830	„	„ 122	—	érk	Gy.-Szt. Miklós	ind.	—	„ 341	„	„ 621
α	Sz. 610	V. 1155	V. 402	V. 1127	ind	Piski α[1])	érk.	V. 425	Sz 1035	V. 236	Sz. 820
	„ 1006	„ 353	„ 755	„ 420	érk	Petrosény	ind.	„ 1201	„ 715	T. 1054	T. 505
	T. 1157	„ 601	„ 924	„ 623	érk	Lupény	ind.	„ 1033	„ 540	„ 848	„ 301
α[1]	T. 620	V. 1135	T. 425	V. 1122	ind	Piski	érk.	V. 405	T. 1025	V. 250	T. 810
	„ 722	„ 1232	„ 527	„ 1219	érk	V.-Hunyad	ind.	„ 349	„ 923	„ 154	„ 708
β	Sz. 234	V. 740	Sz. 421	—	ind	Alvincz	érk.	Sz 700	Sz 1122	V. 858	—
	„ 640	„ 1224	„ 821	—	érk	N.-Szeben	ind.	„ 305	„ 743	„ 350	—
γ	V. 437	V. 940	T. 436	—	ind	Gyulafehérvár	érk.	V. 723	T. 1103	V. 614	—
	„ 733	„ 1232	„ 747	—	érk	Zalathna	ind.	„ 455	„ 820	„ 343	—

SPIRITUAL GAMBLING.

THE temper which prompts a man in matters theological to deter his antagonist from a given course of thought by holding before him the terrible consequences of unbelief if certain doctrines should turn out to be true, will show itself from time to time until the controversies which feed it shall have received their ultimate solution. That it should show itself at the present time, when blows dealt on traditional opinions, as such, fall thick and fast, is not at all surprising; but we should scarcely have looked for it in a journal which, although not among the sprightliest and most entertaining, has seldom failed to place before its readers solid and wholesome food, and which has been marked for a long series of years by its candid assertion of the right to examine all disputed questions with the single reference not to consequences but to truth.

This has been especially the case in its dealings with the New Testament Scriptures. The idea that any one should be deterred from examining them as he would examine any other book, because the consequences of reaching a wrong conclusion may be fatal, has been dismissed as ridiculous. It has asserted that neither pre-possession nor authority should be suffered to influence our estimate of the evidence on which our judgment must rest. It has asserted the incompetence of the Anglican communion "to say that a doctrine or

a fact is true because it forms part of their teaching, because it has come down to them from antiquity, and because to deny it is sin." It has dealt summarily with Paley's notion that traditional Christianity rests on the veritable testimony of twelve independent witnesses, whose teaching and attestations are preserved to us in four genuine narratives, written by the authors whose names they bear. The remarkable common element which runs through three of these narratives constitutes, we have been told, "a resemblance too peculiar to be the result of accident, and *impossible* to reconcile with the theory that the writers were independent of each other." The reader was left in no doubt of the author's meaning. He was asked to say what he would think if in two or more accounts of the same events he were "to read the same incidents told in the same language" and "related in words which, down to unusual and remarkable terms of expression, were exactly the same."

"Suppose, for instance, the description of a battle: If we were to find but a single paragraph in which two out of three correspondents agreed verbally, we should regard it as a very strange coincidence. If all three agreed verbally, we should feel certain it was more than accident. If throughout their letters there was a recurring series of such passages, no doubt would be left in the mind of anyone that either the three correspondents had seen each other's letters, or that each had before him some common narrative which he had incorporated in his own account; . . . . and were the writers themselves, with their closest friends and companions, to swear that there had been no intercommunication and no story pre-existing of which they had made use, and that each had written *bona fide* from his own original observation, an English jury would sooner believe the whole party perjured than persuade themselves that so extraordinary a coincidence should have occurred."

These remarks were applied directly to the Synoptic Gospels,—the conclusion being that, as these phenomena were manifested by those documents, we have in them, so far as they are thus identical, not three narratives, but one narrative, and that, too, a narrative written by neither of the so-called Synoptic Evangelists, but existing before them as common material on which they worked, unless indeed we suppose that they met and drew up their history together. These facts alone, it was asserted, furnished a full justification for examining these alleged independent narratives as we would examine any other human compositions; and the whole point of the writer was that all were bound to satisfy themselves on the subject by a keen and rigid scrutiny, no matter what might be the consequences.

It is scarcely necessary to say that this writer is the historian whose name appeared on the cover of Fraser's Magazine as the Editor, until the appearance of the number for September 1874, in which the Rev. Malcolm MacColl comes forward to counteract, neutralise, or destroy the effect of the method and counsels of Mr Froude. It is not, of course, pretended that magazines or journals generally should profess the infallibility which prevents a paper like the *Times* from admitting that it has made or can make a mistake; but if there is to be a change of method or principle in the conduct of a review, it would be well to avow it. If this avowal had been made in the case of Fraser's Magazine, when Mr Froude's name ceased to appear on the cover, we could have said nothing. As it is, we have simply to note the fact that the journal has been used in order to deter men from walking on the road in which, according to Mr Froude, it is our duty to walk.

Mr MacColl's subject is the anonymous work on Supernatural Religion, of which the *Dublin Review* has promised to furnish, some day or other, a refutation which shall show its egregious ignorance and thorough

worthlessness.* Such refutation as Mr MacColl can produce he honestly produces at once. He further admits that the author's mind "appears to be not more distinguished by a sincere love of truth than by (what is perhaps even more rare) a conscientious thorough-going logic which" generally "faces boldly . . . the conclusions, whatever they may be—to which his premises inevitably lead." His object is to show "the vulnerable points, and even fatal fissures, in the reasoning by means of which the author arrives at his conclusions." This he is perfectly justified in attempting: but he prefaces his criticism with an alternative, the legitimacy of which is rather assumed than proved. "Of any Christianity which is not dogmatic, history," Mr MacColl tells us, "knows nothing. The morality of the Gospel divorced from its dogmas may be admirable and beautiful; but it is not Christianity in any

* The author of this work assuredly needs no defence from me; nor should I have felt called upon here to take notice of the criticisms with which Dr Lightfoot has chosen to begin his assault upon that work in the *Contemporary Review*. Dr Lightfoot may in subsequent papers have something important to say on the main arguments and strong points of the book; and if this should be the case, we shall be bound to listen to him attentively, and to examine his reasoning with impartiality. But the course which he has taken lies open to grave objection, in the interests of the belief which he seeks to support. If the author of *Supernatural Religion* be in any way a formidable antagonist—if his arguments respecting the evidential value of miracles have any cogency—if the genuineness of the fourth gospel or of the other three be a point of any importance, then assuredly these questions should be grappled with at once. Whether of the two writers Dr Lightfoot be, or be not, the more punctiliously accurate scholar, is, for those who are really in earnest in the controversy, of little consequence or none. Nor does it show any wisdom to be unduly impressed by imputations of defective scholarship made by one theologian against another, inasmuch as in any given case it is at the least possible that the point alleged may turn out to be an open question, and possible also that the assailant himself may be proved to be in the wrong. That this may be so in Dr Lightfoot's case is probably not unlikely, if we may judge from Mr Fennell's very able and dispassionate letter in the *Examiner* for December 19, 1874. Probably, unprejudiced readers will think that Dr Lightfoot's objections and criticisms have been effectually disposed of by the author of *Supernatural Religion* himself in the *Fortnightly Review* for January 1875.

real sense." He therefore cordially agrees with the writer of *Supernatural Religion* "in reprobating the abortive efforts of many among us to whittle away the characteristic dogmas of Christianity, one by one, and yet retain the withered husk as a religion capable of influencing human conduct. Christianity is a divine revelation undiscoverable by human reason, though not necessarily on that account unreasonable; or it is a pernicious superstition. Its founder is very God, miraculously born, miraculously restored to life after undergoing a literal death, miraculously living for evermore in a world unseen and spiritual, and in that case no dogma of Christianity is antecedently improbable . . . . or Christ is not what the creed of Christendom has always represented him; in which case Christianity is an imposture, and no arguments derived from the beauty of its moral precepts can justify us in upholding it for a single hour."

Mr MacColl enters parenthetically a gentle protest against the phrase *Ecclesiastical Christianity*, used by the author of Supernatural Religion, "as if there were a Christianity which is not ecclesiastical;" but from all who, in historical criticism, look only for truth, the string of alternatives put forth by Mr MacColl calls for the strongest and most emphatic condemnation. Here we have, ranged against each other, an array of tremendous and appalling conditions, which, if we allow ourselves to be impressed by either set, must affect the precision of our scrutiny and the impartiality of our judgment. If Mr MacColl had contented himself with dichotomy, there would have been no need to gainsay him. Not much is gained or lost by asserting that Christianity either is a divine revelation or it is not, that its founder is very God or he is not; but it is quite another thing to propound the dilemma that it is either a divine revelation or a pernicious imposture,—still less defensible is it to parade this dilemma in the sight of people whose minds are likely to be stimulated

by it, not to examine into facts, but to forecast the terrible results which may follow the rejection of the utterances of God himself,—in other words, to indulge in the vice of spiritual gambling, a vice to which mankind has shown itself prone in almost all ages and all lands. That Mr MacColl has not resorted to the most offensive forms of this time-honoured manœuvre, we gladly acknowledge; but he shows himself an apt disciple in that unwholesome school in which Bishop Butler stands pre-eminent, when he leads people to enter on the inquiry with the wish to find that Christianity is a divine revelation rather than the wish to discover its imposture. The fact is that the two wishes are equally out of place, and equally wrong. It is a mere question of fact, and it is unjudicial to wish the facts to be anything but what they are. If it be asserted that the alleged dogmas of Christianity are undiscoverable by human reason, the fact that they are thus undiscoverable must be capable of proof; but it is also obvious that the fact can neither be completely established nor thoroughly disproved except through an examination of all the religious and philosophical systems of the world past or present. At once then we are launched on a vast historical inquiry; and the question is whether we are to enter upon it in a spirit of feverish apprehension lest we should find ourselves in an abyss of torment if, when we come to die, we have not reached the right conclusion, or in the quiet temper which feels that so long as we search honestly we must be obeying the law of the God of truth. If the former be meant, we should be told so openly, and then the advice given would assume some such form as this: "You are beings endowed with a rational mind, capable of sifting and weighing evidence, and prompted by a natural desire to sift and weigh it which is intensified by the importance of the subjects demanding attention. The matter which most demands your attention is your religion. The society calling itself the Christian Church comes before you

with certain doctrines and certain books. It is your business to find out whether these books are genuine and these doctrines true; but remember that both alike tell you of a divine revelation sanctioned by astounding marvels as well as by fearful penalties for those who reject it, and terrible will be the lot of the human soul which, when its course on earth is done, finds that it has refused to believe the words of God himself. Still it is your bounden duty to satisfy yourself by the exercise of your reason, and you are further responsible for the path in which your reason guides you."

Except in the case of the few brave minds which cannot be scared from looking all alternatives and dilemmas boldly in the face, such talk as this is a virtual shutting of the door to all inquiry. Among the vast majority of men the gambling instinct will, under such conditions, assert itself and carry everything before it. Even if the Supernatural Revelation may not in fact have been given, still it will do them no harm to believe that it has been given. If, on the other hand, it has been given, they will by their acceptance have avoided giving offence to a Being who may condemn them to endless misery if they refuse to believe it. Such men, it is clear, will never think at all. Whether the religion which may thus be produced and grow up in them will have any substantive value, is another question.

As we have no intention of gambling after this fashion, we approach the issue of fact. Is it true that history knows nothing of any Christianity which is not dogmatic? Assuredly such an assertion as this is not to be taken for granted on the mere word of Mr MacColl or of any one else. Is it, further, quite certain that dogmatic Christianity is all of one kind, and that if, say, in the first century, or the first half of the first century, we find dogmas in a moral or religious system which is called Christian, these dogmas at once establish the identity of that religion with the religion of Hildebrand or Calvin, Luther or Loyola? When, again, did

Christianity, in any shape or form, begin? Was it fairly instituted when the twelve, we are told, were sent forth by Jesus to go and preach repentance and remission of sins among the lost sheep of the house of Israel? Was it in existence when after the Resurrection they received from him, as it is said, a larger commission? If so, had the dogmas then been promulgated which Mr MacColl deems essential to traditional Christianity? By his own admission, the only book which gives anything like a connected history of the Christian society for perhaps a generation after the Crucifixion, is the Acts of the Apostles. It would surely be no hard task to schedule the doctrines contained in that book; but if this were done in the words of the book without curtailment, modification, or addition, would the picture be altogether satisfactory to Mr MacColl or to Archbishop Manning? Can it be asserted that the terms in which Jesus is spoken of throughout that book propound his divinity in the sense in which it is defined by the Nicene Council? But we may go further. Mr MacColl reprobates the abortive efforts made by many to whittle away the characteristic dogmas of Christianity, one by one, and yet retain the withered husk as a religion capable of influencing human conduct. Does he find these characteristic dogmas in the Epistle of St James, assuredly one of the oldest documents (whether genuine or not) belonging to the Christian Church? Here we have the morality of the gospel, we need not say divorced from, but apart from the dogmas which are now identified with Christianity; are we to say then that, though the epistle may be admirable and beautiful, it is not Christian in any real sense? To be sure, if we regard the morality of this writer, whoever he may have been, as "withered husk," we come very near to the straw to which this epistle was likened by Luther; but unquestionably the writer imagined himself to be putting forth a system of religion capable of influencing human conduct; and it is altogether more

open to us to say that it is this religion which has done all the good ever achieved in Christendom, than it is for Mr MacColl to put forth alternatives which are unnecessary and, it may be, immoral. In short, so long as the epistle bearing the name of James exists, and so long as it is allowed by the orthodox to be a genuine portion of the New Testament canon, so long must it be admitted that a Christianity without dogmatism (in Mr MacColl's sense of the word) is known to history.

We come to the next alternative. Christianity is a Divine Revelation undiscoverable by human reason, or it is a pernicious superstition. The propositions may be taken separately. If it should turn out that Christianity, in whatever form, is a pernicious superstition, we shall be sorry for it; but the conclusion does not follow if the first question be answered in the negative. That question is strictly and wholly a question of fact. The doctrines of Christianity are undiscoverable by human reason, or they may be discovered by it. It is obviously impossible to answer this question except by scheduling the doctrines and then comparing them with the doctrines of all the religious systems which the world has seen. The task may be Herculean, but it is one which Mr MacColl is bound to have gone through before asserting his negative.

The first part of the anonymous work on Supernatural Religion is a very able argument in disproof of the positions maintained on the subject of miracles by writers like Mr Mozley and Archbishop Trench. This position confines them, he contends, within a vicious circle. The Divine Founder of Christianity performs the miracles which attest the truth of his teaching, and these miracles in their turn prove his divinity, while at the same time other miracles betray only their origin from the father of lies, and are wrought in support of the kingdom of evil. Further, he contends that whether in the Old Testament or in the New the appeal is always made from miracles to reason. If the

miracles are wrought in support of any doctrine which, in Mr Mozley's words, "is contrary to our moral nature or to a fundamental principle of religion," they are to be unhesitatingly rejected; but the act of rejection is the act of the mind, in other words, of reason, and thus the so-called support of revelation by miracles becomes superfluous.

But whatever may be its ability, the argument is scarcely needed; or, rather, the orthodox citadel may perhaps be best assailed by challenging them to produce the doctrines of Christianity which are undiscoverable by human reason. If among them we reckon the notion of a Paradise, of a Fall, of a Flood, and a new peopling of the earth, all these are found in the traditions of Aryan and Semitic tribes alike. If we look to the personal history of the Founder of Christianity, we find a series of incidents related of scores of Hindu and Greek heroes or deities. If we refer to the Crucifixion and Resurrection, we may find in Bunsen's volumes on "God in History" a list of murdered and risen gods, each of whom, like Jesus, is born at the winter solstice, and wins his victory after the vernal equinox. In the same volumes the reader will see quoted a passage from the rune-song of Odin, which sets forth the advanced eucharistic doctrine of later Christendom. The god "offers himself to himself on that tree of which no man knows from what root it springs,"—almost the very words of many a Christian hymn in glorification of the mysterious and life-giving cross. If we regard the idea of Mediation, we find it in the Persian Mithras as clearly as in that of the second person of the Christian Trinity; nor can it be said that the doctrine of a future life is more distinctive of Christendom than it was of the religious system of the ancient Land of the Nile. All this has, of course, been said again and again; but it must be repeated with obstinate pertinacity, so long as writers who proclaim themselves the defenders of Christianity

continue to assert the essential difference of things which are in their nature identical. The plan is a very old one, and we should be sorry to say that it has of late years been adopted by any with a definite consciousness of its unsoundness; but we cannot shut our eyes to the inconsistencies in which such writers have found themselves involved on the subject whether of doctrines or of miracles. Among these inconsistencies those of the late Dean Milman are strangely prominent. In his opinion there was an essential and unmistakeable difference between the miracles recorded in the gospels and all other miracles whatsoever; and yet he could lay special stress on the fact that on the mind of the time these miracles produced no permanent impression whatever. Wonder after wonder is noted by the Virgin Mother, as by others, who are said to have witnessed them, and by her, as well as by them, all seem in a few weeks or a few days to have been forgotten. The truth is that, just as the dogmas of Christendom are found elsewhere, so the miracles struck no new chord and roused no new sensation; and thus we come to the conclusion that Christianity is not a Divine Revelation of doctrines undiscoverable by human reason, although it by no means follows that this negative answer justifies a negation of the fact of Divine Revelation. The question turns on the meaning of the name, and that meaning may perhaps best be found in the term "Education of the World."

We thus see at once the absurdity of the alternative that, if Christianity be not a revelation of the kind required by Mr MacColl, it must be a pernicious superstition. What if Christianity be one of the phases through which the Great Teacher is leading the human mind onwards to fresh measures of knowledge and goodness?* What if the many forms which Christianity

* This is, in fact, admitted by Butler, when he asserts that *natural* religion was the product of a divine revelation. Looking to this statement, we can be under no doubt as to the sense in which the term Revelation was used by Butler in some parts of his work. Mr MacColl seems to have altogether forgotten this most important admission.

has assumed be simply the necessary results of certain ideas and notions, the entry of which into the mind of man was, from the conditions in which he found himself, inevitable? Is not this precisely the language which all sensible and sober-minded men, even amongst orthodox Christians, use in reference to Buddhism or Mahometanism, or even Brahmanism? Is it thought a wise or a temperate thing to stigmatise any of these systems absolutely as pernicious superstitions? Must not our judgment be formed by an estimate of the aggregate good or harm which they may have done in the world? To say that Mahometanism has made Arabs worse than it found them, that Brahmanism from the first did nothing but corrupt the Hindu mind, that Gautama Buddha in his protest against Brahmanic ceremonialism conferred no boon on the millions who embraced his faith, is simply to utter falsehoods which all but the narrowest and most ignorant of the so-called orthodox would acknowledge to be monstrous. Every one of these systems has done a certain amount of good, some of them have done a large amount of good. The same may be said of Christianity; and the remark applies to all these systems, without reference to their alleged supernatural origin. The good (or the harm), done by each is simply a question of fact, and in each case probably the judicial historian will allow that the good far outweighs the harm. How will the question be affected, if we admit that each was ushered in by a solemn array of miracles and wonders?

Still more invidious (the word is forced on us) is Mr MacColl's effort to involve his readers in a maze which shall bring them to the conclusion that Jesus Christ must be either Almighty God, all wise, all powerful, and all good, or an impostor and a knave. If there be mischief in all gambling, in this kind of gambling there is something inexpressibly shocking. The case with which we are dealing is much as follows. A man appears in Judea, who sets his face against the

popular religion. He charges it with heartless formalism, and its professors with deliberate insincerity: he proclaims the universal fatherhood of God, and he invites all who are weary and heavy-laden to take refuge in His love. He insists on the paramount need of a voluntary obedience to His law, and of a complete conformity of the will of man to the will of his Maker. With this Heavenly Father of all mankind he asserts himself to be in a direct relation; but he has not less claimed a direct relation between Him and the children of Adam. He may, however, have used language which in its mystic enthusiasm might be capable of indefinite expansion of meaning. After a short public ministry, during which according to one account or set of accounts the common people heard him gladly, he falls a victim to the bigotry of the ecclesiastical rulers; and in course of time, (it is impossible to say how soon), there gathers round his person a theology, the main features of which are marvellously like the features of other theological systems. What possible justification or excuse can we have for calling this man a knave, because some centuries later those who called themselves his followers saw in him the Only Begotten Son, existing from all eternity with God, and of one substance with the Almighty Father? Mr MacColl is perfectly well aware that no such claim can be found in the Synoptic gospels, or can even be drawn from them except by inferences absurdly strained. He knows also that, if he betakes himself to the fourth gospel, he is at once confronted with the question of the age and authenticity of that gospel; and to parade that gospel before us as a reason for propounding an alternative as unnecessary as it is horrible, is simply to throw dust in our faces. The very words used by Mr MacColl that the founder of Christianity is very God, miraculously born, miraculously restored to life after undergoing a literal death, miraculously living for evermore in a world unseen, may be applied to Adonis,

Osiris, Baldur, Memnon, to say nothing of a host of other deities. It is to this issue that the self-styled orthodox champions are more and more forcing the controversy. If they have any reason to dread the result, the responsibility of so driving it on lies on themselves; and I can but repeat here the question which I have already put in my remarks on Dr Farrar's Life of Christ.* I have there quoted a striking passage from Mr Mahaffy, which alone would be sufficient to disprove the assertion that Christianity consists of a series of doctrines undiscoverable by human reason, unless we choose to affirm that the religion of the ancient Egyptians was also a revelation of doctrines similarly undiscoverable. In fact they are the same doctrines, and precisely the same incidents are found in the story of their virgin-born, crucified, and risen god, who is their judge of departed souls. On what principle, as I have already asked, are we to say that in this case, and in every other, these incidents are all false, but that in the case of Jesus they are all true? We may affirm this, if we please; but the affirmation will be as much an assumption as the hypothesis of the Ptolemaic system that the sun revolved round the earth. If it should be discovered that the assertion in the one case is worth no more than it is in the other, and if mischief result from the discovery, the burden must lie on those who have insisted on driving the question to a false issue.

If I have spoken of Dr MacColl's dilemmas and alternatives as specimens of spiritual gambling, I have admitted that with him the gambling has not assumed its most offensive form. Bishop Butler is a greater offender; but an examination of the difference between him and Mr MacColl only shows how hopelessly the spiritual gamblers are at variance with one another. Throughout Mr MacColl's paper his supreme effort is to drive his readers into the orthodox belief (that is,

* Page 29.

his own belief), on the ground that nature leaves them, and must leave them, in perpetual darkness, and that on all subjects connected with God and the relations of men with God it has nothing whatever to say. The statements are of vital importance. Mr MacColl, having quoted a passage in which the author of "Supernatural Religion," speaking of the beneficent government of God as exhibited in the universe, and in the world around us, lays stress on the duty of a reverent conformity with his laws as so exhibited, exclaims, "Admirable advice! But how does it square with the argument against supernatural religion? It is simply inconsistent with it, for it is an appeal to faith, not to reason; to revelation not to nature. Of such a being as the author here describes, reason apart from faith and nature apart from revelation tell us nothing at all. When I look abroad upon the face of nature and of human society, I behold traces innumerable of what looks exceedingly like caprice or malice" (of course, on the part of the Maker of the Universe,—otherwise the words would have no meaning). "I see fools in command of empires, and riches and honours heaped on those who least deserve them. I see virtue clad in rags and festering with sores, while vice is arrayed in purple and fine linen, and fares sumptuously every day. I see wretches who have proved themselves a curse to mankind, suffered to flourish and prosper, and allowed to die peacefully on their pillows; while, on the other hand, men eminently qualified in mind and disposition to benefit their race, are hurried out of life in the midst of their usefulness by a whiff of cold wind, or the stumble of a horse, or the folly of a tipsy engine driver. . . . Nor is it any answer to reply that all this is because men disobey the wise laws of the creator. For it is not those who disobey who are always punished. The innocent constantly suffer for the guilty, while the latter go unpunished and not unfrequently rewarded."

Whether this be a true picture of the world generally, we need not now trouble ourselves to inquire. The point to be noted is this, that religion supernaturally revealed is, according to Mr MacColl, in direct antagonism with all the conclusions to be drawn from a scrutiny of the natural world, that the latter can tell us nothing of a righteous and loving God, and therefore that natural religion is a misnomer, or a title for a conception which has no existence. With this position the whole argument of Butler's Analogy is in entire contradiction. We may take our choice, but we cannot maintain both; and if we abandon Butler's ground, it becomes absurd, and even monstrous, to say that the difficulties in the way of accepting Christianity are difficulties of the same kind as those which meet us in the way of natural religion, and that nature would lead us to look for that system of divine government by rewards and punishments (the latter being endless), which in point of fact we find revealed. Mr MacColl's argument, put briefly, is, that Nature points only to the existence of a very mighty, very wise, but very malicious and capricious demon. In short, his view of the Cosmos is precisely that which Mr J. S. Mill has put forth in the Essays which have been published since his death. But the argument of Butler is that essentially the same system is set before us by natural and by revealed religion; and if it be not this, it is simply nothing. If it be not true that "the beginnings of a righteous administration may beyond all question be found in nature;" if it be not true that these beginnings "show that the Author of nature is not indifferent to virtue and vice—so that were a man, laying aside the proper proof of religion, to determine from *the course of nature* only whether it were most probable that the righteous or the wicked would have the advantage in a future life, there can be no doubt but that he would determine the probability to be that the former would;" if it be not true that "the *course of nature*

furnishes us with a real practical proof of the obligations of religion;"—then Butler has absolutely no ground to stand upon, and every copy of his "Analogy" becomes simply so many pounds or ounces avoirdupois of rubbish. The very solemnity of his appeal to the atheist or the doubter lies in this: Christianity is to him not a contradiction of natural religion, as it is to Mr MacColl, but "a republication" of it. "It instructs mankind in the moral system of the world. . . . And, which is very material, it teaches natural religion in its genuine simplicity."* All that it does further is to acquaint us "with some relations we stand in, which could not otherwise have been known"†—these being the relations definitely drawn out in the Nicene Creed, or in other symbols of the Church.

Thus far, the point (and it is one of vital importance) which we have to note is that the general view taken by Mr MacColl is absolutely irreconcileable with the conclusions which Butler employs as the indispensable foundation of his whole argument from analogy. We cannot, however, stop here. Nature, Butler argues, affixes penalties, physical or moral, or both, to the commission of certain acts, or to persistence in certain courses of conduct, and that too without reference to the knowledge or the ignorance of the offender. Knowledge will not enable him to steer clear of the consequences; ignorance will not be taken as a plea barring or even mitigating punishment. There is every reason, he argues, for holding that the same law holds good in the spiritual world. "If Christ be indeed the Mediator between God and man—*i.e.*, if Christianity be true; if he be indeed our Lord, our Saviour, and our God, no one can say what may follow, not only the obstinate, but the careless disregard to him in those high relations. Nay, no one can say what may follow such disregard, even in the way of natural consequence."

Throughout, there is not the slightest ambiguity in

* "Analogy," Part II., ch. i., § 1. † Ibid, Part II., ch. i., § 2.

Butler's argument. We see precisely what he is driving at; and this conclusion is a direct appeal to that which must be termed the "gambling" spirit in mankind. We may assume (indeed, Mr MacColl would allow) that Christianity includes the several churches and sects of Christendom, except perhaps Unitarians. If so, it follows that the system of all these Churches and sects must be at bottom the same. All insist on belief in Jesus Christ as God, all set forth the same warnings and sanctions against unbelief or wrong belief. But Latin Christendom has a summary and more merciful way of dealing with both. It denounces unbelief and wrong belief as sins—the former, and possibly also the latter, as deadly sin. It forbids to its members the exercise of reason on matters belonging strictly to faith. It assures them of its power to carry them safely through all dangers, and to bring them finally to the haven of eternal rest and love. Examination is unnecessary; indeed, to enter upon it is wantonly to risk our salvation; for if the work be cut short by an accident at a point which falls short of the necessary degree of Christian faith, eternal damnation must be the consequence. With Butler all this is changed. He is addressing persons who, in his belief, have come to wrong conclusions, or who, refusing to come to any conclusion at all, declare themselves neutral. In either case he holds over them "the terrors of the Lord." "Christianity," he asserts, "being supposed either true or credible, it is unspeakable irreverence, and really the most presumptuous rashness, to treat it as a light matter. It can never justly be esteemed of little consequence till it be positively proved false. Nor do I know a higher and more important obligation which we are under than that of *examining most seriously* into the evidence of it, supposing its credibility, and of embracing it, upon supposition of its truth."

Now, it is clear that examination is impossible for

those who have never heard of the subject to be examined, and who are never brought within reach of the evidence. For Englishmen—perhaps for Europeans generally—he might say that it is so brought, and that all that is needed may be found within the boards of the New Testament; but it is not the case with the vast majority of all mankind. For *Christianity* in the passage just quoted, *Buddhism*, *Brahmanism*, or *Mahometanism* might be substituted in the streets of Nankin, the bazaars of Benares, and the mosques of Mecca; and the same terrors—in other words, the same appeal to the gambling spirit of man—may be made there to those who hesitate to accept the system of Gautama, the theology of the Puranas, or the Suras of the Prophet of Medina. The absurdity of this is, however, less monstrous than the course which Butler recommends to his real or supposed opponents. For them, the first and foremost duty is that of *serious examination of the evidence* on which rests the fabric of traditional or ecclesiastical Christianity—in other words, it is their business and their duty to ascertain what changes the system or religion called Christianity may have undergone since the time of its institution. They have to determine, further, when and how it was instituted. They must obtain an accurate knowledge of the actual aims and desires of the founder. In order to do this, they must scrutinise the narratives which profess to tell the story of his life: they must see whether they are written by the writers whose names they bear—whether they are independent narratives—whether the narrators, from their associations and their education generally, are to be regarded as trustworthy witnesses—whether their reports are generally consistent, and whether they are borne out by other evidence, so far as it may have come down to us. They must further determine how far the ideas entertained of this founder by his followers have been modified in course of time in the way of exaggeration or in any other di-

rection. They are to enter on this examination with absolute conscientiousness, not in the least questioning the goodness or justice or love of God ; for the examiner in question might reply that really the subject had for him nothing to do with those divine qualities, but was concerned wholly with historical facts, with the authorship and the credibility of the gospels, and with the growth of that which is called Christian theology.

Let us imagine the examination begun and carried out by one who starts with thorough orthodoxy, but with a determination to be guided strictly by the evidence, and to give his judgment in accordance with the truth of facts, so far as it is possible to ascertain them. Let us imagine him slowly and unwillingly driven to the conclusion that the gospels were not written by the writers whose names they bear; that the synoptic gospels are not, as a whole, three independent narratives, but that they were either drawn up by a conclave of writers who, having met together, agreed to use the same words, or else were derived from some document common to the three, but written we know not by whom, or where, or when; moreover, that these alleged histories are the work of men who had little or no idea of the value of evidence—men whose associations deprived them of the power of weighing it, and to whom the idea of miracle carried with it no notion of anything extraordinary — men who were familiar with the idea of evil spirits to whom they ascribed all the phenomena of lunacy—men who held themselves fully acquainted with the gradations of the angelic hierarchy and the functions of all the classes of demons; that there is no reason for supposing that any narrative of the ministry of Jesus was put together for some thirty years or more after the crucifixion, and that the fourth gospel was composed very much later ; that this fourth gospel gives an account of his ministry which it is impossible to reconcile with that of the synoptics ; that the portrait of Jesus here given corresponds in very

few indeed of its features with the picture drawn of him in the other gospels; that, so far as we may see, the ideas entertained of Jesus in the third or fourth century were not entertained of him in the first; that in the generation which immediately followed his death, and in which one or two of his personal disciples are said to have been most prominent, we find a Christianity almost wholly free from dogmatism (as in the epistle bearing the name of James), and that the dogmatism contained in it is extremely different from that of the Nicene Council; that the great change in the position of some of the Christian disciples of the first century was wrought by Paul of Tarsus, and that in the writings attributed even to him we find a theology differing widely from that which generally passes for the ordinary creed of Christendom; that when we come to look into the matter of the gospels, we find a large number of serious inconsistencies and contradictions, that the story of the nativity and early years of Jesus as narrated in the third gospel cannot be reconciled with the story told in the first, and that the general framework of the narrative, in the miraculous conception and incarnation, in the nativity and visit of the Magi, in the lives of demoniacs or the raising of the dead, in the crucifixion, resurrection, and ascension, is much the same as that which is found in the legends of the gods of many other countries besides Judea.

All these are conclusions reached by the supposed orthodox inquirer, after ample study and grave deliberation, on common matters of fact. Taken together, they may be fairly said to constitute the serious examination which Butler regards as the most important obligation incumbent on any or all of us. And yet, what is the result? It has been undertaken earnestly and reverently; it has been carried on patiently; it has been completed slowly, perhaps, and reluctantly. The conclusion is, that in the four gospels we have not four independent narratives mutually supporting each other,

but two distinct narratives which are practically in complete contradiction; that not one of the gospels was written by the person whose name it bears; that the name of the writer of the document which the synoptic evangelists used in common is unknown; that we know no more of the time when that document was composed; that of Jesus himself we know only enough to be sure that the picture drawn of him in the fourth gospel is not a true picture; and that the twelve independent witnesses who are supposed to establish the truth of traditional Christianity vanish into thin air. All these, it must be repeated, are answers to questions of fact. With morality and the conduct of life they have, it would seem, no concern. Yet they have brought the orthodox examiner to a standing-ground which makes it impossible for him to profess the Christianity whether of Bishop Butler or of Mr MacColl; and, according to the author of the "Analogy," he has incurred the most terrible of moral or spiritual penalties because he has honestly carried out the injunctions which bade him examine seriously the evidences of Christianity. From the *intellectual* conclusions reached on purely historical questions never-ending damnation may follow, so Butler seems to tell us, as naturally as gout and other diseases may follow from persistence in debauchery. Assuredly Butler never meant this. He honestly thought that he had fairly examined the evidence himself, and that all who examined it would be brought to the same conclusion as his own. Had he thought that the result would be different with honest men honestly acting in accordance with his own advice, probably his eyes would have been opened, and he would have seen that the system set forth in his "Sermons on Human Nature" needed no supplementing with the perilous gambling of his "Analogy." He would have seen the thorough worthlessness of a religion based on a cold calculation of probabilities as to whether Christianity be true or false.